

BAKSA JÁNOS

A BÚN

álarc nélkül

KORDA • R.T. • FÖBIZOMÁNYA • BUDAPEST •

BAKSA JÁNOS:

A BŰN ÁLARC NÉLKÜL

SZERZŐ KIADÁSA

FŐBIZOMÁNYOS: KORDA R. T. BUDAPEST
1944

A SZERZŐ MINDEN JOGOT FENNTART

Felelős kiadó: Baksa János

Nyomatott: Korda R. T. nyomdájában, Budapest.

Kérdések és feleletek

Ki látta már alarc nélkül a bűnt? A hamis romantika tarka rongyaiból kivetköztetve a maga visszataszító valóságában? Talán a rendőrség, bírák, börtönőr, védőügyvéd, büntető jogtudós, vagy az író?

Egyik sem. Még kevésbbé a nagyközönség. Sőt — hihetetlenül hangzik — még maga a bűnöző sem.

A rendőrséget addig érdekli a bűn, míg a tettest felkutatja és ártalmatlanná teszi.

A bírót addig, míg az eléje került vádlottra ráolvassa a büntető törvénykönyv megfelelő szakaszait és a kártékony dűvadat lakat alá helyezi.

A börtönőrt addig, míg a gondjaira bízott rab kiszabott büntetését elszenvedti.

A védőügyvédet addig, míg védence ügyében az ítélet jogerőssé válik.

A jogtudóst addig, míg a szőnyegen forgó bűnügy a kriminal-pszichológia vagy kriminal-pedagógia kereteit át nem lépi.

A bűnügyi regények íróját addig, míg a tettest valami lángeszű magándetektív — maga az író — leleplezi és ezt a tényt a hivatalos nyomozók hosszú orral tudomásul veszik.

A bűnözőt addig, míg a zsákmányt megszerezte és újabb után indul.

A nagyközönség érdeklődnék legtovább, ha csak egyetlenegyszer is megpillanthatná a bűn hamisítatlan medúzafejét.

Írók, művészek, tudósok egész serege megkísérelte már szemtől-szembe nézni a titokzatos öslénnyel. Kitérített céljuk azonban a művészet, a tudomány szolgálatára lévén, mód-

szerük a megfélemlítés, az elijesztés, borzadálykeltés volt. A bűnöző figurákat ködbe burkolták, kiszínezték egész a meseszerűségig.

Idők folyamán a mesemondók jóvoltából a bűn álruhába öltözött. Alarcot, arannyal himzett selyembrokátpalástot öltött magára. Palotákban terpeszkedett, trónokat bitorolt. Lassankint démonikus hatalommá magasztosult, félelmetes ellenségévé a Világosságnak, Szépségnek, Erőnek, Jóságnak és Igazságnak. Az édenkerti csúszómászóból, a förtelmes dzsinnből Lucifer lett, a világmindenség bírásiért küzdő nagyhatalom, akinek megszámlálhatatlan hadserege van széles e világon, aki nem ördögszekéren kocog többé, hanem rakétamotoron cikázik szárazföldről a tenger mélyébe, onnét a sztratoszférába.

Ezzel a nagyhatalommal szembeszállani, alarcát, himes palástját letépni, csak az éles napfény, csak az igazság képes. A sötétség, félhomály, rőt fények a nagyhatalom titokzatosságának elengedhetetlen életelemei.

Nem rettegni, nem is lenyűgöző érdeklődéssel figyelgetve kerülgetni kell ezt a meduza-fejet. Szembe kell nézni, harcba kell szállani vele. El kell taposni, mint a mérgezőket lehelő mocsárlakókat. Dávid parittyája kell a bűn Góliátjának legyőzéséhez, nem földöntúli erők harcba szólítása.

Dehát hogyan lehet a bűn alarcát levetni? Hogyan lehet a százfejű hidra képét megdöbbszentő hűséggel visszaadni? Forduljunk talán a gyóntató papokhoz? De hiszen őket némává teszi a gyónási titok szentsége. Talán elég volna néhány erőteljes vonást lerajzolni, néhány megtörtént jeletet kiragadni a bűnözők életéből?

Vagy talán el kellene kísérni egy bűnözőt a sok közül elejétől végig azon az úton, mely az első bűn kicsírázásától a bűnhődés befejezéséig vezet?

Lehetséges-e ez egyáltalán?

A tettes rendszerint titokban követi el a bűnt. Lépéseit állandóan nyomon követni legtöbb esetben képtelenség. A nyomozó hatóság előtt elhangzó vallomások az igazság szempontjából körültekintő kritikát igényelnek. A bűnös

mindenáron szeretné tisztára mosni magát. A kihallgatást végző hatósági személy viszont a kérlelhetetlen igazságszolgáltatás képviselőjeként jár el a bűncselekmény kivizsgálásánál.

Mi történnék, ha a nyomozás éles reflektora és a bűn árnyékolt tolvajlámpája egyszerre vetítenék fénykévéjüket egyazon helyre? Az ilyképen nyert fényhatás vajjon hű képmását adná-e az álarc nélküli bűnnek?

Ebben a megvilágításban a büntetettek élő figurái talán csalódást okoznak majd azoknak, akik a bűnügyi regények trópusi dzsungeljeit szeretik járni, a nélkül azonban, hogy kedvük volna csak egyetlen valóságos fenevaddal is szemtől-szembe találkozni.

Am mit tegyen az, akit hivatása közel egy emberöltőn át arra kényszerített, hogy a bűn szédítő szakadécai között járjon és közelebbi ismeretségbe lépjen az úgynevezett alvilággal és lakóival. Mi módon közölje tapasztalatait, megfigyeléseit a társadalom tagjaival, a nélkül, hogy az igazság nappali világossága bántaná a félhomályhoz szokott szemeket?

A művészet felkent papjainak bűvös vesszejével nem rendelkezvén, ennek a könyvnek írója csak halvány vázrajzokkal, tanulmányokkal és a rohanó események egy-egy mozzanatát megörökítő pillanattelvételekkel szolgálhat azoknak, akik a leplezetlen igazság fanatikussai és szívesebben fogadják a valóságok hű mozaikképét, mint a fantázia birodalmából elővarázsolt walszaki éjszakákat.

B. J.

DIABOLOSZ ÉS BIRODALMA

Aki szédül a nagy dimenzióktól és nem tud az ihlet szárnyain repülni, legjobban teszi, ha most behúnyja szemét, elfelejti a bűnnek minden tudományos meghatározását, regényes elképzelését és bekopogtat legbensőbb énje ablakán. A felelet igen rövid és világos lesz:

A bűn a bennünk lakozó Isten-képnek a megcsúfolása. A fölöttünk uralkodó világrend megsértése, az emberi méltóság sárba tiprása. Nemcsak a hét főbűn elkövetése tehát a bűn, nemcsak a tizparancsolat megszegése, hanem mindenfajta beszennyezése lelkünknek. Ha meglehetősen tágkörü is a kapott felelet, kiindulásul elég annak, aki az álarc nélküli bűnt szándékozik megismerni, aki nem retten vissza a bűn szakadékainak közvetlen szemléletétől.

A másik kérdés: van-e alvilág? A bűnözők vajjon külön kasztot alkotnak-e, akik mint a nagy Diabolosz¹ megszállottjai, már születésüktől fogva nemcsak külsőre különböznek a többi embertől, de cselekedeteik titokzatosságával, félelmetességével lenyűgözik azt, aki bűvkörükbe kerül? Van talán valami iratlan törvénye, alkotmánya ennek a külön társadalomnak? A bűnözők bábeli nyelve évezre-des gyakorlat alapján fejlődött-e ki, vagy valamelyik mocsárlakó-nyelvújító kuszált agyából született?

A gyakorlati kriminalista sohasem látta az írók fantáziájában született külön világot. A valóságban zárt egységben élő, külön szervezetbe tömörült bűnöző társadalom nincsen. A bűnözők itt élnek közöttünk a mindennapi életben.

Villamoson, színházban, moziban mellettünk ülnek. Szeretnek, gyűlölnek, kacagnak, sírnak, mint mi. Elbukásuk pillanatáig legtöbbször észre sem vesszük, hogy szokásos bűnözőkkel szívunk egy levegőt.

Miért állítják be hát akkor az újabb kor művészei, írói az alvilágot és a bűnözőket misztikus lidérctüzek lángjaitól megvilágítva? Miért keltik azt az érzést a romantikus lelkek előtt, mintha a bűn valami földöntúli erő delejes kisugárzása, valami raffinált ízű és illatú búfelejtő mákony, valami csodavilágba varázsoló narkotikum volna. Az írók, művészek mesemondó kedve játszik-e a műélvezők képzeletével, vagy elragadtatásuk pillanataiban ők maguk is egy külön bolygó lakóinak, titkok letéteményeseinek képzelik magukat? Miért van, hogy Dante *Inferno*-ja jobban foglalkoztatta, termékenyítette meg a toll és ecset mestereinek fantáziáját, mint a *Purgatorio* és *Paradiso*? Vajjon a pokol mélyéből félelmesen fel-felzúgó hangorkán, az ide-oda imbolygó árnyalakok körvonalai, a mélységben örökké izzó zsarátnok árnyékos fénye és fagyos melege magasabb szárnyalást ad a művészi léleknek, mint a ragyogó, ujjongó mennyország előpitvarával együtt?

Új utakat, új célokat kerget-e a művészlélek, mikor a fenségést nem a napragyogásban, hanem a bizonytalan, ködös félhomályban keresi? Az erény trónvesztett lett már eddigi rajongói szemében? Sorsa ugyanaz lett talán, mint az elért céloké, a beteljesült vágyaké, amelyek boldogítók, kápráztatóan szépek egyideig, de aztán megszokottak, bágyasztók, elernyesztők lesznek, akár a nyári nap fénye és melege? Vagy talán a vágyszárnyakon repülő ember a bűn görbe útjain járva megfeti a nagy titkot, amelyet az értelem képtelen felfogni? Avagy Diabolosz megszállottjai sem tudnak továbbjutni annál a mezsgyénél, melyet az Alkotó a tudás végső határául kijelölt?

Ha az álarc nélküli bűn visszataszító képét megismeri valaki, a józan nappali fény bizonyára elkergeti szeme elől a lidércfényeket. Kiderül, hogy a bűnözők kasztját csak a rendőrség intézménye választja szét a dolgozó társadalom-

tól, a bűnöző elbukásának pillanatában. Ennek a nagy spanyolfalnak a háta mögött eltűnik ugyan a bűnöző rövidebb-hosszabb ideig, de nem azért, hogy külön szervezett társadalomban éljen, hanem hogy mint belpoklos, kényszerű óvóintézkedéseknek vesse alá magát.

A DETEKTIVREGÉNY

Az élet realitásától meg-megcsömörlött ember tömegekben siet a lila derengésű félhomályba, melyet képzőművészek, költők, zeneszerzők, színjátszó művészek varázsolnak a rideg valóság és egy álomvilág közé.

Minden kornak művészete, irodalma, zenéje lehetőleg arra törekedett, hogy az embernek a boldogság szigetéről alkotott álmképét a rideg valóságra vetítve, szebbé, ragyogóbbá tegye a siralom völgyében való tartózkodás idejét.

A rideg valóságot minden időközön keresztül elviselhetetlennek találta az ember. Valami jótékony, félálomszerű ébrenlét varázslatos kábulatába kívánta ringatni magát, ha a könnyörtelen élet kifárasztotta, elernyesztette. Az a legnagyobb költő és művész, aki ilyenkor legjobban ért a ringatáshoz. És az a legnagyobb életművész, aki a realitásokat a lélek rezdüléseivel, vágyaival, érzéseivel szerencsés összhangba tudja hozni. Aki idáig elérkezett, elérte az elérhetlent, a sejtelmes, titokzatos álomvilágot.

Lehet élcelődni, lehet gúnyosan mosolyogni a romantizmus valóságos értéke fölött. Lehet a képzőművészet remekeit, az elbűvölő zenei nyelvet, a költők titokzatos beszédét, a színész magávalragadó játékát szemfényvesztésnek, hazug káprázatnak, haszontalan időpocsékolásnak, kiagyalt önámításnak minősíteni. De aki ezt a lesujtó kritikát egyszer az emberiséggel végérvényesen el is tudja hitetni, egészen a teljes kiábrándulásig, az megásta a sirt is, amelybe a legutolsó ember beletemetkezhetik.

Pedig alighanem ebben az irányban halad a ma embere. A valláserkölcs, a kultúra, a munka napfényes terü-

letei, ahova a régi romantikusok irányították a tömegeket, elhanyagoltak, néptelenek. Az Eszmétől elfordult, a Lélek fenséges beszédére nem hallgat az új nemzedék. A vagyon, rang, gyönyörök, szórakozások szünetnélküli kergetése, a munkánélküli élet szeretete, a bűn titokzatossága, bizarr íze, fokozott izgalma lettek uralkodó planétái a 20. század eszmevilágának. Az époszok, hősmondák, legendák, lovag-regények, aesopusi mesék kora lejárt. Detektívregényeket, filmeket habzsol boldog-boldogtalan.

Ki keres ma magasabb erkölcsi értékeket, tanulságokat? A fő a titokzatosság, az idegfesztítő izgalom. Minél tovább tart a főhős üldözése, minél többen harapnak e közben a fűbe és minél többször ültetik fel az üldözőket, annál jobb. Az sem baj, ha a végén a bűn diadalmaskodik. Ki törődik szerkezeti hibákkal, a logika sántikálásával, a józan ész meghazudtoló fordulatokkal, ellentmondásokkal, képtelen helyzetekkel, megoldásokkal. Ha a szerelmi jelenetek, a pénz imádata, az embervadászat közben kiontott vér egyenlő arányban van adagolva és a mese vége happy end, lehet a szerző tehetségtelen, lehet a film vagy a regény csapnivaló, lehet a mese értelmetlen, erkölcstelen, — nem keresik az örökbecsű értékeket a ma kergetői.

Csakugyan van a bűnnek idegzsongító varázsa, titokzatos, bizarr íze, lenyűgöző kábulata?

A detektívregények szerzői, kiadói, sőt az olvasók túlnyomó része is igennel felel a kérdésre.

Am van az olvasóknak egy igen tekintélyes tábora, amelyik a detektívregényt rendszeresen olvassa, azonban csak a kritikus szemével. Ezek azt állítják, hogy a kereskedői élelmesség és az alacsonyrendű tömegízlés hozta a világsikert a kalandor- és detektívregények szerzőinek és kiadóinak.

Lelkes ember csak a romanticizmus fattyúhajtásaként, csak a ponyvairodalom erkölcsromboló tömegárújaként kezelheti ezt a hinártermészetű szellemi giz-gazt, amely egész generációkat nevelt már fel eddig is abban a miazmás légkörben, amelyet maga körül áraszt.

Az irodalomtörténet ezideig csakugyan számúzta Apolló felszentelt berkeiből ezt a fiatakorúakra feltétlen mérgező hatású írásfajtát, azonban ma már agyonhallgatni, a könyvpiacról, filmvászonról kirekeszteni nem lehet.

Kérdés, hogy ezt a pedagógusok részéről jogosan kárhoztatott írásfajtát nem lehetne-e tisztultabb formájában értékes irodalmi műfajjá nemesíteni és ellensúlyozni eddigi kártékony hatását? Nem lehetne-e szerzőt, kiadót, olvasóközönséget visszakényszeríteni arra a napfényes területre, amelyen a romantikus írók ringatták álomba az élet realitásaitól megcsömörlött embert?

Nem is kellene új utakat törni. Elvégezték ezt már Verne, Hugo, Dumas, Jókai meg a többi mesemondók.

Elévültek, naivak, még a gyermekfantáziát sem elégítik ki — vetik ellen a fiatal titánok. És vajjon a kalandor- és detektívregények nem évültek-e el, nem túlságosan naivak, átlátszók még a gyermekeknek is, a fejünk fölött zúgó világháború megtörtént eseményeivel szemben? Hiszen a könyvnek, filmnek, színháznak, zenének és a képzőművészetek minden ágának az volna szerepük ma is, mint régebben, hogy feledni, álmodni, egy másik világba ragadják el az embert, ahol nincsen vér, könny, sötét látomások, csak boldogság, mosoly, napragyogás.

Tévednek az ifjú titánok. Nem a vér szagát, az ideg-rázó borzalmakat, a tátongó sötétség szörnyűségeit kergeti a regényolvasó és filmlátogató. Legalább az éplelkűek és testűek nem.

Az árnyékból előtörő fény az, ami magával ragadja titokkergető képzeletüket. A káoszból világot alkotó örök fényesség, a titok mélyébe világító tudás szikraesője, az éjtszakából előtörő bíbor, a fekete éjbe aláhanyatló napragyogás izgatta Lionardo, Tizian, Rembrandt ecsetjét és valamennyi romantikus író képzelőerejét, de tudat alatt a mesék narkotikumát kereső tömeg lelkét is.

Senki sem üzen irtóháborút a kalandor- és detektívregényeknek. De akiknek feladata a magasabb kultúra ápolása, hadat üzennek annak a sekélyes színvonalnak, annak

a kalmárszellemnek, amely az irodalom területein garázdálkodik. Hadat üzennek annak a lélekmérgezésnek, amely a betűkön keresztül észrevétlenül szivároog az emberi agyvelőbe és nemzedékeket sodor végső pusztulásba. A világosság üzen hadat a sötétségnek.

F. VOLTAIRE VAGY C. DOYLE?

Kevesen tudják, hogy Sherlock Holmes figurájának megteremtője keresett orvos volt, aki már csak akkor foglalkozott detektívhistóriák írásával, amikor praxisát abba hagyta. Nem véletlen, hogy éppen orvos volt, aki bűnügyi történetek sajtószzerűen érdekes leírásával olyan olvasótömegeket mozgatott meg, amilyenekkel addig semmiféle írásmű nem dicsekedhetett.

Senkinek sincs olyan alkalmja valódi és változatos anyagot gyűjteni bűnügyi regényekhez, mint a rendőrségi nyomozónak és orvosnak. Az első hivatalból bogozza a bűnesetek kuszált szövevényeit, az utóbbi ugyancsak hivatásából kifolyólag állandóan az emberi szenvedésekkel, nyomorúságokkal, a test és lélek problémáival foglalkozik, eltekintve attól, hogy nem ritkán maga is segítkezik bűncselekmények kivizsgálásánál.

Az orvos nemcsak a tüdő, szív működését hallgatja, de kopogtat a lélek ajtaján is. Igen sokszor több eredményt, mint a nyomozó. Az orvos előtt a testi és lelki beteg kitarja bensejét, a nyomozó előtt bizalmatlan, gyanakvó, állig begombolkozó. Az orvos titoktartási kötelezettségével szemben a nyomozónak egyenesen feladata a titok napfényrederítése.

Az orvosi gyakorlattal szerzett nagy emberismeret és kiszélesített szaktudás hatalmas anyag volt Doyle kezében. Ehhez járult éles megfigyelőképessége, a deduktív és analízáló módszer alkalmazása, különösen a bűnügyi helyszín átvizsgálásánál és a nyomok kutatásánál.

Tagadhatatlan, hogy Doyle regényei nem maradtak hatás nélkül a hivatásos nyomozók munkájánál sem. A megszokott mesterségbeli fogásokat és tapasztalatokon felépi-

tett tudást a legtöbb nyomozó többre becsüli ugyan minden logikai módszernél.

De voltak és vannak, akik a gyakorlati módszerek mellett nem vetik meg az elméletet sem, annál kevésbbé, mert a bűnöző sem kizárólag mesterségbeli sablonokat használ működése közben. Igyekszik elsajátítani, sőt megelőzni a rendőri nyomozók módszereit. A technika legújabb vívmányait, a törvénykezési gyakorlatot, a társadalomnak a bűnözők életével összefüggő megmozdulásait élénk figyelemmel kíséri.

Természetesen kátyúba jutna az a bűnügyi nyomozó, aki a papírregények szellemében akarná feladatát megoldani.

Két teljesen egyforma bűncselekmény, legalábbis a végrehajtásban, jóformán nincs a világon. A nyomozás módszereit tehát esetenként változtatni kell.

Változtatja ugyan a papírregény szerzője is, csakhogy ő készen álló keretbe illeszti bele a kép részleteit. A hivatásos nyomozó fordítva cselekszik. Ő a kép részeit egyenként felkutatja, összeilleszti és csak azután készíti el a hozzáillő keretet. Ő csak a bűncselekményt ismeri, esetleg az áldozatot is, de az elkövetés módja, a tettes és bűnjelek pillanatnyilag homályban vannak előtte. A regényíró a felállított egyenlet valamennyi tényezőjét előre ismeri, csak bekötve tartja az olvasó szemét, amíg az meg nem unja a bűjöcskát.

Egy előre elkészített és tetszetősen beállított bűnügyi modell-regény mindenestre érdekesebb, mint a sötétben tapogatódzó, ezer fáradsággal járó bűnügyi nyomozás. Hátha még Doyle bőséges szakismeretei és íráskészsége változtatják, rendezik nemcsak a bűncselekmények elkövetési módját, nemcsak a tettes személyét övező homályt, hanem a nyomozási módokat és a megoldás csattanóját is. Doyle különösen a büntett körüli titokzatosság, a tettes elrejtőzésének és kutatásának érdekes változatait igyekezett munkáiban kidomborítani, ami osztatlanul nagy népszerűségét érthetővé teszi.

Sokat tanult Doyle a saját bevallása szerint J. Bell doktor, edinburgi orvostanártól, aki nemcsak az orvostudományokban volt mestere az orvosnövendék Doyle-nak, hanem a deduktív és analizáló rendszer ismeretében is.

Vannak, akik tagadják Doyle elsőbbségét a detektívregények divatbáhozatalánál. Különösen az amerikaiak szeretnék elvitatni a dicsőséget. Azt állítják, hogy E. A. Poe, a borongós lelkű poéta már csaknem száz esztendővel ez előtt írt hasonló regényeket, ha ugyan nem jobbakat, mint Doyle. A Morgue-utcai gyilkosok, Roget Mária titka, Az ellopott levél, Aranybogár valóban olyan címek, amelyek bűnügyi rejtélyeket sejtetnek velünk.

Az egyik tekintélyes angol lap azt állítja, hogy Poe és Doyle is tulajdonképpen Voltaire utánzói voltak. Ő írt 1718-ban egy „Zadig, vagy a Végzet” című regényt, amelyet a detektívregények ősének lehet tekinteni. A regény hőse alkalmazná azt az éleslátó, következtető módszert is, amely szerint építették fel a később következők írásaikat.

Az elsőség versenyében majd az irodalomtörténet lesz a bíró. A regényírók nimbuszát azonban a hivatásos nyomozó kénytelen megnyirbálni azzal az állítással, hogy a regény sohasem érhet fel teljesen a valódi élettel, ahogyan a működvelő detektív sem érheti utól az alaposan képzett, tapasztalt és kipróbált hivatali apparátussal támogatott bűnügyi nyomozókat.

KÁNTOR II. ISTVÁN MEG A MÁSVILÁG

Delet harangoztak a Szent István-bazilika tornyában. A közeli főkapitányság kis udvarában — amerre a fogdák nyíltak — Kántor II. István, a kulcsári teendőkkal megbízott rendőrfőtörzsőrmester, lekapta fejéről sapkáját, akkurátusan keresztet vetett, aztán jobb combjához szorította sapkáját, balcombjához a kulcsomót, majd „vigyázz” állásba merevedett a börtönudvar négyszögén bekandikáló felhők felé vetett deres fejjel, fénylő szemekkel, alig mozgó ajakkal.

Az öreg magyar arcán a tiszta áhitat mennyei derűje fényeskedett. Mintha csak a ház négy fala között elhatárolt szabad égen az egész mennyei sereget megpillantotta volna, középen az egy igaz Istennel.

A harangszó elnémult. Kántor is befejezte az Ürangyalát, keresztet vetett, végül sapkáját módisan félrevágta kissé, majd nagyot sóhajtva megrázta a kulcsomót kezében.

— Kit hozol, Pali öcsém — fordult kérdőleg a folyosón feléje tartó fiatal rendőr és az előtte lehajtott fővel ballagó rab felé.

A rendőr bokáját keményen összevágva jelentette:

— Alássan jelentem a főtörzsőrmester úrnak, előállítom a letartóztatásba helyezett Sövény Pált, kísérelapjával együtt. Ehun van a lezáró cédula.

A kulcsár bólintott. Átvette a rabot, egy üres fogdába betessékelte az új vendéget, az ajtót rázárta, majd tréfásan a rendőrré ripakodott:

— Na, mit bámulsz, mint Bálám számara? Pihenjl

A rendőr most már feszes tartását abbahagyva, bizalmaskodó hangon kérdezte fellebbvalóját:

— Kinek állott az előbb olyan haptákba', Pista bácsi?

— Csak a vak nem látta, hogy imádkoztam — felelte kurtán a másik.

— Hát nem a méltóságos főkapitány úr nézett ki valamelyik ablakon? — évődött a rendőr.

Kántor megütődve nézett vissza a kérdezőre.

— Na, piros öcsém, belüled se lesz ám detektív-főfelügyelő.

— Osztán mér' nem?

— Mer' hogy akinek van e' kis sütnyivalója, kitalálhatta, kivel beszélek abbul, hogy a sapkámat levettem. A fellebbvalónak katona, rendőr nem veszi le a sapkáját, csak fejvetéssel meg kézzel szalutál. Igaz-e?

— Talán bizony az Isten nem föllebvalója magának? — kötekedett tovább a másik.

— Nem hát. Te tökéletlen. A föllebvalók csak por-szemek mind, akármilyen nagy urak is. A fölséges Úristen csak rájuk fúj egyet, aztán vótak, nincsenek... Az Úristen meg öröktől fogva van és marad is. Mindannyiunknak atyja ü, nem föllebvalója.

— De jól tuggya kigyelmed, talán bizony látta már szemtül-szembe is? — kérdezte tovább a rendőr.

Pista bácsi előbb körülményesen megtömté pipáját, rágyújtott, csak azután felelt:

— Látnyi ugyan a két szememmel nem láttam, de éreznyi sokszor éreztem.

— Mikor, hogyan? — kérdezősködött tovább a rendőr.

— Sokszor, sokféleképen — volt a felelet.

— Teszem azt, mikor a nap süt vagy a szellő cirógat... Ha virágos fát, zöd vetést látok, vagy rigófűttyöt, pacsirta, fülemüle énekét hallok... Ha a kakukfű, fodormenta vagy a frissen kaszált széna szagát érzem... Meg akkor is, ha nagy csöndesség van körülöttem... Csillaghulláskor is... Nyári zivatar, fürgeteg, égdörgés, tüzes istennyila idején is... Meg ha megered a jó, bő, nyári csöndes eső...

Pista bácsi itt egy kis szünetet tartott. A rendőr felhasználta közbeszólásra.

— Nna, én is csak nyitva tartom a pillogatómat meg a két fületem, de az Istent nem láttam, nem éreztem soha.

Kántor megigazította pipáját, aztán csúfolódó hangon felelte:

— Hát az onnan van, édes öcsém, mer' hogy neked igen nagy eszed van. Ott szerezted Rezibe', a fatornyos faludba', a sarki kocsmába', az Icignél. Az elvtársak igen kipallérozták az eszedet. Neked csak füttýentened köll, aztán gyűnnek az elvtársak, hogy segítsenek minden bajodon. Ha éhes vagy, ha ihatnál, hoznak neked ételt-italt. Ha beteg a gyereked vagy a feleséged, ők orvost, patikát fizetnek. Ha kevés a fizetésed, sietnek pótlékot adni. A szökött rabot is elfoggyák heletted. Ha föllázadnak a rabok, te csak odaszólsz nekik csöndesen: Testvéretek vagytok, elvtársak, ne bolondozzatok. Abba' a pillanatba' vége a lázadásnak. Nem igaz?

A fiatal rendőr a csipkelődésre kihúzta magát, úgy felelt foghegyről az öregnek:

— De 'iszen a kigyelmed kedvéért se küldi ám le valamelyik arkangyalt a mennybéli Atya ide a börtönudvarba, hogy strázsáljon helette, vagy hogy ködmönt hullasson a nyakába, ha fázik. Ha megehül, se hozza helibe a töltöttkábosztát. Az elvtársak legalább elszerezték engem sofförnek, úgy bizony!

— Ne te ne! Csak nem ment el a jobbik eszed. Nemrégén véglegesítettek, aztán má mehetnéked van? Itt hagyád a nyugdíjat?

— De majd azt várom talán, míg a kigyelmed helibe ülhetek kujcsárnak? Csavargókkal, gyilkosokkal babrányi nap mind nap. Ha meg unatkozom, nézhetem ott fönn azt a nagy darab eget, ami akkora, mint a subám. Hiszen a világból maga annyit se' lát, mint a Bodri kutyám odahaza. Itt a négy fal között akár meg is kukulhat az ember. Csoda, hogy még beszélni is el nem felejtett 38 esztendő alatt.

Kántor fiatal bajtársa beszéde alatt az egyik cella felé tekingetett, ahonnét hangos mormogás hallatszott. A

rendőr hiába várt egyideig feleletet, mire újra megszólalt.

— Na mér' hallgat most? Mér' nézeget mindig a hetes cella felé?

Kántor mosolyog, majd vontatottan megszólal:

— A Waisz urat lesem, hogy mit akar? Ő is úgy szá-jaskodott, mint az előbb te. Aztán mikor avval vigasztaltam, hogy majd megveri az Isten azokat, akik őt följelentették, mérgesen azt felelte: „Nincs is Isten.” Láttad volna csak két nap múlva. A rabbínust hívatta. Azóta egyebet se lehet hallani tőle, csak ezt: „Te jó Isten.” Ne káromold te se hát az Istent, mikor veled van és jót akar neked.

— Nem káromkodtam én. Csak hát szeretném a tulajdon szememmel látnyi, fülemmel hallanyi.

— Hát mikor a nap rád süt, a mező virágzik, a gabona éretten hajladozik a szélben, a madár danol, a csillagok rád nevetnek? Ötféleképen is szól hozzád, mégse érted?

A rendőr nemet intett. Kántor másként próbálta meggyőzni.

— A vak ember semmit se lát, mégis elhiszi, hogy gyönyörű a világ. A süket is elhiszi a madárfütyről, hogy van. A levegőt se látod, csak beszívod, mégis hiszel benne. Az Ursten minden emberrel meg akarja magát értetni, ha süket, ha vak, ha olyan megátalkodott is, mint te vagy.

— Ha talán inkább magyarul beszélne az emberhez. Mér' madárfütytel meg szénaszaggal?

— Azér', mer' akkor csak a magyarok értenék meg. Így meg az egész világ megérti, ha odavigyáz.

— Hát maga is csak ollan oskolába járt, mint én. Hunnan lett illen okos? Magát is csak fővilágosította valaki, ha nem könyvből óvasta. Itt aztán nem tanúta a börtönudvaron, ammä' szent igaz — nevetett fel diadalmas arc-cal a fiatal rendőr.

— Má' pedig itt tanútam, öcsém, akár hiszed, akár nem, mégpedig nem is könyvből. Ismered-e a detektív-főnököt, a Várhegyi főtanácsos urat? Hát én tőle kérdezgettem meg mindent, tőle tanútam meg az Istent ismernyi. Azt is megtudom én itt, ami a világon történik. Még újságot se köll a kezembe venni... Vótá' te má' panorámába?

— Vótam bizony.

— Nahát akkurát úgy látom én ebbe' a kis lukba' a világot, mint te a panoráma kukucskálóján.

A rendőr körültekingetett az udvaron.

— Na én nem látok itt semmit ezen a redves udvaron. Mongya má', mi a fortéla annak, hogy én is lássak, hajjak ott is, ahun semmi sincs?

Kántor előbb nagy füstfelleget bocsátott ki pipájából, azután felelt.

— Hát először is aki rendőr, az ne kívánozzék sofförnek. Mindenki elégedjék meg azzal a sorssal, amit az Isten rendtől neki. Másodszor: Ne üsse bele az ember olyan dolgokba az orrát, ami nem a mesterségé' tartozik. Harmadszor: Aki a cselekedeteknek nem hisz, hanem a nagyszájúak után megy, az bolond. Az Isten fia életét adta az emberekért, sokan mégse hisznek benne. De hisznek a kommunistáknak, hogy azok váltják meg a világot. Na mi kóstitunk belőlük. Csak pusztítottak, gyujtogattak, rekviáltak, agitáltak meg gyilkókat.

— Ammán igaz.

— Na ezt már tudod. Arra is megtanítalak, hogyan köll újságot óvasni papiros meg betű nélkül. (Fölfelé mutat.) Azon a lukon besüt a nap, ha szép idő van. Beszik az eső vagy hó, fúj a szél, ha rossz idő van. Mikor villámlik, dörög, tudom, hogy megtisztul a levegő. Ha sok az eső tavasszal, biztos, hogy árvíz lesz. Ha nagy a szárazság nyáron, rossz lesz a termés. Az időjárásjelentésből elég ennyi.

— Na most nézd ezt a csomó lezáró-cédulát. Megtudhatod belőlük, mi újság a nagyvilágban. Teszem azt, itt van a Buchbinder, a bankrabló. Ő gangsternek híjja magát. Amerikából gyűtt. — Fene jó sokáig hajókázhatott, míg ideért.

— Ehun van a Policér.

— Az mit követett el?

— Kényszeregyességet.

— Mi az?

— Hát kényszerítette a hitelezőit, hogy csak a har-

madával elégedjenek meg annak a pénznek, amivel tartozott.

A rendőr elnevette magát.

— Nem is olyan bolond ember ez.

— A négyes kótérba' ül egy báró. Váltót hamisított. A tizes alatt egy gyönyörű asszony van. Kerítésért van itt.

— Az árgyélusát. Rezibe' ezért nem büntettek. Inkább megdicsérték, aki szép kerítést csinát.

— A békében csalás, lopás, sikkasztás, betörés, gyilkosság vót a divat. Aztán gyűtt a háború. Katonaszöktetés, kémkedés, rémhírterjesztés, pénzcsempészés, ádrágítás, árufelhalmozás, hadseregszállítás. — A többit meghallom a raboktól.

A rendőr fejét csóválta.

— Aztán nem kívánczik el innen?

— Minek? Kevéssel beérem. Itt békesség van. Nem bánt senki, ha elvégzem a dógomat. Én bizony nem óbégatok azért se, hogy sokáig tart a háború. Eccer mégis csak vége lesz, ha az Isten is úgy akarja.

— Aztán hogyan van, hogy templomba se jár, oszt' mégis az Istent keresgéli?

— Hm — hát ugye öcsém, a bányásznak le köll menni a föld gyomrába szénér', vasér', miegymásér'. A gyöngyöt, amit a gazdag nagyságák a nyakukban hordanak — aszongyák — búvárok hozzák fel a tenger fenekéről. Mindenik odaveszhet akármelyik uttyán. Te is egypár rongyos halér' vásárra vitted a bőrödet, amikor még halászlegény vótál. Hát csak azt a fölséges Üristent (sapkáját megemeli) lehetne olyan könnyen megtalálni? Az Istent csak a' találhattya meg, aki egész életében keresi. Aki sokat keresi, meg is találja... Belül hordozza (szívére mutat), nem is tudja, csak érzi egyszer... Látnyi persze azt gondolom, csak akkor láttyuk, ha meghalunk, akkor se mindenki ám.

A rendőr eltöprengve felel:

— Igazsága lehet. Elgondolkodtam olkor, hogy némelik embernek a koporsóban milen tiszta, mosolgós az orcája... A másiké meg akkor is tele van gyötrődéssel. Az egyik biztosan meglátta az Istent, a másik nem.

Hirtelen nyöszörgés hallatszott valahonnan. Kántor a kulcscsomót magához véve, egyik cellához ment, az ajtót kizárta és eltűnt. A rendőr egyideig várt, aztán feszes állásban tisztelgett a nyitott cellaajtó felé, majd csendesesen ellépett. Egyideig semmi nesz sem hallatszott, majd Kántor sietett ki a cellából és a falon függő telefonkagylót levéve, jelentette:

— Alássan jelentem a főtanácsos úrnak, a hetes cellában előzetes letartóztatásban levő Waisz Izidor ismeretlen méreggel megmérgezte magát... Igen, sok vizet itattam vele, talán megmarad... Az orvos urat sürgősen kérem... Megmotoztam én, alássan jelentem, tetőtől-talpig... Lehet, hogy a körme alá, az is lehet, hogy a fülébe dugott vattába rejtette a mérget... Parancs... igenis...

Letette a kagylót, majd izzadt homlokát megtörölve ismét a cellába ment. A rendőrorvos fehér köpenyben, kalap nélkül, műszeres táskával belépett az udvarra, körülnézett, majd a nyitott cella ajtaján eltűnt. Néhány perc múlva, mintha valaki titkos jelt adott volna, dörömbölés, nyöszörgés, vinnyogás, lánccsörgés töltötte el egyszerre a börtönudvart. De csak addig, míg Kántor meg nem jelent az udvaron és elkiáltotta magát:

— Lesz csönd, vagy megvasalok mindenkit.

A zaj megszűnése után egy negyedóra múlva a rendőrorvos kilépett a hetes cellából. Távozóban csak annyit mondott Kántornak:

— Vége. Gondoskodjon a hullaszállítókról.

— Parancs! — vágta össze bokáját Kántor. Aztán az orvos távozása után maga elé dörmögte:

— Hm! Eccerre mind lármát csapot... Hunnan tuggyák ezek, ha valamelikhöz megérkezik a halál?...

Kántor fölneézett az égre, mintha onnan várt volna feleletet...

A MAGYAR SCOTLAND YARD

A budapesti főkapitányság épületét sokan ismerik, azt azonban aligha találgatta eddig valaki, vajjon a magyar Scotland Yard érdekes palotája csupán a véletlen szeszélyéből vagy valami országépítő-városrendező-zseni ragyogó ötlete nyomán került a főváros szívébe. Mert bátran mondhatjuk, hogy a gyönyörű Lánchíddal szemben fekvő négyszög, a Ferenc József-tér, a főváros lázasan dobogó szíve. A tudomány, a pénz, a kereskedelem, a közbiztonság hatalmas palotái fognak itt egymással baráti kezet, a koronázó dombot félkörben övezve, szemben az ország fejének palotájával és a kormány funkcionáriusainak hivatalaival.

A testvérvárosokat összekötő Lánchíd, a szív és fej közötti verőér, a legforgalmasabb útvonala fővárosunknak.

Lehet-e lélekemelőbb látvány, mint szikrázó napsütésben, a déli órákban vagy országos ünnepélyek alkalmával a két legbölcsebb magyar, Széchenyi és Deák szobra mellett figyelni a Duna széles szalagja fölött átdübörgő gyalogos tömegeket és száguldó kocsikat.

Hányszor gyönyörködtem a külföldiek előtt is felejtetetlen látványban, valahányszor a főkapitányságra siettem, hogy résztvegyek a nézőtér nélküli színpadon lezajló drámák jelenéseiben.

Nézőtér nélküli színpad? Szerzők, színészek, kritikusok és a nagyközönség is hitetlenül rázzák bizonyára a fejüket. Pedig van ilyen. Állandó színház. Nem írott darabok kerülnek ugyan színre benne, hanem valóban megtörtént események.

Nagyobbrészt Dosztojevszkij, Ibsen és Gorkij tollára való témák, a tiszta tragikum magávalragadó erejével. A műsor káprázatosan gazdag. Díszletek, jelmezek, sűgő feleslegesek. Mégis megrázó élethűséggel játszanak az aktorok. A lélek legmélyén hangtalanul zokogó bánattól a borzalmas halálhörgésig, a drámák minden érzelemhulláma mesteri visszhangot kap. Micsoda nagyarányú koncepciók fogamzanának meg itt írók és művészek agyában az ihlet mámorában. Mennyi új impresszió, a friss színeknek micsoda gazdag változatai mennek itt veszendőbe.

A nagyközönség azonban nem látogathatja. A nyilvánosságot időközönként csak a rendőri riporter képviseli, aki anyagot gyűjt az újságok napi hírei számára. Rendes körülmények között ezek a hírek csak pár sorban emlékeznek meg a nézőtér nélküli színpad eseményeiről. Csak ha véres gyilkosságok, merész bankrablások, tömegszerencsétlenségek, szerelmi drámák vonulnak fel a színpadon, akkor van elemében a riporter-kritikus. Ilyenkor a dráma teljes részletességgel, a színészek játéka a legszínesebb méltatással kerül az újságokba.

Igy értesül csak a nagyközönség a nézőtér nélküli színház eseményeiről és ilyenkor a napi élet minden egyéb mozzanatai iránt érzéketlenné válik.

A különös színpad a főkapitányság dunaparti palotájában működő központi felügyelet apparátusa, amely a hivatalos órák után ráhajol Budapest szívverésére és levezeti a jelentkező lázakat és egyéb rendellenességeket.

Kik a darabok szerzői? Kik a színészek? Miért játszanak, ha nincs közönség?

•

Az ügyelő rendőrtisztek egyik kezükkel gyorsan jegyeznek, a másikkal csengőket, telefonhuzalokat, rádiókészüléket mozditanak meg és hívják jelenésre a szükséges szereplőket. Rablás, betörés, villamosösszeütközés, házbeomlás, öngyilkosság gyors egymásutánban, néhány óra alatt. Csakhamar vágatató lovasrendőr-szakasz súlyos robaja hallatszik, autók rendőrtisztekkel, vizsgálóbíróval, orvossal, detektívekkel, a szirénák riasztó hangjai mellett

verik fel az éjtszaka csendjét. Nyomukban a rendőri ripor-
terek eszeveszett gyorsasággal.

Rövid idő alatt a szereplők a dráma színhelyén van-
nak. Világítást néha felhőkig csapkodó lángok, néha
paloták mennyezetéről lecsüngő pazar csillárok, máskor
csak petróleumlámpa, gyertyacsonk pislákoló fénye vagy
az autó reflektora adnak. Már a szerint, hogy a tragédia
áldozata tűzvésznel szenesedett-e meg, palotában röpitett
vagy röpitettek golyót agyába, esetleg nyomortanyán az
ajtósarkán függve fogadta a halál ölelését, vagy az útszé-
len, vasúti síneken, árok mélyén érte el végzete.

•

Szomorú arcú fiatalasszony nyit be az ajtón. Két
mosolygó szemű gyermeket vezet kézenfogva. Az, amit
mesél el-elcsukló hangon, sokszor hallott, hétköznapi tör-
ténét. Mégis ez az egy kitörölhetetlenül megmaradt emlé-
kezetemben.

Könyvelő volt az ura valamelyik gyárban, fizetése
nem fedezte a kis család szükségletét. Éjtszakánként címe-
ket irogatott fillérekért. Addig rötta a gömbölyű betűket
egymás mellé, míg idegösszeroppanással néhány napja
elmeógyógyintézetbe szállították. Az asszony most már vá-
logathatott a mosás vagy varrás között, ha gyermekei
mellett óhajtott maradni. Nehéz munka mindkettő. Még az
erősek is hamar megsínylik. A törékeny asszony nem akart
idő előtt elpusztulni, élni akart gyermekeiért.

Apróhirdetések nyomán elindult hát állást keresni.
Aki nem próbálta, nem tudja, mit jelent ez, különösen ha
két gyermek kapaszkodik a kilincselőbe. Hol durván, hol
szánakozva, mindenütt elutasították.

Talán ha a gyermekeket menhelyre adhatná, inkább
felfogadják. El-elcsuklik a szava... Látszik rajta, hogy
ez az elhatározás óriási lelki küzdelmet okoz nála. Amíg
kérelmét jegyzőkönyvbe diktálja a kapitány, az apróságok-
kat a szomszéd szobában várakozó detektívek készítik elő
a válásra. A gyermekek tágranyitott szemekkel hallgatják
a detektív elbeszélését a menhelyi életéről, az ott játszadozó
kis pajtásokról, csak akkor törnek ki hangos jajveszéke-

lésbe, mikor megértik, hogy anyjuktól el kell szakadniok.

Az anya rohan gyermekeihez. A kapitány ott találta őket egymást görcsösen átölelve. Könnyeik árja egybefolyva hullott alá.

Az asszony vonásaira kiülő szörnyű lelki tusa, a gyermekeiért rajongó anya mérhetetlen, szent fájdalma megdöbbentő volt.

A rendőrkapitány halkan visszavonult. Ő itt már nem segíthetett. A törvény betűi ilyen esetekről nem rendelkeznek. Ezt az asszonyt most már csak élete árán lehetne kicsinyeitől elszakítani. Alamizsnát nem fog kérni senkitől. Mártírja lesz az anyai szeretetnek. A varrógép vagy mosóteknő mellett panasz nélkül megy tönkre, esetleg szerencsétlen életpárja mellé kerül.

Egy a névtelen hősök közül. Ezekről dalolja szordírozott lantján a költő:

Ó, azok a néma
Nagy tragédiák:
Hol vér nem foly,
Csak titkos könny pereg.
Megoldás nincs,
Se bűn, csak bűnhődése.
Ó, azok sujtók,
Mindenek felett.

*

Egy délceg huszárfőhadnagy agyonlőtte magát évekkel ezelőtt. Éppen azon az estén, amikor édesatyja, őszbeborult rendőrfőtanácsos soros ügyeletvezető volt a főkapitányságon. A rendőrőrszem telefonjelentését átvevő fogalmazó élete egyik legnehezebb feladata előtt állott. A váratlan csapás végzetes lehet a köztisztületben álló jóságos öregúrra. Rövid töprengés után egy koholt házbeomlásról tett jelentést a főtanácsosnak, arra számítva, hogy az személyesen óhajt majd kiszállni, tekintettel az eset fontosságára. Jól számított. A fogalmazót segédletként magával vitte az autón. A kocsivezető már előre megkapta az utasítást, hogy kerülő úton vezesse kocsiját a főtanácsos lakása elé.

Ütközben valami folyamatban lévő ügyről beszélt a főtanácsos alantasának... Még mielőtt az valamit mondhatott volna, megérkeztek a kérdéses ház elé.

A kapuban várakozó rendőr a főtanácsos elé ugrott és katonás rövidséggel jelentette: „Alássan jelentem a nagyságos Főtanácsos úrnak, L. Z. huszárfőhadnagy agyonlőtte magát.” Néhány másodpercig örökkévalóságnak tetsző csend... Az öregúr arca fehérré vált. De csakhamar erőt véve megrendülésén, a szokásos hivatalos kérdéseket érces hangon intézte a rendőrhöz, majd a feleleteket fejbőlintással tudomásul véve, szilárd léptekkel haladt fel a lakásához vezető lépcsőn, nyomában a fogalmazóval. Csak akkor omlott össze a feszes tartású öregúr, mikor a halottat kétségbeesett anyja és testvéreitől körülvéve megpillantotta.

A végzet kiszámíthatatlan. Lesújt azokra is, akiket borzalmas útjain meg szokott maga körül látni.

*

Padlásszoba egyik külvárosi bérkaszárnya ötödik emeletén. Minden bútorzata lepedővel borított szalmazsák, ütött-kopott apró pléhkályha, rajta bögre kávémaradékkal.

A szalmazsákon — mellén összekulcsolt kezekkel — a halott. Kopottan, de kifogástalan tiszasággal öltözött matróna, arcán a megbékéltek mosolyával, mellette a földön sokat használt imakönyv, a karácsonyesti ájtatosságnál felnyitva. Körülötte tövig égett, apró gyertyák maradványai. Széngáz átható szaga terjeng a szobában.

A halott tönkrement földbirtokos özvegye. Leányát — eltartóját — a villamos néhány hónappal előbb halálra gázolta hivatalba sietés közben. A temetés felemésztette a megtakarított filléreket. A bútorok, ruhák azóta egyenkint eladásra kerültek, míg csak a kicsiny szoba teljesen ki nem ürült. Régi, jobb idők emlékei. Nagyon nehéz volt tőlük a válás.

Nincs tovább... Ezideig a vallás volt egyetlen vigasza az anyókének elhagyatottságában, nyomorúságában. Néhány nap múlva karácsony este lesz. A szeretet fényzőnéből, amit a Megváltó áraszt évről-évre a földre, neki már nem juthat egyetlen halvány sugárka sem.

Mikor a kályhacsövet a helyéből kimozdította, hogy a halálthozó gáznak utat engedjen a karácsonyi imádság befejezése után, bizonyára bocsánatot kért a kis Jászollakótól, hogy megszomorítja. Az engesztelő gyertyácskák erre engedtek következtetni. Aztán a lobogó lángokba bámulva, régi karácsony estéék bűbájos emlékeivel telt meg egyre halkabban dobbanó, elfáradt szíve...

A GÖRBE ÚT ELSŐ ÁLLOMÁSAI

Egész pályafutásom alatt kerestem a feleletet arra a kérdésre, hogy a büntetett belsejében miféle harcok dúlhatnak az első bűn elkövetése előtt, alatt és után? Melyek azok a külső és belső ható erők, melyek odáig viszik a nagy emberi társadalom tagját, hogy prédául vesse magát a társadalmon kívüli állapot bizonytalanságának, élet-halál veszedelmeinek?

Megvallom, csak a belső harc külső megnyilvánulásait sikerült legtöbbször följegyeznem, a lelki harc részleteit egységes egészebe foglalni sohasem tudtam. A bűnöző alacsony értelmisége, lelki életének eldurvulása, cinizmusa, szűkszavúsága, a rendőrség intézményével szemben táplált bizalmatlansága, ellenszenve rendesen meggátolták, hogy a pillanatfelvétel sikerülhessen.

Pedig általános szokásom volt nyomozásaim közben, hogy még a legelvetemültebb bűnözőt is néhány biztató szóval, gyengédebb érzelmeinek kifürkészésével, ülőhely, cigaretta felkínálásával arra igyekeztem rábírni, hogy saját maga lebbentse fel a fátyolt, amely titkos gondolatvilágát és érzelmeit eltakarta.

Sohasem tekintettem a kihallgatási termet a megtorló igazságszolgáltatás előcsarnokának, „sóhajok hídjá”-nak, amelyen keresztülhaladva a bűnöző már elkezdi a vezeklést, hanem gyóntatószéknek, magamat meg gyóntató papfélének éreztem, aki ha nem is oldozhat fel, de megbánást, magabaszállást kelthet fel azokban, akiket sorsuk eléje sodort.

Régi jelentések, kihallgatási jegyzőkönyvek másolatai, megfigyeléseim, széljegyzeteim között böngészve, valami

halvány rajzot mégis összeállítottam megtörtént események felvonultatásával.

Öt különböző esetet válogattam ki, hogy egységes mozaik-képet illesszek össze, mely több oldalról egyszerre mutatná be azt a küzdelmet, amelyet a test állati ösztönei, indulatai folytatnak a szellemvilág magasabbrendű vágyaival, céljaival szemben, különösen a bűn felé vezető út első állomásain.

Írásbeli önvallomás is szerepel a mozaik-képben, hogy a kép eredetisége mentől inkább szembetűnjék. Egész csomó ilyen önvallomás sorakozik fel jegyzeteim között, de túlnyomórésztben nem a bűnözők lelki analíziséhez szolgáltatnak adatokat, hanem inkább abból a célból gyűjtöttem össze azokat, hogy fegyverül használjam fel szükség esetén, ha a védelem jónak látja a gyanúsított első vallomását a rendőrségi kényszer emlegetésével hatálytalanítani, mikor a védelem sikerei kilátástalanoknak ígérkeznek.

Lássuk a képeket. Az első szinte Goya ecsetje után kívánczik.

Gézát és Izidort — másod elemistákat — gyümölcslopáson érte a rendőr. A jajveszékkelő utcai gyerekeket a gyermekbírótság felé terelgette az összecsiszódult tömegtől kísérvé, amikor hirtelen mást gondolt, már csak azért is, mert a tömeg egyre hangosabban követelte a két fiú szabadonbocsátását.

Betuszkolta hát a két fiút egy kapumélyedésbe és ott kellő előkészítés után becsületszavukat, majd formális esküjüket vette, hogy soha többet lopni nem fognak. Géza és Izidor tehát esküdött, föltartott három ujjal, remegő szívvel, könnytől ázott maszatos ábrázattal. A rendőr ezután felírta nevüket, majd szélnek eresztette őket.

A szabálytalanul kivett eskü miatt kénytelen voltam utólag a rendőrt meginteni. Lehet-e azonban észrevétlenül hagyni a magyar falu praktikus életfelfogásának és józan ítélőképességének ezt a meglepő megnyilvánulását, amely egyszeriben véget vet az utcai csöcselék lármás csoportosulásának újabb karhatalmi erők bevonása nélkül; lényegében helyreállítja a megsértett jogrendet minden írásbeliség

mellőzésével, lehetővé teszi végül az intézkedő rendőrnek, hogy üresen hagyott őrhelyét ismét elfoglalhassa.

A törvény betűit nem fedi ugyan ez az intézkedés. Am az élet sokszor megcsúfolná a rendőrség intézményét, ha kizárólag a törvények rideg betűit alkalmazná. Vagy talán helyesebben cselekedett volna a rendőr, ha a gyermekbíró-ságig vezető hosszú útvonalon állandóan növekedő csődület, botrány és közlekedési akadályok között vezeti a két visító süvölvényt a bámészkodók és kíváncsiak becsmérő megjegyzéseitől sértegetve? Egyelőre a gyermekbíró-ság sem tehetne többet a dorgálásnál és bizonyára helybenhagyná, ha nem is helyeselné, a gordiusi csomó ilyenfajta elvágását.

K. Imre 12 éves csavargó fiút a detektívek előállították a központi ügyeletre zsebtolvajlás miatt. Segítő-társ-ként működött András Zsigmond (alias Balhész Zoli) és Würzburger Ödön (alias Zsódéros Számi) ismert zsebtolvajok mellett. A Tisza Kálmán-téren ismerkedtek össze egy padon. Néhányszor cigarettával, mozijeggyel ajándékozták meg a fiút, aki már akkor hetek óta nem volt odahaza. Szerepébe hamarosan beletanult. A szokott módszer szerint Zoli ujságot tart a villamoson kiszemelt áldozat arca elé, Számi elemeli a pénzesztárcát és azonnal továbbítja Imrének, aki leugrik a villamosról zsákmányával.

Hasonló bűnözés éppen nem ritka a nagyvárosok forgatagában, ahol a magára hagyott gyermekek felügyelet nélkül csoportosan csatangolnak, míg szüleik munka után járnak. A napközi otthonok intézménye mindenestre jótékonyan enyhíti a züllésnek indult fiatalkorúak statisztikáját.

Vörös Lajost (álnéven Rakétás Lajcsi) 19 éves koradacára a zsebtolvaj szakmában sztárként ünneplik. Tetten érték a detektívek. A kihallgatási jegyzőkönyv felvétele után a rendőrfogalmazó próbált lelkére hatni, de hasztalanul. Arra a kérdésre, miért nem vállal tisztességes munkát kiváló képügyessége birtokában, ajkbiggyesztve felelte:

— Nem érdemes uram, mire a szombati fizetést megkapná az ember, annyi az adósság, hogy nem marad egy fél liter borra sem.

— Ahá, az ital meg a kártya ugye — kérdezte a fogalmazó.

A tolvaj kihívóan felelt: — Még azt se? Majd ha öreg leszek, úgyis eltilt tőle az orvos. — Arra a kérdésre, miért hívják Rakétás Lajcsinak, nevetve felelte: — Úgy szoktam operálni, hogy egy teniszütővel megdöföm véletlenül a „pali” lábát. Persze, mindjárt bocsánatot is kérek tőle. Míg ő az ütés helyét tapogatja, addig kiemelem a zsebéből, amit lehet.

— Csak nem mindig sikerül — gúnyolódott vele a fogalmazó.

— Nekem mindig sikerül, — válaszolta — csak néha nem látom meg idejében a hekus urakat. Ha a fogalmazó úr parancsolja, akár mindjárt elemelem a zseboráját a nélkül, hogy észrevénne.

— No, ezt szeretném látni — felelte a fogalmazó.

Rakétás széles vigyorgással már elő is mutatta a zseborát, amelyet a jegyzőkönyv aláírása közben szabad balkezevel csakugyan észrevétlenül emelt ki a fogalmazó órazsebéből.

Miután ismételten büntetve volt, megbilincselve a kir. ügyészséghez kísérték át.

Sz. Andor, huszonkétéves orvostanhallgatót a kora hajnali órákban kellett a detektívnek albérleti lakásáról előállítania okirathamítás miatt. Csak ebben az időben volt található otthon, egyébként egy körúti kávéház kártyaszobájában töltötte egész napját ferblizéssel. Az egyetemnek feléje sem nézett. Apja jómódú vidéki körjegyző, aki nem sajnálta egyetlen gyermekétől az orvosi tudomány elsajátításához szükséges jelentékeny summákat. A „magyar csendes”-en elúszott összegek legalábbis ilyen címeken szerepeltek a pénzt sürgető levelekben.

Egy alkalommal a körjegyzőnek Budapesten dolga akadt az egyik minisztériumban, s ezt az alkalmat felhasználta arra, hogy fiát meglepestésszerűen meglátogassa. Dél előtt, délután is hiába kereste. Egy fiatalembert — szintén egyetemi hallgató — talált végre fia lakásán az esti órákban, aki felvilágosította az apát, hogy a szobának tulajdonképen

ő az albérlője, de egy orvostanhallgatónak levélben közvetített kérésére — megengedte, hogy addig, míg lakáshoz jut, a divánon alhatik. Személyesen — bár két hét óta együtt laknak — nem sikerült szobatársával megismerkednie, mert amikor a reggeli órákban az egyetemre szokott menni, szobatársa a divánon elfordulva mélyen alszik. Nem tud tehát még személyleírást sem adni róla.

Az apa rosszat sejtett. Egy magánnyomozó irodát bízott meg fia titkos útjainak kifürkészésével. Így tudta meg, hogy fia állandóan hazugságokkal tartotta. A hitelezőket kutatva, a kávéházi főpincértől azt is megtudták a magánnyomozók, hogy az orvosnövendék uzsorás karmai közé került s legutóbb atyja nevét hamisította egy nagyobb összegű váltóra.

A mérték betelt. Az apa a hamis váltót nem volt hajlandó beváltani. Az uzsorás erre feljelentette a fiút okirat-hamisítás címén.

Sz. Andor előállításakor mindent beismert ugyan, de mosolyogva biztosította az előállítást foganatosító detektiveket, hogy atyját már felsürgönyözte Budapestre és az „öreg” mindent ki fog fizetni egy kis fejmosás után. Fölényessége azonban megszűnt, amikor kihallgatása során megtudta, hogy atyja már előző nap jegyzőkönyvben nyilatkozott. Az előtte felmutatott 5000 koronás váltó aláírását hamisnak minősítette, kifizetését kereken megtagadta. Sz. Andor még nem adta fel a reményt. Arra kérte az ügy előadóját, hogy atyját személyesen felkereshesse, bizonyosan sikerül őt „megfőznie”.

Az előzetes letartóztatást elrendelő határozat kihirdetésekor tudta csak meg, hogy amit ő egyszerűen jogászbravúrnak minősített, büntett, amiért egy életen át vezekelnie kell.

Egy volt sofför sajátkezűleg írt vallomása a következő: „A kék-taxi vállalatnál voltam alkalmazva. Ügy kerültem bele ebbe a lekvárba, hogy a Franci, akibe beleszédültem, az asztalunkhoz hívott két vagányt, a Zöld Vadász vendéglőben, murizás közben. Berugattak, aztán a lakásukra cipeltek. Mikor reggelre kijózanodtam, újra kezdtük az italozást. Nem emlékszem rá, hogyan tudtak rávenni; elég az

hozzá, hogy egyik éjjel összetalálkoztam a két vagánnyal és elcipeltek egy ékszerüzlethez falazni a Népszínház-utcába. Egy pincekocsmá elé állítottak a betörők kocsimmal. Csak arra kellett vigyáznom, hogy valami razziába ne kerüljünk bele. Ha zsarut vagy más „balhész” embert veszek észre, a kocsmajtó mögött elrejtett csengőt kell megnyomnom, hogy a vagányok pucolhassanak velem együtt. A csengővel nemcsak a pincekocsmában mulató vendégeket, de a földszinten levő ruhatár folyosóját is fel lehetett lármázní. A ruhatárhoz a kocsmából egy hátsó lépcsőn lehetett feljutni. A ruhatár melletti helyiségben volt az ékszerüzlet. Pucoláskor a ház kapuján szoktak a vendégek kiszökni, innen kellett várnom a visszatérő vagányokat is.

A házmester elárulta nekem, hogy a kocsmában férfiak találkoznak, ezért félnek a rendőrségtől. A vagányok nem sokat dumáltak nekem, csak meghagyták, hogy nyissam ki a szememet, fülemet, aztán üssem kupán azt, aki le akarna fülelni. Nem tudom én, kérem, még a nevüket se, csak azt, hogy az egyik Pali, a másik meg Pepi. A lakásuk címére már nem emlékszem. A Franci rendes nevét sem tudom. Még ha tudnám, se árulhatnám el. Ő nem is hibás, csakis én meg a vagányok. Száz pengőt kaptam a falazásért, azt hamarosan eldevernyáztuk Francival. Még két betörésnél voltam haverja a Pepinek, a Pillangó-utcában egy fűszeresnél meg a Soroksári-úton egy malomban. A Soroksári-úton rajta vesztettem, mert elaludtam a volán mellett, aztán behozott a rendőr. Szegény gyerek vagyok, nem kerestem a taxival eleget. A pénz kellett italra meg a Francinak. Csak őt ne tessék bántani, ő semmiről sem tehet. Én rászolgáltam a büntetésre.”

Itt vége az írásbeli vallomásnak.

Ezután következik a kihallgatási jegyzőkönyv felvételét megelőző párbeszéd a nyomozást vezető kapitány és Garas Márton soffőr között:

— Mondja, Garas Márton, tudja-e, miért van őrizetben?

— Igenis, tudom. Le is írátták velem, amit tudok vallani.

- Nem kényszerítette-e valaki a vallomás megírására?
- Már miért kényszerítettek volna? Ha nem akartam volna megírni, hazudhatnám, hogy nem tudok írni.
- Az igazságot írta tehát le?
- Azt, amennyit tudtam.
- Nekem azonban még van néhány kérdésem: Hány éves maga Garas Márton?
- Huszonkettő leszek Szent György napon.
- Hová való?
- Szen' Békálára, kérem.
- Mi volt odahaza a foglalkozása?
- Paraszt, földműves.
- De nem magyar?
- Hát mi vónék, kérem alássan?
- Csak azért kérdem, mert magyar paraszt nem szokott betőrökkal cimboráskodni.
- Hát bizony rosszul tettem, hogy Pestre gyöttem. De hát elszédített a sok beszéd meg a Franci.
- Kik voltak a szülei?
- Édesapámat nem ösmertem. Még kisgyerek voltam, mikor meghalt. Édesanyám napszámba járt, abból tartott fönn engem és három testvéremet. Mikor kimaradtam az iskolából, segítettem a falubelieknek a földmunkánál, később közművesek mellett dolgoztam.
- Milyen emberek voltak ezek a közművesek?
- Hát ki ilyen, ki olyan, egyik barna, másik szőke.
- Jó, jó, arra vagyunk kíváncsiak, hogy magához jők voltak-e vagy sem?
- Hát bizony, több rúgást kaptam, mint kenyeret. Ott tanultam meg cifrán káromkodni is.
- No, meg bizonyosan a dohányzást, italozást is.
- Azt is meg a kártyázást is.
- Anyjának vitt-e haza valamit a napszámból?
- Eleinte igen, később bizony keveset, néha semmit.
- Sohase hallott maga a gyermeki kötelességről? A pap, tanító nem beszéltek róla?
- Beszéltek, de el is felejtettem lassan, amit tanultam.
- Hogyan került a taxi-vállalathoz?

— Egy földim ajánlott be egy lófogatú bérkocsishoz, aki hamarosan autót vett magának és engem is kitaníttatott a vezetésre.

— Azt már tudjuk, hogy hol ismerkedett meg Francival és a betörőkkal, de a nevükkel még adós maradt.

— Mikor még a kapitány úr leíratta velem, mi s hogyan történt, nem akartam elárulni őket. A böcsület nem engedte. De most már megmondom. Vágó Franciskának hívják a lányt rendes nevén, kalapos üzletben van alkalmazva a József-köruton. A két vagányt meg Drukker Pepinek és Vaksi Palinak. A rendes nevüket nem tudom.

— Mi ütött magába Márton, hogy egyszerre olyan őszinte lett? Megbánta talán, amit tett?

— Azon már hiába búsulnék.

— Hát akkor?

— A Franci...

— Mi történt vele?

— Ő mózerolt be... a Drukker... szeretője lett... a bestia...

— Honnan tudta meg?

— A Dobos felügyelő úr mondta éppen az előbb.

— Beszéljen most már arról, hogyan tudta rászánni magát a betörésre.

— Hát legfőképp a Franci meg az ital. Pénzem bizony vékonyan volt, a vendéglői vacsorák, mozi, cigaretta sokba került. Nem futotta a cserkészés közben szerzett nagyobb borralalóbból sem.

Egyszer így portyázás közben, a hajnali órákban találkoztam Palival meg Pepivel. Nehéz súlyú zsákokat dobtak a kocsimba, majd ők is beszálltak. „Gát-utca express... zsarut kikerülni..., lesz dohány!” — súgta beszállás közben az idősebbik.

Meghökkenem egy pillanatra..., de aztán vállat vontam. Nekem nem kell tudnom, ki ül a kocsimban. Csak fizesse meg a járandóságot. Rákapcsoltam a legnagyobb sebességre, aztán neki a Ferencváros zeg-zugos utcáinak. Valahol a Soroksári-út táján a rendőr már messziről feltartotta a kezét. Nem álltam meg. Éles kanyarral hirtelen egy oldal-

utcán egérutat vettem. A kocsim számát nem írhatta fel a rendőr, sokkal távolabb állott... Megérkeztünk. A betörő urak kiszálltak a zsákkal együtt. A fuvardíjon kívül 20 pengő borraivalót adott az idősebbik. Megköszöntem.

— Ha nem jár el a szád, szívesen, máskor is. A „Sólyom”-nál vacsorázunk kedden. Neked is lesz egy hely meg a Mucuskádnak is, — mondta — és röhögve döfködte az oldalamat.

— Azt már nem — dörmögtem magam elé, hazafelé hajtva. Betörők cinkosa mégsem leszek... A Franci kedvéért sem? Vetődött fel bennem a kérdés...

— Nem! — fejeztem be a habozást, lefekvés közben... Ámbár... egy vacsora még nem a világ... 20 pengő mégis csak pénz ilyen rövid útért... Aludjunk rá egyet.

— Kedden este kiöltöztünk a vacsorára Francival együtt. Nem sokat kellett biztatni őt sem. Dehogyan ütközött meg a meghíváson.

— Mi nem látunk, nem hallunk semmit. Amit csinálnak, az az ő dolguk. Pénzünk legyen, nekünk ez a fontos — mondta ki a végszót.

A vacsoránál nyolcan ültünk. A két betörő, a Pepi meg a Pali. Ezek mellett egy-egy lány, a Mici meg a Sári. Az asztalfőn egy idősebb, zsidó formájú ember — röviden csak Száminak hívták — ült a feleségével együtt. Az orgazdák. Malacot, rántottcsirkét, túróscsuszát ettünk. Pezsgőt ittunk rá. Cigány is akadt. Fizetni semmiért se kellett. A Pali udvarolni kezdett Francinak, de amikor látta, hogy felfortyanok, abbahagyta.

— Nem kell azért ágaskodni, hékás — békítgetett. — Csak tréfáltam. Ha majd egészen hozzánk pártolsz, nem leszel olyan finnyás — nevette el magát. Aztán közelebb hajolt hozzám, a muzsika okozta zajban félhangosan beszélni kezdett:

— Arról van szó...

Egy félóraig tartott a mondókája. Beavatott a legközelebbi tervükbe, ahogyan már leírtam.

A pezsgő már alapos munkát végzett a fejemben, nem sokat gondolkoztam. Franci — aki félfüllel figyelt bennün-

ket — biztatólag hunyorított. A betörő tenyerébe csaptam. Megegyeztünk...

— Tessék elhinni, bántam, mint a kutya. Szerettem volna az egészet visszacsinálni. Csakhogy a Franci már vérszemet kapott. A sok pénz kilátásba helyezése elszédítette. Meg aztán nevetséges hencsegő lettem volna a Franci szemében. Talán ott is hagyott volna. Elég az hozzá, hogy szombaton éjjel ott álltam a Népszínház-utcai kocsmá bejárata előtt, amíg Pepi és Pali, a két betörő, bent dolgoztak.

— No, mit érzett akkor?

— Mikor magamra maradtam, előntött a forróság... A kocsim számtábláin a két egymásmellett levő hármas számot átfestettem még a garázsban nyolcas számra, nehogy valaki messziről felírja a számot, ha bajba kerülünk. Ha itt megcsíp a rendőrség, nyakig bennülök a pácban. Elhagyott a bátorságom. A volán mellé ültem, hogy elhajtsak. Szinte eszemet vesztettem. Hirtelen halk lépések neszét hallom... Detektív bizonyosan... Végem van... Megtapogatom a zsebembe dugott nyitott kést... Kopogás a hátam mögötti ablakon... Mi ez?... Visszafordulok... Egy arc mered rám a kocsi belsejéből... Leugrom a volán mellől, kiszakítom a kocsi ajtaját és hangtalanul hápogni kezdtem... Foglalt, akartam kiáltani, de csak a szám mozgott. Nem volt senki a kocsiban. Képzeltedtem.

Lázam lassan elmúlt és fontolóra vettem, hogy már vissza nem fordulhatok. A hamis rendszámok... társaim vallomása... úgyis eldöntik a sorsomat. A Pepi máris megtanított a büntető törvénykönyv néhány pontjára. Tudtam, hogy tettestárs vagyok... Lépések a túlsó oldalon... Egy férfi alak jön át, egyenesen felém... megdermedek... Isten kegyelmezzen neki, ha detektív...

Az idegen elhaladt mellettem, rám se néz... Szerencséjére... szerencsémre... Még egy pokoli negyedőrai várakozás... Halkan csikordul a bankbejárat zára, kisurran rajta Pepi tömött irattáskával, mellette... egy vagyonőr... A mindenségét, baj van... Usgye, be a kocsiba... Itt hagyom az egész bagázsát. Csakhogy a Pepi meg a vagyonőr már beugrottak a kocsiba. — Irha — pucolás, de express

— süvítí letompított hangon fülembé a vagyonőr. Vagy úgy? Megismerem a Pali rekedt hangját.

— Üssön beléd a mennykő — mormogom befelé. Indítok, aztán hajrá a Gát-utcába. Lassankint elhagy a szédülés, de most meg a hideg ráz. Eszembe jut a vagyonőr. Üristen! Talán még gyilkosság is? Hátra fordulok:

— Csak nem szúrtátok agyon? — Kérdem lélekzet visszafojtva.

— Egy frászt, — nyerít fel vígan Pali — aludt, mint a tej. Csak megkötöztük, oszt a harmonikáját becsuktuk. (Száját betömtük.)

— Hát a ruha?

— Zag schon! Csere. Így a Mancinak jobban imponáló. A zsaruk sem állítanak meg bennünket — válaszolt vigyorogva Pali.

Nekem azonban nincs nevető kedvem. A megkötözött vagyonőr személyleírást ad a betörőkről. A Pali ruhája... Ujjlenyomat... A többi gyerekjáték lesz a detektíveknek. Már látom magamat, amint megbilincselve cipelnek a főkapitányságra. Hallottam valamit a 127-es szobáról is, ahol „kikészítik” a vagányokat. Nem tagadom, be voltam gyuladva a fejem búbjáig. Lehet, hogy útközben valamelyik rendőr fel is írt. Nem emlékeztem egyáltalán a történetekre, mikor a Gát-utcába értünk. A forroláz kezdett gyötörni. Csak még az jutott eszembe, hogy a rendszámtáblát rendbe kell hoznom. Előre elkészített benzines ronggyal letöröltem a festéket, közben a Pali fülembé súgta, hogy a szajré negyedrésze a kocsipárna alatt van. A taxit még a garázsba vittem, aztán lefeküdtem. Hetekig nyomtam az ágyat váltólázbán. A taxinál nem vettek vissza. Betöltötték a helyemet, mire felgyógyultam. Másutt nem mertem állásért jelentkezni. Félttem a letartóztatástól. Bujkáltam a sötét mellékutcákon, amíg egyszer a Pepibe bele nem botlottam. Újabb betörésre cipelt magával. A többit úgyis tetszik tudni — fejezte be vallomását G. Márton, miközben a szeme nedvesen csillogott.

*

Íme, a mozaik-kép öt darabja. Szétszórva, külön-külön

talán figyelemre sem méltatná a lélekvizsgáló. De együttesen iskolapéldái lehetnek a görbe úton szokásos kezdő lépéseknek.

Töprengés, tiltakozó belső hang, lelkiismeretháborgás nem tette-e botladozóvá ezeket a nekilendülő lépéseket? Aligha. Legalábbis hosszabb lelki harcra nem lehet a képek szereplőinél következtetni. A soffőr az egyetlen, aki be tud számolni valami különös idegborzongással. Büntudat helyett azonban csak a büntetéstől való félelemérzés hatotta át és ez tette némileg tétovázóvá. Lelkiismeretfurdalása legfeljebb elfogatása után jelentkezett nála érthetőbben. Az elfogatástól való félelem volt a váltóláz okozója is. Az első szerelem rózsaszínű víziói egyébként ezt a félelmet is elhessegették.

A mozaik-kép többi szereplője meg éppen semmi lelki krízist nem élt át a döntő órákban. Vallási parancsok, szülei, tanítók intelmei, a fenyítések emlékei, a jövőben kilátásba helyezett büntetések riasztó képei úgy kavarogtak csak lelki szemek előtt, mint a nyári alkony kérész csapatai a járókelők arca előtt. Egy legyintés... tova tűnnek. Aztán a pajtások rábeszélései... A kérész csapat újra feltűnik. Még egy legyintés... és a kérészek egy észrevétlen pillanatban végleg eltűnnek.

Milyen könnyű az átsiklás a bűnözés útvesztőjébe, ha senki sincs, aki a tétovázó első lépéseket megállítja. Mennyi kárba veszett erőfeszítés. Milyen nehéz a serdülő ifjúságot óvni és megmenteni a körülöttük felburjánzó giz-gasztól, kártékony férgektől, pusztító viharoktól.

A bűn kísértete rendszerint véletlenül szegődik a fiataikorúhoz. Az ösztönök, szenvedélyek, hajlamok adva vannak. Egyelőre szunnyadoznak, de a környezet példája serkentőleg hat. Az alkalom lépten-nyomon kínálkozik. A ponyvairódalom, a kirakatok, a mozgóképelőadások selejtesebb fajtája jóformán előkészítő tanfolyamai a bűn elkövetési módjainak. A többit aztán elvégzi a romlott környezet rábeszélése, a pénzszerzési vágy, cigaretta, alkohol, serdültebb korban az ébredő nemi ösztönök. Jóformán maga a fiatal bűnöző sem veszi észre, mikor lépte át a mezsgyét, amely a tisztességes társadalomtól elválasztja. Ha a nevelőszülő, tanító ebben az időben a fiataikorú lelkiállapotában

kutatna, feltűnően lényeges változásokat ott aligha tudna egyelőre felfedezni.

Ha pedig a bűnöző maga tekintene lelki világába és elemezni tudná a gondolataiban és érzelmeiben történő változásokat, kénytelen volna megállapítani, hogy a bűn elkövetése után elmaradtak azok a csábító képek, amelyeket a detektívregények és a cinkostársak kiszíneztek előtte. A műveletlen bűnöző tudat alatt érzi, a műveltebb világosan látja, hogy a bűnnek semmiféle varázsereje, különleges íze, álomba ringató narkotikumuk nincs, az alvilág lakói pedig nagyrészt közönséges munkakerülő gazfickók, nem Diabolosz megszállott csatlósai, nem emberföldrött emberek, regényhősök. Világossá akkor válik ez a kezdő bűnöző előtt, ha rendőrkézre került. A fegyház és börtön lakója már a vizsgálati fogság alatt sokat gondolkozhatik és e közben rájön arra az igazságra, hogy a bűn útján szerzett anyagi előny elenyészően csekély értékű az elkövetkezendő büntetések kifogyhatatlanságával és sokféleségével szemben.

Lássuk most a mozaikkép kiegészítéséül beillesztett hatodik képet; egy felsőbb iskolákat végzett tollforgató ifjúnak a börtönben sajátkezűleg feljegyzett önvallomását, amely érthetővé teszi a titkos hieroglifákat, melyeket a mardosó lelkiismeret ír a bűnös lelkébe. Pedig ez a fiatal ember elvégezte a főiskolákat a nélkül, hogy a bűnnel szemtől-szembe találkozott volna. A pillanat hevében — nyugodtan mondhatjuk, eszét vesztetten — vétett az isteni és emberi törvények ellen. Bűnbánata lelke mélyéből fakad és bizonyosra lehet venni, hogy ha visszatérhet a társadalomba, újabb bűnbeeséstől nem kell tartani. Confiteor szóval kezdődik a vallomás jeléül annak, hogy szerzője a gyónás előtt szokásos magábaszállást és bűnbánatot előzőleg elvégezte.

Confiteor . . .

Nem védőiratnak szántam írásomat. A társadalom ítélőszéke fölöttem már régen pálcát tört. A fegyház redves odújából nevetséges paradoxonként hatna egy, a javító nevelés érdekében elhangzó pedagógiai értekezés.

Nem óhajtok szájalmat sem kelteni személyem iránt. Irodalmi babérokra még kevésbé pályázom.

Egy emberséges rendőrtisztnek engedelmeskedem csupán, aki felhívott élettörténetem leírására.

Lehet, hogy a fegyház levegőjében áporodott szagú lesz minden igazság és mindenki jóelőre hamis szemforgatásnak minősíti egy rovottmultú bűnöző önvallomását. Lehet. Nem érdekel már ez a kritika sem.

Talán a hálaérzet valamely foszlánya él még bennem. Az sem lehetetlen, hogy régen eltemetett önérzetem vet lobot utoljára bensőmben és kényszerít arra, hogy viszonzatlanul ne hagyjam azt a meleg emberi részvétet, amellyel a rendőrtiszt elbukásom alkalmával enyhíteni igyekezett nehéz sorsomon.

Emberi részvét volt-e kizárólag vagy a kriminalista boncoló készsége, a lélekbúvár tudományszomja, az igazságkutató legyőzhetetlen szenvedélyessége, együtt irányították-e ezt a segítő kezet felém, nem tudnám pontosan elemezni. Pátrónusomnak neveztem el őt monológjaimban a fegyház falai között.

Megígérttem neki, hogy hüen leírom életem egész történetét, majd befejezésül számot adok a börtönben szerzett benyomásaimról, tapasztalataimról.

Pátrónusom — úgylátszik — nem tartott elveszett büntettesnek, mert érdekemben minden fórumnál eljár, hogy sorsomon enyhítsen.

Magam is abban a meggyőződésben élek, hogy nem kerültem volna soha tömlőcbe, ha a bolsevizmus Magyarországot is nem találta volna alkalmas kísérleti nyúlnak a maga számára.

A szovjetparadicsom Magyarországon a rendőrség intézményének megszüntetésével és a börtönök ajtainak kinyitásával kezdődött.

Talán felesleges hangsúlyoznom, hogy addig büntetlen előéletű voltam és az igazi bünt legfeljebb az irodalom szemüvegén keresztül ismertem. Ha abban az időben valaki azt az állítást kockáztatja meg előttem, hogy én még valaha börtönlakó is lehetek, ostoba tökfilkónak tartottam volna.

Addig abban a meggyőződésben éltem ugyanis, hogy kizárólag a gyermekszoba és a későbbi környezet dönti el a kérdést, vajjon megmarad-e valaki a becsület útján, vagy átugorja azt a válaszfalat, amely a bűnözőket elválasztja a tisztességes társadalom tagjaitól.

A proletárdiktatúra megtanított sok mindenre. Magyarországon legalább rendszere abban kulminált, hogy mindent fordítva cselekedett az addig érvényben volt törvények szellemével szemben. Miután a kormányzáshoz nem értettek, úgy gondolták, hogy akkor cselekszenek a diktatúra szellemében, ha a burzsoá kormányrendszer minden rendelkezését megfordítva hajtják végre.

A szovjetrendszer voltaképpen a teljes anarchiát jelentette. A közönséges bűncselekmények tettesei *salvus conductus*-t élveztek, ha politikai nézeteik megegyeztek a bolsevisták tanításaival.

A diktatúrát irányító népbiztosok Nietzsche óriásainak szerepében tetszelegtek, „akik mintegy hidak magaslanak ki a lét zagyva folyama felett”. Akiknek minden szabad, akik magukénak tekinthetik az egész világot kítűzött céljaik elérése érdekében.

A véres hekatombák, az ország feldarabolása, a tömegek éheztetése, nyomorgatása, a pénz elértéktelenítése, a valláserkölc, a közegészség, közbiztonság aláásása, a magántulajdon megszüntetése, mind-mind apró epizód volt a diktátorok szemében. Napóleont játszott mindegyikük a nélkül, hogy együttesen méltók lettek volna Napóleonra szemeiket felemelni.

Egy ilyen Napóleon-imitátornak köszönhetem bűnbeszámot. Köteteket írtak össze tudós büntetőjogászok a bűn keletkezésének százféle okairól. Nos, egyet kifejejtettek. A terrorisztikus cselekmények hatását a társadalom egyedeire. Példával szolgálok.

Napokon át éheztem már özvegy, beteges édesanyámmal együtt, amikor a harmadik megyébe utaztam valami élelmiszert összevásárolni. Három nap és éjjel kóboroltam faluról-falura, míg végül csakugyan sikerült összegyűjte-

nem egy bőröndre való zsírt, tojást, szalonnát, lisztet és kenyeret.

A Keleti-pályaudvarra megérkezve egy hordárnak adtam át a poggyászatot, hogy az utasok tömegén át tudjak vergődni. A kijárat közelében elrekesztett fülkéhez dirigáltak, ahol a poggyászokat vizsgálta egy öles termetű politikai megbízott. Az én poggyászom tartalma megtetszett neki, mert röviden kijelentette, hogy elkobozza.

A szememre fátyol borult. A háromnapos éjszaka álmatlansága, a terroruralom borzalmi és a nem indokoltan sejtellem, hogy hamarosan én is kínzókamrájukba kerülök, megbénította józan gondolkodásomat. Én még csak türtem volna a további éhezést, de beteg anyám reménytelen sorsa kétségbe ejtett. Hátsó zsebemből hirtelen kivantottam automatapisztolyomat és belelöttem a politikai megbízott potrohába, majd gyorsan körütekintettem, merre menekülhetek. A vasúti hordár arcát pillantottam meg a mázsálóhelyiség félig kinyitott ajtajából felém integetni. Néhány bakkugrással sikerült a tömegben elvegyülni és a kijáratí ajtón át az utcára kiosonni, ahol a becsületes hordár átadva poggyászatot, menekülésem útirányát is megmutatta.

Akkor még nem tudtam, mi lett dühkitörésem következménye. Csak másnap értesültem a Vörös Ujságból, hogy golyóm leterítette a politikai megbízottat. A lövés nem lett volna ugyan halálos, ha esés közben halántékát bele nem vágja az asztal sarkába, amelyen az útleveleket vizsgálta.

Megborzadtam sajátmagamtól. Gyilkos lettem én, aki anyám védőszárnyai alatt szerzetesi intézetben végeztem középiskolai tanulmányaimat, aki huszonhárom éves koromban még egy tiszta leány lelkiületével rendelkeztem. Hát ennyi csak az emberi szabadakarat és szilárd jellem? Egy felindulás elég, hogy az ember örökre elveszítse a talajt lába alól? Hervadt falevélként sodor bennünket a végzet oda, ahová akar?

Fakó arcom láttára anyám aggódva hajolt ágyam fölé. A Vörös Ujságot még kezemben tartottam, amikor sápadtságom okát kérdezgette. Eleinte az éjszakai utazgatással

feleltem kérdéseire, de mikor az anyai sejtelem, az ujság kiabáló betűire egy pillantást vetve, megértette vele, hogy egyetlen fia véreskezű gyilkos lett, zokogva vallottam be bűnömet. Az anya szíve nem utasított el magától. Bécsi rokonaihoz sebtében levelet írt, amelyben gondjaikba ajánlott engem. Azután bőröndbe rakva legszükségesebb ruháimat, maradék pénzét zsebembe gyűrte és forró könnyek között búcsút vettünk egymástól.

De lehetett-e magára hagyni betegen, mindenből kifosztottan?

Unszolásának engedtem ugyan, de nem a Bécsbe induló vonathoz tartottam, hanem egy Hollósy nevű barátom lakására menekültem, aki futárszolgálatot teljesített a bécsi vonalon és budapesti lakására csak ritkán tért haza.

Anyám és a saját létfenntartásomhoz szükséges pénzt megszerezni volt most legfőbb gondom. Hosszas töprengés után merész ötletem támadt.

Okmányaimmal jelentkeztem a Mosonyi-utcai laktanyában vörösörnek. Külső szolgálatra az orvos nem talált ugyan alkalmasnak, de felvettek telefonkezelőnek. Ennél biztosabb menedékhelyet abban az időben aligha találhattam volna. Havi béremből anyámnak juttattam a nagyobb részt Hollósy barátom útján, aki különféle mesékkel tartotta felszínén anyám reménységeit sorsom kedvező fordulatairól.

Az ujságtudósítások egy darabig találgatták, ki lehetett a politikai biztos merénylete, de azután napirendre tértek esetem fölött. Én még külsőmet sem tartottam szükségesnek elváltoztatni. Csak a vasúti hordár tanúskodhatott volna ellenem, de ettől nem tartottam.

Lassankint háborgó lelkiismeretem elcsitult. Szabadidőmben a francia forradalom részletes történetét olvastam és azt tanultam belőle, hogy erőszak ellen csak erőszakkal lehet védekezni.

Egy hang bensőmben jóideig tiltakozott az ilyen okoskodás ellen, a gyilkosságot minden körülmények között gyilkosságnak minősítvén, dehát lelkiismeretvizsgálatra alig maradt időm.

Egyik nap ügyeletes szolgálatra ballagtam a Vörösörközpont Vigyázó-utcai kapuja felé, amikor erősen rám irányzott figyelő tekintetet éreztem magamon. Körülnéztem. A vasúti hordár jött velem szemben lassú léptekkel, merev tekintettel. Örvendezve feléje tartottam, de ő rémült arccal az utca túlsó oldalára menekült, aztán a járda szélén megállva, figyelni kezdett. Különös viselkedésének okát hirtelen nem tudtam megmagyarázni, de amint még vissza-vissza tekintettem rá és figyelő állásából nem mozdult, kezdett minden megvilágosodni előttem.

A vasúti hordár kétségtelenül felismert, de vörösör egyenruhámat, viritó karszalagomat látva, lemondott a további ismeretségről, abban a hiszemben, hogy átpártoltam meggyőződésből a kommunisták táborához. Most bizonyára azt figyelí, hova térek be, hogy aztán nevemet megállapítva, feljelentsen a gyilkosság miatt, amelynek egyedül ő volt a tanúja.

Elveszttem... villant át agyamon. Eljött az idő a leszámolásra. Kész voltam a vezeklés megkezdésére, csak drága anyámért aggódtam, akire feltétlenül katasztrofálisan hat letartóztatásom híre.

Nem csalódtam. A vasúti hordár a kapuórtól megtudta nevemet és feljelentett. A forradalmi törvényszék intézkedésére a parlament pincéjébe kerültem, ahol kezemen lábamon megbilincselve négy napot és éjjelt töltöttem étlenszomjan, a terroristák állandó bántalmazásai közben, olyan körülmények között, amilyenekről csak a velencei Dogepalota ólomkamráiban álmodhattak a szerencsétlen halálra ítélték.

A forradalmi törvényszék nem sokat teketóriázott velem. Halálra ítélt. En még csak védekezni se próbáltam. Olyan apátiába süllyedtem, amely már idegeim teljes összeroppanását jelentette. A rabszállító kocsiról már ájultan szedtek le és beszállítottak a rabkórházba, bizonyára azért, hogy erőhöz kapjak a kivégzési ceremónia előtt. Az ápolóm-tól azt is megtudtam, hogy életem legnagyobb tragédiája is elkövetkezett. Meghalt édesanyám. A lakásomat kipuhaltolta valaki és anyámért küldött, de ő akkor már kiszen-

vedett. A „Vörös Ujság”-ból, amely letartóztatásomat kiszínezve hozta, értesült a rám kiszabott halálos ítéletről.

En öltem meg! Ezt súgta a lelkiismeretem állandóan fülembe. Attól kezdve állandóan fogva tartott anyám könnyes szeme, szomorú arca, amely nem szemrehányást fejezett ki, hanem a részvétnak olyan mélységét, amilyenre csak anya képes.

Lelkiismeretem szava, amely újabb, mindennél szörnyűbb gyilkossággal vádolt meg, elviselhetetlen volt rám nézve. Egyik idegrohamot még ki sem hevertem, már a másikba estem. Étel, italt csak erőszakkal, orvosi beavatkozással tudtak belém diktálni. Előhalott voltam már, mielőtt kivégeztek volna. Anyám temetése végbement a nélkül, hogy én jelen lehettem volna.

Egy nyárvégi napon rövid időre magamhoz tértem és ekkor valakit láttam ágyam mellett ülni, barátságos, részvevő arccal. Értesített a diktatúra időközben bekövetkezett bukásáról és arról, hogy letartóztatásom óta állandóan figyelemmel kísérte sorsomat. Örömmel közölte azt is velem, hogy ügyemben újrafelvétel lesz, ami azonban csak a halálos ítélettől való menekülésemet jelenti, nem egyúttal az elzárási intézettől való szabadulásomat is. Szavaiból megtudtam, hogy egy rendőrtiszt ül ágyam mellett, ugyanaz, aki a letartóztatásomat volt kénytelen eszközölni a diktatúra alatt.

Hálám leirhatatlan volt. Újra érző emberi szemekbe tekinthettem, nem őrzöngő fenevadak vérszomjas ábrázataiba és gyengéd vigasztaló szavak simogatták elkínzott arcomat, nem Lenin csatlósainak förtelmes szitkozódásai.

•

Újra ember vagyok. A királyi bíróság ítélkezett fölöttem. A forradalmi törvényszék halálos ítéletét erős felindulásban elkövetett emberölés címén, kétévi fegyházra változtatta, — a már fogságban töltött idő beszámításával. A fegyház központi irodájában végzek ezidőszert írásbeli munkákat s így csaknem normális életmódot folytatok, de természetesen a nap egyrészét és az éjtszakákat rácson belül.

A vörösrőség fogdájában való ideiglenes elhelyezésem, a parlament pincéjében elszenvedett kínzások, a kihallgatások gyötrelmei, anyám halálhíre, lelki furdalásaim, az idegösszeomlással járó kínjaim, lassan-lassan kezdtek elsúlylyedni emlékezetem tárházában. Tisztán gondolkozom már a magány és csend óráiban. Túlestem a kétségbeesés, a tehetetlen düh kitörésein, az öngyilkosság gondolatán, a teljes apátián. A vezeklés, a szenvedés szükséges voltát elismerve, lelkiismeretem sem mardos többé elviselhetetlenül. Monológjaim már értelmesek, napok elmúltával is tisztán emlékezem rájuk. A sorsommal való kibékülés vonul végig azokon. Élesen tudom mérlegelni a velem történeteket.

Tisztában vagyok vele, hogy az emberi nem söpredéke, tömlöctöltelék a nevem odakint a tisztas társadalomban. Idebent a 777-es számú rab. Micsoda kaján fintor a babonás emberek felé ez a három szerencseszám egymásmellett. Összeadva, egy negyedik nyerőszámot adnak. Lehet-e nálam ígylésreméltóbb ember a világon? Huszonkilenc életévemmel, előttem az egész mindenség...

Rab vagyok? Majd kiszabadulok.

Elfordulnak tőlem a tisztességes emberek? Egyetlen barátom sem akar már tudni rólam? Ha szabadulok, kívándorlok olyan országba, ahol nem ismernek.

Mindenüvé elkísér a büntudat és sohasem hagy nyugton? Letartóztatásom óta a gyehenna minden szenvedését lángolni éreztem szívemben. Többet már aligha vezekelhettek.

Társtalan, kítaszított vagyok, akinek a cellám szelelőablakán behajló eperfalombon és egy pókon kívül — senkije sincs.

Hányszor csitítottam el az eperfalomb ritmikus suttozásával zaklatott lelkem háborgó indulatait. Ismerem már minden gallyát, minden bütykét. A látókörömbe eső leveleknek becéző neveket adtam és ezen szólítom őket, ha beszédem van velük. Hányszor jelezte a lomb hangos kopogással, sőt haragos csapkodással, ha elvesztettem lelki egyensúlyomat, ha vihar dúlt künn a természetben és bent a lelkemben is.

Hányszor helyeselt csendesen bólogatva, mint a tapasztalt bölcs öregek, ha eltöltött a megnyugvás gondolata. Hányszor mesélt tovatűnt gyermekkoromról, vidéki udvarunk eperfájáról...

Hányszor láttam szenvedni, gyötrődni ezt a lombot. Ha jégeső, orkán tépte, forróság sanyargatta, ha élősdiek szívták életerejét, ha lombdíszt elveszítve mezítelenül didergett a metsző hidegben. Nyögése és sóhajtása semmiben sem különbözött az enyémtől.

Szerettem ezt a lombot, mint testvéretem, mint sor-som osztályosát. Szerettem nemcsak azért, mert megvigasztalt, hanem mert szenvedőbbnek, béketűrőbbnek, bölcsőbbnek, magasabbrendűnek tekintettem, mint magamat, mint az embereket.

Szent meggyőződéseem ma már, hogy a növénynek is van lelke, ha ez a lélek nem is azonos az emberi lélekkel.

Vajjon a világrend fenntartója nem adott-e a növényeknek is igen fontos szerepet?

Emberöltök alatt nemzedékek hullanak el egymásután, míg a tölgy, fenyő és más faóriások változatlanul állanak egy helyben, viharokkal, villámmal, férgekkel dacolva, mintha őr állanának, mintha olyan feladat volna rájuk bízva, amit emberek meg sem értenek.

Milyen keveset tudunk a földi dolgokról és még kevesebbet a magasabbrendű, túlvilági életről. Miért él 5000 évig a majomkenyérfa, 500 évig a tölgy, csak napokig a virág? A teremtés büszke koronája még erre a kérdésre sem tud felelni.

A bonyolultabb organizmus, az agyvelő tekervényei aligha jogosítják fel az embert arra, hogy gögősen tekintsen a többi teremtményre mint rabszolgáira, vazallusaira, akiknek élete és halála fölött szabadon rendelkezhetik. A kőszáli sas is a teremtés koronájának képzeleli magát. A gőg legalább, amellyel nekirepül a levegőég új bitorlóinak, a repülőgépeknek, erre enged következtetni.

Ha összehasonlítjuk az ember és növények világfenntartó szerepét, fontosságát, a látszat szerint alig maradnak alul a növények.

Az ember a növényekkel lélekzetet cserél. Az általunk elhasznált levegőt a növények tisztítják meg és adják vissza nekünk, mint friss oxigént, amely nélkül ember, állat elpusztulna.

A gabonaneműek a mindennapi kenyeret adják.

A gyógyfűvek testi szenvedéseinktől szabadítanak meg bennünket.

A fák adják nyáron az árnyékot, ősszel a gyümölcsöket, télen a meleget. A levágott és feldolgozott fa ott van az emberi élet minden megnyilvánulásánál, mint bölcső, mint asztal, mint kéziszerszám, mint ágy, mint épületfedél, mint koporsó.

A virágok életünk minden lelki rezdülését figyelik és követik, akár öröm, akár gyász annak a neve.

Az emberi dölýf minderre azt feleli, hogy a növények alsóbbrendűségét éppen az bizonyítja kétségtelenül, hogy az embert szolgálják egész életükkel.

Az ember uralma a növények és állatok fölött talán inkább az ököl jogán nyugszik. Az erősebb, a rosszabb, a furfangosabb jogán, amely szemrebbenés nélkül elpusztítja a másikat, ha az gyengébb és nem hajtja igába a fejét.

Mi lehet az oka annak, hogy jobbak vagyunk, ha az emberek társaságától szabadulva, erdőn, virágos mezőn magunkfeledten egy másik világban járunk?

Az erdők titokzatos élete, megkapó varázsa érthetetlen a legtöbb ember előtt. Pedig a fák, virágok, fűvek némasága, suttogása, alig észrevehető borzongása bölcsebben, ékebben beszél, mint száz filozófiai munka, metafizikai fejtegetés.

Isten mindenüttvalóságát hirdetik a növények azzal, hogy mindenütt jelen vannak a föld kerekiségén.

Lehet, hogy Isten maga suttog hozzánk az erdők csendjében, a kalász hullámozó tengerében, a virág színpompájában, illatában, azért érezzük a boldogító érzést, ha közöttük vagyunk.

Engem mindig megrendített az a gondolat erdőben való kószálás közben, hogy a növényvilág önzetlenül, viszonzás, elismerés nélkül állandóan csak ad a nélkül, hogy kapna

érte. Némán, szinte észrevétlenül, legfeljebb halkan suttogva mindig csak ad, mint ama Názáreti, aki fejét lehajtva, néha halkán, szelíden beszélve, mindig szakadatlanul, egész a kereszthalálig csak adott, mindig csak adott...

Ha megenyhülve, lelki rongyait, szennyesemet levetve és sorsommal megbékélve hagyom majd el a börtönt, azt csak az eperfalomnak köszönhetem.

Ez a hűséges szellemtestvérem megtanított arra, hogy minden teremtmény élete a szenvedésben tisztul, erősödik, tökéletesedik, mint az arany, az acél a tűzben, a kalász a cséplés ütlegeitől, a fa az oltás ejtette sebektől, az ember a reá zúduló elemi csapásoktól, testi és lelki sanyargatástól.

Ez a tisztulás, tökéletesedés és ezzel az örök Alkotó lényegének megértése, a vele való egyesülés életünk egyetlen rendeltetése, célja.

Amit az ó- és újszövetség tanításából bebörtönzésem előtt meg nem értettem, azt az eperfa testvéri együttérzése a fegyház rácsai mögött örökre megértette velem.

*

A cellám szellőztető ablakában legyeket vadászó pók hirtelen megmerevedett, mikor először meglátott közvetlen közelből. Mintha meghökkent volna. Bizonyára a cella előbbi lakóját várta s mert más arc bukkant fel előtte, megijedt kisé. Új lakó, új szokások — gondolta. Hálóm biztonságban lesz-e tőle, vagy dühében mindennap összetépi, mint több cellalakó tette — tünődött, szemeit rajtam feledve. Én is hosszasan elnéztem lakótársamat. Még eddig csak gondtalanul hintázó, vadászlesben ülő, hálót fonó és az áldozat vérét szívó pókot láttam. Olyat, amely engem bámult volna mozdulatlanul, még nem volt módom megfigyelni.

A tömlőcpókok alkalmasint egészen más természetűek, mint a közönséges pókok. Filozofáló, magányt kedvelő remeték. Másként hogyan lehetne megérteni, hogy a szabad természet millió és millió zuga helvett, ahol pedig a rovarok csapatostul rajzanak, egy börtön cellaablakában út a pók tanyát, ott, ahol legyek jóformán csak tévedésből szoktak mutatkozni.

Hátha ez is egy a kitaszítottak közül? Őseit még a barlanglakó ember telepíthette át az erdőből barlangja szelelő nyílásaiba, hogy az ott beözönlő rovarok ellen védve legyen.

A modern embernek nincs már szüksége pókra. Helyettesíti a légyfogópapír. A tisztaság nevében elpusztítják a pókhálókat. Az így száműzött pókok pinceablakokban és más mellékhelyiségek zugaiban keresnek maguknak szállást. A pók tehát sorsom osztályosa s így barátságban leszek vele — határoztam el.

Abból, hogy a hálók érintetlenek maradtak, a pók hamarosan észrevette, hogy nem vagyok ellenség. Potroha nőni kezdett a felgyülemlett hálónedvektől. A pókhasú emberek rendszerint barátságosak, kedvesek. A pókhasú pókok nemkülönben. Az én fogolytársam legalább az lett.

Barátságot kötöttünk. Legyeket fogdostam neki és azokat hálójába irányítottam. Ő hálás volt ezért. Moccanás nélkül hallgatta monológjaimat, sohasem alkalmatlankodott. Nem használta fel az éjtszaka sötétjét arra, hogy orozva vért lopjon tőlem. Álmatlan éjtszakáimon virrasztott velem. A kétségbeesés sötét óráiban mozdulatlanul figyelt, még a hálószövést is abbahagyta. Lehet, hogy túlfeszített idegállapotomban többször ütöttem zajt, ezért lapult meg láthatatlanul. Annyi bizonyos, hogy ilyenkor sohasem hallhattam a hálófonalak halk sercegését, mint egyébként, ha a nyugodtan átaludt éjtszaka után csendesen fütyörészni kezdtem.

Ilyenkor a szövőmester úgy száguldozott a kifeszített háló szakadozott réseit foltozva, mint az ihlet perceiben megmámorosodott művészlélek a kezében lévő ecsettel vagy tollal az előtte kifeszített papiroson. Kölcsönösen tiszteltük egymás kedélyhangulatát. Mondhatnám gyengédek voltunk egymáshoz.

Amikor szemem már megszokta a cella homályát, észrevettem a pók hátán lévő keresztet. Most már megértettem az önként vállalt rabságot, a magánykedvelést, az emberek-től való visszahúzódást. Ime ő is a szenvedések útját járja.

Am lázadozás nélkül, megadással viseli keresztjét egész életén át!

Szabad-e hát nekem zúgolódnom sorsom ellen? Nem megnyugvással kell-e túrnóm a reám zuhogó sorscsapásokat? Pirulnom kell valamennyi keresztspók előtt, amelyek csüggedés nélkül, új erővel fognak újra meg újra a munkához, ha a hálójukat dongó, darázs vagy durva emberi kéz széjjeltépi.

*

Eddig tart a confiteor. Hünek, őszintének, a bűnét lelke mélyéből megbánó és alázatosan vezeklő ember fotográfiájának látszik ez a vallomás. Némi tekintetben azonban kiegészítésre szorul. Szerzője még nem foglalkozhatott a jövő kérdéseivel.

Vajjon a mozaikképen csoportosított bűnesetek közül hány esetben sikerül majd a mentési akció, amelyen hatósági és társadalmi intézmények egész sora munkálkodik?

A gyümölcstolvaj elemisták talán emlékezetükbe vésik esküjüket és az előállító rendőr szigorú intelmeit, de az is lehet, hogy néhány hét alatt el is feledkeznek róla, mert senki sem lesz, aki időközönként ellenőrizné őket kóborlásaik közben. Első lopásuk talán csak csínytevéssé törpülne megfelelő ellenőrzés mellett. Talán...

A zsebtolvajokat segítő fiú a javítóintézetben esetleg szigorú ellenőrzés és helyes nevelési rendszer mellett megmenethető lesz, feltéve, ha közvetlen pajtásai nem kerültek még züllöttebb környezetből a javítóintézetbe, — mint ő.

Rakétás Lajcsi megtérése teljesen reménytelen. Ez a suhanc cinikus, könnyelmű, romlott és szerelmese foglalkozásának, — a zsebtolvajlásnak. Valósággal művészi tökélyig fejlesztette mások zsebének észrevétlen kiürítését. Egyébként kezdő alkoholista is. Bizonyára a nők között is sikerei vannak.

A félbemaradt orvosnövendék ugyancsak iskolapéldája a reménytelenül züllésnek indult szerencsejátékosoknak. A bűnös szenvedély hatalmába kerítette már és a fegyházbüntetés, a fegyencek társasága aligha fogja szunynyadó jószándékait felébreszteni.

A betörő-soffőr bűnbánata talán szíve mélyéről jött. Jótékony környezetváltozás esetleg segíthetne rajta. Egy tisztalelkű feleség, egy gügyögő gyermek talán megszilárdítaná eltökélt szándékát. Talán...

Csupa ha és talán... Teljes határozottsággal a végleges megtérés a hat eset közül egyedül a heves felindulásszülte alkalmi bűnözés esetében volna remélhető.

A visszaeső, a szokásos bűnözők javulása reménytelen volna? De hiszen a krisztusi tanítás szerint minden bűn megbocsátást nyer őszinte bánat esetén.

Vagy meddő munkát végezne az a tekintélyes tábor is, mely védelmébe vette a megrögzött gonosztevőket és mindenáron megmenteni igyekszik őket is?

A következő fejtegetésem részletesen felel ezekre a kérdésekre.

A BŰN ÚTJÁRÓL VAN-E VISSZATÉRÉS?

Sokat vitatott kérdés, amely még mindig nem jutott nyugvópontra.

Csaknem bizonyos, hogy a büntettes általában nem szokott cselekedeteinek következményeire gondolni, mielőtt első lépéseit megteszi a züllés útján. Különben megtorpanna talán még a kezdet kezdetén.

Valami homályos zűrzavar kavargó ugyan agyában a bűnről és bűnhődésről az iskolában kapott vallásérkölcsei oktatások, a detektívregények, filmek, újságcikkek leírásai alapján. A lelkiismeret figyelmeztető suttoágásaiból is hallani vél valamit eleinte.

Am azok a szindús képek, melyek fogva tartják a kezdő bűnöző képzeletét, hamarosan elfojtják a lélek tiltakozó szavát. A nagyszerű idegfeszítő kalandok, kincseket érő zsákmányok lehetősége, a szerelem szórakozásokat ígérő gyönyörei, az üldöző rendőrséggel várható izgalmas párviadalok, — ezek a csábító képek, amiért a bűnöző hajlandó az elzárásbüntetés, sőt a halálos ítélet kockázatát is vállalni.

Az elfogatástól való örökös rettegés, az állandó éberség, az átdorbézolt éjtszakák után beálló reakció a káprázatos elgondolások értékét alaposan lecsökkentik ugyan, de ilyenkor segít az alkohol, amely egyébként a legtöbb bűnöző állandó narkotikuma.

A dolgozó társadalomba való visszatérés gondolata nem is foglalkoztatja a bűnözőt mindaddig, amíg lakat alá nem kerül. Gyakorlati vonatkozásban pedig csak akkor, ha elkövetkezik a szabadulás ideje és bezárul a letartóztatási intézet kapuja a már rovottmultú bűnöző mögött.

A szabaduló rab abban a biztos tudatban, hogy az el-

zárásbüntetés kitöltésével kifizette tartozását az állami vagy társadalmi rend megbolygatásával okozott károkért, nagyokat szippant a szabadság éltető levegőjéből azzal az elgondolással, hogy vége a vezeklésnek, a sötét zárkák, robotos munka, sovány ellátás és mostoha bánásmód kálváriájának. Ha akarja, új életet is kezdhet. Családot alapíthat, gyermekeket nevelhet, tisztességes munkával biztosíthatja a jövőt, mely a bűnözők számára olyan kétségbeejtően bizonytalan szokott lenni.

Bármennyire hihetetlenül hangzik is, ekkor kezdődik el tulajdonképpen a büntetett igazi büntetése, mely azután végigkíséri egész életén át.

Rendes lakás és foglalkozás volna a két szilárd bázis, amelyen a megtérni akaró bűnöző lábat vethetne. Mindenütt azt kérdezik, hol lakott, hol dolgozott eddig. Ha igazat mond, elkergetik mindenhol. Ki bízhat egy rovottmultú emberben?

Ha meséket akar mondani, hamar rájönnek. Ha önálló ipart vagy engedélyhez kötött foglalkozást akar üzni, kifogástalan előéletét igazoló bizonyítványt kérnek tőle. Rovottmultú ember ilyet nem kaphat. Pedig lépten-nyomon erre volna szüksége. Katonai szolgálat igazolásánál, házasságkötésnél, útleveleszerzésnél és jóformán az egyéni élet minden jelentékenyebb fordulójánál.

A hatóságok az erkölcsi bizonyítványok kiadásánál hivatali kötelességük megsértése nélkül nem mellőzhetik el azokat a büntetéseket, amelyek valakinek a terhére az országos bűnügyi nyilvántartó hivatalban fel vannak tüntetve. A régi rendőrfőnökök diszkréciónális joga, mely lehetővé tette egyes, különösen méltánylást érdemlő esetekben „tisztá” erkölcsi bizonyítvány kiállítását, a bűnügyi nyilvántartó hivatalok felállítása óta a külföldön is megszűnt.

De hátha valaki megbánta bűneit, a javulás útjára akar lépni, egy tisztultabb élet után vágyakozik? Szeretőd asszonyt, gyermekeket akar maga körül látni? Ellenállhatatlan vágya támad arra, hogy a dolgozó társadalomnak ismét megbecsült tagja legyen?

Csak van valami mód a rehabilitációra? — kérdezheti valaki.

A felelet lesújtó: nincs sohasem.

Poe „Holló”-ját bensőségesebben átérzett jajszóval senki sem kiálthatja a világba, mint azok a nyomorultak, akik az igazságügyi és rendőri hatóságokat évenként a kérvények garmadájjával árasztják el, a nyilvántartásba vett büntetés törlése céljából.

A folyamodványok kétségbeesetten próbálják az őszinte megbánás hangoztatásával bizonyítani, hogy egykori bűnözésük súlya a kiszabott büntetés elszenvedése után nem áll arányban azzal a sokféle hátránnyal, elutasítással, szenvedéssel, amit a kérvényezőknél lépten-nyomon el kell viselniök.

A büntető bíróságok évenként közel százezer marasztaló ítéletet hoznak. Az elmarasztaltak nagyobbik része megkísérli büntetésének kitöltése után a társadalom kötelességébe való visszatérést, hiszen az elzárási intézetek vezetői is ilyen irányban oktatták őket rabságuk idején.

Az őszinte megbánásnak, a megérdemelt vezeklésnek, a véres könnyeket hullató szenvedéseknek, a reménytelen kétségbeesés jajkiáltásának olyan szívbemarkoló hangjait hallja az ember a rehabilitációért folyamodók beadványaiból előtörni, hogy minden érző szívet könyörületre kell hogy indítsanak. Különösen az ártatlan gyermekek bűnhődésének tiltakozó sikoltása az, amely meghatja a legkeményebb rendőrtisztet, bírót egyaránt.

Az Isten szent szerelmére! Hát a bűnbánatot és bűnbocsánatot hirdető Egyháznál is szigorúbbak akarnak lenni a polgári hatóságok és bíróságok?

A Megváltó szelíd szavai a megtérő bűnöshöz olyan hiába hangzottak volna el?

Hiszen testes köteteket írtak össze a feltételes szabadságra bocsátásról, szabadult rabokat az emberi közösségbe visszatérő és beillesztő gondolatokról.

Hiszen a humanizmus már intézmények egész sorát létesítette a vezeklő bűnösök számára, amelyek egyházi és

polgári tekintélyek vezetése alatt állítólag nagyszerű eredményeket érnek el.

Nincs kegyelem! Akit egyszer az infámia szegyenfoltja beszennyezett, hiába számít a rehabilitációra, ha mégoly sokat vitatkoznak is róla a tudós magiszterek.

Nem a bíróságok vagy a közigazgatási hatóságok köszívűsége az akadály. Legalábbis nálunk, Magyarországon nem.

A mellékbüntetések (hivatalvesztés, politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése, a viselt hivatal vagy állás, illetőleg a szakképzettséget kívánó hivatás gyakorlatától való eltiltás) kimerítik azokat a jogi hátrányokat, amelyeket a bűncselekmények elkövetése maga után vonhat.

Ezeknek a mellékbüntetéseknek a tartamát (egy évtől tíz évig terjedhetően) a kir. bíróságok szabják meg, de joguk van mellőzni is ezeket. A magyar rehabilitációs törvény végérvényesen mentesíti az elítéltet a büntető ítéletben kiszabott mellékbüntetések hatálya alól, ha a bűncselekményt fiatalkorában követte el valaki, vagy ha a bíróság az ítéletben, esetleg a büntetőparancsban kimondja a mellékbüntetések elengedését.

A francia törvényhozás még tovább ment e téren. Az érdemesnek talált bűnözők javára hivatalos szervek útján rehabilitációs nyilatkozat kiállítását rendelte el, amely ünnepélyes formában kimondja, hogy a kérdéses egyén újra érdemes a megbecsülésre.

Hiába. A francia társadalom iratlan törvénye nem fogadta el az ilyen ünnepélyes nyilatkozatokat. Kítaszítja soraiból ma is a börtönviselt embert.

A büntetett tehát a társadalom részéről szigorúbb megtorlásban részesül, mint a bírói székből.

Örök számkivetés az emberi közösség soraiból — a verdikt. Ez ellen nincs fellebbezés, nincs más jogorvoslat sem, de kegyelmi utat sem lehet igénybe venni. Örök számkivetés nemcsak a rovottmultú bűnözőre, de hozzátartozóira, leszármazottaira is érvényes hatállyal.

De miért, ha a bíróságok és rendőrhatóságok — tehát a megtorló jogszolgáltatás képviselői — is hajlandók a reha-

bilitáció útját egyengetni. Az illetékes körök válasza erre a következő:

Az igazságszolgáltatás rehabilitációs álláspontjától függetlenül több olyan jogszabály van érvényben, amely nemcsak bizonyos időre, de az egész életre vonatkozóan kívánja a büntetlenség igazolását. (Állampolgársági, községi, illetőségi, állami egyedárusítási engedélyek stb. ügyekben.) Ilyenkor a rendőrhatalóság kénytelen a már feledésnek indult büntetéseket is bejegyezni az erkölcsi bizonyítványba, amely körülmény természetesen a beadott kérelem elutasítását eredményezi.

A már büntetett egyén tehát sohasem szabadulhat meg a bélyegtől, amelyet a büntető ítélet egyszer a homlokára nyomott.

Kifogástalanságot igazoló erkölcsi bizonyítvány nélkül pedig a társadalom kérlelhetetlenül elfordul a soraiba visszakívánczozótól. A hatóságok jóindulata ezzel háttérbe szorul, hogy helyet adjon a társadalom ítélkezésének, amely Sisyphus kétségbeejtően hiábavaló erőlködésével és Tantalus olthatatlan szomjúságával, soha el nem múló kínjaival együttesen bünteti azokat, akik egyszer kiléptek soraiból.

Vajjon ezek a modern Ahasverusok mikor érnek révbé? Vajjon a reménytelenség Szahara-pusztájából kivezeti-e valaki valaha őket? Ezekre a kérdésekre egyelőre nincs felelet.

A GONOSZTEVŐ PORTRÉJA

Roppant állkapocs, gyér szakáll, tömött haj — az egyik típus. Elálló fül, nyomott homlok, kancsalság, görbe orr — a másik típus. Cesare Lombroso óta ezt a két típust mintázza a bűnügyi regényíró, szobrász és festő egyaránt, ha az emberi dúvadak valamelyikét akarja ábrázolni.

Harmincöt évi szolgálati időm alatt volt módom arcképtanulmányokat végezni. A bűnözők lelki berendezéséről szintén fogalmat alkothattam a számtalan kihallgatás során. Beszámolót adok most egyéni benyomásaimról a nélkül, hogy a nagynevű Lombroso elméletével szembehelyezkedni szándékom volna.

Nos, én az előttem évek hosszú során elvonult rabokat nem találtam arctípusok szerint osztályozhatóknak. Keressem ugyan rajtuk a Lombroso-féle jellegzetességeket és azok közül egyiket-másikat meg is találtam külön-külön, de együttesen csak nagyritkán, elvétve. Akárcsak künn a tisztas társadalomban, itt is a legkülönbözőbb arcokkal találkoztam. Kövérrel, sovánnyal, kemény és lágy tekintetűvel, epés, vérmes, higgadt vérmérsékletűvel, egészséges és beteges külsejűvel, sötét és szelíd nézésűvel, kisportolt és nyomorék testűekkel.

Ha aztán beszéltem is velük és pontos életrajzi adataik is kezeim közé kerültek, újra azt tapasztalhattam, amit künn az életben. Csalhatatlan jelek nincsenek az emberi arcon. A roppant állkapcsú ember csupán gondatlanságból okozott emberölés miatt volt lakat alatt, mert autófuvarozás közben elgázolt valakit. A kékszemű, szőkehajú, szelíd tekintetű ember lelkét viszont számtalan rablás terhelte. A kancsal szemű, hímlőhelyes cigány meztelen purdjának lopott ka-

bátot a vásáron, az Adonis-külsejű, monoklis dandy ellenben rablógyilkos bandának volt a szellemi vezetője.

A gallér- és nyakkendő díszektől megfosztott nyak, a számmal ellátott csikos rabruha, a fűzőnélküli bakancs, az egyformára nyírt tar koponya, a borostás áll és a napfénytől elszkottt hunyorgó szemek, mindenestre rányomták a rabjellegzet valamennyire, többé-kevésbé egyformává is tették őket. De a Mindentlátón kívül vajjon ki tud pusztán külső után megbízhatóan következtetni a bensőben dúló különféle viharokra?

Minden rab kiváltott belőlem tudat alatt valami rokon- vagy ellenszenv érzést és ezeknek az ellenőrizhetetlen érzéshullámoknak rendszerint engedtem is. Hasonlóképen cselekedtem, mint a nagy emberi társadalomban szoktam. Előlegeztem bizalmamat a nekem rokonszenveseknek és kereken megvontam a nekem ellenszenvesekkel szemben. Volt eset, — nagy ritkán — hogy korrigálni kellett érzéseimet. Nem hiszem azonban, hogy többször hibáztam volna, mint a tudós Lombroso, aki kísérletei során maga is elismerte, hogy szemben a gonosztevékről felállított jellegzetességekkel, elég sűrűn talált az életben nemes arcú, rokonszenves külsejű gazembert is.

Rokon- és ellenszenvem kialakulásánál sokféle tényező befolyásolt. Rajtacsíptem magamat sokszor, hogy a velem beszélő emberek hanghordozását, szem- és arcjátékát, taglejtéseit, tartását, ruházkodását apróra megfigyelem a nélkül, hogy szándékom volna.

A rabok között is akadtam néha olyanokra, akik egyáltalán nem voltak nekem ellenszenvesek. Egyik-másiknak a sorsa meg kíváltképpen érdekelt, különösen ha valami erős felindulás, lelki válság vagy az ellene felsorakozó véletlenek kergettek valakit a megrögzött bűnözők fekete nyája közé.

Írók, művészek, tudósok különösképen érdekeltek. Mindegyik külön tanulmány volt részemre.

Aki eddig abban a meggyőződésben élt, hogy szokásos bűnöző csak visszataszító külsejű, alacsony értelmiségű, mindenre képes ember-állat lehet, akinek akasztófán vagy villamosszékbén a helye, bizonyára elcsodálkozik az alább

feltüntetett névsoron, amely közismert neveket, világhíreségeket mutat be rabruhában.

Aki járt Rómában és látta belülről az Angyalvárat, Benvenuto Cellini híres olasz ötvös és szobrász (1500—1571) celláját, bizonyára nem hagyta figyelmen kívül. Mellesleg többszörös gyilkos és tolvaj volt ez a nagy művész, aki VII. Kelemen pápa, III. Pál pápa, I. Ferenc francia király és Medici Cosimo herceg udvarában élt és készített Michelangelo stílusában számtalan műremeket. Élete utolsó éveiben írott önéletrajzát Goethe fordította német nyelvre.

Ezzel a cellával szomszédos Beatrice Cenci cellája. Ez a búbajos arcú tizenötéves gyermek apagyilkosság miatt került az Angyalvár börtönébe. Atyja iszákos, züllött ember volt, aki felesége, gyermekei számára tűrhetetlenné tette az életet. A fiataalkorú bűnös arcképét mindenki láthatja, aki a Barberini-képtárba (Róma) ellátogat. A festő, akit megihletett az angyalarcú apagyilkos, Guido Reni volt. (1575—1642.)

Többszörös gyilkos volt Caravaggio, a világhírű festőművész, a naturalizmus nagynevű úttörője.

A renaissance-kor különben elég sűrűn mutat fel ilyen különös jellemeket, élükön Cesare Borgiával, Romagna hercegével, aki vitéz hadvezér, éleseszű diplomata, a művészek lelkes barátja és alapos ismerője volt, de egyúttal fékezhetetlen indulatokkal és kielégíthetetlen hatalomvágygal telített ember, aki sógorát, Alfonzó navarrai herceget sajátkezűleg szúrta le, de azonkívül is több gyilkosság terhelte, amelyeket szenvedélye hevében vagy diplomáciai hálószövögetés közben követett el. Állítólag ő gyilkolta meg testvérét, Giovannit is. Ezt a gyilkosságot azonban rábizonyítani nem sikerült.

A franciák első modern költőjét, Villon François-t (igazi nevén Montcorbier, 1431—1465), aki meleg érzésektől átfűtött, közvetlen hangon előadott költeményeivel (Le grand Testament, Le petit Testament, Ballades en jargon) lepte meg a világot, önvédelemből elkövetett gyilkosságért száműzték. Később több ízben elkövetett lopás miatt — amelyeket szervezett rablóbanda tagjaként követett el — kötéláltali halálra ítélték, ismételten is. A halálos ítéleteket

költői érdemeire tekintettel ugyancsak száműzetésre változtatták.

Iszákossága és a züllött társaság különféle bűncselekmények elkövetésébe sodorta és börtönbe juttatta Paul Verlaine (1844—1896) francia költőt, a dekadens költészet nagynevű úttörőjét, akinek egészségét a mértéktelen alkoholélvezet és a kétévi börtönlevegő annyira aláásta, hogy további élete Párizs kórházaiban morzsolódott le.

A magyar irodalomtörténet a 18. század elején nyilván tart egy báró Liszty (Listius) nevű tehetséges költőt, akiről azt is megemlíti, hogy többször összeütközött a büntető hatóságokkal közönséges bűncselekmények miatt, amelyek börtönbüntetéssel végződtek.

May Károly, a híres német regényíró, azokat a rablókalandokat, amelyeket műveiben olyan élethűen leírt, fiatalkorában maga élte át a valóságban és a hősei elkövette kegyetlenségeket is önkezével végezte. May-t akkor súlyosan el is ítélték. Későbbi élete mindvégig kifogástalan volt.

Georg Kaiser, a neves német drámaíró, aranyórát lopott és a reá kiszabott büntetést el is szenvedte.

Amint láthatjuk a felsorolt esetekből, a születési, társadalmi előkelőség, vagyon, egyéni kiválóság még nem biztosíték arra, hogy valaki élete végéig megmarad a feddhetetlen jellemű emberek sorában.

Egyetlen megbízható erősség van csak a bűn ellen vívott harcban: Az Istenség gondolatába vetett megrendíthetetlen hit.

Pelyhek, játékszerek vagyunk egyébként a sors kezében. Erős, kristálytisza jellemek inkább a béke napsugaras idoszakaiban jelentkeznek számosabban. A megpróbáltatások idején, szegénységben, háborúban, forradalmak idején olyan ritkák lesznek a Cátók, mint a fehér holló. Ilyenkor a társadalom minden rétegében megszorodik a bünteteselek száma, ha sokan megmenekülnek is a leleplezés veszélye alól. Hány előkelőség, hány jámbor arcú „jó ember”

jár szabadon, akinek közönséges bűntettek terhelik a lelkét.

A portré, amit a bűnözőkről itt, úgy ahogy felkentem, aligha sikerült elég élesnek. Úgy lehet, hasonlít nagyon a rendes emberek arcképéhez. Azt gondolom, igazán tökéletes portrét csak angyalokról és ördögökről lehetne rajzolni.

A TOLVAJ

Az emberrengetegnek legösibb, legelterjedtebb és legtöbb fajtájú dúvadja a tolvaj. Megtaláljuk már az óegyiptomiaknál, az asszíroknál, perzsáknál, görögöknél, rómaiaknál és a későbbi korokban is minden országban, akár kultúrátlan, akár magas műveltségű nép lakja azt. Csak a lopás módozatai, a tettes ügyessége, körmönfontósága, találékony-sága és lélekjelenléte változik. Mások természetesen a megtorlás módozatai is.

Ó-Egyiptomban nem a rendőrhatalóságot képviselő kerületi helytartónál, hanem a tolvajok főnökénél kellett jelentkeznie a károsultnak, akit a tolvajfőnök szembesített a bepanaszolt tettel és ha a panasz valószínűsítést nyert, az áldozat visszakapta pénzét vagy értéktárgyát egy negyed-rész levonása mellett, ami a főnököt illette meg.

Az asszírok levágták a tolvaj kezét, a perzsák teknőhalállal büntették, a rómaiak tüzes vassal bélyegezték meg a tolvajt. Ugyanezt tette Szent István is. Ezek a büntetési nemek mindenesetre erősen leszorították a tolvajok számát, de végleg kiirtani nem tudták.

Igy van ez napjainkban is. Az elzárás-büntetések igen sok lopásra hajlamos embert visszatartanak a magántulajdon elleni merénylettől, de aki egyszer már tolvaj lett, a leg-ritkább esetben tér vissza a tisztességes munkához.

Egy nyolcvan éves tolvaj azt hajtogatta a törvényszéki tárgyaláson nemrégiben, hogy a börtönben ő mindig elhatározza magában, hogy visszatér a becsület útjára, de ha kiszabadul, mindig rábukkan valamire, amire éppen múlhatatlanul szüksége van vagy alapját képezheti valami rendes vállalkozásnak. Megpróbált helyet változtatni, kísérletet tett állandó foglalkozást szerezni, de mindig úgy érezte, hogy

természete ellen cselekszik. Tudta, hogy bűnös, szeretett volna is ettől a tudattól szabadulni, csak az volt a baj, hogy a büntudata és lelkiismeretfurdalása rövid ideig tartott.

— „Nem, méltóságos elnök úr, bármit is mondjanak a büntető jogászok, a tolvaj csak tolvaj marad” — fejezte be előadását.

Az életnek csaknem minden megnyilvánulásánál előbukkanhat a tolvaj és ezért sohasem kell figyelmen kívül hagyni a lehetőségeket, hogy magántulajdonunkban kár eshetik. A kellő óvintézkedéseket tegyük meg.

Főlöszleges volna azonban mindenkiben tolvajt látni. A tolvajok sem szokták hirtelen, ötletszerűen az áldozatot megrohanni. Gyakorlott szemmel halásszák ki a legnagyobb tömegben is a szórakozott, elmélázó vagy tunya arckifejezésű embereket. A legjobb médium részükre a beszélgető vagy olvasó ember. Az élénk tekintetű, mindenre figyelő embert békében hagyják. A szórakozott emberrel többnyire rajtakapás nélkül boldogulnak.

Rendszerint segítőtársakkal dolgozik a tolvaj, mégpedig csak kitarult, szemfüles társakkal. Az, hogy tolvajképző iskolák volnának, ahol nagyobb számú hallgatóság lenné el a tolvajtudományt, ma már alig elképzelhető. Túlságosan sok bizonyítékot szolgáltatnának rajtakapás esetén a rendőrségnek. Márpedig a tolvaj a leggyávább bűnöző. Reszket a rendőrségtől. Vannak ellenben árván maradt tolvajok, akiknek segítőtársuk lebukott vagy más okból elvált tőlük. Ilyenkor a tolvaj új segéd után néz, akit azután lakásán megfelelően kioktat egy kitömött bábu segítségével, amelyen a zsebek apró csengőkkel vannak ellátva, hogy jelezzék a tanonc ügyetlenségét. Az elméleti oktatás után jön az élet, a gyakorlat.

A tolvaj ujjainak észrevétlenül kell dolgoznia, nehogy az áldozat észbekapjon. Az ujjak rendszerint nagyon érzékenyek, különösen a mutató- és középujj, amelyekkel ollószerűen kiemelik a zsákmányt a Pali zsebéből vagy a Paula retiküljéből. Edzéssel a mutatóujjat egyenlő hosszúvá teszik a középső ujjat, mert így pontosabban rögzít az olló. Ugyanebből a célból tolvajszülők nehezéket kötnek éjszakára

gyermekük ujja. Mire felcseperedik a gyermek, kész tolvaj lesz, aki esetleg tanítómesterein is tútesz.

A tolvajokat különböző névvel szokták a hírlapok emlegetni, működésük színtere szerint.

A legközönségesebb fajtájuk a *házi tolvaj*, aki szolgálat közben gazdáját lopja meg. Ne sajnálja a gazda a fáradságot és érdeklődjék alkalmazottja előbbi szolgálatadójánál, esetleg az ottani házmesternél is. Ékszereket, készpénzt zárt helyen kell tartani, nem szerteszét szórva a lakásban. A hazudozó alkalmazottat állandóan figyelemmel kell kísérni vagy kísértetni és a legelső tettenérés vagy egyéb kézzelfogható bizonyíték esetén a rendőrségnek kell átadni. Tettenérést, bizonyítékot mondunk, mert pusztá gyanú alapján nem lehet senkit sem határozott váddal illetni.

A másik fajtája a tolvajoknak a *besurranó tolvaj*. Ezek különösen a délelőtti takarítások idejét szeretik, amikor ajtók, ablakok tárva vannak szellőztetés céljából, a nagysága meg bevásárolni ment. Ilyenkor a háztartási alkalmazottak rendszeren nagygyűlést tartanak s a hátuk mögött könnyű a lakásba észrevétlenül becsúszni. Előadótermek, orvosi váro-szobák szintén működési területük a besurranó tolvajoknak.

A *zsebtolvajok* külön kasztot képeznek. Ők nem szeretik a zárt falakat. A nyilvános helyeken összeverődött tömegekben érzik elemükben magukat. Amíg a Pali ujságot olvas vagy beszélget, egyik tolvaj az ujságledő alatt dolgozik és ha megvan a zsákmány, gyorsan átcsúsztatja másik társa kezébe, aki azonnal igyekszik a helyszínéről távozni. Ha esetleg az áldozat korábban kap észbe és lármát csap, a tettesnek pedig nem sikerült átcsúsztatnia még a lopott holmit munkatársa kezébe, becsúsztatja azt valamelyik gyanútlan utas zsebébe, nehogy motozáskor a bűnjelet nála találják meg.

Az utazó zsebtolvaj rendszerint nemzetközi, nem ragaszkodik egyik országhoz sem. Villamosokon, vonatokon, vasúti állomásokon, vasúti pénztáraknál, Ibus-pavillonoknál és ruhatáraknál különösen otthon érzi magát. Néha megelégszik azzal, hogy egy kézitáskát észrevétlen pillanatban kicserél a saját táskájával. Néha a pénztártól távozó utas után ballag, hogy megtudja, melyik zsebében tartja a pénzt,

amit aztán egy alkalmas pillanatban kiröptet az áldozat zsebéből. Ha nincs alkalmas pillanat, csinál ilyet a tolvaj. A vonatra felkapaszkodás közben az utas elé áll, megtaszítja, meg is üti azt és mikor az áldozat méltatlankodik, figyelme megoszlik, már meg is szabadult valamelyik értékétől.

A vonatfülkében könnyű a megismerkedés. Hova utazik, meddig marad, melyik szállodát ajánlaná s hasonló kérdések rendszerint nem maradnak válasz nélkül. A többi megy, mint a karikacsapás. Lehet, hogy már a vonaton, különösen a folyosón levő tolongásban sikerült a lopási kísérlet. A zsákmányt egy ellenőrizetlen pillanatban a tolvaj saját bőröndjének titkos rekeszében eltünteti.

Ha nem sikerült a vágás, újabb alkalom kínálkozik a lopásra az érkezési hely állomásán leszálló és várakozó sokadalomban.

Ha ekkor sem sikerül a koppasztás és pénzes „Pali”-ről van szó, a tolvaj vele egy szállodában száll meg álnéven, hét- vagy kilencágú koronás címerrel díszített névjegyet hangyagul ejtven le a bejelentőlap kitöltését kívánó portás előtt.

Éjjel aztán nesztelenül az áldozat szobájáig lopódzni, az ajtót nesztelenül álkulccsal kinyitni, árnyékként a hálószobában tovasiklani egészen az alvó melletti éjjeliszekrényig, — csak gyermekjáték egy hamisítatlan szállodapatkány szemében.

Ha egyik szállodában végzett a tolvaj, a másikban folytatja üzemeit. Néha egész vagyonra való értéket szed össze rövid idő alatt.

A mostani háború kitörése előtt néhány évvel jártam Párizsban. Ott értesültem egy ismerős párizsi ügyvédtől, hogy a megelőző héten két szálloda-patkány ügyében tárgyalt. Harminchat rendbeli lopással voltak az ipsék vádolva. Mindkettő magyarnak vallotta magát. A tolmács faggatására azonban két magyar szónál: „Esti Ujság” többet nem tudtak állítólagos anyanyelvükön.

Az ügyvéd nem csodálkozott. Allítása szerint közel százezerre rúgott azoknak a galíciai besurranóknak a száma, akik a magyarországi bolsevista uralom után Franciaországot ellefték. Túlnyomó részük hamis magyar útlevéllel utazott, melyet Bécsben vásároltak Magyarországról menekült

kommunistáktól, akik hamis útlevelek gyártásával tartották fenn magukat.

A mondain-fürdőhelyeken is otthon érzi magát a zsebtolvaj. Előkelő öltözködése, megnyerő modora, nyelvtudása, kitűnően hangzó hamis neve a legjobb ajánló levelek. A vendégek többnyire gazdag emberek. A tolvaj együtt szórakozik, táncol, iszik velük. Ha jó befektetésnek ígérkezik, szemhunyorítás nélkül nagyobb összeget veszít kártya közben.

Újabb az amerikai módszer kezdett lábrakapni a kénutazók látogatta helyeken. A tolvaj egy-két társával valami nagyobb vállalkozásba csábítja a kiszemelt áldozatot, első ízben csak 20—30,000 pengő értékig. Megfelelő biztosítékot is adnak az áldozatnak. Néhány napig állandó sürgés-forgást mímelnek, majd kijelentik, hogy az üzlet közbejött akadályok miatt elmarad. Sűrű bocsánatkérések között hiánytalanul visszatérítik a befektetésre szánt összeget a legkorrektebb formaságok között.

Rövid idő elteltével újabb tervvel állanak elő. Ez a terv már fejenként 100—200,000 pengő befektetést igényel és valahol távolabbi helyre van kitűzve a tárgyalás. Együtt utaznak új ügyfelükkel a tárgyalásra. Az áldozat már bizalommal van. Különben is magánál tartja a pénzt vagy hitellevelet. Kockázatra nem is gondol, mert egyszerűen nem vesz részt a vállalkozásban, ha az a tárgyalás során elég reálisnak nem ígérkezik. A lélektanilag alkalmas pillanatban, amelyet esetleg szeszes itallal vagy egyéb kábító balzsammal elő is szoktak mozdítani a tolvajok, sikerül a Pali zsebéből, a Paula tarsolyából vagy szállodai szobájából elemelni a vállalkozásra szánt nagyobb summát. Az expresszvonatok fülkéi tanúskodhatnának arról, hogy a kábítószerekkel dolgozó zsebtolvajok nemcsak a ponyvaregények vissza-vissza térő figurái. Ezek azonban már inkább a betörő szakmában vannak nyilvántartva.

A minősített lopás

Azok a megkülönböztetések, amelyeket eddig a tolvajok között tettünk, inkább a mindennapi életben ismert osztályzásnak felelnek meg. A magyar büntető törvénykönyv azonban nem csupán a bűncselekmény elkövetési helye szerint osztályoz, hanem a tettes előélete, a cselekmény elkövetésének módja, végül az okozott kár nagysága szerint is.

Minősített, tehát büntett a lopás:

ha templomban, temetőben történik, ha a vallási szertartásokhoz vagy halotthoz tartozó dolog a lopás tárgya;

ha épületben, bekerített helyen, vonaton, hajón — ahova bemászás vagy betörés útján jutott a tettes — követi el valaki;

ha lopás céljából a zárat vagy a megőrzésre szolgáló egyéb alkalmatosságot feltöri a tettes;

ha a felnyitáshoz hamis vagy lopott kulcsot használ;

ha háború, tűzvész, vízáradás, földrengés vagy más közveszély színhelyén, esetleg közelében követi el a lopást;

ha a lopás elkövetésénél rabló- vagy tolvajszövetség (két vagy több egyén) működött közre;

ha a lopás elkövetésekor fegyvert viselt a tettes, bár azt nem is használta, nem is mutatta;

ha a tolvaj vele házközösségben vagy közös háztartásban élő személy ellen követte el a lopást;

ha a tettes előzőleg már rablás, zsarolás, lopás, sikkasztás vagy orgazdaság miatt két ízben büntetve volt;

ha a lopást közhivatalnok követte el, ebben a minőségében;

ha a tolvaj közhivatalnoki jelleget vagy hatósági megbízást színlelt a tett elkövetésekor.

Az ellen, aki alkalmazotti minőségében követte el a lopást, csakis a gazda panaszára indítható bűnvádi eljárás. Egyébként a lopás hivatalból üldözendő.

A minősített lopások büntetése általában öt évig terjedhető börtön. Kivételesen súlyos esetekben tíz évig terjedhető fegyház.

A betöréses lopás

Annyit minden olvasónak tudnia kell a jogi tudományokból, hogy a betörés a lopásnak minősített súlyosabb beszámítás alá eső fajtája, amelynek elkövetőit tíz évig terjedhető fegyházzal büntetik.

Tízévi fegyház! Hozzá kell vennünk még azokat a veszélyeket, amelyek a betörőt működése közben fenyegetik, amelyek a tízévi fegyházat alkalmasak életfogytig tartó fegyházbüntetésre, esetleg halálbüntetésre is felfokozni. A betörő ugyanis tettének elkövetése előtt ritkán készül emberölésre. De felkészül az esetleges ellenállásra, melynek lefolyását előre ki nem számíthatja. A bűn meredékei és szakadécai között csak a rablógylkosé a veszélyesebb útszakasz.

Felvetődhetik itt az a kérdés: Ha már valakit semmi módon nem lehet visszatartani a szokásos bűnözéstől, miért nem választja a lejtőre jutott ember a bűncselekmények kevésbé veszélyes fajtáját, miért lép olyan útra, amelynek a végén legtöbbször a halálveszedelem ólálkodik?

Lehetnek egyedülálló esetek, de általában a vak véletlen, a sors szeszélye szabja meg a büntetéseket útirányát, amikor a bűncselekmények valamelyik fajtájához szegődnek. Éppen úgy, mint a dolgozó társadalomban, ahol a pályaválasztást rendszerint a véletlen dönti el, nem a pályaválasztás előtt álló szabadakarata.

Hova nyúlik vissza vajjon egy viharvert kasszafúró multja pályaválasztása előtt?

Rendesen a nagyvárosok utcáin, az utcagyerekek sorából indul el a fegyház vagy bitófa felé ívelő pálya.

A járművek tömkelegei között, az utcagyerekek egyik legkedveltebb szórakozása az ártatlan fogócska-játéknak egy sokkal változatosabb és merészebb formája, a villamoskocsik ütközőjére, teherkocsik hátsó, őrizetlen részére való felkapaszkodás.

Tréfás szavak ordítása a bakon szundikáló kocsis vagy munkás fülébe, vonóállatok ijesztgetése, járókelők kicsúfolása vagy megdobálása, majd menekülés az üldöző elől. — olyan multságok, amelyeken kitűnően vigad a vagány-jelölt.

Azzal nem gondol egyik sem, hogy mulatság közben járművek alá kerülhet és legjobb esetben súlyos sérülések árán kerül ki onnan.

Azzal már inkább gondol a süvölvény, hogy az idegen kocsiokról egyet-mást ledobáljon kevésbé merész pajtásainak, eleinte talán inkább csak tréfából, később már zsákmányra éhesen.

Gazdátlan kerékpárral meglógni újabb mulatságot jelent. Csomaghordásra ajánlkozni a pályaudvarok és vásárcsarnokok közelében, azután egérutat venni a csomaggal, újabb kalandot jelent.

Néhány figyelmeztetés a gyermekbíróság részéről nem veszi el a kedvét a még iskolaköteles utcagyerekeknek.

„Vásott egy kicsit a gyerek” — mondja a szülő, aki egész nap munkában van. „Ha végzett az iskolával, inasnak adom” — mondja ki a döntést a nélkül, hogy szerelmes magzatját alkalmas módon megfenyítene. „A testi fenytetés nem divat már a gyermeknevelés terén” — recitálja az el-kényeztetett magzat anyja.

Az ipari szakmában (lakatos-, kovács-, szerelő-, mechanikus-, asztalos-tanoncság) újabb lehetőségek nyílnak a murizásra. A mellett, hogy a szakmabeli ismereteket megszerzi valaki, a szórakozásoknak is lehet időt szakítani.

Lehet, hogy ilyenkor a mester szigorú keze lecsap a magáról megfélemedezett suhancra. Ez még a legjobb eset, mert talán jobb belátásra tér a lejtő felé haladó ifjú. A másik eset az, hogy a szabadság levegője annyira elbódítja, hogy megszökik a műhelyből, majd végleg a szülői házból is és a maga kezére dolgozik, miközben hamarosan megismerkedik rendőrségi fogdával, gyermekbíróssággal, menhelyel, patronázs intézményekkel.

Bizonyos idő múlva innen is megszökik, hogy végleg rálépjen a társadalom kiközösítettjeinek rejtett útjaira.

Azt, hogy mi megy végbe ilyenkor pontosan a serdülő ifjú lelkében, a pedagógusok és gyermekpszichiáterek jobban tudnák megmondani.

Körülbelül az, ami rendesen betölti pályaválasztás előtt a fiatalság lelkét. Általános zűrzavar és csetlés-botlás, suta

próbálkozások, míg csak valami véletlen segítségére nem siet az élet forgószeleiben ide-oda sodródónak.

Lehet, hogy valami jólelkű ember érkezik a vonaton, aki barátságosan kifaggatja a táskát cipelő sihedert élete folyásáról, jövő terveiről és e közben elhatározza, hogy megpróbál embert faragni a különben értelmes arcú és ügyes kezű suhancból. Néha sikerül.

Néha innen is meglóg a nyugtalan vérű, kalandra éhes vagányjelölt. Vándorcirkusz, ébredő szerelem, mozi, tánciskola, városliget és utcai ismerkedések mind-mind lökést adhatnak jövő pályájának.

Ha régi tolvaj, betörő vagy koldus az új ismerős, a kocka eldőlt. Az öreg fának támasztékra van szüksége. Egy fiatalabb mindegyik mellett közreműködhetik mint segítő-társ akár felderítő, akár figyelő minőségben, vagy egyelőre csak szerszámhordozó, zsákmányértékesítő szerepben. Egyelőre. Aztán fokról-fokra tovább.

Igen jó kezdőpróbának a falmászás, szellőztető ablakon vagy más keskeny nyíláson keresztül a zárt lakásba való bejutás abból a célból, hogy a kívül várakozó mester kényelmesen besétálhasson a belülről kinyitott ajtón vagy ablakon. Odabent kezdődik aztán az igazi muri.

Pazarul berendezett lakás, Wertheim-szekrénnel vagy hordozható vasládikával, amelyben ékszerek, takarékbetéti könyvek, csekkfüzetek, kisebb-nagyobb pénzüsszegek húzódnak meg.

A „mester” valaha sokat vesződött az acélzárak, a páncélos falú vasszekrények megfúrásával, álkulccsal való felnyitásával. A modern technika vívmányai ma már leegyszerűsítették munkáját. Ember helyett a fúrógép dolgozik a bekapcsolt villamoserő segítségével, miközben a betörők ráérnek ételt-italt is fogyasztani a lakás készletéből, egy-egy jóféle szivart is elszívni, sőt nagyon szelcsendesnek látszó időben grammofon- vagy rádiózene is szórakoztathatja a betörőket.

Az elektromos fúrógép előkészítő munkája után következnek azután szükség szerint a körfűrész, csavarmetsző, reszelő, fogó, angol-, francia-kulcsok, villamos zseblámpák, robbanó- és olvasztóanyagok.

A tökéletes betörő felszerelései között szerepel ma már a termit, amely agyagtégelyben magnéziummal meggyújtva 3000 hőfokot tud fejleszteni. Elégséges a legerősebb acéllemez megolvasztására is. Ha sikerült egy nagyobb rést ütni a páncéllemezen, a többi már játék.

Valamennyi szerszám egyetlen szekrénykében ügyesen elhelyezhető, melyet aztán a helyszíni szemlére kiküldött „haver” előre el szokott rejteni a kiszemelt ház valamelyik homályos zugában.

A páncélszekrényeket gyártó cégek újabb találmányukkal igyekeztek gátat vetni a modern betörőfurfangnak. Az acélszekrény falát képező kettős lemez közé hamut, vasbetont, aszfaltot vagy konyhasót tömtek, hogy a belső páncélfal megolvasztását megakadályozzák a hőelvonással.

A Bank of England páncélkamrája a betörők ellen legjobban van biztosítva. A páncélkamrát egy nagyobb páncélszoba közepére építették s ezt a szobát minden bankzárás után vízzel töltik meg.

A legújabb betörőmódszer szerint már nem a páncélszekrény oldalát vagy fenekét, hanem a záratat fúrják keresztül és a kettős élű feszítővassal operálnak tovább.

A betörőszerszámok titkait az ifjú kezdők gyakorlati úton ismerik meg. Csak az első kísérletek mennek akadozva. Ha felszabadul a tanítvány, esetleg önálló megbízást is kap. A sikeres munka jelentékeny részesedést juttat a bűncselekmény mindenegyes résztvevőjének, amiből tellik minden passzióra. A pénzbőség aztán fogva tartja a kezdetben talán nehezen kezelhető betörőjelölteket is.

Valóban teljes kiképzést szakmájában a betörő akkor kap, ha lebukik és a fegyházban elvbarátaival eszmecserét folytat. Itt megtanulja a büntetőtörvénykönyv rendelkezéseit helyesen értelmezni, megtudja az ismert orgazdák címét, a betörésre alkalmas lakások tereprajzát és némi földrajzi ismereteket szökés esetére. A szökés fortélyai külön tanulmányt képeznek.

Lehet ennyi szaktudás elsajátítása és pénzszerzési lehetőség mellett pályát változtatni?

A legtöbb betörést csak annak elkövetése után néhány órával később szokták észrevenni, tekintettel arra, hogy a

bűncselekmény végrehajtása csaknem mindig az éjjeli órákban történik. Bizonyítékot a tettesek ritkán szoktak maguk után hagyni, úgyhogy a rendőrség a betörés módzataiból következtethet csak a tettesek kilétére. Kezdő betörőkkel szemben ez a következtetés is csak gyenge alapon indulhat el. A gyanúba fogott betörő alibit rendesen tud igazolni. Ezeket az alibikat a detektívek alaposan megvizsgálják. Lehet, hogy a tanúk is hamisak, az írásbeli bizonyítékok is koholtak.

Annyi bizonyos, hogy a betörők szakmájuknak igazi mesterei, akik a tervezésnél, a betörés végrehajtásánál és a harácsolt értékek eladásánál is számításba szoktak venni minden lehető tényezőt.

Ők a bűnöző világ legnagyobb hazárdörjei, egyébként akik a legtöbbet szokták kockáztatni, de a legbusásabb hasznot is zsebrevágni. Hercegi módon szoktak élni, míg csak el nem következik a leszámolás órája.

A mult század nyolcvanas éveiben, körülbelül egy évtizeden át rettegésben tartották Európa világvárosainak lakóit egy nemzetközi betörőtársaság tagjai. A világvárosok rendőrségei szinte tehetetlenek voltak velük szemben. Lehet mondani, hogy a kasszafúrás legnagyobb művészei szerepeltek ebben az időben. Mamics Mihály és ruszcsuki bandája, Papakosza Dimitri és zseniális mérnöktársa, Affendakis Perikles. (Ez utóbbi volt a kézfűró és kettősélű feszítőszerszám feltalálója. A kasszafúrás idejét ez a két eszköz másfélórás időtartamra szállította le.)

Medvigy Villy és Endesz Árpád az ajtók felnyitásában és a börtönökből való szökésben értek el hallatlan rekordot. A bebörtönzött betörők között még ma is emlegetik az előbbi, aki Nagyenyedről rabruhában, kezén bilincsekkel szökött meg egyik éjjel. Még ugyanazon éjtszaka Kolozsvárott egy vaskereskedésbe tört be, hogy szerszámokat vegyen magához. A szerszámok segítségével nyomban egy ottani bankot dézsmált meg, hogy másnap Budapesten folytassa működését.

Úgy ezek, mint a többi betörő is fegyházban vagy elme-gyógyintézetben végezték pályafutásukat, de amíg szabadon éltek, dúskálkodtak a pénzben.

A budapesti állami rendőrség úgy találta, hogy a legjobb módszer ellenük a prevenció. A zugkorcsmák és kávéházak különszobáinak sűrű razziázása, az ismertebb betörők állandó felügyelet alatt tartása, a gyakori igazoltatással való állandó nyugtalanításuk, különösen az internálótáborban bizonytalan ideig való őrzésük munkakényszer mellett, — a legjobb intézkedéseknek bizonyultak velük szemben. A világszerte eredménytelenül üldözött Papakosza és társai is ezeknek a prevencióknak köszönhatték lebukásukat Budapesten.

A háborús idők, a statárium, az internálás, a gyakori razziák nem kedveznek ennek a valamikor virágzó szakmának. Legfeljebb a nyári hónapokban elhagyott lakások vagy a télvíz idején zárt nyaralók fosztogatói ütik fel gyakrabban a fejüket. Nagyobb szabású kasszafúrás, bankbetörés a legritkább esetek közé tartoznak.

MESTERCSALÓK — CSALÓ MESTEREK

Aki az alkalmi, művészi vagyonmentő vásárokat látogatni szokta, el sem képzei, hogy mennyi silány utánzatot, hamisítványt fedezhetne fel a kiállított régiségek, műkinccsek, ritkaságok anyagában, ha értene azokhoz a titkokhoz, amelyekkel a művészet csalói még a legélesebb szemű műértőt is megtéveszthetik. A régiségkereskedésekről vagy alkalmi vételekről nem is kell beszélni.

A csalásnak ezerféle változata van, de talán egyik se kíván annyi fáradságot, ügyességet, éleslátást, sőt technikai és művészettörténeti képzettséget, bátran mondhatjuk sokszor művészetet, mint a régi műtárgyak megtévesztésig hű utánzása. Csak az a csodálatos, hogy annyi kiváló, tehetséges, nagyképzettségű ember adja rá a fejét ez alacsony munkára a helyett, hogy tehetségüket elhivatottságuknak megfelelő módon érvényesítenék.

A hamisítás tárgya lehet régi hegedű, bútor, szobor, kép, szőnyeg, érmék, fegyverek, edények és egyéb antik házi szerek. A hamis ékszereknek külön fejezetet kellene szentelnünk. Nem ritkák a régi okiratok, sőt könyvek hamisítása sem.

Idők folyamán egyes országokban különösen világhírű múzeumok közelében egész gyártelepek keletkeztek, amelyek kizárólag antikvítások utánzatainak előállításával foglalkoztak kitűnő munkaerők beállításával. Az elmúlt évtizedekben hol egyik, hol másik világvárosban röppent szárnyra a hír valamelyik híres régiségről, amit annak idején drága pénzen legelsőrendű szakértők útján vásároltak, hogy közönséges hamisítvány.

A Louvre Múzeum megvásárolta egy régi, Benivieni nevű olasz költő szobrát, a Quattrocento remekét. Michel-

angelo „Foglyai” mellé helyezték. Egy idő múlva kitűnt, hogy az antik szobrot egy élő olasz szobrász, Bastianini Giovanni készítette, egy Frepper nevű antikvárius rendelésére Savanarola mellszobrával együtt, amelyet viszont a londoni Viktoria and Albert Múzeum vett meg drága pénzen ugyanabban az időben.

Arról nem ír a krónika, hogy a hamisítványt ebben a múzeumban melyik híres műkincs mellé állították és származása idejének mely századot tüntették fel. Tény az, hogy ma is ugyanazon múzeumban látható a szobor, mert az angolok a művészi lélek olyan megnyilatkozásának ítélték a hamisítványt, hogy mint Bastianini alkotását könyvelték el katalógusaikban.

Ez előtt a szobor előtt meggyökerezett a lába Fadrusz János mesterünknek is Londonban jártában. „Csodálatos, — mondta — mennyire bele tudta élni magát ez a mester-csaló a renaissance szellemébe.”

Egy magyar ujságíró elbeszéléséből tudjuk, hogy Nápolyban régi szobrok és terrakották utánzatait művészekkel készítették a műkereskedők, aztán elásatták azokat Herkulánus földjébe, majd bizonyos idő múltán nagy hűhó között kiásták a „talált” műremekeket.

Természetesen gondoskodtak arról, hogy az ásatásnak egy csomó amatőr vásárló is tanúja legyen, akik versenyezve verték fel a ritkaságoknak vélt szobrok, torzók árait. A magyar ujságíró maga is végignézett egy ilyen ásatást, amely természetesen sokszor nem ismételődhetett, mert hamarosan nápolyi detektívek jöttek az ásatásokat ellenőrizni.

A berlini Kaiser Friedrich múzeum igazgatója Londonban egy Flóra szobrot vásárolt Lionardo da Vinci alkotásaként 180,000 márkáért. Utólag derült ki, hogy a remekbe készült utánzatot Lionardo da Vinci festménye után egy Lucas nevű szobrász készítette.

A képhamisítás többféle módon történik.

A régi festő nevét egyszerűen ráhamisítják az utánzatra.

Antik képeket (szobrokat) állítólagos, esetleg valóságos műértővel magas árban becsültetnek meg a vevő előtt azzal

az érveléssel, hogy az valami régi mester alkotása, jöllehet csak valamelyik tanítványa készítette.

Előregedett hírneves mesterral jó pénzen egészen gyenge mázsolmányokat szignáltatnak s azt a művész keze alól kikerült alkotásként állítják ki a műkereskedésben.

Modern képzőművészek munkáit némi kezelés után, mint régi mesterek eredeti munkáját adják el.

A képhamisítók a festéshez túlnyomó részben kitűnően értenek és éles szemmel kifürkészik a régi színvegyületeket, a mesterek festőmódorát, még a vászon szövését is, amelyre a festő a színfoltokat felrakni szokta. Korabeli leírásokból, könyvekből a művész életmódját, pályafutását, tanítványai előtt hangoztatott irányelveit is tanulmányozzák és azt is kinyomozzák, hogy milyen művek veszték el időközben, amelyeket azután újra „felfedeznek”.

A tucatmásolatokat gyárilag készítik bármilyen vászonra festve. A kész képet kemencébe vagy kéménybe akasztják, hogy a kép patinát kapjon, s a festék finoman megrepedezzek.

Ha műértő vásárló jelentkezik, más az eljárás. Valami értéktelen, de régi kép vásznára vagy pedig kézzel szőtt, durva, vastag, csomós vászonra, amelyet előzőleg dohánylében fűrosztenek meg, festik a hamisítványt. A képet megszáritva lemossák tejjel, majd hamuval hintik be. A hátlapot pedig vékony enyvréteggel vonják be, amelyre homokot és port hintenek. Azért, hogy a színek élénkek legyenek az antik patina alatt is, tojássárgáját gumioldattal keverve kennek a színfoltokra.

A képek repedezéseit nemcsak nagyobb hőfokkal, hanem a rézkarcolók tüje segítségével is hüen tudják utánózni. Ezeket a repedéseket még nagyítóval is nehezen lehet a valótól megkülönböztetni, ha a résekbe sötét festéket kennek.

A képrámát finom fűrők segítségével szúrágásokkal látják el. A kihullott port gumifecskendővel fujtatják vissza az apró lyukakba, hogy a természetes szúrágást a csalódásig hüen utánózzák.

Egy amerikai művészeti szakértő, Artur Sowaall, legújabbán az ujjlenyomat segítségével próbálja agnoskálni régi mesterek festményeit. Sorra vizsgálta a leghíresebb mű-

vészek keze alól kikerült egész csomó képet és azt találta, hogy a kép készítőjének ujjlenyomata minden képen világosan felfedezhető.

Összegyűjtötte ily módon sok híres festő ujjlenyomatát s a gyűjtemény alapján vizsgálja most az eléje került festmény valóságát és készítőjét. Egy állítólagos Gianpetrino-képről ily módon sikerült megállapítania, hogy az igazában Lionardo da Vinci műve, aki balkézrel festett és ilyenkor hüvelykujját használta a festék szétkenésére bizonyos árnyalatok szemléltetése céljából. Az aláírás nélküli régi képeknél a valódi szerző megállapítására állítólag nagy segítség a Sowaall-módszer.

A hamisítások egyik legjövedelmezőbb fajtája a hegedűhamisítás. 1872-ben a londoni hangszerkiállításon hitelesített híres márkájú régi hangszer mindössze harmincnégy volt. Manapság már több ezer Stradivárius—Guarnari és Amati hegedű van a világon.

A hamis hegedűt oly módon készítik, hogy a hegedű nyers alkatrészeit pácba teszik. Dióhéjoldat és kávékeverékbe. Ha a fa megkapta a kívánt színt, a hűrtartó alatti hangszekrény lemezén — amely a hűrtartó állandó nyomása következtében régi hegedűknél rendszeren behorpad — végez a hamisító foltozást.

Ez alkalommal egyúttal a hangszekrény belső felét gyantaporral vonja be, majd régi könyvekből szakított papírlemezt ragaszt a hegedű belsejébe, amelyre klórvízzel vegyített tintával jegyzik fel az elkészítő nevét és a készítés helyét, valamint a javítások idejét.

Kívülről belakkozzák még a hegedűt, majd a megszáradt fedőréteget többször is lekaparják és újra bekenik, hogy a többszöri lakkozás a lakkrétegekkel igazolva legyen.

Az ékszerek hamisításánál a hamis drágakő utánzatokkal operáltak régebben a csalók. Ma már gondosabban ellenőriztetik a vásárló a kő valóságát és ritka naív ember az, akit ily módon félre lehet vezetni.

Agyafűrtabb módja már a hamisításnak az, ha valódi, de csekélyebb értékű sárga briliánsokat vagy más hibás köveket vegyiszerekkel fehérre és ragyogóvá változtatnak, esetleg újabb csiszolások beiktatásával. Aki mestere a drága-

kövek készítésének, megfelelő eljárással még a szakértőket is meg tudja tévesztetni, amint azt egy Amsterdamban kitapult gyémántcsiszoló és ötvösművész Budapesten cselekedte hosszú éveken keresztül.

Az aranyműveket rendszerint sárgarézből szokták hamisítani olymódon, hogy egy valódi aranyékszer hitelesítési bélyegét kimetszik és a hamis ékszerbe foglalják forrasztás útján.

A másik hamisítás az antik ékszerutánszatoknak valódi régiségként való eladása. Egy Rachumovszky nevű orosz aranyműves tartja ezen a téren eddig a rekordot. Egy valóban művészi kivitelű királyi koronát készített régi aranyból, természetesen régi stílusban, hiteles okmányokból vett rajzok után. A rajz Saitaphernes tiaráját ábrázolta. A hamisítvány olyan művészi tökéletességgel készült, hogy a párizsi Louvre igazgatója 200,000 frankért megvette és mindaddig büszkén mutogatta új szerzeményét a múzeum műértő látogatóinak, míg csak maga a hamisító művész ki nem fecsegte a titkot. A kitört botrány után a korona történelmi becsét elvesztette és a régiségtárból az iparművészeti osztályba került hét esztendei történelmi szereplése után.

Hamisítanak nagy tömegekben antik stílusú bútorokat csaknem minden országban. Pácolási eljárásokkal, a bútorok földbe ásásával, a korhadások, szúrágások tökéletes hamisításával, valódi régi bútordaraboknak az új antik bútorba való beépítésével.

Vernek régi érméket, antik fémgyűrűket új ércből s ezeket libatöméskor az állat torkán leszorítják annak gyomrába, ahonnan kikerülve olyan patinát kap, hogy a numizmatikai szakértőket is félrevezetik.

Egy híres tudóssal esett meg, hogy egy földből kiásott bronzedény oldalán M. I. D. D. felírásából megállapította, hogy értelme szerint a rómaiak korából származik, mert a felírás teljes szövege kétségtelenül Maximo Jovi Deorum Deo. Az ősrégi lelet múzeumba került és csak esztendők múlva állapította meg egy másik tudós róla, hogy az ősrégi rozsdás lelet egyszerű mustáros bögre. (Moutarde Jaune De Dijon.)

A miniatűröket fotografáló gép segítségével hamisítják,

miután előzőleg az elefántcsont lapocskát fényérzékenységre preparálták. A fényképet aztán igazi művésszel kiszíneztetik. Ekkor a hamisítást csak úgy lehet megállapítani, ha a festéket egy kis darabon lemossuk a csontlapról s akkor előbukkan a fénykép. Ezt a próbát azonban egyetlen régi-cseghereskedő sem hajlandó megkísérelni.

Rengeteg a hamis meisseni, sevresi és altwien-porcellán, valamint a fayance és muranoi üveg. Valamennyit a régi Csehországban gyártották.

Valódi perzsaszőnyeg is sokkal kevesebb számmal van a lakásokban felterítve, mint a valódi keleti szőnyegként eladott hamisítvány.

A szélhámosok trónkövetelője

Mondanunk sem kell, hogy a nagyszabású szédelgők nem annyira az alsóbb néposztály rétegeiből, mint inkább a felső ezrekből — fel egész az uralkodók trónjáig — szokták áldozataikat szedni. Módszereiket okulás céljából részletezni haszontalan időtöltés volna, mert hiszen a kor, amelyben élnek, az egykorú szokások, társadalmi irányelvek, az alkalom és az áldozat egyénisége szabják meg azokat a határokat, amelyekbe a szélhámos beleilleszkedik és működik.

Csak egyetlen figurát választunk ki a sok közül, akinek nevét a történelem is feljegyezte, mert elindítója, eszmei mozgatója és részben végrehajtója volt annak a nagyszabású szédelgésnek, amely a szerencsétlen Marie Antoinette személye körül fonódott, s amelynek befejezése az egész Franciaországot, sőt az egész világot izgalomban tartó nyaklánc-bűnper volt.

Alexandre Cagliostro grófnak adta ki magát, valódi neve azonban Guiseppo Balsano, palermói születésű olasz volt, akit már kora ifjúságában elűztek az Irgalmasok palermói kolostorából erkölcsstelen üzelvei miatt. A nagyreményű ifjú — szegény szülőktől származván — a kolostorban kegyelemkenyéren élt és az egyik tudós szerzetes fizikai laboratóriumában segédkezett, miközben megszerezte azokat

a természettudományi ismereteket, amelyek későbbi szédelgéseinél segítségére voltak.

Palermoból csakhamar szökni volt kénytelen, mert mint közveszélyes munkakerülő és szemfényvesztő számtalan embert megkárosított. A szemfényvesztéssel szerzett pénzen végigutazta Egyiptomot, Kisázsia és Törökországot, majd Rómában tűnik fel, már mint Cagliostro gróf. Itt megismerkedett egy Laurencia Feliciani nevű szép cselédleánnyal, akit nőül vett, majd amikor ráunt, áruba bocsátotta.

Ezután beutazta hamisított porosz tiszti okmányokkal Olaszországnak még ismeretlen részeit, majd Spanyol-, Francia- és Németországot, végül Angliát tisztelte meg látogatásaival. Londonban felvétette magát a szabadkőművesek közé és az új egyiptomi szabadkőműves rendszer hívének és egyúttal Illés próféta küldöttjének vallotta magát.

A legmagasabb körökben is mindenkit leszedett lábáról elbűvölő szeretetreméltóságával. Huzamosabb ideig élt Varsóban és Szentpétervárott. Lyonban új páholyt alapított. Mindenütt akadt egy-egy szép mágnásasszony, aki pártfogásába vette a külföldi szeladont. Párizsban Jeanne de Saint-Remi (másként comtesse de Valois, később De Lamotte grófné) révén megismerkedett Louis de Rohan herceggel, akinek csakhamar bizalmába férközött.

A gyémánt-nyaklánc históriáját számtalan írásműben feldolgozták már. Mivel azonban éppen a számtalan feldolgozás miatt sokszorosán elferdítve látott napvilágot, nem végzünk talán felesleges munkát, ha felelevenítjük nagyjában a pert és előzményeit.

Képzeliük csak el, hány külföldit csábított a per hírverése Párizsba? Ujságíró, politikust, művészt, bírót, ékszerészt, arisztokratákat, világjáró utazókat, kalandorokat, büntetéseket és a külföldieken kívül a minden lében kanál kíváncsiak sokaságát magából Párizsból és egész Franciaországból.

Micsoda kövér pletyka volt ez a per a mindig más házatán sepergető pletykaéhes világnak!

Ragyogóan szép és fiatal királynő, a legrégibb uralkodó dinasztia tagja — mint sértett — a per központja.

Szemben vele fővádlottként Rohan herceg, a királyi

udvar főalamizsnása, Franciaország volt wieni követe, szintén királyi vérből sarjadzott főúr.

Másodrendű vádlott Cagliostro gróf, a szélhámosok koronázatlan fejedelme, akinek bűnös praktikáiról minden ország rendőrsége sokat beszélhetett.

További vádlott: Jeanne de Saint-Remi vagy másként comtesse de Valois nevű divatárusnő, aki azon a címen, hogy a Valois-ház törvénytelen leszármazottja, kegydíjat húz a királyi udvartól, ahol mindenki ismeri mint a királyi udvar és Párizs város pletykáinak kicserélőjét. Később férjhez ment egy királyi palota-őrtiszthez, bizonyos De Lamotte grófhoz. A negyedik vádlott Villette de Bétaux rovottmultú okirathamisító, Cagliostro cinkostársa.

Kiegészíti a díszes együtttest De Lamotte, a férj és ennek kedvese, Gay d'Oliva kisasszony, aki egyszerűen „belle courtisane” néven emlegette foglalkozását a francia hatóságok előtt. De Lamotte egyébként mindenben segítő-társuk.

A nagyszabású bűnperhez méltó volt a bűnper tárgyát képező fejedelmi nyakék, amelynek részletes leírásáról Georgel abbé memoárjaiból pontosan értesült az utókor. Ezen rajz szerint a nyakat lazán övező első sor csaknem mogyoró nagyságú 17 pompás gyémántból állott. A második sor még lazább: kecsesen összeállított háromszoros feston, körte és csillagalakú vagy egyéb fantasztikus vonalú függelékekkel. Hátról szelíden szorítva, két széles sor, valamennyi között a leglazábban omlott alá s mind e gyémánt-sorok valamennyien a kebli részen csoportosultak, egy legnagyobb gyémántkö körül. Amikor a nyaklánc fel volt csatolva, hatszoros sorozatban omlott szerteszéjjel, kápráztató fényt árasztva maga körül.

Az ékszer ára 2 millió livret, sterlingben 80,000 fontot jelentett. Tervezője Boehmer nevű párizsi udvari ékszerész, aki nemcsak művészi becsvágyból, de a busás haszon reményében olyan műreket akart a királyné gyönyörű nyakára fűzni, amelynek párja ne akadhasson az egész világon. Boehmer azonban rossz időben készítette el a fejedelmi ékszer, mert Franciaország XV. Lajos halála után a csőd szélére került, s a királyi udvartartást nem lehetett megterhelni

egy ilyen ékszer árával. Amikor XVI. Lajos jelenlétében a királynénak bemutatták a legtöbb nő elkápráztatására alkalmas ékszert, a királynő határozottan elutasította a vásárlás gondolatát azzal, hogy Franciaországnak nagyobb szüksége van hadihajókra, mint nyakláncokra.

Boehmer a királyi udvarban megforduló fejedelmi vendégeknek is bemutatta műremekét, vevő azonban nem akadt. Ezek hasztalan reménykedése után Cagliostro grófnak kellett Párizsba jönnie, a sors különös szeszélyéből, hogy a nyaklánc megvétele ismét szőnyegre kerüljön.

Amint említettük, a szélhámos összeismerkedett a királyi udvarban többször megforduló Lamotte grófnővel, aki elmesélte a lovagnak Boehmer hiábavaló kísérleteit.

Mint udvari pletykát azt is elmesélte más alkalommal, hogy Rohan herceg reménytelenül szerelmes a királynőbe, aki azonban valósággal útálja a herceget, mert a bécsi követ korában róla és anyjáról, Mária Teréziáról is lekicsinylően nyilatkozott.

Boehmer 4 évi hiábavaló várakozás után ismét próbálkozik a nyakláncsal Marie Antoinettenél. A királynő azonban még akkor sem hajlandó a vételre. Ekkor Boehmer izgatottan azzal akarja megpuhítani a királynőt, hogy a Szajnába fogja vetni magát, mert a nyaklánc anyagi romlását idézi elő. A királynő most már véglegesen elutasítja az udvari ékszerészt azzal, hogy a nyaklánc köveit szedje széjjel s úgy értékesítse a piacon, ha pedig mindenáron öngyilkos akar lenni, azt az ő hozzájárulása nélkül cselekedje.

De Lamotte-né értesült Boehmer kudarcáról, közli Cagliostro gróffal és ekkor alakul meg az a bűnös konzorcium, amely különböző fondorlatok, közönséges bűncselekmények elkövetése után megszerzi a nyakláncot és a maga javára értékesíti.

A megbeszélrt terv szerint Rohan herceg reménytelen szerelme a fundamentum a nagyszabásúnak felfújt, valóságban undorító gaztett felépítéséhez. Az okirathamisítónak Lamotte asszony leveleket diktál Rohan herceghez címezve, a királynő hamisított aláírásával, amely levelek azt igyekeznek bizonyítani, hogy a királynő neheztelése megszűnt Rohan herceggel szemben s tudomást vesz a herceg

gyengéd érzelmeiről. A herceg mámoros boldogságban úszik és ömlengő levelekben további kegyekért ostromolja a királynőt. A postillon d'amour Lamotte asszony, természetesen a nélkül, hogy a királynőnek a legcsekélyebb sejtelme is volna a förtelmes cselszövényről, amely nemcsak királynői méltóságát rántja majd sárba, de női becsületét is ronggyá tépi a párizsi csőcselék képviselte közvélemény előtt.

Rohan herceg mindíg nagyobb biztatást kap a hamisított levelekben, míg végül Lamotte asszony a versaillesi parkban egy nyári éjtszakán, a holdfogyatkozás sötétjének leple alatt, találkoztó rendez Rohan herceg és a királynőnek maszkírozott éjjeli jelenség között, aki nem más, mint maga Lamotte-né, udvarhölgye pedig d'Oliva kisasszony.

Az éjjeli jelenség egy rózsaszálat ejt le az előtte leboruló és boldogságtól túlárado hercegnek ezekkel a sutogó szavakkal: „Vous savez ce que cela veut dire.” (Őn tudja, mit jelent ez.) Majd eltűnik a sötétben, komornájától kísérve.

Az éjtszakai találkozó után nem nehéz már elhitetni Rohan herceggel, hogy a királynő őt választotta ki bizalmasául a nyaklánc megvételére, miután királyi férje fukarsága miatt sohase jutna a hőn óhajtott ékszer birtokába. Boehmer néhány tárgyalás után elkészíti az ékszer megvételére vonatkozó okiratot, amelyet egyfelől Boehmer és ékszerész társa Bassange, másfelől, mint a vásárlással megbízott udvari hatalmasság, Prince Louis de Rohan írnak alá. Az okiratra aztán az okirathamisító Villette ezt a klauzulát hamisította: „Bon — Marie Antoinette de France.”

Az ékszer átvétele a herceg palotájában, éjtszaka történik. Rohan herceg kísérője átadja a nyakláncot tartalmazó ékszertokot a királynő komornyikjának ruháját viselő Villette-nek, — aki az udvari szertartások ünnepélyes külsőségei között távozik a kincssel.

Amikor a részletre vásárolt fejedelmi ékszer első fizetési határidején nem folyik be a részlet, Boehmer reklamál az udvarnál, mire kipattan az alávaló színjátkozás.

Rohan herceget a király alabárdosai tartóztatják le s a gaztett valamennyi szereplőjével együtt a Bastille börtönébe

zárják. Időközben azonban a szétszedett nyaklánc ékköveit De Lamotte Londonban, Villette Genfben értékesítette s a vételáron a cinkostársak megosztottak.

A procès de collier (a nyaklánc-bűnper) 9 hónapnál tovább tartott, 187 parlamenti tag s a világ minden tájáról összesereglett riporterek, szatíra írók és a kíváncsiak nagy tömege előtt.

Szegény Marie Antoinette kálváriájának, amely a gillettinre-el fejeződött be, ez a bűnper képezte a legfájdalmasabb stációját.

A forradalmi törvényszék a legocsmányabb vádakkal illette s e vádak alapján ítélte is el. Még emlékét is bemocskolták jó időre, mert a történetírók nem vettek fáradságot ahhoz, hogy a vádak valóságát közelebbről megvizsgálják. A kiváló angol történetíró, Thomas Carlyle állott ki később a porondra és alapos kutatás, vizsgálódás, okmányok beszerzése után a valósághoz híven teljesen rehabilitálta a szép királynő emlékét. Az ő lelkiismeretes munkáját követjük nyomon a monstre-per ismertetésénél.

A gázott cinkosait csakhamar utólérte a nemezis. De Lamotte asszony vállán a tolvajok tüzes vassal beégetett V. betűjével (voleuse) — a börtönbüntetés elszenvéde után Londonban egy háztetőről leugorva, öngyilkos lett. Cagliostro szabadulása után Olaszországban folytatta szélhámos tevékenységét, míg a római inquisitio meg nem szabadította a világot jelenlététől. Villette további gazságai következtében a római Angyalvárba került, ahol kivégezték. De Lamotte a londoni Piccadellin nyüzsgő tömegben ismeretlen ember tördöfésétől pusztult el. Oliva kisasszonyt börtönbüntetése után tartós emlékül megkorbácsolták. Rohan herceg száműzetésben tengette további életét, hosszú, önsanyargató elmélkedések között az emberi butaságról és alávalóságról.

A jövőbelátás titka

Addig, míg az ember élete nagyobb zökkenők nélkül folydogál, fölényesen szokott mosolyogni a pythiák, kassandrák, párkák jóslatai fölött, hogy a haruspexek párolgó állati belekből szedett jóslatairól ne is beszéljünk.

Hanem ha aztán beborul a derült ég, orkán dühöng, villám csapkod, ég a világ, mint mostanában, a teremtés gőgös ura csendben lapuló nyúllá vagy ijedten sikongó tollas kétlábúvá változik. Igénybe vesz minden eszközt, amely enyhülést ad szorongattatása napjaiban és legalább valamennyire átlátszóvá igyekszik tenni azt a sűrű homályt, amely a jövő méhét takarja.

Mindegy, hogy babona, csillagjelek, mágikus könyvek, dohos illatú abrakadabrák, okkultista mutatóványok, szellemidéзések, delejes álomlátások, kártyavetés és egyéb szemfényvesztések vagy egyszerűen csak a tenyérbarázdák segítségével oldódik meg a titok. Fontos, hogy megfeleljen a jóslat a jövődő titka után áhító ember kívánságainak.

Mégis csak rendelkeznek valami rendkívüli tehetséggel a jövődömondók, hiszen száz és száz bizonyíték van erre — vetheti fel esetleg valaki kedvező tapasztalatok birtokában.

Kétségtelenül rendkívüli tehetség kell hozzá, hogy teljesen ismeretlen, esetleg zárkózott természetű embert kiléptessenek rezerváltságából és szinte akarata ellenére szóra bírják, sőt legtitkosabb gondolatait is napvilágra csalogassák és végül elhitessék vele a fejére olvasott szentenciákat.

Mert legtöbbször úgy történik a jövődömondás kellő megalapozása, hogy maga a kíváncsi ember szolgáltat adatokat ártatlannak látszó kérdésekre adott válaszaival, amelyeket azután a jövődömondó úgy csoportosít és cícomáz fel közhelyekkel, sejtelmes félmondatokkal, többféleképpen magyarázható aforizmákkal vagy burkolt szellembeszéddel, hogy az áldozat észre sem veszi a léprecsalást.

Vannak azonban kétkedő természetű, felvilágosult szellemű, magas társadalmi pozíciót betöltő, igen gyakran szédítő karrier előtt álló vagy azt már be is futott emberek, akik nem hisznek ugyan a babonában és hókusz-pókuszok-

ban, nem is lehet egykönnyen félrevezetni őket, sőt egyeseken azzal a gyanúval lépik át a bűbájolónő keleti raffinériával, zodiákus-jelekkel, bagoly, kígyó, denevér, macska vagy más kitömött állatokkal felékesített titokzatos barlangjának küszöbét, hogy a jósnő faggatásaira egyáltalán nem fognak felelni.

Ez esetben sem jön zavarba a bűbájoló léleklátó. Csupán a címét kéri el a jelentkezőnek és kívánságainak részleteit tudakolja ki. Vajjon az egész világ sorsa vagy csak saját országának, esetleg kizárólag önmagának sorsa érdekli-e a jelentkezőt. Az adatokat feljegyzi Pythia késői utódja és a kiváló előkelőséget néhány nappal későbbre invitálja meg, addig neki szellemtestvéreivel kell érintkezést keresnie.

A szellemtestvérek leginkább ház mesterek, házi cselédek, helyszerzők, fodrászok, varrónők, egyszerűen olyanok, akik a jövőre kíváncsi ember házához bejáratosak vagy ismerősök. Nem nehéz őket szóra bírni. Egyiket ügyes taktikával, a másikat borralalóval.

Esetleg tudakozó irodákkal érintkezik a jós vagy véletlen olyan privát összeköttetése van, amelynek segítségével hozzájuthat bárkinek személyi adataihoz. Vannak emberek, akik ismerik jóformán az egész ország tekintélyesebb családjainak származását, személyi viszonyait, sőt titkait. A jóvendőkutató előkelőséget kirázza a hideg, amikor a jós néhány nap elmúltával dodonai éleslátásával ráolvassa féltve őrzött titkát, amelyről addig azt hitte, hogy a külvilág előtt régen feledésbe ment.

Dehogyan gondol arra az előkelő úr, hogy életének kevésbé fitogtatható, esetleg kompromittáló epizódjait már régen kiásta a homályból és nyilvántartja valamelyik pályatársa, irigye vagy haragosa, aki csak az alkalomra vár, hogy az előkelőség közéleti szereplésének gáncsot vessen. Persze titokban, hátmögött. Esetleg egy közismert jóstehetség útján, aki nemcsak azokat fogadja szívesen klienseknek, akik önként jelentkeznek, hanem azokat is, akiket ügyes felhajtók terelnek be bűvkörébe.

Persze akad olyan látogató is, aki nem kíváncsi a jóvendőre, de annál inkább a jelenre. Gazdagon szeretne

házasodni, ki is szemelte már magának a megfelelő tippet, de nem ismeri személyesen még az aranymadarat. Jó pénzért ezen is segít Pythia asszony, sőt ügyesen szövö-zőgeti a hálót, míg csak a madárcák egymásra nem talál-
nak. Néha nem is házasságról van szó, csak egy kis flórtról vagy efféléről, amiben szintén nagyon járatos a jósnő, hiszen ifjú korában nem Apolló, hanem Vénus papnője volt, esetleg hatósági ellenőrzés alatt.

Akik netalán azt állítanák, hogy a jövőbelátás titkát csak alacsony műveltségű emberek talál-
gatják, ugyancsak elcsodálkoznak, ha azt hallják, hogy Clemenceau, a volt francia miniszterelnök, aki „Tigris” néven volt közismert s aki a párizsmelléki békediktátumok legfőbb szellemi szer-
zője volt, — Párizs legelőkelőbb jósnőjénél, Marie Carpen-
tier asszonynál gyakori vendég volt (hatalma delelőjén is), és-
pedig abból a célból, hogy megtudja, meddig terjed egyre fölfele ívelő pályája és milyen meglepetéseket tartogat még a sors számára. Sajátkezűleg írt levélben köszönte meg a jósnő többször bevált jóvendómondását és kilátásba helyezte további látogatását.

Ezt a levelet a rendőrség foglalta le annakidején, több-
száz más köszönő levéllel együtt Carpentier asszony laká-
sán.

Az történt ugyanis, hogy egy görög milliomos fia, Hadzsi Panyolos, egyúttal egy nagy francia bank titkára, szintén tanácsért fordult a jósnőhöz, mondaná meg neki, mit kell csinálnia, hogy lépten-nyomon üldöző balszeren-
cséje megszűnjön és Fortuna istenasszony kegyeltjei közé fogadja.

A jósnő megfelelő alkalomkor szokásos varázsigéit el-
rebe-
gven, azt ajánlotta az ifjúnak, hogy indiai talizmánt hordjon a nyakában, akkor kívánsága teljesülni fog. Vélet-
lenül volt is egy ilyen talizmán a jósnő birtokában, amelyet ő nagy anyagi áldozatok árán és életveszedelmek között szerzett meg, de hajlandó 6000 frankért a szerencsé-
re áhí-
tozó ifjúnak átengedni. Az ifjú sokalta ugyan a kért össze-
get, de olyan nagy volt Carpentier asszony híre és tekin-
télye, hogy restelt alkudozni.

Kifizette a kívánt összeget és nyakába akasztván a

talizánt, lelkendezve rohant a roulette asztalhoz, majd onnét a lóversenyterre. Sikerült neki 48 óra alatt 300,000 frankot veszítenie, dacára a bűvös talizmánának. Dühében feljelentette a jósnőt csalásért.

A talizmánról a rendőrségi vegyész megállapította, hogy közönséges kréta, még csak nem is Indiából való. A jósnőt letartóztatták. Vallomása során aztán elijesztő kép tárult a büntetőbíróság elé arról a babonajárványról, amely ránehezedett a francia főváros közéletére az elmúlt világháborút követő esztendőkből, amely járvány nem csupán divathóbortot jelentett, hanem valami fejvesztettséget, amely a vallástalan embereket igen gyakran elfogja életük sorsdöntő óráiban.

Carpentier asszony esetéből az világlik ki, hogy a szegény cseléd-, kifutólányok, mosónők és a falu egyszerű népe voltaképpen kisebb mértékben tévelyeg a babona sötét útvesztőjében, mint a nagyvárosok felvilágosult népe, amikor ezeket hajlandó áldozni egy kivénhedt Sybilla ravasz trükkjeiért.

Még csak azért sem kell szégyenkezniök az értelmiség kisebb fokán álló embereknek, hogy ők planétáshoz, javasasszonyokhoz vagy Fáraó ivadékaikhoz fordulnak varázsigéért. Mennyivel áll vajjon náluk magasabban a műveltség fokán az az ember, aki krétaport akaszt a nyakába szerencsekergetés közben és ezért az értéktelen porért 6000 frankot fizet ki szemhunyorítás nélkül.

Az új aranyifjúság

Régebben aranyifjúságnak (jeunesse dorée) nevezték a fiatalságnak azt a rétegét, amely henyelésben, szórakozásban, víg dőzsölésben és a nők körül való állandó körforgásban találta örömét, a komoly munkát azonban gondosan elkerülte, meg is vetette.

Minden világváros szalonjaiban, mondain fürdőhelyek sétányain, szórakozó és mulatóhelyein látni lehetett őket rajokban, mint a fény körül röpködő kérészeket. Rendszerint a születési vagy pénzarisztokráciához tartoztak, de voltak közöttük az ismeretlenség homályából feltörő „lézengő rit-

terek" is, akik a kártyaasztaloknál, lóversenyen vagy kölcsönök útján szerzett pénzből fedezték költséges passzióikat. Ha aztán a pénzforrások bedugultak, hirtelen eltűntek, hogy ismét másutt folytassák pillangó életüket.

Az aranyifjúság tagjai kitűnően öltözött, behízelgő modorú, több nyelven fecsegő, léha ficsurak voltak, akik sokszor a hátuk mögött lévő öröklött vagyont az utolsó fillérig eltékoztatták és legtöbbször mégis folytatni tudták életmódjukat a nélkül, hogy pénzforrásaik eredetéről társaságukban valaki tudott volna.

Úgy látszott, hogy a mult világháború vihara teljesen eltüntette őket, az elmúlt húsz esztendőben azonban mintha újjászülettek volna, még nagyobb rajokban szállták meg a női szalonokat és szórakozóhelyeket. Sőt úgylátszik, hogy laza erkölcsi felfogásuk, léhaságuk és megvetése mindannak, ami a dolgozó társadalom szemében erénynek számít — fertőzött betegség módjára mindig jobban terjedne.

Ez az aranyifjúság már tovább merészkedik, mint a régi. Nem ötletszerűen, nem az élősdiék jólismert módszereivel szerzi meg a megélhetéséhez szükséges anyagi javakat. Ők már egyenesen a büntetőtörvények határain táncolnak, jól vigyázva azonban arra, hogy a határt át ne lépjék.

A zsarolásnak egy olyan fajtáját kultiválják, amely rendszerint eredményes szokott lenni a nélkül, hogy a bűncselekmény bizonyítható volna. Amerika importálta hozzánk ezeket az újfajta zsarolókat, akik csak vagyonos családokkal igyekeznek összeismerkedni. A lányos anyák kivétel nélkül szívesen szokták fogadni ezeket a rokonszenves megjelenésű ifjú arszlánokat, akik abban utaznak, hogy a gazdag családok leányaival vagy gazdag özvegyekkel, elvált asszonyokkal mentől elválaszthatatlanabb kapcsolatba lépjenek.

Lényegében közönséges hozományvadászok vagy ha úgy tetszik, házasságszédelgők. Csakhogy ők nem követnek el reájuk bizonyítható bűncselekményt. Ők nem kérnek előleget a hozományra, hogy aztán megszökjenek a kiszemelt menyasszony mellől, sőt annyira ragaszkodnak hozzá, hogy lemondani semmi körülmények között sem hajlandók róla.

Ha a szülők esetleg gyanúperrel élnek vagy bármily

okból ellenzik a házasságot, megszöktetik az „imádott” nőt és titokban megesküsznek vele. A szülők a rendőrséghez szaladnak, akkorra azonban az esküvő megtörtént vagy legalábbis sokat szenvedett a menyasszonyjelölt jóhírveve, úgyhogy a szülők csak kitagadással próbálkozhatnak a zsaroló manőver ellen védekezni, ami köztudomás szerint nem szokott sokáig tartani. Az ifjú menyecske rimánkodása vagy a tiltott frigy gyümölcse rendszerint meghozza a kibékülést. Válni egy világért nem hajlandó az ifjú férj, hacsak tekintélyes kárpótlás ellenében nem. A kárpótlás összege fölött lehet alkudni vele, de inkább fölfelé, mint lefelé.

Törvényes eszközöket nehéz velük szemben érvényesíteni, mert az áldozatok rendszerint olyan körökből kerülnek ki, amelyek irtóznak a botránytól. Különben is a zsaroló pontosan ismeri a büntető törvénykönyvet, a házasságjogot, még a felsőbb bírósági döntvények között is szokott bön-gészgetni, hogy összeütközésbe ne kerüljön a rendőrség intézményével, amelyet messze kerül, akár az ördög a tömjénfüstöt.

Amerikában, Franciaországban és Angliában bukkantak fel legsűrűbben az újfajta selyemfiúk, akik talán ezidőszert is működésben vannak, ha esetleg nem is mint hozományvadászok, hanem mint háborús híreket szerző kémek. Hiszen minden kellékük megvan arra, hogy hasznos szolgálatot végezzenek megbízóiknak, de különösen saját maguknak.

A francia regények és színpadok gyakran szerepeltették a modern aranyifjakat, de nem eredeti visszataszító mivoltukban, hanem rokonszenves világfi alakjában, aki az ókori epikureusok módjára bolondja a gáláns öltözködésnek, a lukullusi lakomáknak, tüzes boroknak és még tüze-sebb női szemnek.

Ezenfelül legnagyobb gyengéje, hogy fogadó-estélyein miniszterek, diplomaták, írók, művészek, ismert politikusok, magasrangú hivatalnokok, katonatisztek — ragyogó toilletteket viselő női hozzátartozóikkal — felvonuljanak és ezekről az estélyekről a hírlapok hasábjai hosszú tudósításokat közöljenek. A vendégek pedig még hetekig emlegessék

mondain körökben a bőséget és ragyogást, amellyel a csirkefogó szeladon elkábitotta őket.

Maupassant többször is felhasználta regényeiben a csalóknak ezt az új típusát, csak hogy akkor még kizárólag mint braziliai és argentinai előkelőségek szédítették a gyengéd nemet kezeiken mesés vagyonokat képviselő ékszerekkel, amelyeknek sziporkázó kövei egytől-egyig hami-sak voltak.

A sipisták

A háború és forradalmak nem kedveznek túlságosan azoknak, akik egyedül a szerencse hátán igyekeznek révbe jutni. Ezért van, hogy a maihoz hasonló vesztes időkben alig lehet hallani a sipistákról, akik a kártyaasztalnál, lóversenyen vagy a roulette-korongnál kísérlik meg a szerencsájük korrigálását, legtöbbször sikerrel. Túlnyomó részben lecsúszott italmérő-üzlet, mulatóhely tulajdonosokból, pincérekéből, kereskedőkből, ügynökökből rekrutálódnak, de akad közöttük a legmagasabb társadalmi rétegektől kezdve az elcsapott falusi jegyzőig, minden rendű és rangú ex-úr, akik eleinte csupán passzióból hódoltak szerencsejáték szenvedélyüknek, de egy nagyobb veszteség után nem tudták a kártyaadósságot záros határidőn belül lefizetni. A régi lecsúszott gavallérok példáját — a tengeren túl keresni boldogulásukat — nem voltak hajlandók követni. Elindultak tehát azon az úton, amely végül rendszerint letartóztatási intézetek falai között végződik.

Megtévesztésül valamennyi előkelő hangzású nevet visel, nem ritkán valódi történelmi neveket, kilenc- és hétágú koronás névjeggyel és pecsétgyűrűvel. Túlnyomóan választékosan öltözködnek, fellépésük szinte ellenállhatatlan, modoruk kívánnivalót nem hagy hátra. Több európai nyelvet beszélnek. Egymást nagyjából ismerik, mert hiszen az áldozat megkoppasztása csaknem kivétel nélkül segítő-társak közreműködésével történik. Világvárosok, fürdőhelyek, játékkaszinók szobáiban otthonosan mozognak és csak egy-egy sikerült vágás után lesznek láthatatlanokká.

Nem szeretik a botrányt, gyűlölik a rendőrséget. Ha véletlenül az áldozat korábban kapna észbe, a bezsebelt összeg dupláját fizetik ki kártérítésül az áldozatnak, csak lármát ne üssön. Nyomokat, bizonyítékokat nem hagynak maguk után, csak nagy ritkán egy-egy csomag „cinkelt” kártyát. Ezért van, hogy a világvárosok bűnügyi nyilvántartóiban együttesen csupán 500 nemzetközi sipista szerepel lefényképezve, ujjlenyomatokkal, a többi csak álneven hiányos jegyzetekkel.

A nemzetközi sipisták működése ma a vasúti forgalom korlátozása miatt lehetetlenné van téve. Legfeljebb a belső forgalomban utazgató apróbb hamiskártyások szedhetik áldozataikat.

A nők is elég szép számmal szerepelnek a sipisták között, de inkább mint felhajtók és egyúttal barátnők.

A szerencsejátékok eszközei a magyar (svájci) és francia kártya, a roulette-gép, dominó, kocka, teke.

Szerencsejáték az, amelyben a nyereség vagy veszteség kizárólag a véletlentől függ. A vonatkozó törvényszakasz kivételnek tekinti azonban az állami lottót vagy hatósági engedély mellett bármely más sorsjátékot.

Szerencsejátékok: ferbli (magyar csöndes), 21-es, nasi-vasi (faraó vagy Schneiderbank), poker (Amerikai ferbli), lóverseny, „Hol a vörös, itt a vörös” (Jancsi dobás), deval (bolgár 21-es). Mindezeket svájci kártyával játsszák. Makaó, bak, taccs, smendefer, rouge et noir — francia kártyával. Buki, dominó és dominó makaó — dominó kockákkal.

„Cinkelt” az a kártya vagy dominó, melyet korommal, tintával, tűvel vagy vegyi úton festék segítségével jelölnek meg előre megállapított titkos jelekkel. Vannak cinkelt kártyák, amelyek külön jellel ellátva nincsenek, de hasonló mintázású hátlappal rajzolt több csomagból vannak összeválogatva, sötét vagy világos színárnyalat szerint.

Igazi sipista azonban cinkelt kártyát és dominót nem használ. Segítőtársával vagy társaival titkos kéz- vagy arcjелеk segítségével érintkezik játékközben, azonkívül a keverés és emelés szemfényvesztő ügyessége és nem kis mértékben az áldozat fogytékosságának kihasználása a fegyvere.

Az áldozatot természetesen lehetőleg a jámbor külsejű, gyanútlanak látszó emberekből válogatják ki kítűnő éleslátással, amelyet a sipisták külföldi utazgatásaik közben szereznek. Néha a „Pali” ököllel vagy boxerrel érvel éleslátása mellett játék közben, ami azt mutatja, hogy a nagy emberismeret sem mindig válik be. No, de a lónak négy lába van, mégis botlik.

Az is megtörtént a csendesebb időkben, hogy a francia Rivierán két nemzetközi sipista-társaság került össze a játékasztalnál. Egymást kölcsönösen „Pali”-nak nézték. Az egyik pár a játék végén teljesen készen lett. Az ellenfelek távozása után törték a fejüket, hogyan lehetséges az, hogy ők játék közben a kártyacsomagot cinkelt kártyával cserélték ki, mégis állandóan fölényben voltak ellenfeleik. Arra nem gondoltak a jámborok, hogy vannak még ravaszabb fickók is, akik ismerik a cinkelés titkait is, de szemük egyetlen villanásával vagy szájuk alig látható vonaglásával többet tudnak kifejezni minden rejtjelnél. A nyertes konzorcium magyarországi volt, a vesztes olasz.

A sipisták üldözését nagyon nehezé teszi az a körülmény, hogy az áldozat rendszerint későn kap észbe, amikor a tettesek már árkon-bokron túl vannak. De ha kellő időben is kap észbe a kifosztott ember, a sipisták inkább kiegyeznek vele, nehogy lármát csapjon. Ilyen eset azonban a ritkábbak közé tartozik, mert a sipisták áldozata rendszerint jámborabb fajta férj és családapa, aki retteg nemcsak a sajtó nyilvánosságától, de házi szentjétől is.

Nehézségeket okoz a nyomozó detektíveknek az is, hogy a játék rendszerint kaszinók játékkermeiben vagy magánlakások szalonjaiban zárt ajtók mögött és állandó figyelő őrszem alkalmazása mellett folyik, úgyhogy mire a tettenkapás sikerülne, a bizonyítékok (kártyapénz, feljegyzések, hamiskártya, preparált roulette-gép stb.) eltűnnek és ártatlan beszélgetés vagy commerce-játék közben találják a társaság tagjait. A rajtaütés általában akkor sikerül, ha rendőrségi besúgó akad a vendégek között, aki a detektíveket a részletekről előre tájékoztatja.

Lehet, hogy a rajtaütés sikerült, a pénzt, jegyzeteket

stb. nem volt már idő elégetni vagy elrejtetni. A bizonyítás azonban nem elég meggyőző még, mert hacsak nem cinkelt kártyát, preparált roulette-gépet használtak a hamis játékhoz, a csalást a jelenlevőkkel, tehát többnyire olyanokkal lehetne ráolvasni a játékszervezőkre, akik maguk is játékosok, tehát megbízhatatlanok.

Miután ilyenformán letartóztatásra ritkán kerülhet a sor, a csaló lefényképezésétől el kell tekinteni. Hátramarad a csalók megbüntetése szerencsejáték kihágása címén, ha ugyan a tettesek közben ismeretlen helyre át nem tették székhelyüket.

A sipisták főfészkei Budapesten a zúgkávéházak és magánlakások. Állandó ellenőrzésük, gyakori rajtaütés és a bírói vagy közigazgatási eljárással egyidejűleg a játéktermek tulajdonosainak ártalmatlanná tétele — a védekezés velük szemben.

A leghatásosabb eljárásnak bizonyult ellenük az internálási eljárás és a közveszélyes munkakerülőről szóló törvény alkalmazása, mert mind a kettő lehetővé teszi a sipisták huzamosabb ideig való fogvatartását és munkára szorítását. Ha nem is lehet rájuk alkalmazni a közmondást: „A munka nemesít”, az bizonyos, hogy egy-egy ilyen hosszabban tartó kényszer-nyaralás messze úzi a munkaiszonyban szenvedő szédelgőket.

A könyörület szent nevében

Amikor a magyar belügyminiszter rendelettel eltiltotta a koldulás minden fajtáját, nagy lett a megrökönyödés a budapesti dáristák (engedély nélküli koldusok) között. Nem a rendelet megszegőivel szemben kilátásba helyezett büntetések szigorúsága miatt. Á, ismerik ők a fogház- és toloncügysztyát, sőt valamennyi kapitányság fogdáit, ahol igen jól ki lehet pihenni néha-néha a koldulás fárasztó munkáját.

— Igenis fárasztó — mordult rám egy alkalommal gúnyos kérdezősködésemre egy közismert koldus.

— Ma már nem dőlnek be a palik olyan könnyen, mint a régi világban — dohogta mérgesen. — A béna, a vak, a munkanélküli rongyos, a köhögő tüdőbajos mellett elmennek

az emberek, mintha nem is látnák őket. Manapság mindig új trükköket kell kitalálni, hogy alamizsnát vasaljon ki az ember valakiből. Most meg a nyakunkra jönnek a flepnisek, (hat. engedéllyel koldulók). Elveszik előlünk a levegőt. Ezentúl már ők sem kapnak engedélyt, hát nem járnak házról-házra, hanem ők is az utcán próbálkoznak.

— Hoznak új trükköket? — vetem közbe a kérdést. Bólint.

— Van közöttük sok tanult ember is. Van egy olyan is, aki maga nem koldul, de pénzért jó tanácsokat ad.

Egy pengőt csúsztatok a dárlista markába, miközben kérdezem:

— Tanult tőlük valami újat? Rám sandít, majd gondolkodik. Az úr látom, nem detektív, mert azok nem adnak pengőt az embernek. Biztosan ujságíró, ugye?

Megnyugtatom. Amikor gyanúja eloszlik, cigarettára gyujt és pőfékelve mesél:

— Hát a minap cipőfűzőt árultam a körúton. Eccer csak egy ismert flepnis asszony megy el mellettem nagy rongyos batyúval a hátán, maga előtt egy gyerekkocsit tolva. A kocsiban csecsemő, az asszony szoknyájába fogódzkodva jobbról-balról négy szurtos apróság. A legnagyobb talán nyolc éves. A kocsihoz kötve egy kutya is ballagott velük. Az asszony senkit nem szólított meg, de mindenki utána nézett. A legtöbben benyúltak aprópénzüik után a zsebbe, kezításkába és a csecsemő mellé dobták az alamizsnát. Az asszony mindjárt letakarta az alamizsnát, akárcsak a cigány a tányérjára dobott aprópénzt. No ezt végignézem, gondoltam magamban. Kutyát tartani öt gyerek mellett ma, mikor magának az embernek sincs elég enniavalója? Mi lesz, ha rendőr jön? Hát jött is a Király-utca sarkán. Elébe állt a gyerekkocsinak.

— Hova megy, néne, ezzel a sok gyerekkel?

— Mi gondja rá a biztos úrnak — nyelvelt az asszony.

— Maga koldult az előbb, hát az a gondom — felelt a fiatal rendőr.

— Ha éppen tudni akarja, az uram kórházban fekszik, engem meg kilakoltattak, mert nem tudtam bért fizetni.

— De hiszen máma senkit sem lakoltatnak ki, háború van — veti ellen a rendőr.

— No nédd a, hát akkor engem hogyan tehettek ki mégis az utcára?

A rendőr zavarban van. A járókelők összecsoportosultak és két pártra oszoltak. Voltak, akik sajnálkoztak az asszonyon és szabadon bocsátását sürgették. Mások a bekísérés mellett voltak, mert az asszonyt ismerik, szokásos koldus.

A rendőr végre szóhoz jut újból.

— Hova megy most maga tulajdonképen?

Az asszony nyomban felel:

— Hová, hát a menhelyre.

— Délután hat órakor nincs nyitva a menhely — röhögnek az utcai suhancok a bámészkodók között.

A rendőr erre határozott.

— No jöjjön csak be ide a Hársfa-utcai kapitányságra, majd ott elmondhat mindent a fogalmazó úrnak.

Erre aztán lett nagy zri. Az asszony elbőgte magát, a gyerekek utána visítottak, a kutya ugatott a rendőrré, a körülállók egyrésze a rendőri brutalitást emlegette, a jasszfiúk hahotázva gyönyörködtek a zajban. Az egyik elkiáltotta magát: Nagysága, mit eszik a kutyus, zserbót, vagy pacalt?

A közlekedés teljesen elakadt. A pódiumról leszállott egy idősebb rendőr és átvette fiatalabb kollégájától az intézkedést. Az már nem jött zavarba. Odaszólt az asszonynak. Gyűjjön csak be ide a házba, itt úgyis vicénét keresnek. Nem baj, ha sok is a gyerek. A háziúr itt igen jószívű. Na engedjenek utat ennek a szegény asszonynak — kiált a bámészkodókra. Azok utat engednek. Az asszony engedelmeskedik. A kapu becsukódik a rendőr és a karaván mögött. A fiatal rendőr most már nyugodtan oszlatja a közönséget, majd visszajön idősebb kollégája, aki aztán elindítja a közlekedést.

— No és csakugyan felfogadták az asszonyt vicénének? — kérdezem kíváncsian a dárístától, mikor elbeszélését befejezte.

A dárista nevet. — Ördögöt. A zsarú csak trükközött, hogy a tömeget szétzavarja. Ha nem viszi az asszonyt a kapu alá, a közlekedést talán még ma sem indította volna el.

Az asszony földhöz vágta volna magát, a közönség meg neki-ment volna az előállítást mindenáron foganatosítani akaró rendőrnek és ki tudja, mi lett volna a vége. De az az öregebb rendőr már sok ilyen murit láthatott. Még aztán a magyar paraszt se esett a feje lágyára, igaz-e uram?

Helybenhagytam és tovább kérdeztem:

— Mi lett hát a gyerekekkel és az anyjukkal?

— Anyjuk? Mind az öt gyerek más-más anyától volt bérben. Visszakapta mindegyik a magáét, a trükkös asszony meg a toliba (toloncház) került. Nincs tovább.

Igazat adtam a dáristának. Egy pengőért elég volt a dumából.

Már a 14. század irodalma megemlékezik azokról a naplopókról, akik szerencsétlenséget színelve, az emberi könyörületet igyekeztek a maguk javára gyümölcsöztetni. Lehet, hogy az irodalomnak eredetileg semmi köze sem volt ahhoz a könyvhöz, amely ismeretlen szerzőtől német tolvajnyelven jelent meg a könyvpiacra, de mert alkalmas volt arra, hogy a gyanútlan embereket megővja a szédelgőktől, idők folytán három kiadást ért meg. A harmadik kiadást Luther Márton, a vallás-reformátor rendezte sajtó alá, Liber Vagatorum (csavargók könyve) cím alatt.

Semmi új nincs a nap alatt. A könyvből olvashatjuk, hogy már akkor foglalkoztak koldulással előkelő származású vagy jómódú vagyonos emberek, valamint munkakerülő tétkozló csavargók is, nemcsak azok, akiket munkaképtelenségük, földhözragadt szegénységük kergetett az utcára.

A könyv szerint a koldusok legártatlanabb fajtája a „bregger”. Valóban rá van utalva az alamizsnára. Munkaképtelen, beteg vagy elaggott. Van közöttük sok sorcsapástól sujtott ember, akik valaha nagy vagyonok urai voltak.

A második csoportba tartozik a „stabüler”. Ezeknek a munkakerülés a vérükben van. Már a szüleik is kéregetésből éltek. Makacsul megmaradnak a kéregető pályán és a gyermekeiket is erre tanítják.

A „lossner”-ek volt börtöntöltelékek, akik élemedett korukban a legjámborabb ábrázattal a szentek nevében ostromolják az irgalmas szíveket. Esetleg hamis gyűjtőívekkel templomok, zárdák nevében gyűjtik az alamizsnát.

A „klenner” sánta, béna templomi koldus falábbal, farkarral, mankóval. A legtöbb azonban valóságban teljesen ép, sőt igen jól tud szaladni, ha veszedelem közeledik feléje. Ezek néha faluzni is szoktak. Alamizsnagyűjtés közben erőszakosak. Aki nem ad nekik, annak valami kárt okoznak, esetleg a házat is felgyújtják.

A „debisser”-ek — „dobfer”-ek kegyszereket (oltárkendők, törmelék ezüst, olvasók stb.) kérnek templomok, kápolnák részére s az így gyűjtött tárgyakat eladják, értéküket elmulatják.

A „kamessiererek” fiatal diákok, akik a szülők küldötte havi pénzüket eltivornyázták s koldusoknak maszkírozják magukat. A szerzett alamizsnát újabb tivornyára vagy kártyára költik. Ezek nagyon veszedelmesek, — írja a könyv — mert tanultak, okosak és hamis írások alapján nagy összegekkel károsítják meg a hiszekeny embereket.

A „vagierer”, a garabonciás diák, azt meséli a hiszekenyeknek, hogy Vénus asszony hegyéről jön, jártas a fekete tudományban, az ördöggel cimborál, tud jó és rossz időt, mindent elsöprő vihart, jégesőt csinálni. Különösen a falusi emberek közül szedik áldozataikat.

A „schlepper”-ek a tivornyázó diákoknak az a fajtája, akik reverendában járják be a falukat azzal az ürüggyel, hogy a templom, amelyben új miséjüket mondandók lesznek, nagyon szegény, hiányoznak még a legszükségesebb felszerelések is. Kehelyre, miseruhára, misekönyvre gyűjtenek könyöradományokat.

A „grantner”-ek betegséget színlelnek, legtöbbször nyavalyatörést. A „blickschlager”-ek vakságot, süketnémaságot vagy elmebajt színlelnek és mesterséges edzés következtében télen is rongyos nyári ruhában dideregve keltik fel a járókelők szánakozását.

A „dütrbttlerin”-ek olyan koldusasszonyok, akik öltözködésükkel terhességet színlelnek vagy kölcsönként gyermekekkel ostromolják az irgalmas szívűeket.

Nem tudjuk, hogy a Liber Vagatorum valamelyik példánya nem jutott-e a betűvetés tudományában jártas, valamelyik modern könyöradománygyűjtő kezébe, mert a mai koldustársadalom szinte azonos trükkökkel próbálja lépre

csalni a hiszékeny embereket. Csakhogy most a háború rok-kantjainak öltözködnek az álkoldusok, őszeresnél vásárolt érmekkel díszítve. A vak szimuláns nem köti be a szemét, hanem fekete pápaszemet visel. Az epilepsziás nemcsak el-vágódik és rángatódzik, de szappannal a nyelve alatt habot is produkál, miközben árván maradt sapkájában halmozódik az alamizsna. A nyomorék nem használ mankót, hanem a lábnélkülit játssza olymódon, hogy térden állva lábait a háta-mögött levő pincenyílásba tartja, az esti szürkület védelme alatt. A csonka karhoz nem kell a testet valójában meg-csonkítani, mint azt a középkorban sokszor tették; elég az üres kabátujj, az ép kar pedig a ruha alatt a testhez van hozzákötve. Az idegsokk, a gépháború borzalmas betegsége, ugyancsak népszerű volt a koldusok között, de ma már nem ülnek fel neki az emberek.

Általában rossz idő jár az álkoldusokra, a munkakerülő csavargókra, aminek nemcsak a második világháború az oka, hanem főként az, hogy az álkoldusok hitelüket veszítették, s a jószívű közönség ma már azoknak sem hisz, akik az ala-mizsnára valóban rászorultak. Másik oka a koldulás csök-kenésének a háborús hatósági intézkedések, amelyek végle-gesen eltiltják a koldulást. Nemcsak az utcai nyilvános kol-dulást, amely a multban sem volt megengedve, hanem a házról-házra járás közben elkövetett koldulást is, amely a multban rendőrhatósági engedélyhez volt kötve.

A munkaképtelenek, elaggott beteges emberek az auto-nóm hatóságok gondozásába vannak utalva, a munkanélkü-lik problémája állandóan felszínen van, az álkoldusok pedig a toloncház gyakori vendégei lettek. Azt mondják, nagyon megritkult a koldusok száma.

Talán csakugyan munkára fanyalodott a munkakerülő koldusok egyrésze? Talán a katonai behívások is szétugrasz-tották őket? Talán az idegenforgalom elmaradása miatt a koldulás már nem tekinthető jövedelmező vállalkozásnak? Ha azonban valaki azt hiszi, hogy az eddigi hatósági intéz-kedések és a társadalom karitatív megmozdulása végleg ki-pusztította a koldusok hadát a nagyvárosok utcáiról és terei-ről, az csalódik. A mellékutcákat, a nyaraló-negyedeket, a hidakat járva, templomok, piacok, szórakozóhelyek környé-

kén megint csak találkozunk velük, igaz, hogy legtöbbször olyan utcacécszen, ahol őrszenes rendőr a közelben nincs.

A kolduskérdés maradéknélküli megoldása ezideig még egyetlen országnak sem sikerült, dacára a számtalan filantrop intézménynek, egyházi és társadalmi szervezkedésnek, hatósági intézkedésnek.

A dollár hazájában a koldus éppen olyan ismert figura, mint az európai államokban. Legfeljebb abban különbözik itteni kollégájától, hogy autón jár működési színhelyére és nem nyöszörög alamizsnáért, hanem szánalmat keltő rongyos ruházatban élelmiszer üzletek vagy vendéglők előtt álldogál és vágyakozó szemekkel tekinget be a kirakatokba vagy a közönség részére fenntartott helyekre. Vannak, akik forgalmas helyeken száraz kenyérhéjat rágcsálva próbálják könyörületre indítani a jövő-menő embereket.

A hadirokkantság szimulálása ott sem ritkaság, de nem annyira idegsokkal, mint falábbal manővereznek. Rájöttek ugyanis, hogy a faláb egyhangú kopogásában van valami megdöbbsentő részvétet keltő, ellenállhatatlanul könyörületet indító, még a szívtelen Amerikában is.

Angliában tilos a koldulás, de az utcai rajzoló és énekesek kivételt képeznek. A rajzó színes krétával rendszerint állatokat, virágokat, néha portrékat is hevenyész. Kalapja az aszfaltra állítva némán fogadja be az alamizsnát. Még csak meg sem köszöni a koldus. Az énekesek négyes csoportokban járkák be az utcákat s az egyik kalapjában gyűjti össze a könyörület pennyjeit. A rajzok, az ének is eléggé elfogadhatók, néha művésziek is.

Párizsban szívarcsutka szedés, opera-ária dúdolás vagy szemérmetlen képek burkolt kínálgatása közben sugdos könyörületre indító szavakat füledbe a kéregető.

Velence utcáin a gondolákat segíti partra kampós botjával a lazzaróni, de nem veti meg a bukfenchányás, kértlen cipőtisztítás vagy virágcsokor kínálgatása közben meg-szolgált szoldit sem, különösen a nápolyi lazzaróni.

Talán az igazi hazája a koldusoknak Spanyolország, ahol a kolduló tehetség még a hozomány kérdésénél is számításba jön a szegényebb néposztálynál.

A külföldi koldusok helyzete a háború folyamán szintén

gyökeresen megváltozott. Olaszországban már megrendszabályozták őket a második világháború előtt. Másutt is rájuk jár a rúd.

Nálunk is kevesebb lett ugyan a panasz a koldusok ellen, de azért a sajtó meg-megemlékezik egy-egy nem mindennapi esetről, amely már vetekedik az amerikai kéregetők fogásai-val.

Néhány év előtt történt, hogy a főkapitányságon egy ismert budapesti háztulajdonos feljelentést tett egyik lakója ellen, aki a csalások sorozatát követte el, hogy ne kelljen házbért fizetnie háromszobás lakásáért, ahol feleségével és három gyermekével lakott.

A rendőri nyomozás megállapította, hogy a feljelentettnek a belvárosban jólmenő szörme üzlete van és mind a három gyermeke alkalmazásban van, keresetüket szüleiknek adják. A családfő mégis esténként rongyos ruhában gyufával házalja végig a kávéházakat, ahol mint hadirokkant alamizsnát gyűjt. Kiderült az is a házkutatás alkalmával, hogy a szűcs apróhirdetések útján is gyűjtött alamizsnát, mégpedig egy keresztény pártállású és egy liberális lapban. Az apróhirdetésben, mint harcteret járt rokkant keresztény (a liberális lapban zsidó) iparos könyörög a jószívű emberek támogatásáért, mert legnagyobb nyomorban van és kilakoltatás előtt áll.

A háztulajdonos a lakásbérlo kétlakiságáról csak a rendőrségen vett tudomást és restelkedve vallotta be, hogy előző nap 300 pengőt zsarolt ki tőle a szűcs lelépési díjként azonfelül, hogy hónapok óta felgyülemlett lakbértartozását is elengedte neki. Még jobban bosszankodott a háztulajdonos azon, hogy a szűcsnek Sashalmon saját háza van bérbeadva. Az élelmes koldust a főkapitányság előzetes letartóztatásba helyezte.

Egy időben a rendőri riporterek valami koldus-szervezet után érdeklődtek a budapesti főkapitányságon. Olyanfélét képzeltek el, mint amilyen volt Párizsban a középkorban a „Csodák udvara“, ahol királyi patens-t élvezett a koldusok rendje.

A kiküldött detektívek megállapították, hogy szervezett koldustársadalom nincs, de nyomortanyákon, kültelki korcs-

mákban alakulnak apróbb bandák, amelyek a munkamegosztás igazságos elvét tartva szem előtt, végzik a koldulást. Vagyis amíg az egyik csoport koldul, addig a másik pihen és megfordítva. Az összekoldult pénzen aztán előre megállapított arányban megosztóznak.

A Hungária-köruton volt egy ilyen koldustanya az egyik kis korcsmában. Mindjárt kívülről meg lehetett állapítani, hogy kik ott az állandó vendégek. Kis kézi kocsi, amelyet hajtókerékkel ülőhelyzetben lehet mozgatni, állott a korcsma előtt, néhány hozzátámasztott mankóval. A kocsi — amint utólag kitűnt — egy lábnélküli koldusé, a mankók pedig a korcsmában szórakozó féllábú sorstársak felszereléséhez tartoztak, akikről az igazolás alkalmával kitűnt, hogy valamennyi éplábú, munkaképes, csavargó koldus. Őt némát is találtak a detektívek, akik eleinte bamba képet vágva artikulátlan hangot hallattak az igazolás alkalmával, de aztán hamarosan megszólaltak, mikor egy süketnéma társuk a hangosan csengő ezüstpénz után tekintett, amelyet az egyik detektív csaléteknek dobott a padlóra. Amikor a detektívek aziránt érdeklődtek, hogy merre van a koldusképző iskola, az egyik pápaszemes vak koldus vígan hunyorgatva kapta el a levegőben a feléje dobott cigarettát és fölényesen legyintett e szavakkal: Minek ide iskola. Senki se kér tőlünk diplomát. Panaszkodni kell tudni. Ez a mi egész tudományunk. Különben Löwinger Izidor vagyok — fejezte be mondkáját és kezét nyujtotta a bemutatkozáskor. A detektív nem vette észre a feléje nyujtott kezét, de Löwinger úr — egyetlen zsidó a szakmában, ahogyan ő mondta — nem sérődött meg. Gyorsan levetette kabátját, jobb karját a nadrágkötéssel leszorította, azután kabátját újra felvette. A detektív, aki nem látta az átváltozást, csodálkozva nézett később az üres kabátujjra. Mintha előbb a jobb kezét nyujtotta volna ez az ember feléje.

Löwinger úr fölényesen mosolygott a meglepett detektív felé: — Tetszik látni, csak egy kis misztifikáció, egy kis színészügyesség. Nem kell nekünk iskola.

Löwinger akkor sem veszte el jókedvét, mikor a detektív a toloncházat emlegeti neki. — Sag schon, holnap úgyis kieresztenek kérem, tele van a „toli” vagányokkal.

És Izidornak igaza van. Kevés a férőhely a tolonházban. Dologházat kellene építeni, ahol a koldustelepek vívőrijeit kényszermunkára kellene fogni. Ez volna az egyetlen hatásos védekezés a munkakerülő koldusok ellen. Egri norma, pécsi rendszer, egyházi karitás sohasem söpri el a koldusokat az utcáról. A kényszermunka segít csak. Amerikában a közönség alamizsna helyett nyomtatott cédulát nyom a koldus kezébe, amelyen fel vannak tüntetve azok a címek, ahol a nyomorgók különféle támogatásban részesülnek. De csak természetben. A munkakerülőnek nem kell a természetbeni alamizsna. Neki készpénz kell. Italra, dohányra, kártyára. Ha erre nem kap fedezetet és munkára kényszerítik, megszökik, bárhová veti is a sors.

Hogy hova tűnnek el? Van, aki a betörőkhöz szegődik „haver” minőségben. Magánlakásokon kolduva, helyszíni tanulmányokat végez egy-egy tervezett betöréshez. A személynézet rendszerint bőbeszédű, sok adatot lehet tőlük megtudni a lakókról és lakásuk berendezéséről. Ha már a betörés végrehajtására kerül a sor, az ex koldus figyelő őrszemként kapubejárat sötétjéből lesi, nem készül-e megzavarni valaki a betörők munkáját. A zsákmány értékesítését is ő végzi. Neki még csak kihágási priusza van a rendőrségen, hamar szabadonbocsátják, ha esetleg gyanút fognak ellene.

Ugyancsak segítőtársként szegődnek el a legújabbban elszaporodott jósök, léleklátók, asztrológusok, csodadoktorok mellé. Ők a felhajtói és famulusai a „doktor úr”-nak vagy „doktornő”-nek, akik a legújabb divat szerint már nem fekete macska vagy bagoly, denevér, fehér egerek társaságában ülnek háromlábú széken, homályos szobában, hanem orvosi laboratóriumszerű tágas, világos helyiségben csillagvizsgáló készülék, lombikok, mikroszkóp, villamos-áramfejlesztő gép, grafikonok, tenyérrajzok, orvosságos téglék között és a diagnózis megállapítása után terminust kap a látogató, amikor a horoszkóp készen lesz. Addig van idő arra, hogy a famulus előbbi szakmája leleményességével beszeresse a még szükséges adatokat. Nehéz őket fülönfogni, mert az ilyen magánlakásokba behatolni még csak

lehetne a detektívnek, a többi látogató között elvegyülve. Am a famulusban néha ismerősbe ütköznek, aki viszont felismeri a detektívet és jelenti gazdájának. Bizonyítékot szerezni meg éppen nehéz. A látogatók nem tesznek panaszt, még ha felültetettnek érzik is magukat. Vagy restellik, hogy léprementek vagy olyan sok igazat is mondott a jósnő, hogy nincs szívük feljelenteni. Az egész jóslás különben 20—50 pengőbe került. Ki szalad ma ezért a rendőrséghez?

Az Angol Királyi Lélekkutató Intézet néhány évvel ezelőtt felhívást intézett a tudományos világ közvéleményéhez, amelyben csatlakozásra hív mindenkit az okkultista tudomány szélhámosai és az álkoldusok ellen. Ügylátszik a csizma világszerte szorít.

Csak a csavargó koldusok nem érzik a szorítást. Ők hamarosan szerepet cseréltek, mint a vidéki ripacsok, akik a szindarabot alkalmazzák a megfelelő díszletekhez, nem megfordítva.

Razzia a női divat körül

Vannak rosszmájú írók, akik női hóbortnak, tömeghisztériának minősítik a női divatot. Azt mondják, hogy bizonyos aberrációt fel kell tételeznünk azoknál a nőknél, akik minden tiltakozás, meghökkenés, válogatás nélkül fogadják el a divat rikoltó kinővéseit, túlzásait, célszerűtlenségeit. Vagy nem kell-e kóros elváltozásokra gondolnunk, ha nagymama korabeli nők térdigérő hasított szoknyát, bubifrizurát, csecsemőfőkötőt viselnek, a bakfisok meg övig meztelenül jöttek ment jampecek, bárbeli gíglók karjai között lejtik önfelédten a rumbát és egyéb hottentotta táncokat?

Legyünk tárgyilagosak. Vizsgáljuk meg, mi a lélektani alapja annak a megszállottságnak, amely a női nem túlnyomó részét lázba ejti, a legmagasabbtól a legalacsonyabbrendűig, ha új divatkreáció tűnik fel a látóhatáron.

Mi a divat lényegében? Az ember életjelenségeiben időközönként beálló formaváltozások. A lakás, ruházkodás, beszédmodor, társalgási érintkezés, nevelési, törvénykezési, politikai irányzatok, szokások valamennyien alá vannak vetve időközönként a formaváltozásnak. Nem lehet tehát azt

mondani, hogy a divat kizárólag a nők hóbortja. A divat túlzásaiban, szertelenségeiben azonban mindenesetre ők vezetnek, mégpedig elsősorban a ruházkodás és kozmetika, vagyis a külső kellem érdekében folytatott versengés terén. Addig a határig, amíg a korszellem, éghajlat, műveltség, jóízlés, célszerűség, nemzeti szokások és sajátságok keretei között mozog a divat, nemcsak jogosultnak, de kötelezőnek kell tekintenünk, legalábbis bizonyos társadalmi rétegek számára. Csak a keretek túllépése, egészséget, erkölcsöt, jóízlést veszélyeztető és megvető eltévelyedések szolgálhatnak rá, hogy képviselőiket pellengérre állítsa valaki.

Ha a művelődéstörténet könyvét lapozgatjuk vagy a görög klasszikusok eredeti alkotásaiban gyönyörködhetünk, rájövünk, hogy a divat trónrajutása nem is a legújabb kor folyamán történt, hanem még messze, az ókorban. Nem Párizsban, hanem Athénben. Trónra juttatta pedig a görög nőemancipáció. Különösen hangzik, de így van.

A görög nők — nemcsak a szigorú spártai műveltség, de az élet örökös változásaiban boldogan sűtkérező athéni műveltség emlőin nevelkedett nők is — zárt, házias, családi életet éltek. Háztartással és gyermekneveléssel foglalkoztak. Szórakozásuk a zene és színház volt. Tudománnyal, irodalommal, művészettel úgyszólván kizárólag csak a férfiak foglalkoztak. A nők ruházata chiton (lenből készült ingféle), a himation (gyapjú felsőkabát), a chlamys (úti köpönyeg), a kalap és a saru voltak. Az utóbbi kettőt csak a házon kívül viselték. A chiton és himation alá voltak ugyan vetve az akkori erkölcsi elvek és szokások követelményeinek, de azért bőségük, hosszúságuk, nyakkivágásuk, felöltési módjuk, — különösen gazdag redőzetük — valamint a hajviselés is gyakran változtak, és pedig rendszerint a vezető államférfiak feleségeinek kezdeményezése szerint.

Altalában nem lehet azt állítani, hogy a görög nők családi és társadalmi helyzete alárendelt jellegű lett volna. Eppen úgy igyekeztek akarataikat érvényesíteni a férfiakkal szemben akkor is, mint ma. Már amennyire lehetett.

A sophisták bölcsészeti iránya a Krisztus előtti 5. század közepén a görög nő zárt életmódján és keretek közé szorított társadalmi életén nagyot változtatott. Voltak közöt-

tük, — különösen az ifjú generáció soraiban — akik fittyet-hányva az akkori közfelfogásnak és esetleges megbotránkozásnak, el-eljártak a sophisták előadásaira, ahol hamarosan sikerült a filozófiai ismeretekben és az általános műveltség különböző ágazataiban annyi ismeretre szert tenni, hogy a férfi tanítványokkal versenyre kelhettek. Ezzel a merész úttöréssel sikerült magukhoz hódítani Athén előkelő férfivilágának érdeklődését. Afféle iradolmi szalonok nyíltak, ahol az úttörő nők elsősorban szépségükkel, bájaikkal, de nem utolsósorban frissen szerzett műveltségükkel, szellemességükkel állandóan felszínen is tudták tartani ezt az érdeklődést. Ezekben a szalonokban a férfiak olyasmit találtak, amit a kicsinyes háztartási gondok között élő feleségek körében alig fedezhettek fel. Szellemes, művelt, állandóan kifogástalan előkelőséggel öltözködő képviselőit a szépnemnek. A „sexapeal” néven ismert férfibűvölő megjelenés akkoriban született meg, helyesebben vált öntudatossá a görög nő szemében. Akkor borult virágba a nőemancipáció is, amelyet Aristophanes Nőuralom c. vígjátékában elsőnek gúnyolt ki.

A sophista iskolában átképzett nők lettek az athéni szellemi élet központjai. Az előkelő ifjaktól kezdve a politika, tudomány, irodalom, művészet legkiválóbb képviselői ezekben a szalonokban tanyáztak, közöttük a komor Sokrates és a szigorú Perikles.

A közvélemény nem nézte ugyan jó szemmel ezt az újítást és az újító nőt a hetaerákkal egy sorba helyezte, ami talán egyik-másik esetben nem is volt túlzásnak mondható. A felháborodás azonban nem söpörte el az új áramlatot, sőt Periklest sem tartotta vissza attól, hogy az emancipált nők legszebb és legszellemesebb képviselőjébe, Aspasiába bele ne szeressen és miatta törvényes feleségét el ne hagyja. A görög házassági jog lehetetlenné tette, hogy törvényes feleségévé tehesse Aspasiát, a tőle származott gyermekét azonban sikerült nagy nehézségek árán törvényesítenie.

Az athéni társaságbeli nők között, akik a sophisták iskoláját eddig nem látogatták, általános mozgolódás támadt. A feleségek férjeiket akarták megtartani. A hajadonok fér-

jet akartak szerezni. Szépségben, bájban, szellemességben egymáson túllícitálni igyekeztek. Az öltözködés terén fényűzés kezdett lábrakapni. A ruhák keletről hozatott színes kelmékből készültek. Drága ékszerekkel, virágokkal díszítették, illatos kenőcsökkel dörzsölték be magukat a tehetősebb nők. A háztartási teendőket a rabszolganők vállaira hárították, akik addig csupán alantas házi teendőket végeztek.

Aspasia volt a követendő bálvány. A nők már nem beszéltek megvetően róla. Mindenki örömmel vett részt szellemi tornáin.

Athénben megszületett a divat és Aspasia lett koronázatlan királynője.

A nők emancipációjáért már nem is kellett harcolni. A férfiak ott heverték a nők lábainál.

2000 és néhány 100 esztendő tehát a divat. Uralma néha-néha ellanyhult, de csak azért, hogy azután annál jobban megszilárduljon.

A versengés a nők között idők folyamán szinte mániatikussá vált. Egyéni ötlettel és ízléssel csak igen kevesen képesek a divatot gazdagítani. A ruhaanyag drágaságával, eredeti párizsi szabással igyekeznek egymást túllícitálni. Ragyogó ékszereket, kozmetikai varázsműveleteket természetesen nem vetnek meg a küzdelemben. Egy-egy sikerült kreáció futótűzként terjed el az országok fővárosaiban. Mindenki ragaszkodik a felkapott divat vezényszavaihoz. Így uniformizálódik aztán lassankint minden nő és így tűnnek elő azok a testi és szellemi fogyatékoságok, amelyek a divat túlzásai nélkül talán mindörökre rejtve maradnának.

Nem akarunk tanácsot adni, úgyis pusztába hangzó szavak lennének. A női nem igazi tisztelői azonban egyöntetűen megegyeznek abban a véleményben, hogy az uniformizált nő huzamosabb ideig egy férfit magához láncolni képtelen. Különösen ha a társalgási nyelv és szólásmódok is szolgailag követik a divatot és tartalom nélküli fecsegéssé válnak.

Az athéni férfiak az ókorban azért menekültek az aszasiákhoz, mert otthonukban általában uniformizált nő fogadta őket, aki boglyas hajjal, gyűrött chitonban, mezít-

láb, egy kissé hagymaillattól párologva, a háztartás kellemtelenségeiről számolt be a harctérről vagy a fórumról fáradtan hazatért férjének még abban a pillanatban, mikor az a régi görögök szokása szerint igen szerényen megrakott asztalához ült, éhségének és szomszágának csillapítása végett.

Mi lehetett ennek a következménye? Az aspasiák előretörése. Bút-bajt felejtetni, szelíd örömökből a fáradt lelket megfürösztetni, felfrissíteni, a küzdelemre új erőt meríteni — óhajt minden igazi férj a családi tűzhely mellett. Ehhez pedig nem a vérvörösre lakkozott tigriskörömök, a viaszfigurák színezésére használt, rúzzsal pácolt ajkak, nem a beretvált szemöldökök, a ragasztott szempillák, a kokottmosoly, a divat jóvoltából közszemlére kitett összes bájak fitogtatása, — de nem is az elhanyagolt külső, a hagymaillattól felhőző fanyar arc, a panaszos szóáradat szolgáltatják a hatásos kísérő zenét, hanem valami, ami a két végét között van.

Minden nő kapott bölcsőjében valami fegyvert, amivel egy férfit magához tud kötni. Ezt a fegyvert kell elsősorban felfedezni és állandóan gondozni, ápolni. A testi és lelki előnyökhöz kell gondosan kiválogatni az uralkodó divat alkalmas külsőségeit és könnyörtelenül elvetni azt, ami diszharmóniát idéz elő a külső vagy belső magatartáson.

A nőknél általában hiányzik az egyéni önkritika, az öltözködés, megjelenés, társalgás, beszédmód egyéni stílusa.

Az egymásra következő századok szellemi vívmányai nem vesznek el nyomtalanul, hanem szokások, hagyományok alakjában nemzedékről-nemzedékre szállanak. Az egyén a hagyományt önálló ízléssel és találékonysággal továbbfejleszti, a maga sajátosságaihoz alkalmazza, megteremtve a maga egyéni stílusát. Úgy öltözködik, mozog, társalog, táncol, mint senki más. Éreznie kell, mi az, ami neki különösen jól áll. Mi az ő különös egyéni stílusa. *Le Style c'est l'homme même* (a stílus maga az ember) mondja a francia.

A stílusnak vissza kell tükröznie alkotója lelkét. Feltevéleit azonban nem lehet törvényekbe foglalni, csak általában lehet a stílus törvényeit körvonalazni.

A stílus minősége függ a céltől, anyagtól, tárgytól, vi-

déktől, talaj, klíma minőségétől, a korszellemtől, hagyományoktól, nemzeti sajátságoktól, a kultúrnívótól s főképp az egyéni sajátságoktól.

Azok, akik az időszakai női divatot manapság diktálják, csak a stílus általános törvényeit vehetik figyelembe s ehhez kitérő egyéni meglátásukat, művelődéstörténelmi tudásukat, stílusérzéküket, műízlésüket adják hozzá, mikor döntésüket meghozzák. Természetes, hogy a véglegesített kreáció sem lehet mindenki részére változatlanul alkalmas, a divat vezérelvei is tehát csak a divat körvonalait határozzák meg, amelybe belefér aztán a különböző egyéni stílus. A gyakorlat azonban azt igazolja, hogy a női nem legnagyobb része egyéni stílus hiányában pontosan követi a divatdiktátorok utasításait és a Párizsból hozott mintáktól nem hajlandó eltérni még akkor sem, ha a divatdiktátumok és egyéni adottságuk sehogy sem hozhatók közös nevezőre. A divatszalonok tulajdonosainak az az érdekük, hogy mennél több vevőt tudjanak kielégíteni és rábeszélésükkel igyekeznek pótolni azt a hiányt, amit a ruha megrendelésekor a vevő önkénytelenül is elárul.

Miután azonban a párizsi modellek beszerzése meg lehetőségen költségesnek bizonyult, az élelmes divatkereskedő úgy segített magán, hogy maga vagy szemfüles alkalmazottja Párizsba utazott és a divat-kreátorok kirakataiban, nyilvános szórakozóhelyeken és sétányokon megfigyelte a legújabb divat zsenge hajtásait és azokat egyszerűen lerajzolta vagy valamelyik párizsi művésszel lefestette.

Ez az eljárás semmiféle büntető törvénykönyvbe nem ütközik, polgári per indítására azonban elég alapul szolgálhat az, hogy lényegében ugyanazt cselekszi a divatutánzó, mint a szabadalombitörők teszik új találmányok forgalomba hozatala alkalmából. A párizsi divatkreátorok mindenestre megkárosítva érezték magukat féltve őrzött modelljeik illetlen sokszorosítása miatt. Lopás és csalás címén tett feljelentéseikkel próbálták tehát a divatbitörőket ártalmatlanná tenni. A párizsi rendőrség belátta ugyan, hogy az elsőrendű szobrászok, festőművészek, esztetikusok és divatszakteértők bevonásával elkészített divatfazonok néha fantasztikus összegekbe kerülnek, valamelyes hatósági védelmet kell

tehát nyújtani a divatszarkák ellen, ha mindjárt közönséges büntetésekként nem is lehet kezelni őket. Detektívekkel tehát végig razziáztatták a párizsi divatszalonok környékeit, a szórakozóhelyeket és vasúti határállomásokat és környékételenül elszedték a rajzokat és mintákat, amelyeket a külföldi divatkereskedők haza akartak csempészni. Egyúttal vámjövédéki kihágás miatt érzékeny bírságokat is róttak a csempészni szándékozókra. Megalakították azonkívül a divatkreátorok L'association pour la défense des arts plastiques et appliques en France et a l'étranger című egyesületüket a francia ipar prosperitását fenyegető veszély elhárítására. Manapság csak ennek az egyesületnek pecsétjével hitelesített engedély (Carte D'Acheteur) alapján lehet a legújabb kreációkat a divatfejedelmeknél megtekinteni és a határon átjuttatni.

A divatfejedelem nem is túlzott cím egy Balanciaga, Molineux, Dormay, Lelong vagy Piguet cég részére. A bejutás szentélyeikbe aligha történik kevesebb formáság és ellenőrzés nélkül, mint a fejedelmeknél szokásos. Csak olyan divatszalon-tulajdonosak vagy megbízottjaik kerülhetnek be a divatbemutató termekbe, akiknek neve és fényképe a divatnyilvántartóban előfordul s akiket ajánl valamelyik meghatalmazott képviselője a párizsi divatfejedelmek egyikének levél útján. Ezenkívül természetesen a Carte D'Acheteur és megfelelő pénzmennyiség birtokában kell lenniök. Megtörténhetik, hogy valaki bejutott a szentélybe és modellvásárlás nélkül távozik. A következő alkalommal már hiába kopogtat a szentély ajtaján, soha többé nem nyílik az ki számára.

Nem kell talán hangsúlyozni, hogy a csalafintaság azért nem kizárt módszer a nagy szigorúság mellett sem. Aki ismerős Párizsban, tudja, hogy vannak titkos szalonok, ahol a divatfejedelmeknél vásárolt kreációt némi változtatásokkal lemásolják, sokszorosítják és az eredeti ár feléért adják el. A kópiakészítők meglehetősen agyafúrt, szemfüles és óvatos emberek, akiket a fejedelmeknek csak a legritkább esetben sikerül nyakoncsípniük. De akkor család büntetése miatt kerülnek vád alá.

Ma már Párizssal felvette a versenyt Berlin és Róma

is és bár ezekről a helyekről kevesebb költségbe és fáradtságba kerül az új divatminták beszerzése, Európa, de a többi világrész asszonyai is, még mindig a párizsi divatra esküsznek és ha fantasztikus összegeket (hat-hétezer frank) kell is egy-egy újabb „gyönyörűség”-ért kifizetni és ha millió jajtól hangos is a földteke, a divatot száműzni nem lehet, amíg lesz férfi a világon, akinek tetszeni akarnak a nők.

AZ EMBERÖLÉS

A fizika tanáromtól diák koromban azt hallottam, hogy a világegyetemben az emberporszemnek éppen úgy ki van jelölve pontosan a szerepe és munkaköre, mint a többi sok milliárdnyi egyéb élőlénynek. Minden parány él és működik abban az irányban, amelyben munkaköre ki van jelölve. Ha megszűnik a mozgás, megszűnik az élet is. Ahhoz tehát, hogy rendeltetésünket betölthessük, élnünk, mozognunk kell. Kategorikus imperativus: kell. A velünk született és szüntelenül éber életösztön diktálja ezt nekünk.

Aki pedig ez ellen az isteni parancs ellen vét és szándékos erőszakkal elszakítja embertársa életének fonalát, az fellázad a Teremtő akarata ellen, az vét a világegyetemben fennálló rend ellen. Gyilkos annak a neve.

Ez a tanítás mélyen bevésődött a lelkembe és azóta mindig végigfutott hátamon a hideg, valahányszor ezt a szót kiejteni hallottam vagy betűkből összeróva láttam. Fülembe sikoltott ilyenkor a bordák közé bedöfött kés nyisszanása, a halált osztó golyó füttye. Megjelent lelki szemem előtt az akasztott ember eltorzult ábrázata, a vízbe fulladtnak viaszszárga, felpuffadt teteme és a feloszlásnak induló kadáver minden kísérő jelensége.

Már nem öltem játszi kedvtelésből rovat, békát, pillangót. Gondosan elkerültem az utamat keresztező hangyákat, cserebogarakat és gyíkokat. Ha véletlenül rátapostam valamelyikre, sajátságos borzongás nyilalt belém abban a pillanatban, amikor az élő testet összeroppanni éreztem lábam alatt. Egy időben az erdő fáit, a mezők virágait is kímélni kezdtem.

Nem pipiskedő érzékenység, nem is tudatos nagylelkű-

ség választotta ki belőlem ezt az érzést, hanem az örök világrendbe vetett egyre erősödő hitem.

A kultúrállamok törvényei a legelvetemültebb gonosz-tettnek minősítik a gyilkosságot. Csak a jogos önvédelem határain belül nem tekintik az emberölést bűncselekménynek. Ugyanez az elv hatja át a honvédelem és igazságszolgáltatás szellemét is.

Az élet, az élő emberi organizmus egyike a legizgatóbb és legbonyolultabb titkoknak.

Híres képtárakban, szoborgyűjtemények kiállításán, egy-egy emberi műremek előtt a világ minden tájáról összesereglett tömegeket láttam álmélkodva hódolni órákon át. Isten utólérhetetlen műremeke, az emberi organizmus előtt azonban legföljebb a szaktudósok állanak meg hosszabban elmélyedve, magukba szállva.

Az emberi élet, az élő emberi organizmus egyike a legbonyolultabb titkoknak. A modern ember Istenbe vetett hitét meginogva érzi a feje fölött zúgó kataklizmák idején és keresi a csodákat, amelyek megingott hitét helyrebillenthetik. Előttünk, magunkban van a legnagyobb csoda.

A szív remek szerkezete, fáradhatatlan pontos működése, a vérkeringés szakadatlan körforgása és sokoldalú regeneráló szerepe, a vér titokzatos magnetizmusa nem a csodák sorozata-e? Hát még az agytekervényeknek eddig csak sejtések kódében élő hatalmas munkája, amely előtt szédülve torpan meg a legcinikusabb ateista is.

Lerombolni ezt a műremeket erőszakkal, aljas anyagi előnyökért, hatalomvágyból, bosszúból, irigységből és hasonló alacsony indulatokból — sohasem menthető gáztett.

Még az erős felindulásból, féltékenységből, kényszerből, szánságból elkövetett emberölés bűnétől is csak a földi igazságszolgáltatás mentesítheti a tettest. A lelkiismeret-furdalás hangos tiltakozása még ezekben az esetekben is elnémíthatatlan.

Szinte érthetetlen, megdöbbentő még a pszichológus és kriminalista előtt is az olyan gyilkosság, amelyet magas kultúrfokon álló emberek követnek el, nem is az előbb felsorolt indokokból, hanem dicsőségvágyból, tudományszomj-ból, kíváncsiságból, unalomból.

Rablógyilkos drámaíró

Egy kiváló angol drámaíró, H. Whitecliffe, Németországban élt Blum álnéven. Nem bizonyos, hogy valódi nevét valaha is megállapították-e a hatóságok. Lehet, hogy mind a kettő álnév volt. Whitecliffe volt az írói neve, Blum név alatt pedig sorozatos rablógyilkosságokat követett el. A pénzes levélhordókat ölte meg és fosztotta ki. Blum néven fogták el és ezen a néven van a halottak listájában elkönyvelve.

A drezdai Albert-színház színrehozta Simily című darabját Erich Eilersch átdolgozásában. A darab nagy sikerrel végigjárta a német színpadokat. 1924-ben a drezdai Darian-cég sajtó alá rendezte Whitecliffe műveit. Abban az időben az irodalom berkeiben nagy feltűnést keltenek.

Whitecliffe ennek a sikernek már nem örülhetett, mert közben Blum néven Drezdában elfogták és a börtönben öngyilkos lett. Előzőleg beismerte, hogy kora ifjúságában irodalmi pályára készült és hogy ambícióját kielégíthesse, állandó pénzzavarán úgy segített, hogy a bűn útjára lépett.

Gyermekrablás tréfából

Az Egyesült Államok bűnperei között is ritkította párját két milliárdos csemete gyilkossága. A szörnyű tett kezdetben gyermekrablásnak indult. Jacob Franks dúsgazdag kereskedő tizenhárom éves fia egyik este nem tért vissza a sportpályáról, ahol délután base ball-t játszott. Éjtszaka egy intelligens ember hangja telefonon értesítette a kereskedőt, hogy Róbert fiát elrabolták, de nem lesz a fiúnak semmi baja, ha kétezer dollár váltságdíjat fizet érte. A pénzt bankjegyekben kell magával vinnie egy megjelölt drogéria telefonfülkéjébe, ahol egy papírkosárban gépirásos utasítást kap a további teendőkre nézve.

Reggel a kereskedő el sem indulhatott hazulról, amikor egy barátja értesítette, hogy Róbert hulláját a tetem-nézőben felismerte. A gyermek holttestét a városon kívül találták meg egy mocsaras helyen, teljesen levetkőztetve. Csupán egy szemüveg feküdt mellette a földön.

A gyilkosok a holttestet el akarták a nádasban rejteni, de munkájukat megzavarta egy arra tévedt munkás ember, aki az esetet a rendőrségnél bejelentette.

A nyomozás kiderítette, hogy a szemüveg Náthán F. Leopold, csikágói egyetemi hallgató tulajdona, akinek atyja hírneves milliárdos, tulajdonosa egy közismert világcégnek. Náthán elbeszélte egyetemi kollégájának, hogy szemüvegét mocsarak között vesztette el, ahol ornitológiai tanulmányokat folytatott.

Kihallgatása alkalmával azt állította, hogy a gyilkosság napján két ismerős leánynak és egy barátjának, Richard Loebnek, társaságában gín partin volt. A nyomozás megállapította, hogy ez a vallomás hamis. A fiatal Loeb-et, akinek atyja szintén világhíres hajóstársaságnak az alelnöke, a rendőrség Náthánnal együtt előzetes letartóztatásba helyezte. Hamarosan megtörték és vallottak. Már két hónap óta tervezték, hogy valamelyik milliárdos gyermekét tréfából elrabolják és váltságdíjat követelnek a szülőktől. A bekövetkezendő fejlemények elképzelése már rendkívüli izgalmat váltott ki belőlük. A fiatal Frankot sikerült egy alkalommal sétára csalogatni és e közben erőszakkal beültették egy autóba. Útközben kitűnt, hogy Róbert ismeri a támadók kilétét és ezt tudtukra adta a merénylőknek. A két fiatalember megijedt és rövid habozás után a fiút fejbe verték és megfojtották. A csikágói egyetem két büszkesége — egyik hat nyelven beszélt, a másik ornitológiai szaktekintély volt, akiknek saját autójuk volt és 40 dollár havi zsebpénzt kaptak szüleiktől — így került a vádlottak padjára és a közvélemény felháborodásának viharába, amelybe időközben beleszólt az angol—német hadüzenet.

A szánclomból ölés (Eutanázia)

A budapesti főkapitányság központi ügyeletére jó pár évvel ezelőtt egy 17 éves gimnazista leányt állítottak elő azzal a feljelentéssel, hogy édesanyját — akit rákos megbetegedéssel az orvos morfiummal kezelt már hosszabb idő óta — a halálba küldte dupla adag morfiummal, hogy a további kínoktól megszabadítsa. A leány egy újságcikk ha-

tása alatt cselekedett. Abban az időben a párizsi esküdtszék felmentette Aminszka lengyel színésznőt, aki ugyancsak gyógyíthatatlan beteg vőlegényét gyilkolta meg, szánalomból. Az orvosok akkor újra vitát indítottak a szánalomból ölés (eutanázia) körül. Nobel-alapítványt akart tenni Olaszországban erre a célra, de aztán rájött, hogy tulajdonképen szörnyűség, amit akar.

A pro és kontra érvek közül Fourge Emil kiváló francia tudós nyilatkozatát idézzük, amely véglegesen eldönti a vitát nemcsak az eutanázia, de egyúttal a többi emberölés körül támadt vitában is.

Még ha nem is volna ellentétben a keresztény erkölccsel a szánalomból való ölés, — írja Fourge — egy elengedhetetlen feltételének kellene lennie, ez a csálthatatlan diagnosztika. Ilyen pedig nincs. Konklúziója Fourge tanulmányának: az eutanázia a legbarbárabb gondolat, amely nem méltó a felvilágosult századhoz és keresztény társadalomhoz.

Ez a probléma nem is probléma, mondja Fourge, mert bármit állítson is gőgjében a materialista tudós, a halál a maga mélységes ismeretlenségében csak sejtéseinkkel, hitünkkel, érzéseinkkel megközelíthető valami. A halál lényegét és értelmét a világ egyetlen tudósa sem ismeri.

Minden tudományos dogmánál, minden mesterkélt humanizmusnál szentebb és igazabb az ember lelkében élő hit, amely azt mondja: Ne ölj.

És ha a törvény meg is engedné, hogy az orvos végezzen a gyógyíthatatlan beteggel, az igazi orvos nem élhetne ezzel a joggal. Mert csak az az igazi orvos, aki a beteg életéért harcol még akkor is, amikor a tudomány minden eszköze kimerült...

A BŰN KATEDRÁJA

A bűnöző világ tagjai általában nem szeretnek bandákba verődni. Rendszerint egyénileg vagy legfeljebb egy-két segítőtárs támogatásával működnek. Nagyon gyakori ugyanis, hogy a tettestárs később áruló lesz, szerelemféltebből, bosszúból vagy egyéb okokból. Gyakran ittas állapotban, hősködésből szólja el magát valamelyik.

A szakszerű ismereteket egyik bűnöző a másiktól „munka” közben sajátítja el, a többit azután, mint minden más területen magával hozza az élet, a gyakorlat. A hírlapok tudósításai, a büntetőtörvényszéki tárgyalások, nem kevésbé a detektívregények gyarapítják a bűnözők ismeretkörét.

A nemzetközi bűnözők már nagyobb kiképzésben részesülnek vagy legalábbis részesültek az első világháború előtt, amikor még érdemes volt alaposabb szellemi képzettséget és precíz gyakorlati ismereteket összegyűjteni. Ma már az idegenforgalom szünetelése, az országhatárok őrzésének szigorúsága, az ide-oda utazás lehetőségének megszűnése, de leginkább a statáriális intézkedések miatt, nem fizeti ki magát az előképzettség érdekében hozott anyagi áldozat.

Nemrégén még valóság volt a párizsi betörőakadémia, a pittsburgi betörőtanfolyam, a zsebtolvaj-internacionálé. Ma már csak reminiscenciának számít mindegyik, éppen úgy, mint a középkorban a „Csodák udvará”-ban felállított apacképző-tanfolyam.

„Csodák udvara” (Cour des Miracles)

Régi privilégiumok alapján, másrészt a párizsi rendőrfőnök szemhunyása következtében menedékjogot élvezett — a mostani Szent Lajos-negyed helyén kb. száz szűk, ső-

tét, pocsolyás, bűzös sikkasztó magában foglaló területen — a „Csodák udvara”, ahol a polgári társadalom kiközösítettjei külön állami életet éltek a kolduskirály (Grand Coesre) jogára alatt.

Négy tartományra oszlott: Egypte, Boeme, Argot és Galilée. A királynak zászlaja és cimere volt: egy döglött kutya lándzsára tűzve.

A legelőkelőbb tartomány a Galilée volt. Ebben voltak képviselve a birodalom legfőbb méltóságai, a hercegek (archisuppots). Mind magas képzettségű pap, diák, katona, színész, író, ügyvéd és tudós volt előbbi életében, de a rendőrséggel valami okból összeütközésbe került. Ezek tartoztak a birodalom nyelvét (argot) a kor igényei szerint fejleszteni, felfrissíteni, a gáztettekben haladókat magasabb kiképzésben részesíteni, a szükséges hamis okiratokat elkészíteni, a „munkára” vagy szökni készülő külsejének átalakításáról gondoskodni (maszkírozás), végül a bajbajutott alattvalók jogi védelmét ellátni. Akadt köztük nem egy lángeszű ember.

Victor Hugó és Moreau Christophe írásaiból maradt ránk a „Csodák udvará”-nak részletes leírása és működése. Onnan kapta elnevezését, hogy éjjeli összejöveteleiken a maszkírozott alattvalók levetették inkognitójukat és a vakok látók lettek, a süketek hallók, a bénák, sánták jártak, a némák megszólaltak; álhajak, szakállak, bajuszok, műpúpok, mankók, valamint a harci felszerelések egy halomba kerültek, míg gazdáik kivilágos-kivirradtig mulattak.

Természetesen megfelelő őrségről gondoskodás történt. A rendőrségtől nem kellett tartaniok. Hiszen menedékjogot élveztek. Ha mégis valamelyik rendőr kötelességtudásból az üldözés hevében betette volna a lábát az exterritorális területre, annak örökre nyoma veszett.

A pittsburgi betörőtanfolyam

A „Manchester Guardian” közölte egyik számában azt a hírt, hogy Pittsburgban letartóztattak egy fiatalembert, aki bármelyik detektívregény főhőse lehetett volna. Levél útján tanította ki a kezdő betörőket arra, hogyan válhatik

valaki szakképzett és a technika legújabb vívmányaiban jár-tas, legmodernebb betörővé. A páncélszekrények felnyitása-nak huszonhétféle, tökéletesebbnél-tökéletesebb módszerét lehetett nála kitanulni.

Az egyik élesszemű detektív, aki az ujsághirdetések hiénáinak szemmeltartásával és ártalmatlanná tételével volt megbízva, egy apróhirdetésre lett különösen figyelmes, amelyik artista és bűvészi mutatványok tanítását hirdette. A trükköző bűnözők tevékenységével hozta a detektív ösz-szefüggésbe a hirdetett tudományt és valóban nem is csaló-dott. Alnéven poste-restante levelezésbe bocsátkozott a nagytudományú professzor úrral s a kívánt tandíj lefizetése után csakugyan olyan kitűnő kiképzést nyert, hogy vágyat érzett a mestert személyesen is megismerni. Hosszas fára-dozás után — mi módon, az az ő titka maradt — kinyo-mozta a betörő-tudós kilétét és tartózkodási helyét.

A házkutatás során nagy halom tankönyv, jegyzetek, illusztrációk, fényképek, műszaki rajzok kerültek a rendőr-ség birtokába, a tanítványok névsorával együtt. A mester és tanítványai, akik eddig sohasem látták egymást, végre szembe kerültek a rendőrség fogdájában.

Betörőakadémia Párizsban

Pierre Mousset 52 éven át folytatta a betörés nemes foglalkozását, míg végül is megunta a rendőrség örökös haj-száját és betörő-képző iskolát alapított, amelybe tíz fiatalembert és két lányt toborzott tanítványául. Párizs egyik külvárosában ütötte fel sátrát, ahol szigorúan tudo-mányos módon, kifogástalan logikával foglalta rendszerbe addig összegyűjtött, széleskörű tapasztalatait.

A tanítványoknak helyszíni tanulmányok útján meg kellett ismerniök Párizs csatornáinak, utcáinak, a Szajna-part mindenegyes zugának földrajzi fekvését. Pontos terv-rajzot kellett elkészíteniök valamelyik kijelölt palotáról és annak berendezéséről. Meg kellett tanulniök, hogyan kell a kiszolgáló személyzet személyleírását felvenni, hogyan kell azok bizalmába férközni. Műtörténelmi oktatást is adott a hallgatóknak, mert a hosszú évek tapasztalata meg-

tanította, hogy a felületesen képzett betörő a festményekből, szobrokból, porcellánokból, szőnyegekből, ékszerekből és ötvösmunkákból rendszeren a legértéktelebbit szokta zsákmányolni.

A szóbeli és írásbeli vizsgálat után a szemléltető oktatás következett. Épület, homlokfalak megmászásából, ajtóknak, ablakoknak zajtalan felnyitásából, bűnjelek, láb- és kéznyomok lehető eltüntetéséből állt a szemléltetés.

A kitűnően levizsgázott tanítványok kb. negyven betörést követtek el Párizs területén, mire kiérdemesült rektorukkal együtt valamennyien hurokra kerültek. A valloások során kiderült, hogy a rektor nem is használta ki túlságosan tanítványait. Mindössze a zsákmányolt értékek tíz százalékát kapta tandíj fejében.

A zsebtolvaj internacionálé

Manulescu, a hírhedt román zsebmetsző, emlékiratot adott ki pályafutásáról. Ebben megemlíti, hogy a legintelligensebb, de leggyávabb büntetetteknek, a zsebtolvajoknak nemzetközi szervezetük van. A hivatásos zsebmetszők naggyobbrészt személyesen ismerik egymást és együttes erővel védekeznek a rendőrhatóságok és bíróságok preventív és megtorló intézkedéseivel szemben. E célra a szervezet anyagi áldozatokat is követel tagjaitól.

A nemzetközi tolvajszövetségnek Budapesten egy Rombach-utcai kávéházban — ahol egyéb bűnözők is meg szoktak fordulni — volt a titkos gyülekezőhelye. Érintkezésük egymással természetesen tolvajnyelven történt és óvatosságból csak gúnynevükön szólították egymást. A háború egyelőre elsöpörte ezeket is.

SZIGORÚAN BIZALMAS

Egy ősrégi indián közmondás szerint: „Ha le akarod győzni ellenségedet, tudd meg minden titkát.”

Nincs ország, melynek diplomáciai titkos osztálya, katonai vezérkara, rendőrsége ne élne az indián közmondással. Tengernyi pénz- és emberáldozatba kerül a hírszerzők és detektívek tömegének mozgósítása. Ezen nem is lehet csodálkozni, mert hiszen nagy érdekek, sokszor országok, népek sorsa függ attól, hogy egyik fél megelőzze a másikat abban, hogy ellenfelének kártyáiba belelásson és hogy ezáltal diplomáciai előnyt, háborúban esetleg a győzelmet biztosítsa magának.

Am nemcsak az ellenség titkos terveit, leplezett szándékait kell ismerni, hanem a terveket kieszelő, előkészítő, végrehajtó egyéneket is és mindazokat, akik az ellenfél részéről hasonlóan megfigyelő, hírszerző feladatokkal vannak megbízva, valamint azokat is, akik az ellenfél felderítő tevékenységének elhárításával foglalkoznak vagy a saját hírszerzőik ellenőrzésével vannak megbízva.

A hírszerzés feladatai között — dacára a közvélemény általánosításának, amely kémkedés gyűjtőnév alá foglalja a hír- és adatszerzés minden formáját — lényeges különbségek vannak.

Hírszerzők a katonai szolgálatban vannak alkalmazásban. Detektívek főként a rendőrzés, belbiztonsági szolgálat körül, de mozgósítás esetén a harctéri szolgálatban is. Mind a hírszerzők, mind a detektívek rendszerint önként, magasabb etikai szempontoktól vezetve, hivatásszerűen teljesítik feladataikat, amelyek túlnyomóan életveszéllyel járnak a nélkül, hogy eredmény esetén bármiféle anyagi ellenszolgáltatásra számíthatnának. Valamennyien nemcsak kifo-

gástan jellemű, feltétlenül megbízható, de a magasabb eszme érdekében életük kockáztatására is vállalkozó bátor emberek.

Élesen el kell határolni tőlük a katonai és diplomáciai szolgálatban fizetett kémeket és a rendőri szolgálatban ugyancsak anyagi ellenszolgáltatás mellett alkalmazott besúgókat.

A rendőrségi detektívekről részletesebben külön fejezetben emlékezünk meg. Itt felsoroljuk a titkos diplomáciai és katonai szolgálatban lévő megfigyelő és hírszerző csoportokat:

1. A sztratégiai és diplomáciai csoport béke idején azoknak az országoknak katonai és politikai viszonyait tanulmányozza, amelyek ellenséges viszonylatba kerülhetnek saját hazájukkal.

2. A taktikai (katonai, tengerészeti) csoport feladata béke idején a külföldi hatalmak fegyverkezési és terepviszonyairól beható tájékozódást szerezni.

3. A mozgósítási csoport a hadüzenet megtörténtével egyidőben lép akcióba.

4. A tábori hírszerző csoport háború alatt az ellenséges állásokat és csapatmozdulatokat fürkészi.

Sokszor ezektől a szolgálatoktól függ az egész háború és népek sorsa, érthető tehát, ha minden ország igyekszik hírszolgálatát tökéletesíteni.

A titkos szolgálat irányítói szinte kivétel nélkül mind magasabb képzettségű, hivatásos katonatisztek, rendőrtisztek, mérnökök, technikusok, mechanikusok, rajzoló, akik szaktudásukon és hősi elszántságukon kívül leleményességet, emberismeretet, gyors elhatározást és éles ítélőképességet, végül színjátszó képességet is egyesítenek magukban. Külön-külön gondosan válogatja ki őket a katonai és diplomáciai vezérkar, ellentétben a rendelkezésükre bocsátott és durvább részletmunkák elvégzésére felhasznált, kisebb intelligenciájú kémekkel és besúgókkal, akik inkább csak mint vak eszközök szerepelnek és akik között kétes hírű, sőt szokásos bűnöző egyének is sűrűn elvegyülnek.

Az, hogy a kémkedéssel foglalkozó egyének általában nem örvendenek közmegebecsülésnek, érthető, ha azokra

gondolunk, akik saját hazájuk vagy sorstársaik titkait árulják el pénz vagy egyéb ellenszolgáltatás fejében.

Az általánosítástól azonban tartózkodnia kell a közvéleménynek, hiszen ellenesetben egy kategóriába kellene soroznunk a külföldi szolgálatot teljesítő összes diplomatákat, a politikusokat, a katonai attasékat, a rendőri testületek politikai és bűnügyi nyomozóit, a harctéren felderítő szolgálatot végző előőrsoket, járőröket is.

Az elmúlt világháború tanulságai mindenesetre módosították a közvéleményt az általánosítás tekintetében, amit igazol az a körülmény is, hogy egyes nemzetek vértanúként tisztelik az ellenség által kivégzett önkéntes hírszerzőket, sőt szobrot is állítanak emlékükre.

Kryptografia

A titkos szolgálat mindennemű feljegyzéséhez, levelezéséhez, féltve őrzött adattárához titkos (chiffre) írást használnál, amely számjelekből vagy az ábc összeforgatott betűiből áll. Ezeket csak azoknak áll módjukban elolvasni, akik a titkos írás kulcsát ismerik.

A code-nyelv négy-öt-hat, esetleg több betűből álló szavak betűrendes szótára. Egy-egy szó egész mondatot vagy egész üzenetet jelenthet. A titkos diplomáciai szolgálat a code-szótár használatát jobban szereti, mert egyszerűbb, könnyebben kezelhető. A katonai vezérkar inkább kedveli a rejtjel-írást, mert a code-szótárt könnyebben ellophatják, mint a rejtjel-írást kulcsát.

Az elfogott titkos üzenetek megfejtését deszifrózó irodák fejtik meg. Az itt alkalmazottaknak éles megfigyelő-képességgel és nagy jártassággal kell bírniok. Rövidebb-hosszabb idő alatt kiváló szakértő kezében ma már minden titkos írás megfejthető. A megfejtés kiindulópontja bizonyos gyakran előforduló rövid szavak és ismétlődő betűk.

A titkos hírszerzők jelentéseiket külön e célra készült finom szövésű apró papírszalagokra szokták feljegyezni hihetetlen finom írószerszámok segítségével. A szalagokat összegöngyölítve, a legszűkebb helyen is el tudják rejteni

(cipősarok, sebkötés, borotvakészülék, bot, hajkefenyel, üreges műfogak stb.).

De nemcsak írásjelekre, hanem néha rajzokra, fényképekre is szüksége van a hírszerzőnek. A rajzokat, amennyiben apróbb, rejtett helyeken él nem dughatók, ártalmatlannak látszó rajzok vonalai között, láthatatlan vegytintával — újabban infravörös sugarakkal — szokták megrögzíteni. A fényképezéshez pedig kabátgomb belső részében vagy sétatálca fogantyújában elrejtett fényképezőgépek-kék szolgálnak, amelyeknek felvételei csak nagyítás után vehetők ki. A kémelhárító szervek természetesen ismerik a miniatűr fényképezés titkát, azért a kémgyanús egyéneket erős röntgen téren vezetik keresztül, ahol a láthatatlan sugarak átvilágítják és megsemmisítik a titokban készített felvételeket.

Egy híres angol kém élményei

Baden-Powell, angol altábornagy, a cserkészzet közismert megalapítója, aki az elmúlt világháborúban az angol hadügyminisztérium hírszerző irodájának egyik legzseniálisabb munkatársa volt, nyomtatásban kiadott önvallomásában elárulja, hogy hányféle módon sikerült titkos adatainak beszerzése során az ellenséges országok figyelőszemeit kijátszania. Festőművész, pisztrángthalász, lepkevadász, turista szerepében, sokszor álruhában, néha csak egyszerű kalap- és nyakkendő-cserével és testtartásának megváltoztatásával sikerült megtévesztenie ellenfeleit.

Különös figyelmet érdemel az a kijelentése, hogy aki jó hírszerző akar lenni, először kémfogással foglalkozzék. Ekkor tanulja meg csak, hogy milyen hibákat nem szabad elkövetnie.

Felemlíti, hogy az arc elváltoztatásánál a sűrűbbé tett szemöldök jobban megváltoztatja az arckifejezést, mint az álszakáll alkalmazása vagy a bajusz és szakáll leberetválása.

Leírja továbbá, hogy az igazán jó hírszerzőnek önfeláldozónak, bátornak, higgadtnak kell lennie. Szükséges, hogy bizonyos szerepbe könnyen beletalálja magát, hogy

éles megfigyelő legyen és gyorsan vonja le következtetéseit. Egészségének, idegrendszerének kifogástalannak kell lennie. Persze előnyös, ha van bizonyos tudományos képzettsége, amelynek különösen a várak szögméréseinél vagy bizonyos földtani alakulatok meghatározásánál veheti hasznát.

Az altábornagy könyvecskéjéből azt is megtudhatjuk, hogy a németek kémkedési rendszere sokkal fejlettebb, mint bármely más országé. A német módszer nagyszámú vakmerő férfit és nőt alkalmaz hírszolgálatra, akik azonban lehetőleg külön-külön dolgoznak, nem hírszerző irodákba csoportosítva. Ezek a különálló egyedek azonban egy-egy főhírszerző rendelkezése alá tartoznak, aki legelső sorban könnyelmű, szép nőket — tekintélyes pénzösszegekkel — láncol magához. Ezek a nők ellenséges vezérkari és műszaki tisztekkel kötnek ismeretséget, akiket költekezésre csábítanak, míg csak fülig adósságba nem merülnek. Akkor megjelenik a főhírszerző mint mentőangyal és kifizeti a bajba jutottak támasztotta igényeket, melyeknek fejében mozgósítási, felvonulási terveket, haditalálmányok rajzait, rejtjelkulcsot, hadihajók, ütegállások tervezetét, a munició és élelmiszerellátásra vonatkozó adatokat, vízvezetékek, távíró, rádióhálózatok pontos adatait, valamint a kémek és kémelhárítók személyleírásait kapja cserébe.

Az angolok és franciák a semleges országokban felállított kémirodák útján, amelyek kereskedelmi cégek alatt működtek, szerezték be titkos adataikat. Brüsszelben és Amsterdamban, de főként Genfben voltak a német-ellenes kémkedés főfészekai az elmúlt világháborúban.

Az oroszok a tömegkémkedésre helyezték a súlyt. Utazó kereskedőket, határmenti lakosokat, katonai altiszteket vesztegettek meg német területeken. Az eredmény sok volt, de nem megbízható. Ausztria ellen már sikeresebben kémkedtek az oroszok, mert ott kiváló katonai képzettségű egyes kémekkel dolgoztak. Akkor még egy orosz-német háború valószínűtlenebbnek látszott, mint egy orosz-osztrák.

Baden-Powell szerencsének mondja, hogy az angolokat

általában rendkívül korlátolt népnek tartják a külföldiek, s azt hiszik, hogy könnyű titkaikat kikémlelni. Az idegen országban bolyongó, együgyűnek látszó angolokat, akik szerte a világban templomokat rajzolgattak, lepkéket fogdostak vagy pisztrángot horgásztak, az emberek lemosolyogták, mint ártalmatlan elmebetegeket.

Ha azonban azok a rendőrök — akiknek ezek a bolondos angolok még vázlatkönyveiket is megmutatták — csak egy kissé bizalmatlanabbak lettek volna vagy élesebb a szemük, bizonyára észreveszik, hogy az angol növénytudós, lepke-kedvelő vagy festőművész rajzán, amely falevelet, pillangó kifeszített szárnyait vagy különböző tájképeket ábrázolt, titokban egész vártervek voltak lerajzolva a várak, erődítmények, ágyú-állások pontos feltüntetésével.

Alig hisszük, hogy Sir Robert Baden-Powell kiadta volna a kémkedésről szóló emlékiratait, ha előre tudja, hogy az előző véres világháború után nem is olyan sokára, egy még véresebb második világháború fog következni.

Nők a titkos szolgálatban

A titkos hírek szerzői között nem ritkaság a nő. Nehéz ugyan elképzelni őket a férfiak részére is szinte elviselhetetlen testi és lelki gyötrelmeket, életveszedelmeket jelentő súlyos szolgálatban, a valóságban azonban mégis igénybe veszik őket a titkos szolgálat vezetői, különösen háború esetén.

A rosszmájúak szerint a kémkedéshez, besúgáshoz, cselszövéshez, áruláshoz, általában a tettetéshez, megtévesztéshez jobban ért a nő, mint a férfi. Ha a híres kémkedési esetekről olvasunk, csakugyan nagyszabású teljesítményeket látunk a gyenge nemhez tartozó kémek, besúgók oldalán.

Ne legyünk igazságtalanok. A nők általában olyan adottságokkal vannak felvértezve a szerelemért, a pártjukért vívott örök harcban, amelyek valamennyien kítűnően érvényesíthetők, sőt határozott előnyt jelentenek a titkos szolgálat terén.

Szépség, báj, szellemesség, műveltség, kifinomult ízlés,

alkalmazkodó képesség, óvatosság, fortélyosság, színjátszó képesség, önuralom, mind olyan előnyök, amelyekhez még a személyes bátorságnak, edzettségnek, nyelvtudásnak és bizonyos mérvű szakismereteknek kell járulniok, hogy elismerjük a nők nagyobb hivatottságát a titkos szolgálatra, mint a férfiakét.

A nő gyengeségében rejlik erőssége. Mivel fizikailag rendszerint gyenge, furfanggal védekezik öröktől fogva. Az eredendő bűnnel együtt örökölték Éva lányai a diplomáciai tehetséget is. Nincs semmi túlzás abban, ha valaki azt állítja, hogy manapság mindenütt ott van a nő keze, ahol titkos hírszerzésről vagy bármilyen diplomáciai mesterkedésről szó van. Copernicus azt állította, hogy helocentrikus erők mozgatják a földet. A női nem feltétlen hódolói nem adnak ígazat a nagy csillagvizsgálónak.

Annyi bizonyos, hogy a történelem lapjain elég sűrűn szerepelnek a női cselszövők és titkos hírszerzők. Különösen képen a francia forradalom és Napóleon idejében.

Fouché, a napóleoni idők nagyhatalmú rendőrminisztere, aki a hidegvérű intrikának és alakoskodásnak minden koron keresztül legnagyobb zsenije volt, — különös előszeretettel alkalmazta hálójának szövögetése közben a legelőkelőbb szalonok hölgyeit is, magát Josephine császárnőt is.

Fouché jól tudta, hogy a szép, szellemes dámák a hatalom legmagasabb polcáig is eljuthatnak és minden titoknak tudói, minden pletykának terjesztői lehetnek. Azzal is tisztában volt, hogy szinte kivétel nélkül minden nő szereti a ragyogó ékszereket, gáláns toilletteket, fogatot, birtokot, rangot, pénzt és hogy csaknem minden férfi legalábbis ellágyul egy bájos vagy szellemes szép nő elbűvölő mosolyától. Értesülve is volt Fouché minden akkori szereplő személy kilétéről, gyengéiről, minden titokról és pletykáról. Ez a jólétesültség képezte szinte óriásinak mondható hatalmának fundamentumát és tette lehetővé, hogy Napóleon bukása után ő lett XVIII. Lajos rendőrminisztere is. Ugyanazon Fouché, aki XVI. Lajos halálára szavazott a forradalom kitörésekor.

Az 1914—1918. világháború egész sorát mutatta fel kiváló női kémeknek, akiknek hírnevét később az egész világsajtó szárnyára vette.⁵

Főlöszleges munkát nem akarunk végezni. Csak a legnevesebbek közül említünk néhányat, ezeket is álnéven, valódi nevük kezdőbetűivel.

A németek legnagyobb kémnője Mademoiselle Docteur (A. M. L.) volt. A franciáké Claude France (H. W.). A németeknek és franciáknak felváltva kémkedett Mata Hari (M. Z.). Az angolok szolgálatában kémkedett Miss Edith (E. C.) és Miss Gertrud (G. L. B.).

Hírlapi cikkek, regények, filmek annyit foglalkoztak kiszínezve, elferdítve, túlzott beállításban ezekkel a nevekkel, hogy életük igazi történetét bajos volna hűen megrajzolni. Kettőnek közülük mégis megkíséreljük igazi arcképét adni, több oldalról megbízhatónak látszó adatok alapján.

A napszemű (Mata Hari)

Élete bepillantást enged a nagystilú kalandornők életébe, akik többnyire fiatalságuk, szépségük teljében indulnak neki az életnek, hogy hódítsanak, szerelmet adjanak és kapjanak, hogy hírnevet, rangot, vagyont szerezzenek. Mindegy, hogy milyen módon és eszközökkel. Nyomorúság, életveszedelem, prostituált test és lélek, kórház, tébolyda és korai pusztulás életük vége rendszerint. Mégis hányan lépnek nyomdokukba napról-napra. Inkább a könnyelműség, a léha élet iránti hajlandóság a hajtóerő, amely mindig tovább sodorja őket. Nem a kenyérgondok, nem az életfenntartás nehézségei. Egyik-másik mellett mégsem lehet elhaladni a nélkül, hogy heroikus vonásokat ne fedeznénk fel homlokukon. Ugyanazoknál, akik nem riadtak vissza esetleg attól sem, hogy másokat halálba küldjenek.

Maláji nő és holland férfi házasságából született a későbbi híres kémnő, Mata Hari. 15 éves korában férjhez ment egy holland kapitányhoz, aki azonban olyan vad orgiákra és bacchanáliákra, végül a prostituáltak sorai közé kényszerítette fiatal feleségét, hogy az végül is faképnél hagyta. 1905 október havának egyik estéjén egy párizsi

múzeum dísztermében exkluzív vendégek előtt keleti táncokat mutatott be olyan tökéletes művészettel, hogy hamarosan Ida Rubinstein-nel és Izidora Duncan-nal harcolt az elsőségért. A szemtanúk állítása szerint nem lépdelve, szökdecselve, perdülve, hajlongva, lábait magasba lendítve táncolt ez a nő, hanem foszforeszkáló fényben ragyogó aranybarna teste álomszerűen ringott, szárnyalt, repdesett a színpadon. Nem egy nő volt ilyenkor, hanem a Nő. Minden fellépése zsúfolt házat jelentett.

Arcképei, amelyek kivégzése idején a világsajtóban napvilágot láttak, nem igazolják ugyan a varázslatos szépséget, amiről legendákat írtak. Lehet, hogy szemei voltak delejezők. Erre enged következtetni színpadi neve, amely maláji nyelven napszemet jelent. Táncosnő korából való fényképfelvételei megigéző testformáról tanúskodnak.

Annak oka, hogy a „Napszemű” kémnő lett, H. 21. titkos jel alatt, az a gyöngéd viszony volt, amely Pierre de Montesacc márki párizsi szélhámoshoz, később szállodai tolvajhoz fűzte, aki mellelleg kémiszolgálatokat is teljesített.

Mata Hari igazi, egyetlen szerelme azonban nem a szélhámos márki volt, hanem egy orosz tiszt, aki a harctéren mindkét szemét elvesztette és egy francia hadikórházban Mata Hari ápolása alá került.

Talán sohase jut Mata Hari a francia haditörvényszék elé, ha bizalmába nem férkőzik Claude France, aki előtt Mata Hari minden titkát felfedi. Claude France, aki a franciáknak teljesített kémiszolgálatot, feltárja Mata Hari titkait a francia vezérkar előtt. Mata Harit a St. Lazare női fogházba szállították és 1917 október 15-én kivégezték. A hírlapok krónikásai azt írták tudósításaikban, hogy a „Napszemű” magatartása egész haláláig példásan hősiessé volt és a rászegezett puskák csövébe nézve fogadta a halált.

Ha bűnbocsánatot kap elkövetett bűneiért, bizonyára nem hősiessé magatartása nyer jutalmat, hanem az az önfeláldozó szerelem tisztítja meg, amellyel a vak orosz tisztet szerette és ápolta annak dacára, hogy a francia katonai

hatóságok már régen gyanúba vették és Franciaország elhagyására szólították fel.

Claude France később állandó lelkifurdalástól gyötörve öngyilkos lett.

Az olajforrások sellője

Miss Gertrud angol nevelőnőnek indult. Az oxfordi egyetemen tanárnői oklevelet szerzett a történelmi szakon. Apróhirdetés útján Ankarába került egy pasa leányai mellé nevelőnőnek. Mielőtt Keletre indult volna, útbaigazításokat, jótanácsokat kért és kapott egy jóismerősétől, aki az angol titkos szolgálatnál volt beosztva. Valószínűleg ez alkalommal kapott megbízást arra is, hogy Törökországban igyekezzen összeköttetésbe lépni egy Harry Barley nevű mérnökkel, aki az időtájt Mossoul környékén petróleum után kutatott.

A mérnökkel való megismerkedés után Miss Gertrud terjedelmes jelentést írt londoni ismerősének, amelyben beszámolt a mérnökkel folytatott beszélgetések eredményéről. Londonból nemsokára további részletes utasítás és igen jelentékeny pénzösszeg érkezett Miss Gertrud részére. Mr. Barley ezzel a pénzzel csodákat tudott művelni kutatásai terén. Alig vált azonban bizonyossá az olajlelő helyek gazdagsága és óriási értéke, a kutatásokat végző mérnök hirtelen meghalt. A halálesettel csaknem egyidőben Mossoulban angol pénzfejedelmek jelentek meg, akik mérnökök, geológusok vezetése alatt műszaki munkások egész légijáratával vetették rá magukat H. Barley hagyatékára.

Az elmúlt világháború alatt Miss Gertrud már nem volt nevelőnő, hanem a nagyhírű Lawrence ezredes főmunkatársaként dolgozik az Intelligence Service szolgálatában, Kairó székhellyel. Ő lett a közelveleti olajmezők legfőbb szakértője. Alexandria, Beyruth és Alep voltak időközönkénti látogatásának helyei. Legutóbb az iraki titkos szolgálat főtisztje volt, aki már nemcsak az olajforrások feltárásának munkálataiba, hanem a titkos fegyverszállításokba és a Suez birtokáért folytatott harcokba is bele-

beleszól. A német Nachrichten Bureau igen gyakran kellemtelenül észlelte Miss Gertrud váratlan sakkhúzásait.

A Paris Soir a múlt évben hozta halálhírét Miss Gertrudnak azzal, hogy hagyatékában mindössze 218 livres sterlinget találtak. Mindenesetre átértett kötelesség, hazaszeretete, nem önérdek vagy más aljas indok fűtötte Miss Gertrudot hazájának tett értékes munkálkodása közben.

Kémiskola. Mesterkém

Egy titokzatos kémiskoláról és annak vezetőjéről sokszor megemlékezett a német titkos hírszolgálat az 1914—1918. évi világháború folyamán.

Az elfogott orosz kémek vallatásuk során Andreas Peeka, lett származású vezérkari kapitány személyében jelölték meg főnökük nevét, további adatokat azonban nem tudtak róla szolgáltatni. A német vezérkar egy önként vállalkozó hírszerzőjét megbízta azzal, hogy ennek a titokzatos kapitánynak pontos tartózkodási helyét és kémszervezetének szövevényes szálait fűrkéssze ki.

A német hírszerző egy előzőleg elfogott orosz kém irataival felszerelve, a németek vaktöltényeinek roпоgása közben csónakon kelt át a Dunán. A túlsó parton felbukkanó orosz őrszem felé fehér kendőt lobogtatott békés szándékait jelezve. Amint partra ért, az orosz tiszteknek jelentést tett küldetéséről, amelyet részleteiben csak Peeka kapitánnyal ismertethet meg. A tisztek előzetes telefonálgatások után minden gyanú nélkül közölték vele Peeka tartózkodási helyét, az odavezető út részletes leírásával együtt.

Gépkocsin száguldva még aznap éjjel megláthatta Peeka kémiskoláját, sőt magát a kapitányt is. Az iskola az orosz arcvonal mögött Rjshizában volt egy elhagyott kolostorban, amelyet a kémiskola és kémközpont céljaira megfelelően átalakítottak és berendeztek.

A kapitány személyesen fogadta a németet, aki elmondta, hogy az ellenség egyik összpontosított támadását éppen azon az arcvonalon készítette elő, amelyen Peeka emberei kémkednek s erről a tervezett támadásról szeretne pontos részleteket referálni, de nagyon fáradt és éjjeli

szállást kért, hogy kipihenhesse magát. A kapitány szállást adott neki, elhelyezte egy kisebb szobában, a saját irodahelyisége mellett.

A német hamarosan munkához lát. Megállapítja, hogy Peeká íróasztala fölött függő képeken gyanús lyukak vannak apró fényképezőgépek lencsái számára. Aki a szobába belép, rögtön le is fényképezik a nélkül, hogy sejtene. Ujjlenyomatot is vesznek észrevétlenül róla. Cigaretta-doboz és bonbonier van az íróasztalra kikészítve, vékony viasszal bevonva. A látogató talán nem utasítja vissza a kínálást, vagy ha igen, ott van egy iratcsomó, legfelül, szigorúan bizalmas jelzéssel. Azt fogja bizonyára a látogató megforgatni kezében, ha Peekát titkos csengőjelzés után kihívják szobájából. Az iratcsomó finom porral van preparálva ujjnyomat céljára. Rejtett mikrofon, telefonkészülékek egész erdeje, csöpposta, a bútorok alsó részében elrejtett riasztócsengők egészítették ki a rejtélyes helyiség berendezését. Dyonisius fülének⁶ nevezték az orosz vezérkarban ezt a szobát.

A német mindezt gyorsan áttekinti, a telefonhuzalokat elvágja, az íróasztal fiókjait felnyitogatja, a benne levő tervrajzokat, kísérő iratokat magához veszi és már csaknem készen van a csomagolással, mikor Peeká, a szomszéd szobából felfigyelve a csomagolás neszére, magasra tartott revolverrel hirtelen felrántja az ajtót és gyorsan átlátva a helyzetet, lelövi a német kémét. Peeká ébren alvó ember volt, akinek gyanús volt valamilyen okból a német kém jelentése, azért szállásolta el éppen a szomszédos szobában, hogy megfigyelhesse.

A háború befejezése után a világlapok tudósításaikban leírták a zseniális Peeká kémnevelési rendszerét is. A kiválogatott ujoncot elsősorban bátorságból vizsgáztatták le. Zárt, fekete ablakú autóba ültették éjtszaka és zeg-zugos utakon át egy földalatti garázsban tették le. Onnét bekötött szemmel több emeleten át vezették Peeká elé, aki a jelölt jövőendő mesterségének viszontagságairól, a ráváró halálveszedelmekről hajmeresztő előadást tartott neki. Ha viszi, a jelölt, az előbbi úton lakására kísérték.

Akik az ijesztgetés után is kötélnek álltak, külön-külön

zárt cellákban kaptak lakóhelyet. Egy vezérkari tiszt oktatta ki aztán a cellalakókat tereprajzok, hadállások, ágyúszervezetek lényegére, térképészetre, földrajzi, nyelvi ismeretekre, különböző ravasz fogásokra, álcazási módszerekre, végül a titkos írás rejtelmeire. Az előadások lényegét a tanulóknak írásban kellett reprodukálni. Hat hónapi elméleti kiképzés után következett a helyszíni oktatás és vizsga.

A cellából csak naponta egyszer mehetett levegőre a kémnövendék. Egymással soha nem találkozhattak, tehát nem is ismerhették egymást. 50—60 kémet képeztek ki egyszerre. A kiképzés után az oktató előkészítette az ujoncot legközelebbi feladatára. Aztán az ellenséges hadállások vonaláig el is kísérte és megfigyelte, amíg az ujonc túljutott az orosz hadállásokon. A kiadott utasítás szerint az útiról esetleg gyáván visszaforduló kémujoncot az őrszemek lelőtték.

Kutyákat, galambokat is tanítottak a kémiskolában. Ezek rendszerint miniatűr fényképezőgéppel voltak ellátva, amely órászerkezettel állott összeköttetésben. Céljuk az ellenséges hadállások rögzítése volt. A kutyák a kémek kíséretében indultak legtöbbször útnak. Így otthonosabban nézett ki a kém az ellenséges megfigyelők között. A kutya néha küldöncszolgálatot is teljesített titkos üzeneteket továbbítva fogai között, de a legtöbbször végbelébe rejtett fémtokocskában.

Peeka sok eredeti ötlettel gazdagította a kémek mesterségét s amíg a németek fogásait ki nem tanulták, sok értékes adatot szolgáltatott az orosz vezérkarnak. Az orosz forradalom kitörésekor Peekának nyoma veszett.

Besúgók

A kémeknek azt a fajtáját, amely kizárólag pénzért vagy más anyagi haszonért hajlandó bárkinek, bármilyen célra szolgálatára állni, közönségesen spicli, spion, besúgó néven nevezik. Nem vezeti őket semmi magasabb cél. Elengedhetetlen csúszó-mászói azonban mind a hadi, mind a diplomáciai vagy rendőrségi szolgálatnak.

A háborús szolgálatban azokat a feladatokat bízák

reájuk, amelyekre önként vállalkozó nem akad, az elvégzendő feladat erkölcsileg visszataszító jellege miatt. Fontos okmányok megszerzése bűncselekmények útján, tüzek, árvizek okozása, orvgyilkosságok, vízvezetékek, kutak megmérgezése, vonatok elleni merényletek előkészítése és minden olyan hasonló, obszkúrus feladat, mely azt célozza, hogy az ellenségnek minél több kárt lehessen okozni.

A diplomáciai és rendőri szolgálatban is akadnak ritkábban hasonló feladatok; túlnyomórészen inkább az államellenes vagy közbiztonságot veszélyeztető elemek megfigyelése és terveik elárulása a besúgók tevékenységének tárgya. Közönséges büntetéseket ritkán árulnak el cimboráik, különösen anyagi okból. Még a zsványbecsület is a legaljasabb cselekménynek minősíti a cimboraelárulását. A bosszúvágy vagy szerelemfáltés már inkább ösztökéli a besúgót társai elárulására. Akkor is „mozerol” természetesen, ha a rendőrség elnézésére szorul pillanatnyilag, valami „mázsás” okból.

A társadalom lelki nyomorékai ezek a mindenre kapható desperádók. A történelem eseményei között tallózva, mindenütt lehet velük találkozni, ahol titokról, cselszövről, árulásról, közönséges bűncselekményekről sűrűn esik szó.

A velencei tizek tanácsának sbirr-jei, a spanyol inkvizíciós törvényszékek pribékjei, Fouché kémszervezete, Napóleon ellenkémhálózata, Metternich herceg spionbrigádja, a proletárdiktatúrák terroristái egyazon ember-típus válogatott példányai.

Ma, amikor a légiháború rendszeresítése következtében a harctér mögötti területek is hadszínteret képeznek és az ellenség ügynökeinek, besúgóinak egész raja lepi el a frontmögötti országrészeket, nagyfontosságú feladattá vált a frontmögötti területek lakosainak távoltartása az ellenséges ügynököktől. Nemcsak kifejezetten hadititkok után szimatolnak, de a belbékét, a közhangulatot fenyegető propagandát is folytatnak és a szereplő személyek és közintézmények elleni merényletektől sem riadnak vissza. A kémektől, besúgóktól és rémhírterjesztőktől való köteleles óvatosság állandó hangoztatása tehát egyáltalán nem

főlöszleges. A könnyelműen fecsegők súlyos büntetése ugyancsak nem túlzás. Egyetlen könnyelműen elejtett szó háború idején mérhetetlen károkat okozhat.

Egy hátborzongató profilt állítunk előtérbe befejezésül, amelyhez hasonló minden áruló és besúgó. Ez az arcél végérvényesen megvonja a határvonalat a Júdás-ivadékok és a magasabbrendű célokért küzdő hírszerzők között.

Az áruló tanítvány

Giovanni Papini „Krisztus története” c. művében a Megváltó elárulása ködös misztériumként tárul elénk. Maga az áruló tanítvány úgy néz reánk az évszázadok messze távlatából, mint valami ősrégi kariatid gyötrődő ábrázata, mint valami szférákból lezuhant bukott angyal gyűlölettől vonagló képmása. Nem az elvetemültség, nem az elkárhozottak léleknélküli kusza vonásai vannak arra felrajzolva, hanem titokzatosság, hátborzongatóan hipnotizáló magasabbrendűség izzik a közel kétezeréves profilon, amelynek rejtelmességét a különböző korokban folyton növelte a sokféle magyarázat, amely Júdás szerepét tisztázni kívánta.

János apostol szerint Júdás megszemélyesítője volt a sátánnak. Ő maga volt a bűn, a kárhozat, az árulás.

Egy gnosztikus szekta — a Kainiták — Júdást vértanúként, hősként tisztelték, mint aki az Atya akaratát teljesítette, mikor a Fiút árulás révén halálra juttatta.

Régi angol források szerint Júdás azért juttatta Jézust a poroszlok kezére, hogy passzív magatartásának elhagyására és törvényes Messiás voltának bebizonyítására kényszerítse. Bizalma rendíthetetlen volt Jézusban. Nem tudta elhinni, hogy a Mesternek bántódása eshetik. Nem nyereségvágyból, nem bosszúból, nem gyávaságból árulta el a Mestert, hanem tökéletlenségből. Nem értette meg Jézus tanítását.

Renan Júdást úgy emlegeti, mint aki az apostol nevet jogosan viselte mindaddig, míg csak pénztárosi tiszte, amit az apostolok közösségében betöltött, meg nem rontotta.

Hivatalának szűkkeblű gondolkodása megölte benne az apostolt.

Van olyan elmélet is, amely szerint Júdás Izrael népét rajongásig szerette és mikor ráeszmélt, hogy Jézus nem a bosszúnak és Izrael nemzeti királyságának Messiása, megcsalatra érezte magát és dühében kiszolgáltatta Mesterét a Sinedrionnak. (A zsidó arisztokrácia — papi fejedelmek, írástudók és gazdagok — legfelsőbb tanácsa.)

Magyar toll is rajzolt Júdás arcképén. Hegedüs Lóránt egyik elmefuttatásában azt bizonyította, hogy Júdás közönséges köpönyegfordító volt, aki Krisztus földi királyságára és abban előkelő állásra számított. Mikor azonban tudatára ébredt annak, hogy az ígért királyság mennyei és nem földi, átpártolt Jézus ellenségeihez.

Maga Papini a megváltás nagy misztériumához elszakíthatatlan kötélekkel fűzi Júdás alakját. Öröktől fogva el volt végezve, — írja — hogy Krisztust megvásárolják, mégpedig olcsó pénzen. Júdás, aki eladta, Kaifás, aki megvette a Megváltó vérét, csupán eszközök voltak.

„Hakeldama földje, amelyet a Sinedrion külföldiek temetője céljaira vásárolt meg a Júdás visszaszolgáltatta vérdíjon, — tulajdonképpen mindannyiunk öröksége. Ez a darab föld 2000 év alatt titokzatosan megnagyobbodott, úgyhogy elfoglalja már a félvilágot. 2000 év számtalan árulásai révén Júdás pénzei is megsokszorozódtak. Óriási terület kellene azoknak a Júdás-pénzeknek a befogadására, amelyeket lelkifurdalása őrjöngésében eldobott az ember, aki eladta Istenét.”

A történelem lapjain végiglapozva, Papini elmefuttatása igazoltnak látszik. Papinit, a költőt azonban mintha elragadná képzelete és a Júdás alakját körülborongó misztikum.

A Szentírásból Júdás három jellemvonását határozottan meg lehet állapítani: a nagyravágyást, kapzsiságot és gyávaságot. Ez a három vonás pedig bőségesen elég arra, hogy lehulljon a titokzatos fátyol a démoni profilról és előttünk álljon a közönséges ember. Sem démon, sem jóhiszemű fantasztá, sem a megváltás misztériumának egyik

grandiózus alakja nem volt ő. Ma azt mondanák rá: aljas oportunista.

Aki a kémek lelki összetételét alaposabban ismeri, az nem kíséri el Júdást a fantázia birodalmába. Kétkedés nélkül jut el ahhoz a feltevéshez, hogy a zsidó hatalmaságok annakidején ugyanúgy cselekedtek, ahogyan minden állam diplomáciája és politikai rendőrsége cselekedni szokott, ha államfelforgató tervek szövéséről értesül. Besúgót kerestek, aki a szerintük forradalmi ígéket hirdető Krisztus bizalmas környezetéhez tartozik. Megfélemlítettek őket azok a nagy tömegek, amelyek Krisztus nyomába szegődtek.

Ki lehetett a kémszerepre legalkalmasabb, ha nem a tanítványok közösségének pénzkezelője, a kapzsi, sunyi, kalmárlelkű Júdás?

Lehet, hogy Júdás a papi fejedelmeknek már régen végzett kémkedési szolgálatokat Krisztus körül. Amikor az Olajfák hegyére vezette a katonákat, hogy a Mestert kézre adja, már csak befejezte azt a szolgálatot, amit huzamosabb ideig a Sinedrionnak teljesített. Lehet az is, hogy csak az utolsó vacsorán határozta el magát az árulásra véglegesen, amikor már úgy látta, hogy Krisztus megöletését a Sinedrion elhatározta.

30 ezüst sekel-t (a mi pénzünkben 300 vagy legfeljebb 3000 pengő érték lehetett) sokan keveselnek azért a szörnyű gáztettért, amelyre Júdás vetemedett. Ezüstértékben ez az összeg talán kevés volt akkor is, de egy darab földet mindenesetre lehetett rajta vásárolni, amint azt Máté evangéliuma bizonyítja.

Kapzsi embernek különben minden pénz jó, ha kapja és nem adja. Ne felejtjük el azt sem, hogy Júdás, mielőtt Krisztus tanítványának szegődött, csak valami kis szatócs vagy pénzbeszedő lehetett, nagy igényei tehát nem lehetek, ha kémszolgálatának díjáról tárgyaltak vele. Egyébként 1—2 hold földnek az ára sok földhözragadt embernek egész életre szóló boldogságot jelenthet ma is.

Az is lehet, hogy Júdásnak többet ígértek, mint 30 sekel-t. Talán valami jövedelmező állást is kilátásba helyeztek neki ráadásul. Ígértek, de az árulás után megfélemez-

tek róla, ami elég sűrűn megesisik az országok diplomáciai ténykedése közben is.

Annyi bizonyos, hogy Júdás lelkében teljes lehetett a káosz gáztettének elkövetése után. Krisztus földi királyságához kötött vérmes álmai szétfoszlottak. A Sinedrionnak sem volt szüksége további szolgálataira. Mélységes megvetés várt rá tanítványtársai és a keresztény közösség minden tagja részéről. Természetesen megvetették azok is, akik kémszolgálatait addig szívesen fogadták.

Júdás sötét agyvelejében valami homályos sejtelen is meg-megvillanhatott arról, hogy Krisztus kiszolgáltatásával nem közönséges árulást követett el. Ezt a sejtelmét csak megerősíthették a természeti erőknek Krisztus halálával elkövetkezett rendkívüli megnyilvánulásai is. Mindezek megmozdíthatták nemcsak egy alkalmi besúgó alvó lelkiismeretét, de a legelvetemültebb szokásos bűnöző lelki világát is.

Szokásos gonosztevő semmiesetre sem volt Júdás. Ilyenek nem szoktak öngyilkosok lenni. Különösen lelkiismeretfurdalásból nem.

Kapzsi, önző, sivarlelkű ember volt csupán, aki kevés fáradsággal nagy nyereségre akart szert tenni s mivel számítása nem ütött be, eldobta magától az életet, amint az a kémek történetében sűrűn előforduló jelenség, — de napjainkban is a vabanque játékosoknál.

Júdás manapság is csak közönséges besúgó lenne vagy legfeljebb bukott tőzsdeügynök, aki egy sikertelen kontremín után az emeletről fejest ugrik az utca kövezetére. Pár sor csupán a napilapok rendőri rovatában. Semmi misztérium, semmi rembrandti homály.

Annak, hogy Júdás hitvány alakja körül hosszú évszázadok során sejtelmes köd fonódott, nem Júdás titokzatos egyénisége, nem az ő állítólagosan bonyolult sátáni lelkülete az oka, hanem a figurájával foglalkozó írók, művészek képzeletének lázas lobogása, amely a megváltás kifürkészhetetlen, fenséges misztériumának csodálatába merülve a legjelentéktelenebb árnyékot is úgy igyekszik feltüntetni, mintha az a kápráztató napragyogásnak lényeges alkatrésze és nem csupán kísérő jelensége lenne.

HUMOROS ELEM A BŰNBEN

Lombroso a bűnözőknél mutatkozó nagyfokú ravaszságot nem szellemi, hanem ösztönszerű tulajdonságnak tartja. A nagystilű szélhámosoknál mégis magasabbfokú szellemi munkát kell feltételeznünk, mint a közönséges tolvajfurfang, amely lényegében inkább kézügyesség és merészség vegyülete. A szellem játékának jóformán semmi köze sincs hozzá.

A gyakorlati példák inkább Erich Wulffen német kriminalista mellett tesznek tanúbizonyságot, aki ügyészi állásában sokszor folytatott eszmecserét — szükség esetén levélváltást is — nagystilű szélhámosokkal, csalókkal, okirathamisítókkal. Wulffen gyakorlati példákkal mutatja ki, miként bontakozik ki a gyermekkor hazugságaiból és a fiatalkor túltengő fantáziájából a szélhámosság iránti hajlandóság. Összehasonlítást tesz ugyanakkor az író és színész művészi érzéke, valamint a szélhámos fondorlatos megfigyelőképesége és alakoskodása között.

Semmiesetre sem lehet valami megtisztelő íróra és művészre nézve, ha valaki párhuzamba állítja őket közönséges szélhámosokkal, börtöntöltelékekkel. De hiszen a tudós kriminalista sem közönséges züllött késelőkkel, hanem világmárkás kalandorokkal hasonlítja össze őket. Ezeknek kezéhez vér nem tapad, durvaságra egyáltalán nem kaphatók, sőt a legtöbben előkelő világfi módjára közelítik meg kiszemelt áldozatukat és szellemes aforizmák, esetleg humoros csevegés közben sarcolják meg a kapzsiságot és korlátoltságot, ritkább esetekben a jóhiszeműséget.

Ha néhány példára rávilágítunk, ki fog tűnni, hogy a büntettek között a szélhámosok képezik a humoristák kasztját, akiknek nevető közönségük van, nemcsak az újságolvasók hatalmas táborában, de akárhányszor az őket üldöző nyomozók és bírák között is.

A mindennapi életben megfigyelhető kisebb-nagyobb szédelgések áldozatait legtöbbször kapzsiságuknak köszönhetik szenvedett kárukat, mert e nélkül szóba sem állnának a cselvetővel, aki tisztában van azzal, hogy csak anyagi haszon csillogtatása mellett bűvölheti el az áldozatot. A

kapzsiság mellett természetesen túlzott fokú jóhiszeműségnek, ha egyenesen nem korlátoltságnak kell jelentkeznie.

Párizsban jó néhány év előtt a napilapok apróhirdetései között egy pénzügynök azt hirdette, hogy bárkinek elárulja a biztos meggazdagodás útját, aki 1 frankot küld be bélyegben a megjelölt jeligére. Sokan csalásra gondoltak, de azért kísértette őket a lehetőség, hátha mégis... és beküldték a frankot.

Téved, aki azt hiszi, hogy a pénzügynök nem tartotta be szavát. Postafordultával válaszolt. Nem sokat, csak 3 szót: „Faites comme moi.” (Tegyen úgy ön is, mint én.)

A kíváncsiak nagyrésze tréfára vette a dolgot, de akadtak közöttük olyanok is, akik feljelentették a pénzügynököt. A büntető bíróság első fokon felmentette. Az ügyész és bíró is nagyfokú humorérzékkel rendelkezhetek. A fellebbezési fórum azonban nem nevetett. Elítélte a csalót, mégpedig súlyosan. A rendőrség megállapította időközben, hogy a pénzügynök tekintélyes vagyonra tett szert a furfangos hirdetéssel néhány esztendő alatt.

New-Yorkban egy bevándorolt olasz szobrász fáradtságosnak találta a kenyérkeresést kizárólag művészi munkával, azért naponként kiírta a lapok halálozási rovataiból az aznap elparentált jómódú embereknek pontos címét és még ugyanaz nap izlésesen csomagolt téglékben közönséges cipőkenőcsöt küldött a halott címére, 5 dollár utánvétellel. A gyászoló család többnyire kiváltotta a küldeményt abban a hiszemben, hogy még az elköltözött rendelte meg a gyógyszer.

Hamburg egyik leggazdagabb kereskedője néhány hajórakomány árut irányított Amerikába. A szállítóleveleket és hajóokmányokat egy-egy példányban az amerikai kereskedőknek is elküldte és azok ellenében megkapta a kereskedőktől a szállítmányokért járó összegekről szóló bónokat, amelyek az áruk Amerikába való érkezése napján lettek volna esedékesek. Az üzleti közvetítést lebonyolító bank tévedésből a szállító kereskedő javára írta a bónokat még az esedékesség ideje előtt. A kereskedő előleg gyanánt kb. 15 és fél milliárd márkát vett fel dollárcekkekben a newyorki American Express Company terhére. Kiderült,

hogy a kereskedő kevesebb és silányabb árut szállított és hogy az árut kísérő okiratokat és másodpéldányokat is meghamisította. A tettes repülőgépen menekült Amerika felé, útközben azonban kényszerleszállás közben elfogták. Arra a kérdésre, hogy miért éppen Amerikába akart menni, az volt a felelet, hogy az áldozatok dühében akart gyönyörködni.

Antonio Llusia y. Buse a világ különböző részein követett el különböző csalásokat előkelő bankok kárára, valóságos hitelleveleken feltüntetett összegek korrigálásával. Két év alatt 4 millió frankot harácsolts össze ilymódon. Joggal a csalás mesterének tekinthették a céhbeliak, mert egyik sem dicsekedhetett azzal, hogy 52 törvényszék bocsátott ki ellene elfogató parancsot vagy körözőlevelet.

Nem riadt vissza a házasságszédelgéstől sem. Gáláns költekezései Dél-Amerikában a legelőkelőbb társaságokhoz is jó ajánlólevelek voltak. Hat ízben nősült. Havannában oltárhoz vezette egy ottani rendőrtiszt bájos leányát csak azért, hogy a gyanút későbbi manipulációinál elterelje magáról.

Dr. Erich Wulffen említi meg egyik könyvében, hogy Margarete S. nevű szélhámosnő, akinek bűnügyében — mint ügyész — ő képviselte a vádat, furcsa módon hálálta meg a bűnper során tanúsított fáradozását. A szélhámosnő Wulffen előterjesztése alapján korlátozott beszámíthatóság következtében szabadult meg a vizsgálati fogságból. Első útja szabadulása után a legelőkelőbb divatszalonokba vezetett, ahol pompásan kiöltözködött Erich Wulffen szám-lájára. Eljárásának indokául azt hozta fel, hogy mivel Erich Wulffen ügyész indokolatlan vádjai alapján került vizsgálati fogságba, Wulffen köteles gondoskodni róla. Ezután szerelmes levelek özönével árasztotta el Wulffent és végül azt követelte, hogy vegye el feleségül, mert rehabilitációját másképp kifogástalanná nem teheti. Németország nagyobb városaiban utazgatva, nem egy helyen sikerült elbocsátó levele alapján a szállodaigazgatókkal elhitetni, hogy a kárára elkövetett bírói tévedést az államkincstár tartozik azzal jóvátenni, hogy megrongált egészségének

helyreállítási költségeit fizeti. A számlák ismét Wulffen címére érkeztek.

Manulescu, hírhedt szélhámos, ügylátszik, nagyra értékelte Wulffen ügyész irodalmi munkásságát, mert amikor egyik újságíró arra biztatta a szélhámost, hogy nagyszabású csínyjeit színpadra vigye, az impresszárió jól jövedelmező állását Wulffennek ajánlotta fel, viszonzásul azért az előzékeny bánásmódért, amelyben Manulescunak a drezdai fogházban része volt.

A világ szélhámosainak legagyafúrtaabb fogásain is túltett azonban John Law of Lauriston, edinburghi dúsgazdag aranyműves és bankár fia.

XIV. Lajos ravatalon feküdt, amikor Orleansi Fülöp regens-herceg azon a ponton állt, hogy a királyi ház pénzpocsékolása következtében kimondja az államcsődöt. Ekkor Law jelentkezett nála valóban nagyszabásúnak ígérkező pénzügyi terveivel, amelyek hivatva lesznek Franciaországot a tönk széléről visszarántani. A herceg annyira bízott az előterjesztett tervben, hogy Lawnak engedélyt adott magánjegybank felállítására. A bank hamarosan megkezdte Banque Generale cég név alatt működését s hamarosan nagy népszerűsége tett szert a francia nagy- és kistőkések között, mivel már az első félévben hét és fél százalék osztalékot fizetett. Akiknek ércpénzük volt, azt befizették a bankba, ahol erről az összegről nyugtát, vagyis bankjegyet kaptak, mely a forgalomban a pénz helyettesítette, mert hisz a bank nyugtája ellenében bárkinek ércpénzt szolgáltatott ki. Amikor a bank hitele annyira fellendült, hogy elő sem fordult többé a bank nyugtájának bemutatása ércpénz kifizetése céljából, Law hozzányúlt a fedezetnek lekötött aranykészlethez s azt különböző üzletekbe fektette bele. Law műveleteinek az lett a következménye, hogy a tőkések mindig merészebben játszottak, minek következtében általános áremelkedés állott be. A termelők és munkások azonban tőke hiányában nyomorba jutottak.

Law üzletágainak egyike volt az általa alapított Compagnie d'Occident, később Missisippi, kereskedelmi társa-

ság, melynek célja volt az orleansi herceg által átengedett louisianiai francia gyarmatok üzleti kiaknázása.

A polgárok befizetett tőkéjük után részvényt kaptak, ennek alapján pedig később osztalékot. A részvények ugyancsak pénzként forogtak, mégpedig nem névérték, hanem árfolyam szerint.

A részvénytársaság szoros kapcsolatban állt a Banque Generale-val. 100 millió tőkével kezdte meg működését, később 50 millió livre névértékű részvényt bocsátott ki. Ezek voltak a leányrészvények, „les filles”. Law most már bérbe vette a pénzverési jogot is és újabb 500 livre névértékű 50,000 darab részvényt bocsátott ki 100 livre árfolyamon. Ezek voltak az unokarészvények („les petites filles”).

Ekkor hihetetlen arányú hazardjáték és spekulációs szellem kezdődött Párizsban. A részvények árfolyama 1000 frankos névértékről hamarosan 20,000 frankra ugrott. Párizsban mindenki játszott, a vidék és külföld is Párizsba tödült, úgyhogy egykorú feljegyzés szerint 250,000 emberrel megduzzadt Párizs lakossága. Law ugyanis ügyes reklámmal rendíthetetlen bizalmat szerzett a louisianiai vállalkozás iránt, habár akkor már bizonyossá vált, hogy az odaözönlött gyülevész nép alkalmatlan a valóságban meglevő természeti kincsek kihasználására. A titok ki is pattant s a párizsi szerencsejátékosok rémülve vették tudomásul, hogy pénzüik elveszett. A részvények árfolyama állandó zuhanó tendenciát mutatott. Law a katasztrófát feltartóztatandó, magas osztalékokat fizetett ki a bank pénzéből, amelyre fedezetlen papírpénzt volt kénytelen kibocsátani, úgyhogy a forgalomban levő pénz összege hatmilliárdra rúgott. A drágaság ezzel arányban állandóan emelkedett, míg végül a parlament törvényt hozott, mely szerint sem a Banque Generale bankjegyeit, sem a Mississipi részvényeit adófizetésre elfogadni nem lehet.

Ezzel ki volt mondva Law mindkét vállalatára a halálos ítélet és teljes katasztrófájában mutatkozott a huzamosabban leleplezett államcsőd is.

Law a nép felháborodása elől Velencébe menekült, ahol csupán Orleansi Fülöp csekély kegydíjából tartotta

fenn magát s az egykor dúsgazdag ember teljesen elhagyatva és nyomorúságos anyagi viszonyok között halt meg.

Egy ország csődje nem tartozik éppen a humoros esetek közé, de igenis súrolja a nevetségesség határait az a mohóság, amellyel egy ország kormányzata s általában kitűnő üzleti érzéket tanúsító lakossága vakon rohant egyetlen nagystílus szélhámos által megcsillogtatott légvár, a meggazdagodás lehetősége felé.

A BÜNÖZÉS JÁRVÁNYA

Valamely ország bűnügyi statisztikájából ki lehet mutatni, hogy vérkeringése egészséges-e vagy kóros elváltozások zavarják életfunkcióját. Különösen az erőszakos bűncselekmények számaránya dönti el a diagnózist.

Amíg becsületsértés, testi sértés, lopás, sikkasztás, okiratok és értékek hamisítása, csalás működnek közre a lázgörbék irányításában, nyugodtan alhatik a dolgozó társadalom. Nagyrítkán egy-egy betörés vagy gyilkossággal párosult rablás sem ejtheti aggodalomba a kezelőorvosokat.

Ha azonban a vagyon elleni bűncselekmények mellett az emberek testi épsége és élete elleni bűntettek — rablás, emberölés, gyilkosság, fegyveres sztrájk, utcai rombolás — sűrűn ismétlődnek, gyökeres kúrának kell a nagybetéget alávetni, hogy az el ne pusztuljon. Ha pedig egy ország közbiztonsága gyenge lábon áll, erkölcsi, gazdasági, kulturális nívója sem bírhatja el a komoly kritikát.

A nagy háborúk és forradalmak idején természetesen a nagybeteg állapotára vonatkozó pontos diagnózist megállapítani nem lehet. A rendkívüli állapotokkal rendkívüli hatósági intézkedések is járnak, és a lakosság megszokott életviszonyai alapos változást szenvednek. Ha még hozzá vesszük azt is, hogy a modern háború harci eszközei közé besorozták az ellenséges ország polgári lakosságának tervszerű forradalmosítását, el kell ismerni, hogy nehéz feladatot tűz maga elé az, aki a mai általános világfelfordulás közepette a bűnözés általános okainak felsorolására vállalkozik.

Egyet kétségtelenül meg lehet állapítani, hogy a bűnözés járványa a legújabb korban állandóan terjed és mindinkább veszedelmesebb méreteket ölt az egész világon. Vannak ugyan nagytekintélyű kriminológusok, különösen amerikaiak, akik egészséges tünetnek tartják a bűnözés elfajulását és azt állítják, hogy a civilizáció rohamos fejlődésének a bűnözési járvány elmaradhatatlan kísérője.

A gyakorlati kriminalisták természetesen élesen szembe helyezkednek ezzel a hipermodern állásponttal és azt állítják, hogy a bűnözés nagymérvű elterjedése egy államban előbb-utóbb a köznyugalom és közrend teljes felfordulását eredményezi. Az erkölcsi rothadás sohasem lehet fejlődésnek, egészséges kultúrának az ismertető jele. Még Amerikában, a nagy lehetőségek hazájában sem. Hiába hivatkoznak a tudósok történelmi példákra, amelyek azt bizonyítják, hogy a kultúra, a gazdagság, a jólét felfokozásával a nincstelenek életigénye is túlméretezett szokott lenni és ezt az életigényt kielégíteni törvényes eszközökkel módjukban nem állván, önkénytelenül a bűn útjára sodródnak.

A történelmi példák azt is bizonyítják, hogy az elpusztult világbirodalmak akkor léptek a hanyatlás lejtőjére, mikor a vallás-erkölcs, a családi élet tisztasága, a törvények tisztelete pusztá fogalmakká lettek és mindenfelé a bűn ülte orgiáit. Az USA tudósai fejlődésnek minősítik a kultúra, gazdagság, jólét túlérett állapotát is. A túlérett állapot azonban minden élő organizmusnál a hanyatlás, a rothadás periódusának kezdetét jelenti.

Az Egyesült Államok a legifjabb államok sorába tartozván, a bűnözés járványát nem elhasznált életerejének, hanem egyéb okoknak kell tulajdonítanunk.

A „business is business” elve, amely előtt már jóformán minden világrész hódolva porban hever, Amerikából indult világkörüli útjára. Aligha csalódnak azok, akik azt jövendőlik, hogy ez a dédelgetett szülöttje az Újvilágnak hovatovább nyakát szegi szülőjének. Ezek a jósök Krisztus nyomdokain haladnak ugyan, a bibliai aranyborjúról veszik hasonlataikat és „Oszd el mindenedet és kövess engem”

a jelszavuk, de azért az USA mégis fel-felfigyel rájuk, ha nem is áll meg a további gazdagodás felé való rohanásában.

Időközönként egybegyűjti szaktekintélyeit és azok véleménye alapján előírja a gyógymódot, amellyel a beteg szülöttet orvosolni kell. Ezek a gyógykezelések azonban csak a kórtüneteket távolítják el időnkint a nélkül, hogy a kórokozó baktériumokat véglegesen kiirtanák a szervezetből.

Ilyen tüneti kezelés volt régebben a prohibitio, később ennek visszavonása és a túlságosan elszaporodott gangsterbandák főnökeinek lakat alá helyezése, majd a bevándorlás nagymérvű korlátozása.

Újabbak ezek a tudósok a bolsevizmus terjedésének és a nagymérvű munkanélküliségnek igyekeznék gátat vetni abban a hitben, hogy ezek a kriminalitás legfőbb kórokozói. Bizonyára mindkettő veszedelmes betegség, de nem leküzdhetetlen, ha idejekorán jön a segítség.

Csak hogy az Egyesült Államoknak azokon a járványos betegségeken kívül, amelyek jóformán minden modern államot kerülgetnek, egészen speciális, mondhatnánk egzotikus betegségei vannak, amelyek a túlméretezett szabadság fattyúhajtásai, később talán a hóhérai lesznek.

A nemkívánatos külföldi elemeknek a múltban történt korlátlan befogadása, a féktelen spekulációs áramlat, a korlátlan fegyverviselési szabadság, az ezzel kapcsolatos terrorisztikus cselekményeknek szinte átható!hatatlan szövevénye, végül a négerkérdés, azok a különleges betegségek, amelyekkel Amerikának meg kell küzdenie, ha előbb nem is, a most dúló világháború befejezése után.

A nemkívánatos külföldi elemek előtt az USA egy kissé talán későn zárta le sorompóját. A korábban bevándorolt kétes elemek már túlságosan felszaporodtak ahhoz, hogy a sorompó további lezárása a megingótt közbiztonsági állapotokat korrigálja.

Az új bevándorlási törvény már drákói intézkedéseket tartalmaz az újabb jövevények ellen. Az USA törvényhozói alkalmasint kezdik komolyan venni az ókori népek történetének tanúságait, amelyek szinte refrénszerűen mu-

tatnak rá a külföldi nemkívánatos elemek beözönlésére, mint olyan jelenségre, amely el szokta indítani egy-egy hatalmas birodalom széthullását.

A féktelen spekulációs áramlatot aligha tudná már Amerika törvényhozása megállítani, mégha akarná sem. A látszat szerint ugyan nem is akarja. Tudósai ezidőszereint még nem szívlelték meg a bibliai példázatokat az aranyborjú imádásáról és Babilon pusztulásáról.

A korlátlan fegyverviselési szabadság már inkább nyugtalanítja az amerikai kormányzatot. A revolver olyan magától értetődő használati tárgya a jenkinek, mint a kalapja vagy a nadrágja. Rendszerint bánni is tud vele, csak az a baj, hogy igen sűrűn szokta ejteni a fegyverhasználatnak. Egyik-másik amerikai állam rendőrfőnöke korlátozó intézkedéseket léptetett életbe a szabad fegyvervásárlás ellen, a szomszédos államok azonban ilyen korlátozásoktól idegenkedtek és szívesen szolgálták ki a tilalom alatt álló ország fegyvervásárlóit. A most dúló világháború tette csak lehetővé az USA kormányelnökének, hogy egységes fegyverviselési tilalmat léptetett életbe minden hadviselő amerikai állam területén.

Csak hogy a várt eredmény helyett egészen furcsa következményei lettek az általános tilalomnak. Nemrégiben olvashattuk a semleges államok lapjaiban, hogy az amerikai polgárok fegyvertelenségét a gangsterek a maguk hasznára igyekeznek kihasználni. Olvashattuk, hogy Mexikóban ötven tagú rablóbanda szövetkezett a forgalmas útvonalakon közlekedő közúti és magánjárművek utasainak kifosztására. Előre számítottak rá, hogy az utasok ellenállást nem fognak tanúsítani, hiszen a fegyvertartási tilalom leszerelte őket. A rendőrség váratlan közbelépése ellen pedig úgy védekeztek, hogy a kifosztott járműveket keresztbe állították az utcák torkolatánál. Katonai erők üldözik őket, de eddig eredménytelenül.

A négerkérdés ugyancsak sürgős megoldásra vár. A törvényhozók belátván a néger munkaerő nélkülözhetetlenségét, jogkiterjesztéseket kísérelnek meg a néger lakosság javára. Minden ilyen újítás azonban véres összeütközések-

re, terrorcselekményekre szolgáltat okot a fehérek és feketék között.

Az elavult büntető törvénykezési rendtartás egészségesebb alapokra fektetése, az amerikaiak törvényiszteletének a mainál magasabbra emelése mindenesetre sokat segíthetne azon a sokféle váltólázon, amelyek az Újvilág szervezetét keresztül-kasul járók.

Lehet, hogy valaki az olvasók közül a fogadatlan prókátor hálátlan szerepét juttatja nekünk, amiért egy hatalmas birodalom belső zavaraival foglalkozunk.

Amerika belpolitikáját bonckés alá venni csakugyan nem lehet feladatunk. Csakhogy a korlátokat nem ismerő üzleti szellem nem egy birodalom belpolitikája többé, hanem világnézet, amelynek több és őszintébb rabszolgája van az egész világon, mint volt valamennyi egyiptomi fáraónak. Ez a világsszellem nem belpolitikai, hanem közbiztonsági kérdés, immár tehát közönséges ragályos betegség, amely ellen minden erőnkkel védekeznünk kell.

Ahhoz azonban, hogy véglegesen erőt lehessen venni rajta, legelsősorban fel kellene ismernie Amerikának is és az egész világnak azt az igazságot, hogy a dolgozó milliók részére nincs más boldogulási út, csak amelyet Krisztus hirdetett. A szabadság, egyenlőség, testvériség, a javak igazságos elosztása, a szociális jólét, a tartós békesség és szeretet a világ népei között kizárólag és megfellebbezhetetlenül csak az ő igéi nyomán valósulhatnak meg.

A REND-ŐRZÉS TUDOMÁNYA

Még egy emberöltővel ezelőtt nagyizolárnak tűnt volna fel tudományról beszélni ott, ahol az isteni és emberi törvényektől elrugaszkodott ember megfékezése a nyakoncsípés műveletével kezdődött és a kalodával vagy deressel rendszerint be is fejeződött.

Ugyancsak gúnyosan mosolyogva fogadtak volna egy olyan kísérletet, amely párhuzamba állítja a papi hivatást a rendőrzés mesterségével.

Rövid elmélyedés azonban a világtörténelem letűnt évezredek között, mindenkit meggyőzhet arról, hogy kivétel nélkül minden állam eljut fejlődése bizonyos fokán annak a felismeréséhez, hogy a jó és rossz között vergődő ember lelki egyensúlyozásához nem elég a valláserkölcsi felvilágosítás, a hitélet kimélyítése, az igaz ember típusának kiformálása, követendő magatartásának vallási, világi törvényekkel való körülhatárolása, hanem szükséges bizonyos kényszerítő erő is, amely az esendő embert lépten-nyomon istápolja, támogatja, helyes irányba terelgeti, ha kell, fenyték árán is. Azokat az irányelveket pedig, amelyek a terelgetés műveletét részleteiben meghatározzák, nagyhírű próféták, vallásalapító doktorok, világhírű tudós papok gyűjtötték egybe már a történelem előtti idők ködbevesző messzeségében.

Már Krisztus születése előtt 4—5000 esztendőre visszamenőleg találunk írott emlékeket, amelyek egy-egy népfajnak erkölcstanát tartalmazzák. Ilyenek a Zend-Aveszta, a parszik (óperzsák) szent könyve, amelynek szerzője Zoroaszter (Zarathrusta) próféta lett volna. Az ó-indusok irodalmának legrégibb emlékei a Védák szent könyvei. A zsidók Pentateuchus néven ismert öt könyve,

amelyeket Mózesnek tulajdonítanak, szintén a legrégebbi erkölcstanok egyike. A Talmudnak ez a legrégebbi része (héber nyelven Tóra).

Talán a felsoroltaknál is régebbi az ó-egyiptomiak erkölcstanát magában foglaló Halottak Könyve,⁷ melynek egy példányát minden múmia mellé elhelyezték a hozzátartozók.

Az ó-egyiptomiak felfogása szerint az élet voltaképpen nem végződik be a földön, hanem a halottak a föld alatt is folytatják az életet. Ez okból igyekeztek meggátolni a test feloszlását a balzsamozással, amely az egyik legfőbb rituális szertartásuk volt.

A sírfeliratok a mellett tanúskodnak, hogy az ó-egyiptomiak rendíthetetlenül hittek a lélek halhatatlanságában és életük örök készülődés volt a halálra. Koporsót helyeztek az asztalra lakoma közben is, hogy figyelmeztesse őket az elmúlásra. Az írott emlékek azt is bizonyítják, hogy az ó-egyiptomiak igyekeztek életükben betartani a vallás-erkölcsi parancsokat. Mégis számos feljegyzés fejtett közrendészetükről tesz tanúságot. Ügylátszik, hogy a rabszolgák adtak sok munkát az egykorú rendőrségi szervezetnek.

Az ó-egyiptomi rendészet

Kezdetben rendes sorkatonaság képezte a rendőrségi állományt az országos rendőrfőnök vezetése alatt, aki rangban közvetlenül a miniszterelnök után következett és helyettesítette magát a fáraót is, ha az székhelyétől távol volt. A rendőrlegénység ezredei 7—7 szakaszra oszlottak. Minden szakasz fölött lovastiszt parancsnok volt. Az egyes szakaszok hét századból álltak egy-egy százados parancsnoksága alatt. Az ország tizennégy közigazgatási kerületre volt osztva, úgyhogy egy-egy szakasz rendőr két kerületben látta el a rendfenntartó szolgálatot.

A rendőrlegénység ezen szervezetét később a rómaiak és még később az angolok mintául vették saját rendőrségi szervezetük kiépítésénél.

Tévedés azonban azt hinni, hogy az egyiptomi rendőrség állománya ezzel ki is merült és hogy működése

pusztán a bűnözők előállítására szorítkozott. Külön rendőri szervek a folyamrendészetet, külön rendőri szervek az idegen-rendészetet látták el.

Az ország létalapja és termelőképessége elsősorban a Nílussal volt összefüggésben, amelynek hajózási rendtartása biztosította Egyiptom tengeri kereskedelmének hegemoniáját. Ez a hegemonia teremtette meg Egyiptom gazdagságát és magas kultúrszintjét, amelyeket megbámulni éppen úgy özönlöttek hozzá az idegenek akkortájtban, mint a legújabb korban Európa nagy metropolisaiba.

Az idegeneket az egyiptomi rendőrség összeírta, nyilvántartotta, ha kellett, kiutasította, meg is büntette. Ugyancsak a rendőrség hatáskörébe tartozott a rituális ételek, a balzsamozások, a járványok idején szükséges kényszerrendszabályok ellenőrzése. Volt bejelentőhivataluk is. Ennek tiszte volt az általános munkakényszerrel szóló törvény és az adózás ellenőrzése.

A marxi ideológia előfutárjait is megtalálhatta már az Ó-Egyiptomot látogató idegen. A gúlkákat építő rabszolgák lázadása elég sok gondot okozott a fáraóknak. A lázadásokat a magtárak megnyitásával szerelték le rendszerint, ami mindenesetre hatásosabb és humánusabb eszköz az elégedetlenség lecsillapítására, mint a népvézérek felelősen uszítása az oktan rombolásra és vérontásra.

A bűnügyi nyomozás terén szintén elég magas nivót ért el a fáraók népe. Mindenesetre szarvánál fogták meg az ökröt.

Pontos személyleírást tartalmazó körözvények kibocsátásával egyidejűleg nagy összegű vérdíjakat tűztek ki a tettes fejére. Az emberi kapzsiságra többet építettek, mint holmi műkedvelő detektív trükkjeire. Egy Krisztus előtti, II. Ptolomeus uralkodása idejéből maradt körözés (a legrégebb) szövege mutatja, hogy az egyiptomi rendőrség a személyleírások felvételénél nem a könnyen melőzhető vagy félremagyarázható általános tudnivalókra (orra, szája rendes, fogai épek stb.) helyezte a súlyt hanem a ruházat pontos leírására, valamint a figyelmet felkeltő kirívó és az emlékezetbe vésődő sajátosságokra

(testtartás, sebhely, forradás, anyajegy, testi fogyatékoságok stb.).

Nem volt ismeretlen az egyiptomiak előtt az internálás intézménye sem. A csatornák, utak, piramisok építését, bányák művelését rabszolgákkal, hadifoglyokkal, külföldiekkel, politikailag gyanús elemekkel végeztették.

A proletárdiktatúra véres káoszából is kapott már izelítőt Egyiptom. A piramisok építése idején lezajlott zavargásokról emlékeztet, egy Ma-n-Thot nevű egyiptomi pap papiruszon feljegyzett adatai szerint a XIX. dinasztia idején — közvetlenül II. Széti uralkodása előtt — tizenkét éven át bitorlók ültek Egyiptom trónján. A turrai kőbányákban dolgozó héberek (mintegy 80,000 fő) egy Osarsyph vagy Mózes nevű heliopolisi pap vezetése alatt fellázadtak és a solymiták nevű szíriai pásztornéppel szövetségre, titokban felfegyverkeztek és elfoglalták Egyiptomot. Amenophis király népével és hadserege nagyrésztével Aethiopiába menekült. A lázadók városokat, falvakat perzseltek fel, a templomokat kirabolták, berendezéseiket összetörték, a szent állatokat az egyiptomi papokkal leölték és a leölt állatok húsát elfogyasztván, a papokat meztelenre vetkőztetve az utcára dobálták. Amenophis végül is megerősített hadseregével fia, a későbbi III. Ramszes segítségével leverte a lázadókat és egész Szíriáig üldözte őket.

A görögök rendszete

A görögök rendőri szolgálatra skytha ijjászcsapatokat tartottak (Athénben 1000 főből), melyekhez az emberanyagot a Pontos-melléki rabszolgapiacon állami költségen vásárolták.

A közrend fenntartására szolgáló intézkedések között találjuk a fényűzést, a bor élvezetét korlátozó tilalmakat. A nőket különös szabályok alá vetik és például megtiltják nekik a nagy kísérettel való megjelenést nyilvános helyen. A kíváncsiak, a garázdák, tékozlók, naplopók, koldusok ellen külön szigorú törvények lépnek életbe. A polgárok keresetét is ellenőrzik és szabályozzák. Az öregek és árvák

vagyonát védik a hűtlen gyámok ellen. Pénzbírság, testi fenyíték, száműzetés (kiutasítás) voltak a büntetésnek.

A bűnvádi eljárás a vérbosszú és néptörvénykezés régi szokásaitól eltérően törvényes kereteket kap. A home-rosi korban a gyilkos elmenekül a család kötelező vérbosszúja elől és a büntudatnak árnyéka egyáltalán nem kíséri. Későbbi időben a közfelfogás elismeri, hogy a ki-ontott vér megfertőzi a gyilkost. A megsértett istenek, va-lamint a meggyilkolt bosszú szellemeinek kiengesztelése végett a gyilkosnak alá kell magát vetnie a megtisztulás külső szertartásainak a tisztító Zeus (Zeus Katharsios) nevében. Miután azonban a gyilkosság nemcsak a meg-gyilkolt rokonságát, hanem az isteneket is megsértette, de a közbiztonság szempontjai is követelik, az államnak kell megállapítania, vajjon a gyanúsított elkövette-e a terhére rótt bűncselekményt és érdemel-e büntetést. Az eljárást azonban ezentúl sem az állam indítja meg, hanem a rokon-ság, amely vétkezik az isteni törvények ellen, ha ebbeli kötelességét elmulasztja.

Az eljárást gyilkossági ügyekben a vérbosszúra köte-lezett rokon azzal kezdi meg, hogy vád alá veszi a gyanú-sítottat és megtiltja neki a piac és templomok látogatását. Ha erre a bűnös beismerésben van és nincsenek mentő körülményei, azonnal számkivetésbe megy. Ha tagadásban van, az Akropolisz nyugati kapuja előtt levő dombra, az Areopágra menekül, a bosszuló Erinyesek, az éj leányai székhelyére, ahol a „bűn kövén” üt tanyát, szemben vele pedig az „engesztelhetetlenség kövén” a vádló foglal helyet. Mind a ketten megesküsznek vallomásaik igazságára, el-átkozzák magukat és egész nemzetségüket az esetre, ha valótlant mondanának. Ezután az Areopág tanácsa (a nyu-galomba vonult tisztviselőkől alkotott törvénykező testület) a második archon (a „király”) elnöklése alatt kimondja az ítéletet, mely kedvezőtlen esetben a bűnöst kiszolgál-tatja a bosszúnak. Mérgezés és gyujtogatás ügyében is az Areopág ítél.

Más volt az eljárás, ha a vádlott elismerte a tettet, de jogosnak vagy véletlenségből történnék állította. Ilyen

esetben ideiglenes számkivetéssel vezekelhették vagy bírságot fizetett a rokonságnak. Ezen törvényszékek számára külön bíróságot szerveztek 51 bíróból (epheták), akiknek elnökei a második archon vagy a phylobasileus voltak. Hozzájuk tartoztak az enyhébb elbírálás alá eső gyilkossági esetek (idegennek, zsellérnek vagy rabszolgának megölése), továbbá a felbujtásra vagy közvetett úton elkövetett gyilkosság, végül, ha a megmenekült gyilkos újra vád alá kerül. Az ilyennek nem volt szabad hazája talajára lépni, hanem a tengerre bocsátott csónakból védekezett a Phreatto forrás mellett. Ismeretlen tettes esetén a prytanisok tanácsának kellett jelentést tenni s ez azután gondoskodott a város megtisztításáról, elátkozta a tettest, s a gyilkos fegyvert vagy emberhalált okozó tárgyat kivitte a határból. Az ismeretlen tettes pedig idegen földön keresett valakit, aki házába befogadta és egy feláldozott malac vérével lemosta róla a vérontás szennyét.

Mint látjuk, a gyilkos büntetését — tekintettel a bosszú, a megtorlás jogos voltára — az állam rábízta a hozzátartozókra vagy apagyilkosság esetén az istenekre.

Csak Sokrates és tanítványa, Platon emelkedtek a krisztusi elvek magaslatára, mikor azt hirdették, hogy jobb elszenvedni a büntett hátrányait, mint az elszenvedett jogtalansággért mások életét kioltani.

Róma rendőrsége

Világvárosainak közbiztonságát az ókori Róma rendőrsége olyan tökélyre emelte, hogy mintául szolgált azóta több újonnan keletkezett állam rendőrségének is. A rendőrségi intézmény keletkezése majdnem egyidős Róma alapításával, amikor még minden hatalom a király kezében összpontosult. Az ítéletmondó napokon a király kocsija székén (sella curulis) ült törvényt a meghívott tanácsosokkal értekezve. Miután a pert megindította, a további tárgyalást ad-hoc helyettesekre bízta. Ilyen helyettesek a lázadások kivizsgálására kiküldött biztosok (duo viri perduellionis) és a gyilkosságkutatók (quaestores parricidii), az utóbbiak mellett szekundáltak a besúgók (delatori), akik

minden feljelentésért külön jutalomban vagy kitüntetésben részesültek. A vagyonelkobzással járó bűncselekmények így csaknem maradéktalanul napfényre kerültek a pénzsóvár delátorok ügybuzgalma folytán, ami néha hamis vádaskodásra is vezetett.

A legrégebb római államszervezetben a büntető hatalmat a családon belül a család feje (pater familias) képviselte. Nemcsak fegyelmi jogot gyakorolt a családtagok felett, de halálos ítéletet is hozhatott és végre is hajtatott. Például a férj megölhette hűtlen feleségét. A pater familias intézményének késő nyomai a modern büntetőjogban néhány magánindítványra üldözendő bűncselekmény.

Tisztán rendőri szervezet az aedilisek intézménye. A köztársaság alatt Krisztus előtt 494-ben a két tribun mellett két aedilist választottak, akiknek személye (temporári felügyeleti hatáskörüknel fogva) szent és sérthetetlen volt. Az aedilisek a mai rendőrfőnökök ősei. Eleinte csakis vagyonos arisztokraták pályázhattak az aedilisi állásra, mert hiszen fizetést nem kaptak és a cirkuszjátékok rendezése — ami egyik legfontosabb feladata volt az aedilisnek — hatalmas összegeket emésztett fel.

Feladatukat képezte a város feletti felügyelet (cura orbis). Hatáskörükbe tartozott a közforgalom, mértékegységek, súlyok, rabszolgák, állatállományok, gabonavásárok, középületek, fürdők, bormérések ellenőrzése. Feladatukat képezte még: a kereskedelmi forgalom pereinek elintézése, a fényűzés elleni törvények fogatosítása; utcák, terek, parkok, közutak tisztántartása; a közrend és közbiztonság fenntartása, az erkölcsiség és vallásosság megóvása, a közbiztonság rendezése, a prostituáltak ellenőrzése és türelmi igazolványoknak (licentia stupri) kiállítása, az okiratok megőrzése, a tűzrendészet ellátása.

Róma többibben teljesen leégett s ez szükségessé tette később önálló tűzoltóság megszervezését, külön aedilis parancsnoksága alatt. Megesett elég gyakran, hogy a háztulajdonosok maguk is felgyújtották házaikat, mert ilyen-

kor nagyobb összegeket kaptak gazdag barátaiktól és lekötelezett klienseiktől.

A rendőrlegénység kizárólag rabszolgákból állott, akik eleinte éjjeli őrzéjratokban cirkáltak a városban, később a városkapuk közelében, csoportokban végezték a közbiztonsági szolgálatot.

Augusztus császár 7000 főből álló rendőrséget szervezett, amely 7 cohorsra oszlott 1—1 lovastiszt parancsnoksága alatt. Minden cohors 7 századra oszlott 1—1 centurio parancsnoksága alatt. A rendőrhadsereg parancsnoka volt a praefectus vigilum. A császárok a rendőrlegénységnek nagy fizetést és polgárjogot adtak, a főnököket és csapattiszteket pedig gyakran kitüntették (lovaggá ütés, előléptetés stb.). A császárok idejében oszlik meg a rendőrség intézménye intéző és végrehajtó szervvé. Az első az aedilisi hatáskört, hivatalokat, a másik a csapattiszteket és legénységet foglalta magában.

A rendőrség 7 rendőrkaszárnyában volt elhelyezve, ezenkívül 14 őrszobában is, amelyek a templomok szomszédságában voltak felállítva.

Augusztus alatt a fővárosi rendőrség szervezete lassankint az egész birodalomra kiterjedt, mert a nagy gazdagság nagy bűnöket produkált, különösen a sötétség beálltával, amikor is az elhagyott utcák közvilágítás hiányában veszedelmessé váltak a járókelőkre. Az elkészt járókelők kézilámpásokat használtak és kíséretet vittek magukkal lehetőleg felfegyverkezve, mert a rablók és útonállók annyira elszaporodtak, hogy elrettentő például a razziák alkalmával elfogott szokásos bűnözőket a rendőrség a helyszínén kivégeztette vagy a cirkuszi játékok vadállatai elé dobatta. A házak kapuit a kapufélfákhoz láncolt rabszolgák (janitor) őrizték, akik harapós kutyákat is tartottak maguk mellett.

Már a római rendőrség tisztában volt a preventio jelentőségével, s ezért különös gondot fordított a megelőző rendészetre, ahová tartozott az erkölcsrendészet és az évente többször tartott tűzvizsgálat, nemcsak a középületekben, hanem a magánházak konyháiban is.

Az ókori rendőrségek szervezetéhez hasonlít nagy vonásokban a legújabb kor metropolisainak rendőrségi szervezete is. Csak persze idők folyamán a kultúra és technika vívmányaival állandóan bővítve, tökéletesítve.

A legújabb kor rendőrsége

A modern államok rendőrtestületei közül a legelső helyen az angolt emlegetik világszerte, míg a második helyre nagy ellenfelének, a német nemzetnek rendőrségi szervezetét sorozzák. Újabban mind gyakrabban emlegetik a japán rendőrséget is, amely igyekezett a különböző világvárosok rendőrségeinek erényeit elsajátítva, a saját erényeikkel egyesíteni.

Ha végignézzük a felsorolt három rendőrtestület szellemi és fizikai felkészültségén, jóformán alig találunk lényegesebb különbséget abban a három arzenálban, amelyekkel ezeknek az államoknak rendőrtestületei a bűnözők ellen harcba mennek.

A felsorolásnál külön kell választanunk az intéző és végrehajtó tisztikar kiképzését és a rendőrlegénység iskolázását, habár a legtöbb modern állam igyekszik tisztjeit olymódon kiképezni, hogy azok az örszemes rendőr gyakorlatban elsajátított szakismereteivel kezdjék el a magasabb rendőri tudományok területére való behatolást.

Németországban különösen nagy gondot fordítanak arra, hogy a rendőrtiszt-jelölt próbaszolgálatára alatt végigjárja mindazokat az elméleti és gyakorlati iskolákat, amelyekre a közrendőrök és altisztek kötelezve vannak. Felsoroljuk itt mindazokat a kellékeket és feltételeket, fizikai és szellemi rátermettséget igazoló személyi tulajdonságokat és azokat a tantárgyakat, amelyek a rendőrtisztképzés alapjául szolgálnak.

A rendőrtiszt-jelöltek első csoportja középiskolai érettségi bizonyítvánnyal vagy tanítói oklevéllel és kiegészítő vizsgával jelentkezik felvételre, ha német állampolgárságát, betöltött 20. évét, 168 cm testmagasságát és rendőri szolgálatra teljes alkalmatosságát igazolta. Az altiszti egyéves szaktanfolyam elvégzése után altörzsmester

lesz és rendes legénységi szolgálatra osztják be. Három hónapi gyakorlat után őrmester lesz, majd újabb hat hónap után főőrmesteri vizsgát kell tennie. A főőrmester három hónapi újabb gyakorlat után a spandaui rendőrsportiskola hallgatója lesz és befejezésül felső tiszti tanfolyamra vezénylik Eiche városába, ahol sikeres vizsga esetén rendőrtiszt-jelölt lesz és visszakerül tiszti próbaszolgálatra ahhoz az alakulathoz, amelyik iskolába vezényelte. Három havi szolgálat után előterjesztik tiszti kinevezésre. A rangfokozatok hadnagy, főhadnagy, százados, őrnagy és ezredes, hasonlóan a katonai rendfokozatokhoz.

A rendőrtiszt-jelöltek második csoportja kitűnően minősített rendőrökből és rendőr altisztekből áll. Ezeknél a kiképzési idő a középiskolát végzettekkel szemben három esztendő helyett nyolc esztendő.

A német rendőrség egészben véve katonai fegyelem alatt álló fegyveres végrehajtó hatalom, intéző tisztikarának tagjai azonban külön szakképzettséget is kötelesek szerezni annak a rendészeti ágnak követelményei szerint, amelynek igazgatására beosztást nyernek.

Lássuk most a *japán* rendőrtiszt-képző iskola tantervét, amely csaknem teljesen azonos az európai államok rendőrtiszti tanfolyamainak anyagával.

Egyéni nevelés a rendőri szolgálatra; az alkotmányjog és közjog alapelemei; magánjog alapelemei és rendőri vonatkozásai; közigazgatási jog és szolgálat; büntetőjog és perrendtartás; rendőrségi igazgatási és belső szervezeti tudnivalók; bűncselekmények fejlődése és nyomozása; kriminalisztika; kriminál-pszichológia; törvényszéki orvostan; rendőri vonatkozású vegytani és technikai ismeretek; egészségtan és ragályos betegségek; kényszer-nevelés; munkásjóléti kérdések; illettan; rendőri sportok és egészségápolás; tűzrendészet és tűzoltás.

Most látogassunk el *Párizs* rendőrségi laboratóriumába, ahol a bűnügyi nyomozás titkaiba nyer betekintést a tudásvágytól szomjas rendőrtiszt-jelölt. Itt történik a személyazonosítási eljárás; a nyomok és foltok felismerésére vonatkozó vizsgálat, a érvizsgálat; a ruha, cipő, körmök, fülzsír és hajzat (szőr) vizsgálata; hamis pénzek, névaláírások,

titkos vagy sifírozott írások agnoszkálása és megfejtése; löfegyverek, robbanászerek, kémiai anyagok vizsgálata, valamint a fergyvervizsgálat; a spiritizmus, okkultizmus, telepátia kísérletező munkálatai; pszihikai, pszihológiai, pszihotechnikai vizsgálatok és tanulmányok; a bírálás, mérlegelés, kombinálás, színek érzékelése, időbecslés, emlékezőképesség fejlesztésének módszeres oktatása és kísérletezései; végül a bűnügyi helyszínvizsgálat.

Ha most az előadottakhoz hozzávesszük még, hogy egy hivatása magaslatán álló rendőrtisztnek, sőt altisztnek és rendőröknek is gyors áttekintésre és felfogásra, logikus következtető képességre, éles, józan kritikára, gyors elhatározó és cselekvőképessegre, józan képzelő erőre, kitűnő emlékező képességre, ember és tömeglélekismeretre, szociális érzékre, tárgyilagosságra, pártatlanságra és energikus, elszánt magatartásra, haláltmegvető bátorságra van szüksége, körülbelül összegeztük mindazt, amit „rendőri tudományok” név alatt szoktak emlegetni, amely tudományokhoz járul aztán az egyéni rátermettség, műveltség és különböző szak tudományokban való jártasság.

Ilyen széleskörű és sokoldalú tudás és szakismeret talán semmiféle foglalkozási ág területén sem szükséges és nem található fel.

A londoni rendőrség még ezeknél is tovább megy. Eltekintve, hogy a világ minden részében levő gyarmatai, a tenger és folyamrendészet, a kikötővárosok speciális szolgálata még külön szaktudást igényelnek a rendőrtisztoktól, magasabb matematikai tudást igénylő számtani rejtvények megoldását is kívánja a rendőrtiszt tanfolyamokon.

Mekkora sebességgel kell üldözni a nyomozó rendőrtisztnek a bűntettet, aki négy és fél órával előbb olyan autóval szökött meg, amelynek óránkénti átlagos sebessége az üldözésre kirendelt autó sebességét nem haladja felül. Számításba kell venni a rendőrségi autó akadálytalan közlekedését a legforgalmasabb útvonalakon is.

Vagy pl. mi okozza a londoni ködöt és mivel lehet a ködképződést csökkenteni?

A Daily-Mail gúnyolódik ezeken a találós kérdéseken, amelyekből egy kötetrevaló véletlenül kezébe került egy

dartmoori fegyházból szabadult betörőnek. Először elképedt a betörő ennyi tudomány láttára, de azután megnyugodott e szavakkal: Hála Istennek, egyetlenegy kérdés sem szól arról, hogy miképen kell elfogni egy betörőt.

Dacára a sokrétű igénynek, amely a rendőrtisztek és rendőrök kiképzését előírja, tudományegyetemi képzettséggel a Scotland-Yard osztályvezetői rendelkeznek csupán, míg a beosztottaktól magasabb képzettséget nem kívannak, mint nálunk, Magyarországon, ahol az intéző tisztikar tagjai kivétel nélkül jogvégzetek.

Ha most már összemérjük azokat az erőket, amelyek a bűn elleni harcban a küzdőfelek részén érvényesülnek, a bűncselekmények üldözői akkora előnyben vannak a bűncselekmények elkövetői fölött, hogy voltaképen arra a megállapodásra kell jutnia a bűnözőnek, hogy létfenntartásának bűnös úton szerzett eszközei, a rendőrség előrelátása és felkészültsége mellett nem állanak arányban azokkal a veszedelmekkel és szenvedésekkel, amelyek csaknem bizonyosan elkövetkeznek a büntetett részére.

Miért van mégis, hogy minden modern állam bűnügyi statisztikája emelkedő tendenciát mutat és hogy a világ városok rendőrségeinek állandóan létszámszaporításra van szüksége a reá zúduló újabb és újabb feladatok miatt?

A háború — hangzik a válasz bizonyára mindenfelől. A szakember azonban nem ezen a véleményen van. A háború alatt életbeléptetett szigorú büntető rendelkezések — különösen a statárium — lohasztólag hatnak a bűnözők hajlandóságaira. A hadbavonulás ugyancsak nagy tömegeket sodor el a büntettek soraiból is. A szigorú határellenőrzés, az utazással járó nagy nehézségek, a „Mindenki gyanús, aki él” elvének elterjedése minden társadalmi rétegben óvatosabbá teszi a zürzavarosban halászókat. Igen sokan, habár nehezen és kedvetlenül, beletörődnek abba, hogy tisztességes munka árán jussanak mindennapi kenyerükhöz. A rendőrség és csendőrség állandó ébrenléte és zaklatása nem utolsó sorban hat serkentőleg erre a nehéz elhatározásra.

A háború alatt legfeljebb a hadiszállítások körül elkövetett visszaélések, pénz- és árucsempészés, árdragítás, élelmiszerhamisítás, kisebb lopások, csalások, sikkasztások

szoktak elszaporodni. Külön kell említeni a politikai bűncselekményeket és katonai titkok elárulására és kémkedésre vonatkozó bűncselekményeket, amelyek a háború kísérői szoktak lenni.

A vesztes háború befejezése után a győztes lábai előtt heverő államok valóban ki vannak téve a rabló, fosztogató, gyujtogató, bosszúálló csőcselék kapzsiságának és dühének, valamint a külföldről sűrűn beszivárgó kalandor desperádóknak, a minden zavarosban halászók zsákmányéhségének. Ilyenkor a vesztes állam rendőrsége is szegényebb emberanyagban és felszerelésben, tehát ellenálló ereje is gyengébb. A forradalmak kitörése rendszerint nyomon szokta követni a veszített háborút. Amit a háború vihara el nem sepert, elsöprik, helyesebben besöprik maguknak a forradalmak vezetői és rendes testőrségük, a szokásos büntettek, akiknek börtönei ilyenkor megnyílnak a vezetők jóvoltából, hogy rettegésben tartsák terrorcselekményeikkel az országot minden rendű és rangú dolgozó polgárát.

A Szovjetunió egy negyed század óta gondoskodik már róla, hogy a forradalmak minden átka és bűne rászabaduljon az egész világra és nem eredménytelenül. Ez a mótó a legfőbb oka a bűnözési statisztika általános emelkedésének mindenütt, talán az egy Amerikát kivéve, amely a forradalom viharain nem esett ugyan keresztül, de a bűnözés terén a legelső sorban áll, dacára mérhetetlen gazdagságának, természeti kincseinek és annak a szerencsés körülménynek, hogy az első világháborúban nem vett részt közvetlenül, csak mint az antant hatalmak támogatója. Amerikában azonban még speciális okok is játszanak közre a bűnözés állandó terjedésében, amelyekkel más helyen már részletesen foglalkoztunk.

A newyorki rendőrség szervezete nem alkalmas arra, hogy eredményesen vehesse fel a bűnösök elleni harcot, amit legjobban mutat az, hogy a bűncselekmények túlnyomó százaléka kiderítetlenül marad. Ezt állítja legalább New York egyik bírója a nyilvánosság elé bocsátott bűnügyi statisztikájában. Ő ugyan a bűnügyi eljárás elavult voltában keresi a nyomozások eredménytelenségének okát, ennek a véleménynek azonban ellene mond a gyakorlati élet idevágó

tapasztalata, amely szerint a rossz törvényeket is eredményesen lehet alkalmazni, ha megfelelő kezek irányítják és viszont a jó törvények is csődöt mondanak, ha hozzá nem értők vagy lelkiismeretlen emberek alkalmazzák. A hiba inkább talán ott van, hogy a világvárosok rendőrségi alkalmazottait egy városi hatóság (Municipal Civil Service Comission) veszi fel, amely inkább a testi alkalmazhatóságot, a revolver kezelésében való jártasságot és minél nagyobb személyi bátorságot, elszántságot kíván az ujoncjelöltektől, mint szaktudást. Ezek az erények mindenesetre elsősorban jönnek figyelembe minden állam rendőrujoncainak kiválogatásánál is, más kérdés azonban, hogy a gangster-támogatással megválasztott adhoc városi hatóság tagjai megbízhatóság szempontjából milyen elemeket bocsátanak a rendőrfőnök rendelkezésére. Az a széleskörű alapokra fektetett kiképzés, amelyben az európai rendőrségek tisztjei és leánysege is részesülnek, az amerikai rendőrségnél fölöslegesnek látszik, mert a rendőrség új alkalmazottainak kiképzése mindössze két hónapig tart, ami azonban aligha elég a szükséges tudnivalók elsajátítására, ha a szaktanfolyamok előadói mégoly képzett és sokoldalú gyakorlati emberek is.

A szesztilalom megszüntetése és a bevándorlás korlátozása óta a bűnözési járvány is lényegesen csökkent ugyan az USA-ban, ez az eredmény azonban inkább annak tulajdonítható, hogy a nagymértékben elszaporodott büntetettek kipusztítására állami rendőrséget szerveztek, amelyik kivételes hatalommal van ellátva. „Úgy löjj, hogy ölj!” — ez a jelszava legalább a sanfranciskói rendőrségnek, az elszaporodott rendőrgyilkosságok ellenszereként. A közönség tiltakozására ugyan vissza kellett vonni ezt az erélyes rendelkezést, amely pedig a rendőr megtámadása esetére vonatkozott. Az eredmény aztán az lett, hogy újra egymást érték az erőszakos bűncselekmények, úgyhogy egy hét alatt ezek száma meghaladta az ötvenet. Az erélyes utasítást tehát újból kiadta a rendőrfőnök, mire egy hét alatt mindössze hat erőszakos bűncselekmény történt.

Az USA bűnözési statisztikájának állandó emelkedésében a speciális okok a legnyomósabbak, nem az alkohol, a környezet, a bűnözési hajlam, az általános elszegényedés,

a háború és a többi bűnözést előmozdító tényező, amelyek mind közrejátszanak ugyan a bűnözés elterjedésében és szaporodásában, de minden modern államban jelentkeznek, mint a bűnözés általános indító okai.

ARCISMERET, SZEMÉLYAZONOSÍTÁS

Ismeretlen emberekkel ha találkozunk, önkénytelenül is végigvizsgáljuk őket arcuktól a lábuk fejéig, azután megállapítjuk magunkban, hogy az illető rokonszenves-e nekünk vagy nem. Mindezt pillanatok alatt és rendszerint tudat alatt. Persze ugyanezt teszi velünk az ismeretlen is.

Megbízható-e vajjon az így hozott ítélet? Miféle folyamat megy végig bennünk, mikor valakiről első benyomásainkat ítélet alakjában összegezzük? Az ember gondolat- és érzésvilága csakugyan arcára telepszik-e és rajzokat rögzít-e meg, azért talán, hogy előre figyelmeztessen bennünket, vajjon barát vagy ellenség közeledik-e felénk? Az agykérgekben lerakódó primitív ösztön dolgozik-e ilyenkor bennünk, mint az állatokban, mikor végigvizsgálják a szembejövő élőlény harci képességeit; vagy a kultúremler kifejnomult hatodik érzéke, mely tapasztalati megfigyeléseken alapszik és tökéletesedik?

A teremtés koronájának parány voltát misem igazolhatja jobban, mint hogy évezredek óta nem tudott sajátmagával sem tisztába jönni. Nem kisebb nevek, mint Sokrates, Aristoteles, Lionardo da Vinci, Michelangelo, Goethe, Lombroso, Darwin, Lebrun, Napóleon, — tehát a tudomány, művészet, költészet, politika, hadvezetés közismert álló csillagai keresték, kutatták az ismeretlen abc-t, amely az emberi arc és az egész ember megismeréséhez vezet s amely kétségtelenül megállapítaná valakinek személyazonosságát és lelki struktúráját.⁸

Már Sokrates hirdette, hogy minden embernek arcára van írva a lelke, ám az arc kusza vonásainak rejtelseibe behatolni nem tudott. Egyik kortársa, Zoppyre elismert arcismerő volt ugyan, aki még Sokrates fegyelmezett arcán is

észrevette az elnyomott vad indulatokat. Arról azonban sehol sem olvasunk, hogy Sokrates kartársának megállapításait komolyan vette-e.

Aristoteles az állatokkal való összehasonlítás útján próbálkozott a titkos ábc-t megfejteni, „Fiziognomia” című munkájában.

Lionardo da Vinci és Michel Angelo halottakon végzett pontos mérések, megfigyelések és ezek alapján készített mértani ábrázolások útján igyekeztek a titkok közelébe férkőzni.

Lionardo négy évig dolgozott Mona Lisa arcképén, hogy modellje híressé vált mosolyát, tehát az arc egyetlen titkos betűjét, hűen megörökítse. Halála előtt közvetlenül mégis azt a kijelentést tette tanítványai előtt: „Csak azt sajnálom, hogy Mona Lisát nem tudtam befejezni.”

Michel Angelo a tökéletes embert akarta ábrázolni halhatatlan vésőjével és ecsetjével, de neki is csak az izmok, idegek játékát, a test eleven mozdulatait, a primitív indulatnyilvánításokat — a homo robustust — sikerült megörökítenie. Az arc és a lélek titka — a homo sapiens — homályban maradt előtte is.

Darwin munkája: „Az indulatok kifejezése az embernél és állatoknál”, a belső ingerből támadó indulatok mimikáját és a hangot tartja fontosnak a fiziognómiai tanulmányok szempontjából és azt állítja, hogy a mimika is, hang is, ugyanonnan ered az embereknél is, mint az állatoknál.

Nagy port vert fel a 18. század végén Lavater János nevű zürichi hitehagyott pap, író és forradalmár „Az emberismeret és az emberszeretet céljait szolgáló arctani tanulmányok” c. négykötetes munkájával, amelyben szerte a világon való bolyongásai közben gyűjtött arcképek, rajzok és megfigyelések alapján azt hirdette, hogy minden ember arcából ki tudja olvasni egész életét, multját, jelenét, sőt jövőjét is. Nem kellett, hogy személyesen is lássa az embert. Elég volt egy arckép neki. Százvezrek, közöttük Goethe is, felkeresték és jövődöt mondatnak maguknak. A tudományos világ azonban fiziognómiai tanulmányait sohasem tekintette igazi értéknek.

Retzius, Camper, G. Lichtenberg, Duchenne de Boulogne, Gratiolet, P. Montegazza, T. Piderit, F. Gall és még sok más tudós, filozófus, orvos, természetbúvár találgatta, hogy a koponyaméretek, esetleg a koponya élszőge, az arc mimikája, a szem változó kifejezései, a törzs tartása, a fej és a végtagok mozdulatai, a beszédhang, a belső indulatoknak, hajlamoknak és vérmérsékletnek az arcon megjelenő változásai, azonkívül az agydudorok képezik-e külön-külön vagy talán együttesen az arcismeret és emberismeret kulcsát.

Cesare Lombroso volt az első, aki tudományos vitát hívott ki maga ellen azzal az állításával, hogy van született gonosztevő. Szerinte minden igazi gonosztevőt határozott, egymással okozatilag összefüggő lelki jellegzetességek jellemeznek, amelyek őt az emberi nemnek különleges típusává teszik. Ezek következtében e jellegzetességek birtokosa elkerülhetetlen szükségszerűséggel gonosztevő lesz. Az ilyen ember tehát gonosztevőnek születik (delinquente nato). A gonosztevő típus szerinte úgy sztomatologaiailag, mint pszichológiaiilag visszaütés (avatizmus) a fejlődés primitívebb szakaira, az őseemberre, a ma vademberére, a gyermekekre, az állatokra. A gonosztevő tehát, mint alacsonyabb fejlődési fokon visszamaradt ember, nem tud alkalmazkodni a mai társadalmi helyzethez, annak ellenszegül és gonosztevő lesz.

Lombroso tanainak egész iskolája keletkezett és a pro-contra folytatott tudományos viták a modern kriminál-antropologia alapját vetették meg. Lombroso a fej alkatából és részeinek formájából következtet az állandó lelki tulajdonságokra. Az elmebetegek, prostituáltak és gonosztevők erkölcsi zuhlottságát fizikai fogyatkozásaikból származtatja. A született gonosztevőnek két típusát állítja fel: 1. roppant álkapocs, gyér szakáll, tömött haj, 2. elálló fül, nyomott homlok, kancsalság, görbe orr.

A jellegzetességekkel szemben Lombroso elismeri, hogy elég sűrűn előfordul a nemesarcú gazember is.

Lombroso egy Vidocq nevű francia gályarabról és később rendőrkémről azt írja, hogy az egyetlen jól kilesett pillantásról biztosan felismerte a gazembert.

Nem valószínű azonban, hogy Vidocq az antropológiai jeleket kutatta volna gonosztevő társai arcán Lombroso útmutatása szerint, hanem bizonyára praxisból ismert néhány grimaszt vagy titkos jelet, amely kétségtelenné tette valakinek a bűnözők kasztjába való tartozását.

Napóleon kortársainak feljegyzése szerint az eléje kerülő emberről biztosan meg tudta állapítani annak lelki tulajdonságait. Semmi esetre sem von le Napóleon nagyságából egy hajszálnyit sem az, aki ebben a biztos emberismeretben tamaskodik. Azt is olvashatjuk ugyanis Napóleon kortársainak feljegyzéséből, hogy a Fouché rendőr-miniszter intézkedésére Napóleont körülvevő kémszervezet feje maga Josephine császárné volt.

Lombrosznak kutatásainál segítségére volt az embermérés (antropometria) és a koponyamérés (craniológia). Vizsgálata kiterjed a csontvázra általában, különösképen a koponyára. Kiterjed a bőr, haj és szem színére, szerkezetére, színekompexumokra, a test arányaira — a fajokon. Az egyénen az említetteken kívül a növekedésre, öröklésre, a zsigerre, agyra, izomra, valamint a nem, kor, fajta és származás tulajdonságaira is.

A rendellenes testi és szellemi jelenségek szintén vizsgálata körébe tartoznak. Ez utóbbi kutatások közben fejlődött ki a bűnügyi embertan (kriminológia), mely a bűnözők természetrajzával foglalkozik, úgy stomatológiai, mint pszichológiai, valamint szociológiai és pathológiai szempontokból. Célja a bűnözőknek előre való felismerése külsejükből.

Továbbfejlesztette Lombroso rendszerét A. Bertillon francia antropológus, aki az embertani mérések alapján a bűnözők személyazonosságát megállapító rendszert dolgozott ki.

E rendszert megelőző időkben a rendőrségi intézmények a rovvottmultú egyénekről és az elzárási intézetekből kiszabadult büntetésekről csak a különös ismertetőjeleket (anyajegyek, sebhelyek, csonkítások és egyéb fogyatékoságok vagy elváltozások) jegyezték fel. Bertillon a test magasságából, a kiterjesztett karok hosszából, az ülőhelyzet magasságából, a fej hosszából és szélességéből, a jobb

fül hosszából és szélességéből, a bal alsókar hosszából, végül a szemek színéből állította össze a bűnöző ismertetőjeleit és ezeket a származási adatokkal, fényképpel és különös ismertetőjelekkel együtt egy-egy lapra jegyezte fel. Az egyéni lapokat azután rendszerbe foglalva tartotta nyilván.

Ezt a rendszert Európa minden művelt államának rendőrsége bevezette, de ma már elévült. Kiszorította a használatból a keresztülvitelében könnyebb, egyszerűbb, megbízhatóbb és olcsóbb daktiloszkópai személyazonosító rendszer.

Elsőnek Herscher, bengáliai adóvégrehajtó dolgozta ki, azonban F. Gallton, majd Henry, londoni rendőrfőnök tökéletesítette és alkalmazta a rendőrségnél.⁹

A daktiloszkópai rendszer az emberi test bőrfelületén, de különösen a kézujjak felső ízületén, a tenyér felőli oldalon szabad szemmel is látható bőrfodrok (recék) lenyomatán alapszik. A lenyomatot úgy készítik, hogy az ujjakat fekete festékkel bevont sima felületre nyomják, a köröm egyik szélétől a köröm másik széléig, végig hengergetve. Ezáltal a kiemelkedő bőr fodorszálok festékes felületet nyerne. Ezt a festékes felületet nyomják azután, helyesebben végig hengergetik a fehér papírosra az egyik körömszéltől a másik körömszélig, úgyhogy a papírosra most már csak a bőrfodrokról nyert fekete vonalnyomatok mutatkoznak. Ezek a rajzok minden egyes embernél annyira eltérő változatokat mutatnak, hogy két egyforma ujjlenyomattal bíró ember nincsen a világon, s így azok az egyénnek feltétlenül és kétségbevonhatatlanul ismertető jelei.

Ez a rendszer a személyazonosító eljárásnál mindegyikéig tökéletesnek bizonyult. Legfőbb feladata, hogy a bűntetteseket az ujjnyomat alapján nyilvántartsa és ezáltal az álnév használatát lehetetlenné tegye. Másik feladata a bűncselekmények színhelyén a bűntettes kezével érintett sima felületű tárgyakról felvett ujjlenyomatok alapján egyrészt az ismeretlen tettes kilétének felderítése, másrészt a bűncselekmény elkövetésére vonatkozó döntő bizonyíték szolgáltatása.

Ha nem is a bűntettesek azonosítására, de névalíráss helyett szerepelt már az ujjlenyomat az őskorban is. A

kínaiak, egyiptomiak, japánok, rómaiak, sőt az erdélyi magyarok is használták e célból az ujjnyomatot.

A daktiloszkópia legújabb fejlődési foka az ujjnyomatok alapján való távazonosítás. H. Jörgensen dán rendőrtiszt foglalta rendszerbe. Gyakorlati jelentősége, hogy a letartóztatott vagy szökésben levő büntettes kilétének megállapításánál nem kell a papírra felvett ujjnyomatokat levélben küldözgetni a többi ország hatóságaihoz azonosítás, priorálás végett, hanem rádió, telefon, távíró, legújabban pedig már a telefotográfia segítségével is a legnagyobb gyorsasággal közölhetik egymással a bőrfodorszalak számát, sajátosságait. Pusztán ezen adatok alapján kétségtelenül megállapítható a személyazonosság.

Sokrates óta a fiziognómia kétségbevonhatatlan eredménye tehát csupán az, hogy a festékbe mártott ujj lenyomatával azonosítani lehet valakinek a kilétét.

Az arctanulmányok, az emberismeret terén folytatott tudományos viták ezideig csak a valószínűség, nem a bizonyosság határain mozognak. Sőt egyes megállapításaiknak homlokegyenest ellenkezője is sokszor bizonyítható.

Tagadhatatlanul vannak az ősi ösztönöknek, a primitív indulatoknak, továbbá az éghajlatnak, foglalkozásnak, kornak, betegségnek az arcra és általában a külsőre vetített jellegzetes rajzai, amelyek állandósulnak a gyakori ismétlés következtében az arcon vagy testtartáson és kiformálják, állandósítják az egyén legjellemzőbb vonásait. Ezeket azután a jellemábrázoló nagy színészek, képzőművészek, karikatúra-rajzolók hűen rögzíteni is képesek. Esetleg a nyomozó hatóságok is figyelembe veszik azokat mint kiinduló pontokat. Nagyobb értéket azonban ezeknek a vonásoknak inkább a nyomozó egyéni rétermettsége, ítélőtehetsége, tapasztalatai adnak, mint a tudományos világ elismerése.

Kiváló arcismerők, emberismerők inkább érzik, mint látják a velük szembenálló egyén jellemző sajátosságait. Akárcsak az igazi művész, aki csak az elragadtatás ritka pillanataiban képes hűen vetíteni a lélek finom rezdüléseit, amikor inkább megérzi, mint érti annak megrögzítési módját.

Elég utalnunk a betegségokozta kóros elváltozásokra, a plasztikai, kozmetikai műveletekre, rossz szokásokra, edzésre, az arc szándékos beállítására.

A kínaiak és japánok megkövesült mosolya legélénkebb cáfolata az arcismeret és emberismeret csálhatatlanságának. Diplomata, katonai vezérkar tagjai, nyomozók, hírszerzők, besúgók, pénzemberek, kártyások és bűnözők, általában mindenki, aki valamilyen vonatkozásban hazard tevékenységet fejt ki, igyekszik valódi érzelmeit eltitkolni, szándékait leplezni. Ez legjobban a mozdulatlan, merevedett arc, de különösen az ajakra fagyasztott mosoly, a szemhéjak leeresztése segítségével sikerül is rendszerint annak, aki huzamosabb ideig kísérletezik vele. A modern nő agyonkozmetikált és uniformizált arca, gépies mosolyával, elég közel áll már a kínaiak és japánok lárvaszerű arcához. Ember legyen a talpán, aki a mai nő arcából akarja jellemét megállapítani.

Casper, a törvényszéki orvostan újjászervezője és mestere már a múlt század végén kijelentette, hogy a fizionómiai ismereteknek a modern bűnügyi embertannál alig lehet hasznát venni. Szerinte a bűnözésnek semmi pozitív jele az arcon nincs, inkább az arc érzéskifejezésének hiánya lehet oly tényező, amelyből bűnözőre következtethetünk.

Strauch, német törvényszéki orvos értekezéseiben azt hangoztatja, hogy Lombroso született gonosztevője nincsen a valóságban, csupán csak bizonyos fiziológiai körülmények által korlátolt, csökkentett beszámíthatóságú egyének vannak.

Ha a gyakorlati embert megkérdezzük emberismeretének forrásai felől, rendszeren rájövünk, hogy egyik sem tudományos módszerek segítségével keresi a bűnöző embert, hanem a velük született készség, másrészt különleges feladatkörük betöltése közben szerzett tapasztalataik segítségével.

A bűnügyi nyomozók között azért elég szép számban akadnak, akik előítélettel vannak a rendestől elütő külsejű emberekkel szemben. Ez az előítélet a magyar nyelvben elég sűrűn előforduló ilyenfajta közmondásokra vezethető vissza: „Sunyi, mint a kóbor eb.” „Alattomos, mint a kígyó.” „Olyan a nézése, mint egy haramiának.” „Vörös ember,

deres ló, ritkán válik abból jó, de ha válik, igen jó." „A sanda mészáros sohasem oda néz, ahová üt." „A hamis embert előbb utólérik, mint a sánta kutyát." „Akinak a háza ég, rendesen az kiáltoz." „A szem a lélek tükre." „Sok beszédnek sok az alja." „Róka arca, enyves keze van." „Szarkatermészetű."

Kétségtelen, hogy az ilyenfajta közmondások évszázadok tapasztalatai alapján váltak közkeletűekké. Nem lehet mellettük elmenni a nélkül, hogy egyikre-másikra rá ne feledkezzünk.

Csaknem bizonyosak lehetünk, hogy az az ember, aki kerüli a másik tekintetét, suba alatt szeret dolgozni, nem őszinte természetű. Persze nem kell mindjárt bűnözőt sejtetni benne.

Az sem őszinte ember rendszerint, aki beszélgetés közben következetesen háttal áll vagy ül a világosságnak. Természetesen a szem gyengesége vagy a véletlenek összejártsága is lehet ennek oka.

„Madarat tolláról, embert barátjáról lehet megismerni" — sokat kifejező közmondás és rendszerint be is válik. Viszont megeshetik, hogy a közmondás cáfolatot kap.

„Aki a virágot szereti, rossz ember nem lehet" — bizonyára a természetimádókra vonatkozó közmondás, mert hiszen mindenki ismer asszonyokat, akiknek ablakai virágokkal vannak tele, de azért azok nem tartják vissza a nénémasszonyt attól, hogy meg ne rágalmazza valamennyi rokonát, szomszédját, ismerőst.

Hivatásos nyomozónak, vizsgálóbírónak minden előítélétől mentesnek kell lennie ugyan munkája közben, de mint minden foglalkozási ágban, közöttük is akadnak, akiknek valami előítéletük, kabalájuk, műtyürcékjük van, amelyről le nem mondanának egyetlen fontos ténykedésük közben sem.

Az emberismeret értéke a valóságban csupán annyi, hogy a nyomozó, vizsgálóbíró nem hagyja figyelmen kívül azokat a külső jeleket, amelyeknek útján mintegy néma figyelmeztetést kap a természettől. Nem emberismeretére támaszkodik az igazi nyomozó, vizsgálóbíró a beszerzett adatok kiválogatásánál, a vallomások mérlegelésénél, a bizo-

nyitkok összeállításánál, hanem száz és száz egyéb tényezőre, de főként egyéni adottságaira, rátermettségére, szellemi képességeire, arra, amit az igazi alkotómunka szellemének neveznek.

Hiszen ha Lavater nagy port felvert arc- és lélek-kutatása csakugyan odáig vitte volna az embertan tudományát, hogy az arc vonásaiból multat, jelent és jövőt ki lehetne olvasni, már meg volna fejtve az embert körülborongó nagy titok és azóta bizonyára megszületett volna valamely kémiai laboratóriumban a homunculus, a gépi ember is.

A NAGY KAMÉLEON

A fiziognomika tudós művelői szívükből sajnálhatják, hogy a francia forradalom és császárság rendőrmínisztere, Fouché, nem hagyott hátra valami emlékirat felét hivataloskodása közben szerzett arc- és emberismeretéről. E tudomány minden bizonnyal mérföldekkel előre jutott volna, ha legalább a közvetlen halála előtt tűzbe dobott feljegyzések nem semmisülnek meg.¹⁰

Mit mondhatott volna el nekünk egy rendőrmíniszter, aki előtt húsz éven át tárva-nyitva volt mind a nyaktiló lépcsője előtt hemzsegő csatorna-tölteléknek, mind a trónok emelvénye előtt nyüzsgő udvaroncoknak gondolat- és érzésvilága, minden féltve őrzött titka, bűne és szenvedélye.

Micsoda világba vezethetett volna ő, aki a trónon ülő uralkodókról, családtagjaikról és legbensőbb titoknokaikról a lehető leghűbb fotográfiákat gyűjtötte, mégpedig nemcsak nyilvános szerepléseikről, de a kulisszák mögött rejtgetett intimitásaikról is.

Egy rendőrmíniszter, aki a szerzetesi cellában kezdi életét és mint sokszoros milliomos az otrantói herceg palástjában húnnya le szemét, bizonyára meg tudta volna többé-kevésbé magyarázni azt a nagy rejtélyt, amit élet és halál, test és lélek, ember és világ főcímei alatt fejtegetnek és tovább kutatnak évezredek óta költők és tudósok, hiába.

Vajjon attól félt-e triesti sírja felé haladtában a volt papnövendék, hogy titkos feljegyzései talán örökre megsemmisítenék nemzeteknek és embereknek egymásba vetett hitét, felszabadítván újból azokat a vadállati ösztönöket, amelyeket a vallás és kultúra hosszú évezredek folyamán visszafajtott az emberekben, de amelyek élet-

képességüket világosan bizonyítgatják háború és forradalom dühöngése idején?

Vagy attól tartott-e, hogy feljegyzései számtalan család és egyén életébe katasztrófák tömegét zúdíthatná?

Az is lehet, hogy idegen nemzet földjén haldokolva aggódott, hogy a francia gényűs szenvedne a feltárt státustitkoktól, amelyeknek szigorú megőrzésére esküt tett miniszterre avatásakor.

Akármi is volt az indító ok, Fouché József jellemrajz-írói a titkos feljegyzések tűzbe dobását igaz lélekkel nem írhatják a halálba zuhanó nagy kaméleon rovására, hanem javára.

Vajjon azok a történetírók, akik kizárólag csak megvetéssel, arcintorgatva haladnak el a minduntalan tolluk elé meredő köarcú fantom mellett és St. Cloud-i szélkakas, királygyilkos, lyoni hóhér, kincstári tolvaj, aljas lelkű kém, dögvészt terjesztő baziliskus jelzőkkel illeték a nagy Napóleon egyik nélkülözhetetlen munkatársát, nem volnának-e hajlandók ma már véleményüket az eddiginél legalább enyhébb megvilágításra lemérsékelni? Akadt ugyanis valaki, — mégpedig Honore Balzac — aki Fouchében, az emberben, nemcsak bűnöket, de olyan kiváló tulajdonságokat is fedezett fel, aminket nem minden század mutathat az utókornak.

Balzac példáján buzdulva Stefan Zweig is tárgyilagosan igyekszik Fouché arcélét beállítani a róla készített életrajzban, de azért ő sem mentesül attól a koráramlattól, amely sötétlelkű hazardjátékosnál, alacsonyrendű politikai különönnél nem becsüli többre az „Ezerarcú”-t.

Kísérclük meg beleélni magunkat a francia forradalom és császárság idejébe. Sőt kísérclük meg Fouché jelmezébe öltözködni és a napóleoni idők szinpadára lépni.

Kétségtelen, hogy azoknak, akik a politikát és diplomáciát választják életpályául, többé-kevésbbé kaméleon-sajátságokkal kell rendelkezniök.

Aki a politikai rendőrség fejeként hajlandó életét, hivatali pályáját befutni, számolnia kell azzal, hogy az emberi ösztönök és indulatok minden aljasságával, fondorlatos cselszövéseivel, borzalmas bűneivel találkozni fog pályá-

futása alatt, hacsak még idő előtt fübe nem harap, netán alkalmatlan lévén valakinek a szerep, amelyet hivatása reá rótt.

Hátha még hozzá forradalom és háborúk vér- és szenny-áradatán kell ennek a rendőrminiszternek végig gázolnia és hol a sans-culotte-ok mocskos káromkodása között, hol királyi udvarok tömjénfüstjében kell prüsszkölés nélkül, rendületlenül helytállania. Néha ragyogó szépségű dámák, más-kor sötét arcú besűgők, kémek tárasaságában, hét pecsétetes titkokat minden förtelmükkel, aljasságukkal együtt meg-vitatnia.

Ritka képességekkel megáldva vagy megverve kell annak lennie, aki ilyen szerepre vállalkozni hajlandó. Egyet-len személynél valamennyi képesség csak igen kivételesen fordulhat elő.

Szívós, erőteljes fizikum, pompás idegek, előkelő megjelenés, kifürkészhetetlen arc, éleslátás és hallás, kitűnő arcmemória, emberismeret és megfigyelőképesség, éles logika, gyors elhatározás és cselekvési készség, rettenthetetlen bátorság és halálmegvetés, kitűnő gyakorlat a fegyverek használatában, színjátszó képesség, okos hallgatási készség, találékonyság, furfangosság, szónoki tökély, széleskörű műveltség, sokoldalú nyelv és földrajzi ismeret, titkos írás, gyorsírás és code-nyelv ismerete, — azok a legszükségesebb képességek, amelyek a diplomata és politikus sikamlós pályáját járhatóvá teszik.

Egy-egy század méhéből születik csak néhány ilyen ember, rendszerint országok átalakulása, vajúdása idején. Fel kell tételeznünk, hogy Fouché ilyen sokoldalú ember volt, mert hiszen a róla ránk maradt írások szerint nemcsak irányította a tárcája körébe eső ügyeket, de a kidolgozott tervek végrehajtásában is személyesen vett részt, ha az ügy természete ezt így kívánta.

Ismerte nemcsak saját minisztériumának minden egyes ténykedését, de alaposan tájékozódott minisztértársai munkásságának részleteiről, az államfő legbizalmasabb magánbeszélgetéseiről, titkos útjairól, az arisztokraták, a közép-osztály nyilvános és magánéletéről, politikai állásfoglalá-

sáról, rejtett intrikáiról, apró pletykáiról, a nők hálószo-
bitkáiról, sőt a külföldi államok sakkhuzásairól is.

Kémszervezete egész hadsereggel vetekedett, nemcsak számban, de a katonai fegyelem szigorúságában is. Ezek a kémek eljutottak mindenhová, a társadalmi osztályok minden rétegébe. Szalonokba, lebújukba egyformán, de még Napóleon közvetlen környezetébe is.

Kémhálózatának csúcsán maga Jozefin állott, de közöttük voltak Napóleon titkárai, udvarának számos előkelő tagja is. Napóleon ugyan ellen-kémszervezetet állított fel Fouché hadseregével szemben, de csak nagyritkán tudta ki-
játszani a nagy kaméleon manővereit.

Napóleon határozottan félt — kortársai állítása szerint — ettől az embertől. Nem mintha élete, uralkodói hatalma, a hadsereg hűsége, az ország jóléte és biztonsága veszélyben forgott volna Fouché cselvetései következtében. Ilyes-
miről Fouchénak legmegátalkodottabb ellenségei sem tesz-
nek említést.

Amíg a forradalom vezetői tartották kezükben a ha-
talmat, Fouché hűségesen szolgálta őket. A forradalom bukását előre látva, Napóleon, mint a jövő emberét, segí-
tette hatalomhoz jutni és legnélkülözhetetlenebb tanács-
adója lett a nagy embernek. Háromszor is kegyvesztetté vált
ugyan, de ura mindig visszahívta nélkülözhetetlen bizal-
masát.

Fouché nemcsak apróra ismerte az aktuális országlási
kérdéseket és minden bonyolult ügyben tanáccsal szolgált
az államfőnek, de ezek a tanácsok szinte kivétel nélkül va-
lóra is váltak, még olyankor is, amikor — és ez elég sűrűn
megesett — Napóleon nem fogadta el azokat.

Még többet tudott ez az ember: nem ritkán adta tanú-
jelét látnoki tehetségének. Sorsdöntő, Franciaország sorsát
évszázadokra megpecsételő jóslatokba bocsátkozott a nél-
kül, hogy a sarlatánság gyanújával lehetne illetni.

Napóleon ugyanis minden nagysága mellett erősen haj-
lott a babonára. Sokszor próbálta sorsát a csillagok között
kifürkészni, sőt víziói is voltak, amikor hangosan szólította
a jó vagy rossz végre. De mégis legjobban hitt Fouché
jóslatainak, mert azokban sohasem csalódott. Csak ezzel a

varázslóval érezte együtt jól magát olyankor, ha a jövő titokzatos fátyolát próbálta fellebbenteni.

Mégis félt tőle. Am nem a szellemi alsóbbrendűek félelmével. Nem, Napóleon nem félt az emberektől. De félt az otrantói herceg nem is dodonai, de világosan és egyértelműleg magyarázható jóslataitól, különösen azoktól, amelyek a császár személyére és sorsára vonatkoztak.

Ebben a félelemben, Napóleon babonás hitében rejlett Fouché óriási hatalma. Kortársai közül senki sem kutatta a rendőrminiszter éleslátásának titkát, a történetírók sem vettek ehhez fáradságot, csak Balzac lángelméje villant meg egy pillanatra Fouché titka fölött, amely alapján véve mentes volt minden bűbájosságtól, mesterséges beállítástól, nagyképűségtől, hanem összetétele volt Fouché diplomáciai képességének, működése során szerzett nagy emberismeretének, kitűnő információinak, beretvaéles logikájának, amelyek együttesen képessé tették arra, hogy előre lássa a dolgok fejleményeit.

Mindezekhez hozzájárult még nem kis mértékben az, hogy Fouché tanár korából alaposan ismerte a történelmet, nemzete és más nemzetek sorsát és nem nézte le ezt a multat. A fizikának és matematikának meg egyenesen szak tudósa volt, ugyancsak tanár korából. Nem kellett tehát még valami ördögösség vagy prófétai ihlet is annak, aki — mint Balzac mondotta — „jól ismerte a multat, tehát jól látott a jövőbe is”.

Balzac után milyen egyszerű és érthető Fouché min denhatóságának titka. De a történetírók valamennyien elhaladtak ez előtt a félelmes tulajdonság előtt. Megelégedtek azzal, hogy a nagy kaméleont, mint a francia forradalom és császárság jelentéktelen függvényét, sőt nyüzsgő férgeinek egyik legútálatosabb példányát könyveljék el, nem minden felületesség nélkül.

Fouché József Nantes városában született, szegény szatócs szülőktől. Ha a történetíróval tartanánk, azt kellene mondanunk, hogy származása volt Fouché első bűne életében, amely jóformán végzetszerűen kísérte egész életén keresztül. Szegény sorsa, — talán gyakori nélkülözések is — vézna, beteges külseje, gyenge fizikuma nem tették alkal-

massá sem a kereskedői, sem a tengerész életre, — déd- és nagyszülei foglalkozására — azért szülei papnak szánták. Az oratorianusok (szerzetes-félék) iskolájában szorgalmas, tehetséges tanulónak bizonyult, a matematika és fizika tudománya terén különösképen.

Húszéves korában belép a szerzetbe, de csak a papi rend alsóbb fokozatait éri el. Papi öltözékben jár ugyan, tíz éven át él a szerzetesek között mint tanár, szigorúan betartja a fogadalommal járó köteleességeket, de a végleges pappászenteles elől mindig kitér.

Életrajzírói szerint már ekkor kiütközött Fouchéból a stréberek ravasz előrelátása, amely nem engedi, hogy valaki háta mögött felégesse a visszavonulás útját. Nem akarta véglegesen az Egyház szolgálatában lekötni magát, nehogy megrekedjen preceptor állásában. A szatócs fia már kiütközött belőle.

Egy kissé több tárgyilagossággal azt mondhatná az életrajzíró, hogy Fouché nem érzett elég erőt a szerzetesi hivatás gyakorlására, ami igen sűrűn megesik a papnövendékeknél, mielőtt búcsút mondanának a világi életnek.

A húszéves kor rendszerint kevés még arra, hogy valaki jövő életútját a maga teljes egészében felmérni tudná. Hiszen a pályaválasztás az élet egyik legnehezebb forduló-pontja. Kevés ember állapodik meg véglegesen azon a pályán, amelyre középiskolai tanulmányainak befejezése után lép. Huszonöt éves korig, esetleg még tovább is szokott rendszerint a próbálgatások ideje tartani. A jó bornak ki kell fornnia magát. Az első csalódások — melyeket a szülői házból és a tudományok hajlékából szárnyra eresztve kap a fiatal lélek a nagy tanítómestertől, az élettől — erre az időre esnek.

Egyébként, akik számításból — helyesebben szüleik számításából — lépnek be a középiskolai papnövendékek közé, tanulmányaik elvégzése után rendszerint azonnal kilépnek már a világba. Nem várnak úgy, mint Fouché, tíz évig. Tehát harmincéves koráig. Ennyi ideig tanárkodott mint szerzetes, és nem is önként hagyta ott a rendet, hanem feletteseinek nyomására.

A forradalom szele ugyanis a kolostorokba is behatolt

és Nantesben Fouché volt az, akinek indítványára küldöttség ment Párizsba, hogy tolmácsolja a papság együttérzését a nemzetgyűlésnek.

A forradalmi láz ragályos betegség. Igen kevés ember akarja vagy tudja magát védőbástyákkal körülvenni, ha egyszer a forradalom gátját elszakította. Ki merné azt állítani — még a tapasztalt politikusok között is — egy forradalom kitörésekor, hogy tisztán látja az utat, a célt és eredményt, amely felé az elbódult tömegek tartanak.

A 30 éves Fouché már ekkor tisztán látott? Sőt annyira számító lett volna, hogy csakugyan azért veszi el hirtelen egy gazdag kereskedő csúnya lányát, hogy konventképviselőnek lépjen fel? Hiszen ugyanazok az életrajzírok később azt írják róla, hogy feleségét imádásig szerette és kész volt érte a miniszteri rangról is lemondani és a közszolgálattól teljesen visszavonulni.

„A hatalom nem csábít már és nyugalomra vágyom. Nemcsak a gyászom miatt van magányra szükségem, de hovatovább ez lesz egyetlen életforma számomra. A közélet zűrzavaros káosz, amely ezer veszedelemmel fenyeget.” Ezeket írja Fouché egy barátjának, közvetlenül felesége halála után.

Az életrajzíró¹¹ elismeri ezzel a levéllel kapcsolatban, hogy „a rendőrminiszter köarca, hideg, józan külseje csak álarc volt. De nemcsak az intenzív idegéletet élő, szenvedélyes játékos rejtőzött mögötte, hanem a francia kispolgár is, aki nem szereti a társaságot, és a békét, derűt, nyugalmat családjá körében találja meg. A leggondosabb családapa, a legfigyelmesebb férj volt.”

Hogyan férhetett meg ez a gyengéd jellemvonás a lyoni hóhér porhüvelyében? Igaz ugyan, hogy a nagy embereknek nagy hibáik is szoktak lenni nagy erényeik mellett, de hiszen a történetírók nem igyekeztek Fouché erényeit is csoportosítani és megnagyítani, mintahogy tették a bűneivel.

Kétségtelen, hogy Fouchénak nagy bűnei voltak, de nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy minden bűnét hivatali állásának kényszere alatt, kötelessége teljesítése közben követte el. Nem úgy, mint a nagy francia forradalom vezér-

politikusai, Mirabeau, Marat, Danton, Robespierre, Desmoulins és a többiek akik önként vállalták szerepüket és akiknek nevét a krónikások ragyogó betűkkel írták fel a történelem lapjaira.

Fouché valóban rászavazott XVI. Lajos halálára, ám a krónikásoknak a többi tizenkilenc szavazót pellengérré állítani és a szégyenbélyeget homlokukra sütni eszközben sincs. Pedig hát az orleansi herceg, — Égalité Fülöp — a király közeli rokona is a király halálára szavazott. Vértanúra került ugyan ő is, de „fenséges nyugalommal, az angol nevelés szemmellátható bizonyítékával homlokán, fogadta a halált.” Danton, Robespierre bizonyosan szintén a király halálára szavaztak, csodálatosképen azonban erről nem esik szó méltatásukkor.

A lyoni hóhér nevet csakugyan méltán kapta Fouché, ha igaz a krónikások azon állítása, amely szerint hétszáz embert végeztetett ki Lyonban mint prokonzul s ha igaz, hogy megtagadta, megcsúfolta nyilvánosan az Egyházat, amely keblén nevelte.

A kereszt, az oltár, a szentségek meggyalázása mind Fouché bűne lett volna? Nehezen egyeztethető össze ez a vád a lyoni jakobinusok vádjával, akik viszont lagymatagsággal, a jakobinusok üldözésével, a népszervezetek elnyomásával vádolják meg. Nehezen egyeztethető össze a tényekkel az a jellemzés is, hogy terrorista hírét és működése eredményeit jóformán csak szavakkal és írott parancsokkal érte el.

„Inkább róka, mint tigris. Nem talál ideggyönyört a vérgőz mámorában. Nem használja fel a hatalmát kegyetlenkedésekre. Amíg a saját élete nincs veszélyben, nem tör mások életére. Amikor később, a reakció tombolása idején, minden megyében összegyűjtik a vádak az egykori terroristák ellen, csak azt hozhatják fel ellene, hogy folyton halállal fenyegetődött, de valóban végrehajtott halálos ítéletet nem vethetnek a szemére.” Ezeket írja Stefan Zweig róla. A lyoni rémtettekért a forradalmi törvényszék egyébként nem Fouchét ítélte számkivetésre, hanem Collot d'Herbois-t, Fouché prokonzultársát.

Az emberölést az isteni és emberi törvények egyfor-

mán súlyos bűnnek nyilvánítják az önvédelem esetét kivéve. Az ország határait védő vérontás az egyetlen eset, — a bírói ítéletektől eltekintve — amely a tömeges emberölést elkülöníti a gyilkosságtól. Amennyiben tehát Fouché aláírásával csak hozzájárult is a tömeges kivégzésekhez, súlyos bűnt követett el, jóllehet forradalmi bírói megbízásából cselekedett.

Napóleon hódító hadjáratai a ránk maradt adatok szerint tíz millió ember életébe kerültek. Ezért Napóleont is tömeggyilkossággal vádolták ellenségei.

A franciák azonban babérrel övezték az élő császár homlokát és az invalidusok templomában nyugvó hamvait győzelmi lobogókkal díszítik ma is, dacára, hogy Napóleonnak rótták terhére a jaffai foglyok tömeges lemészárlását és az ártatlan Enghien herceg kivégeztetését.

— Napóleon császárt más mértékkel kell mérnünk — hangzik bizonyára az ellenvetés. Csakhogy a „Quod licet” elve a történelem ítélőszéke előtt nem érvényesülhet. Ennek a zsűrinek csak az igazságosság, a hideg tárgyilagosság lehet a szeme előtt. A zsűri tagjai pedig kik lehetnek mások, mint a történetírók?

Az Egyház nyilvános megcsúfolásának, a kereszt megtagadásának vádja igaz lehet, mert amikor Robespierre a konvent előtt reá olvassa Fouchéra ezeket a vádakokat, a megvádolt prokonzul némán ül a helyén és nem védekezik. Robespierretől, az óriássá nőtt néptribuntól félt-e Fouché vagy csakugyan nem tudott védekezni?

Robespierre ebben az időben élet-halál ura volt Franciaországban, akinek egyetlen szava elég volt arra, hogy valakit huszonnégy órán belül vád alá helyezzenek és ki is végezzenek. Nem sok mondanivalója lehetett volna tehát Fouchénak Robespierre vádbeszédére.

A francia forradalom az ész istenségét helyezte el a templomok oltárain a kereszt helyébe. Fouché Lyonban ezt a példát utánozta és nagyon meglephette, amikor Robespierre ezért vád alá helyezte.

Csakhogy a konventben már más húrokat pengettek. Robespierre letért a jakobinusok kitaposott útjáról és saját útján haladt. A konvent előtt dörgedelmes beszédet tart az

ateisták ellen, akik a népet megfosztják Istenétől. Indítványára törvénybe iktatják újból Istennek mint Legfelsőbb Lénynek tiszteletét.

Az ateisták száma ugyan lényegesen aligha fogyott meg az új törvényszakasz életbe léptetése után. Legalábbis a történétírók nem tesznek említést róla, hogy a francia forradalom közismert vezérei újból Istenhez tértek volna vissza.

Napóleon és legfőbb két famulusa, Talleyrand és Fouché is ateisták voltak és mindhárman csak halálos ágyyon tértek meg a katolikus Egyház kebelébe. Napóleon elfogatta a pápát és három évig fogságban tartotta. Talleyrand, a volt autuni püspök, egyházi átok alatt állott. A halálos ágyon mindhárman megvallják bűnös voltukat és keresztény alázattal lépnek a vezeklés útjára és az Egyház visszafogadja a vezeklőket.

Fouché több milliós vagyonnak volt ura halálakor. A történétírók azt állítják, hogy Fouché ezt a vagyont hivatalos működése közben harácsolta össze, visszaélve hivatalos hatalmával.

Ezzel a váddal Fouché sohasem állt a konvent bírái előtt, de Napóleon sem tett soha célzást ilyen vonatkozásban Fouchéra, sem magánbeszélgetésekben, sem a kihallgatások során. Pedig dühe nem ismert korlátokat és Fouchét nem egyszer illette hasonló jelzőkkel, mint amilyenekkel a krónikások is később illették.

Egy bizonyos. Az a titkos hadsereg, amely Fouchét szolgálta rendőrmíniszter korában, hatalmas összegeket emésztett fel állandóan. Fedezetet a császári kincstár erre aligha utalványozott.¹² Lehet, hogy Fouché csakugyan részt vett tőzsdei manipulációkban, lehet, hogy a kétése híré mulatók tulajdonosait is megsarcolta, de ha ezeket a jövedelmeket nem a kémek javadalmazására, tehát közcélokra fordította volna, ellenségei bizonyára nem mulasztották volna el az idevonatkozó bizonyítékokat is beszerezni.

Gazdag felesége hozománya és az otrantói hercegi uradalom képezte mindenestre magánvagyonra fundamentumát. Ezt a tekintélyes vagyont megsokszorozni már nem is lehetett olyan nehéz, mint amilyen nehéz volt megszerezni.

A szélkakas címet mindenesetre méltán illesztették Fouché neve mellé, mert hiszen rövid két és fél évtized alatt pap, forradalmár, konventi képviselő, szélsőséges jakobinus, ateista, a direktórium rendőrminisztere, Napóleon nélkülözhetetlen bizalmasa, majd Bourbon-párti lett. Csakhogy a francia forradalom és császárság igen kevés Cato-jellemet tud felmutatni. Chateaubriand legalább így jellemzi a forradalom és császárság korszakát: „Szomorú dolog a becsstelenség ilyen korszakában élni, amelyben két ember alig mer beszédbe elegyedni egymással az aggodalom miatt, hogy kölcsönösen megsértik és megszegényítik egymást. A sok lepkebáb, mely újból és újból formát változtatott, a legitimista bőréből a forradalmáréba s ebből a Bonapartistáéba s még egyszer a Bourbon-pártiéba siklott, a sok letett és megszegett eskü, ez a sok nemes lovag, ki zászlót cserélt s a sorompót szőszegésével gyalázta meg, ez a sok főnemesi nő, ki majd Jozefinnek, majd Mária Lujzának, majd Mária Carolinának szolgáltatott kíséretet, csak bizalmatlanságot, undort és megvetést kelthetett.”

Egyébként a „Nagy Ember” sem volt egész életében az elvek embere. Korzikából forradalmi magatartás miatt utasították ki családjával együtt. Otthon a jakobinus párt tagja volt. Toulonban már kartácstűzzel szórja szét a konvent ellen lázadókat. Tábornok lesz a forradalom jóvoltából, Jozefin segítségével, aztán köztársasági konzul, diktátor, majd császár, a legszélsőségesebb autokraták fajtájából. Jozefinnek búcsút mond, miután trónörököst nem remélhet tőle és királyi családból házasodik másodszor.

Fouchét gyűlöli, de azért tűri, hogy az első konzul székebe, majd a trón emelvényére segítse őt. Ismételten félre állítja legbensőbb titoknokát, de újból visszahívja, mikor szüksége van reá. Megveti, a legmegalázóbb sértésekkel illeti, hogy aztán az otrantói hercegi palástot teritse vállaira.

Napóleon hatalma delelőjén az Egyháznak is hadat üzent, de halálos ágyán mégis csak meghajtotta fejét a legfelségesebb Hadúr előtt, aki őt porba sujtotta.

A következetesség, a jellemsszilárdság nem a forradalmak és háborúk idején virágzik. A szigorú moralisták ilyen-

kor lehetőleg távol tartják magukat a hatalom sikamlós lépcsőitől.

Még azok is, akik a napóleoni csaták oroszlánjai voltak, hacsak hősi halált nem szenvedtek, kiestek héroszi szerepükből, mihelyt rezsimváltozás következett be. Azok, akiket Napóleon emelt fel a porból tábornoki rangra, hercegi, sőt királyi trónra, hatalmas uradalmakkal tett gazdaggá, bizony-bizony egy-kettőre hátat fordítottak a becézett és körülrajongott császárnak, aki Szent Ilonára száműzve, búsan elmélkedhetett az emberi hálátlanság és a hatalom mulandósága fölött.

Azt is terhére rótták a krónikások Fouchénak, — a szatócs fiának — hogy betolakodott az arisztokraták közé és egy főrangú hölgyet vett el feleségül első felesége halála után. Ráadásul nem átalotta ehhez a házassághoz — ő, a királygyilkos — XVIII. Lajost hívni házassági tanúnak.

Ezzel szemben ugyancsak a krónikások megbotránkozás nélkül rögzítik meg azt aényt, hogy XVIII. Lajos nem utasította el a királygyilkos kezét, mikor az trónra segítette őt. Viszont a király egész Franciaországból száműzte trónja támaszát, amikor az arisztokraták ezt sürgették nála.

A szép grófnő undorodás nélkül lépett a királygyilkossal házasságra, a hercegi korona, a milliók és a hatalom ragyogásától elkápráztatva, de amikor a férj kegyvesztett lett, korántsem érzett vele együtt a számkivetés keserveiben, hanem egy fiatal mágnás karjaiban vigasztalódott meg.

Mindenki követ dobott a földönfutóvá lett hatalmas rendőrminiszterre, sőt ki is nevelték felszarvazásakor. Mint-ha csak egyedül ő lett volna felelős mindazokért a gonoszságokért és aljasságokért, amelyeket a nagy francia forradalom és a napóleoni hadjáratok felszínre vetettek. Kellett egy bűnbak, akire rámutathasson minden vádlottja a forradalomnak és császárságnak, akit mindenáron el kellett némitani, mert sokat beszélhetett volna.

Fouché vádlói elfelejtették azonban feljegyezni azt, hogy a nagy kaméleon egy eszményhez mégis csak görcsösen ragaszkodott mindhalálíg. Ez az eszmény Franciaország rendje, nyugalma és békéje volt.

Tagadhatatlan, hogy a krónikások soha olyan váddal

nem illették Fouchét, amely a hazaárulás, az ellenséggel való szövetség vádját igyekezett volna rábizonyítani. A machiavellizmusnak az a módja, amellyel Fouché igyekezett állását betölteni, alkalmas vita anyagául, de hogy hosszú szolgálati ideje alatt fontos és hasznos ténykedések egész sorával mozdította elő az ország érdekeit, az kétségbe nem vonható. Még az oroszországi hadjárat tervéről is szenvedélyes érveléseivel mindenáron lebeszélni igyekezett a császárt, és ha Napóleon hallgat erre a jövőbelátó politikusra, talán Franciaország saját sorsa és egész Európáé másként alakult volna.

Tagadhatatlan az is, hogy Fouché nem volt szolgálalkú, gyáva udvaronc. Szembeszállt minden hatalommal, Robespierre-el csakúgy, mint Napóleonnal, a forradalmi csöccseléssel éppen olyan bátran, mint az országba betörni készülő angol hadsereggel, ha Franciarsország érdeke úgy kívánta.

Salus rei publicae suprema lex¹³ — dörögte Ciceró a római szenátusban, ha államférfiak sáfárkodásairól kellett véleményt mondania. Ehhez a mértékhez kell alkalmazkodnia annak is, aki Fouché igazi jellemét a közvélemény ítélőszéke elé óhajtja vinni.

Napóleont minden bűne alól régen felmentette már a francia közvélemény, mert kiragadta a forradalom fojtogató öleléséből Franciaországot és a „Gloire” homlokát többszörösen új babérokkal övezte.

Fouché jobbkeze volt Napóleonnak. Ha már nem osztozhatott a Nagy Ember dicsőségében, aligha szolgált rá arra, hogy örök időkre pellengérre állítsák honfitársai.

Pusztán azért, mert a tomboló viharok között több mint két évtizeden át rendületlenül megállta helyét még akkor is, mikor már a kormányzat minden tagja a fejét vesztette, — miután minden elveszettnek látszott — annyi érdemet mégis talán szerzett, hogy személyét valamivel fehérebb tögában állítsák az utókor elé.

Honoré Balzac-nak már szemet szúrt a tömérdék sár, amely az otrantói herceg figurájára tapadt és egy új Fouchét mutatott be a világnak, mikor sikerült kiásnia sűrű fejcsóválás közben visszataszító burkából a nagy Kaméleont.

„Sem a régi, sem az új kollégái nem sejtették meg

Fouché zsenijének nagyságát, amely lényegében a kormányzás és uralkodás tehetsége volt. Bonaparté-nak veséjébe látott, hasznos tanácsokat, értékes felvilágosításokat adott neki. Napóleon egyetlen igazi minisztere volt, akinek ezer arca annyi mélységet álcázott, hogy tetteit csak később lehetett megismerni" — mondta ki az ítéletet egyik munkájában¹⁴ a nagy regényíró, aki a francia szellemnek kétségtelenül egyik legragyogóbb üstököse volt.

Ítéletét megfellebbezhetetlennek lehet tekinteni.

A NYOMON ÜLDÖZÉS

A büntetések cselekményük befejezése után sürgősen távozni szoktak a helyszínről, nehogy tetten ériék őket. Előbb természetesen igyekeznek minden ámuló jelet, bizonyítékot eltüntetni, amelyekről személyükre és tettük részleteire következtetni lehetne. Tisztában vannak vele, hogy mennél kevesebb ámuló nyomot hagynak hátra, annál valószínűbb végleges megmenekülésük.

A rendőrség tehát valamely büntett felfedezése után a helyszínre siet haladék nélkül, hogy ott a büntett szereplő személyeit, helyét, pontos idejét, eszközét, elkövetésének valószínű lefolyását, indító okait részletesen megállapítsa. Szükséghez képest a helyszínről fényképfelvételt vagy vázlatos rajzot készít; az el nem tüntethető vagy sietés közben elhullatott bizonyítékokat, tárgyakat, valamint a helyszín közelében megfordult tanúk észleleteit összegyűjti. Mindezt azért, hogy támpontokat kapjon a szökésben levő tettes személyazonosságának megállapításához, kézrekerítéséhez, másrészt az emelendő vád megalapozásához.

Am mi történik akkor, ha a tettes és tartózkodási helye ismeretlen, az ámuló nyomokat pedig eltüntette? Ha panaszos, feljelentő nincs? Ha ismeretlen maga az áldozat is? Mit tehet ilyenkor a rendőrség?

Könnyű a dolga a detektívregények önkéntes nyomozójának. Ő már előre tudja a bűncselekmény részleteit, meglepetéseit, mert hiszen az író képzelete előre felépítette azokat. Neki csak a ripacsszínész szerepére kell vállalkoznia. Jól-rosszul eljátssza a zseniális magádetektív külső magatartását, jellegzetes szokásait, félrevezeti a hivatásos nyomozókat, akik sorozatos felsülések után végül is fanyarul veszik tudomásul, hogy merőben téves nyomokon haladtak

akkor, amidőn Mr. Sherlock régen tisztában volt a rablógyilkosság minden szövevényével.

No igen, mert ugyebár csak a véres, titokzatos, emberhalállal, lehetőleg hekatombákkal tarkított nagyszabású rablások érdeklik a nyájas olvasót. Legalább a sértett legyen előkelő, érdekes személy, ha már nem ölték meg és nem volt a zsebében legalább egy félmillió. Valami nyavalyás besurranó tolvaj vagy háziszarka, aki csak lakást fosztott ki és ezért menekül a rendőrség elől, dehogy érdekli a közönséget.

Pedig jó volna okulni, mert lehet, hogy legközelebb reá kerül a sor. Hiába hívja fel a rendőrség számtalanszor sajtó útján a közönséget a bűncselekmények elleni védekezés módjaira. Csak a saját kárukon tanulnak általában az emberek.

Lehet, hogy egy minta-rablógyilkosság előre kiagyalt szövevényét a számtalan regény elolvasása után már vissza tudja gombolyítani az olvasó. Azt azonban megtanulni, hogy lakását távozáskor gondosan zárja be és lehetőleg őrizetlenül ne hagyja, vagy hogy zsúfolt tömegbe ne menjen értékekkel a zsebében, dehogy hajlandó.

A közönség túlnyomó része nem is kíváncsi a hatósági apparátus nyomozására. Izgalomba jön ugyan, ha valami nagy, véres bűncselekményről van szó, de nem a nyomozók bonyolult, fáradságos és sokszor halálveszélyes munkája érdekli, hanem a tettes személye, agyafurtsága, különösen külső megjelenése, magatartása, szokásai, beszédmodora. Más szavakkal: a bűncselekmény főhőse és a vértől párolgó színjáték. Az igazi aktorok és rendezők csak statiszták az ő szemében, akik nélkül a színjáték el sem képzelhető ugyan, de egy cseppet sem érdekesek.

Ha a tettes elfogása, a bűnjelek megszerzése kiváló munkateljesítmények után sikerült, a közönség tudomásul veszi, de csak a jól teljesített hivatali kötelesség természetes következményét, nem az egyéni kiválóság bizonyítékát látja benne.

Ezen a helyen megkísérlem mégis a hivatásos nyomozók munkáját megvilágítani.

Talán az a vád érhet, hogy elárulom a rendőrség mű-

helytitkait. Felfedem, az eddig jól leplezett kártyalapokat, melyekkel a rendőrség rendszerint játszani szokott. Fegyvert adok a büntettek kezébe és ezzel fokozottabb veszélynek teszem ki volt bajtársaimat.

Az aggályoskodókat igyekszem megnyugtani.

Aki bűnügyi nyomozások irányításával foglalkozott, tisztában van vele, hogy a sablonos nyomozómunka mesterségbeli fogásait, fázisait minden szokásos bűnöző ismeri, éppen olyan jól, mint a nyomozó ismeri a jómadarak szokásait. Két, teljesen egyforma módon elkövetett bűncselekmény azonban a gyakorlatban alig van, aminthogy két teljesen egyforma ember sem akad a világon. Minden bűnöző hozzáad valamit saját egyéniségéből a büntett szokásos elkövetési módjához. Éppen úgy minden nyomozó is hozzáadja egyéni stílusát a nyomozás sablonos módszereihez.

A hadviselés módja, a fegyverek használata nagy általánosságban minden modern államban szinte azonos elvek alapján van előírva. Csak a stratégiai helyzet, az egyéni rátermettség, találmányosság, gyors elhatározási készség, a védelem és támadás lendületes végrehajtása — egyszerűen a hogyan kérdése — dönti el a küzdelem eredményét. És mi a nyomozás? Harc, stratégiai felvonulás a rendbontó elemek ellen, éjjel-nappal szakadatlanul.

Az első támadó lépést rendszerint a bűnöző teszi meg és ez mindig bizonyos helyzeti előnyt jelent számára, sőt néha már alapjában eldönti a küzdelmet, ha a büntény elkövetése és felfedezése között jelentékenyebb idő telt el. A rendőrség viszont — ha felszerelése nem hiányos — mindig fölényben van a mozgatható emberanyag és harci eszközök tekintetében. De elméleti képzettsége, tapasztalata, szakismerete is jóval föltötte áll az átlagos büntetteknek.

Ha a rendőrség hatalmas nyomozó apparátusát, elméleti és gyakorlati ismereteinek tárházát nagy vonásokban ismertetjük, bizonyára megnyugvással veszi tudomásul minden olvasó, hogy a bűnözők elleni védekezésre használt hurokháló olyan erős, amelyből csak nagyrítkán szabadulhat ki valaki.

Nincs túlzás abban, ha a hivatása magaslatán álló nyomozó munkáját a művészet egyik ágaként könyveljük el.

Hányszor történt már nagyobb bűncselekmény, amelynek kiváló művész, tudós, feltaláló ezermester volt értelmi szerzője vagy tette, aki tudása tárházának legjavát használta fel a bűncselekmény elkövetésekor abból a célból, hogy a nyomozó-hatóságot félrevezesse. Lehetetlen, hogy ugyancsak művészi ötlet, leleményesség, képzelőtehetség, szakismertek nélkül a nyomozó leleplezhette volna a büntettes gondosan kitervelt és végrehajtott stratégiai műveleteit.

Nem akarjuk ezzel azt mondani, hogy minden nyomozó művész is egyúttal. Hiszen a művészeti és tudományágak művelői sem valamennyien elhivatott művészek és tudósok. A hadműveletek irányítói és végrehajtói sem valamennyien művészei feladatuknak. A zseniális hadvezér, művész, tudós csak olyan ritka, mint a zseniális nyomozó. Igen jól elvégezheti valaki, minden foglalkozási ág keretein belül a rábízott munkát, a „művészi” jelző azonban csak azokat illetheti meg, akik ellestek valamit az örök Alkotó titkaiból és annak félreismerhetetlen jelét is adják munkájukban.

A NYOMOZÁS FELADATAI

A skolaszticizmus egyik következtetési módját Joakim Daries hét kérdésben foglalta össze. Ezeket a kérdéseket szokta a nyomozó is alkalmazni a bűnügyi vizsgálatoknál: quis (ki?), quid (mit?), ubi (hol?), quibus auxiliis (mily eszközökkel?), cur (miért?), quomodo (miképen?), quando (mikor?). A magyar hexameter: Mit, ki, mikép, hol, miért, mikor és mely eszközök által?

Ez a hét kérdés valóban ki is meríti azoknak a feladatoknak felsorolását, melyeknek pontos megoldása a vádhatóság kötelessége.

A gyakorlati nyomozónak azonban a bűnügy alapos felderítéséhez egyrészt kevés ez a hét kérdés, másrészt a sürgős tennivalók között soknak látszik ennyi kérdésnek egy tömegben való felvetése.

Igen sokszor előfordul — különösen az ember élete elleni bűncselekmények során, hogy az áldozat kilétét homály fedi. A nyomozó legelső feladata megállapítani a sértett személyazonosságát, feltéve, hogy az nem maga személyesen teszi a feljelentést. Még ilyenkor sem árt a bemondott személyi adatokat ellenőrizni.

A bűncselekmény tudomásulvétele után nyomban gondoskodni kell a helyszín és bűnjelek biztosításáról a közeli őrszem vagy őrszoba útján. Soha jóvá nem tehető hibákat lehet elkövetni a helyszín adatainak összezavarásával, megsemmisítésével.

Az ujjlenyomatok fontosságát nem kell a laikusok előtt sem hangsúlyozni. Fontosak azonkívül a láb-, a vérnyomok és minden apró észlelet az áldozat testén, ruháján, úgyszintén a helyszín minden négyzetméter területén. A helyszín környékének alapos áttekintése sem fölösleges. Néha maga

a szököttnek vélt tettes is ott őgylegphet a kíváncsiak tömegében, esetleg azért, hogy a hatóságok embereit vagy a tanúkat félrevezesse hamis adatok hangoztatásával. A helyszín tüzetes átvizsgálását nyomon követi annak rajz vagy fénykép útján való megrögzítése. Külön leírás részletezze az orvosi vizsgálat adatait az áldozat sérüléseiről. Külön jegyzékbe kell foglalni az áldozat ruháinak, zsebeinek, iratainak átkutatása után talált egyes értékeket, tárgyak leírását, a helyszín területén fekvő egyéb nyomok, bűnjelek, tárgyak, észleletek, szemtanúk tüzetes megjelölését.

Ezután következik csak a tettes személyazonosságának kétségtelen megállapítása, tartózkodási helyének felkutatása, a tettes elfogása, a nála található bűnjelek biztosítása és annak a minden részletében való megállapítása, mi módon hajtotta végre a tettes a bűncselekményt.

Mi módon? Ha erre a kérdésre a nyomozó kimerítő feleletet adott, felelt a hol, mikor, miért, kinek segítségével, kinek megbízásából vagy érdekében, milyen eszközökkel és mit kérdésekre is.

Daries hét kérdését ily módon a gyakorlati nyomozó összesűritheti könnyebb áttekintés kedvéért három kérdésben: Ki a sértett? Mit mond a helyszín? Hol a tettes és a bűnjelek?

Ki a sértett?

A legtöbb bűncselekménynél a sértett maga fedi fel a bűncselekményt és jelenti be a hatóságnak akár személyesen, akár írásban vagy meghatalmazott útján. Igen sokszor azonban a rendőrség vagy csendőrség fedezi fel figyelő őrszemei, járőrei útján, — névtelen írásbeli vagy telefon feljelentés alapján. Ha a sértett a bűncselekmény áldozatául esett és hozzátartozói kéznél nincsenek, szomszédok, ismerősök, járókelők, házmester, levélhordó, mezőőr viszi az első hírt a nyomozó hatóságokhoz vagy közegekhez. Nem ritka eset, hogy kutya vagy más állat szokatlan viselkedése hívja fel a bűn tényére az emberek figyelmét.

Mindaddig, míg a sértett kilétével tisztában nem vagyunk, a nyomozás csak sötétben való tapogatódzás lehet.

Különösen az emberöléssel kapcsolatos bűncselekményeknél, ahol a sértett már nem felelhet a hozzá intézett kérdésekre és egyelőre kizárólag a helyszín képviseli némán, de mégis sokat elárulóan a vádat. Az áldozat zsebében talált írások, tárgyak, a halott arca, keze, ruhája sokat elárulhatnak ugyan az áldozat kilétéről. Nem egy eset fordult azonban elő, hogy ezek az adatok hamisak voltak, mégpedig a tettes jóvoltából, aki a hatóságot félrevezetni akarta. Rendszerint tudja a tettes is, hogy másutt kutat a nyomozó, ha toprongyos csavargó, másutt, ha ékszerkereskedő, másutt, ha diplomata az áldozat.

Az áldozaton látható külső sérülések az emberölés módjára, eszközére engednek következtetni, még ha az ölés szerszámát el is vitte a tettes magával, hogy a helyszíntől távolabb dobja vagy rejtse el. Az ölés eszköze sokszor határozott irányítást adhat a nyomozónak a tettes kilétére vonatkozólag is.

A helyszínen, az áldozaton vagy ruháján levő vérnyomok, az áldozat körül fellelhető kéz, láb, fognyomok, butor-darabok, használati tárgyak, hajszálak, papír, ruhafoszlányok, gomb, cigaretta, szivardarab, gyufaszál, hamu, körömdarab, cérnaszál és minden apró, esetleg szabadszemmel nem is látható tárgy megelevenedhetik és érthetően beszélhet a bűncselekmény lefolyásáról az élesszemű és alapos nyomozónak.

A közelben lakók vagy járókelők vallomása gyakran kiegészíti a helyszín leleteit. Általában semmi sem jelentéktelen, ami a helyszínen vagy közelében található, észlelhető. Természetesen a negatívum is szolgálhat bizonyítékkal vagy legalább helyes következtetés alapjául. Ha az áldozat zsebei üresek, személyi okmányai, értékei hiányoznak, más irányt vesz a nyomozás, mintha ezek helyükön maradtak volna. Az áldozat ruhájáról hiányzó gombok, szabócímkek, a fehérneműekből kivágott monogrammok, az eltüntetett kéz-, láb-, vér-, keréknymok szintén fontos árulójelek lehetnek végeredményben.

Mit mond a helyszín?

Az áldozat kilétének megállapítsa után a bűncselekmény neme, eszköze, célja, elkövetésének módja képezi a nyomozás további feladatát.

Lehet az emberölés szándékos, előre megfontolt, gondatlanságból okozott; lehet vagyontárgyaknak, hivatali vagy diplomáciai titkoknak megszerzése a célja; lehet szerelemféltség, bosszú, hirtelen harag az indító oka.

Lehet, hogy nem is büntett áldozata a helyszínen talált halott, hanem öngyilkosság esete forog fenn, dacára, hogy az áldozat valamennyi értéktárgya eltűnt, esetleg a halál bekövetkezése után más tettes által elkövetett lopás következtében.

A bűncselekmény nemére, eszközére és elkövetési módjára nézve csaknem mindig választ ad az áldozat holttestének helyzete, a rajta talált külsérelmi nyomok és változások, amelyeket csakis hatósági orvos közbenjöttével körvonalazhat a nyomozó. Választ adhatnak az áldozat ruháján talált vérfoltok vagy egyéb rendellenességek, az áldozaton, mellette vagy közelében található kéz-, láb-, keréknyomok, bűnjelek, esetleges tanúk.

A helyszín olyan sokat szokott mondani, hogy nemcsak alapos átvizsgálása, nemcsak jegyzőkönyvben való részletes leírása, de pontos lerajzolása, sőt fényképezése is elengedhetetlen feladata a nyomozásnak.

A helyszín megrögzítésének legkezdetlegesebb módja az, hogy a szemlejegyzőkönyvben részletesen leírja a nyomozó a bűncselekmény helyét, környékét, az áldozat helyzetét a felfedezés pillanatában, a rajta esett sérüléseket, vérnyomokat, ruháját, az elkövetés eszközeit, annak méreteit, a nyomok fekvését, alakját, egymástól való távolságát, mindezt a legnagyobb pontossággal és lelkiismeretességgel, esetleg az orvoson kívül más szakértők igénybevételével is.

A helyszínek jegyzőkönyvi megrögzítése azonban igen sokszor elégtelennek bizonyul a későbbi eljárások során s azért helyszíni rajzokkal igyekeznek pótolni a szövegezésben nehezen szemlélhető táj-, lakásrészleteket és tárgyakat. Az egész ház fekvéséről és szerkezetéről persze az

eredeti építési terv nyújthat legpontosabb adatokat, ennek a beszerzése azonban néha csak hosszabb idő elteltével sikerül, ami a tettes üldözését késlelteti, a bizonyító eljárást pedig megnehezíti.

A helyszíni rajz mellett sem felesleges soha a fényképezés, mert az érzékeny lemez mindent megrögzít és esetleg utólag is megállapíthatunk a felvételeken olyan körülményeket, amelyek csak a vizsgálat vagy a főtárgyalás során válnak kérdésessé.

A fényképezést a helyszínek leginkább áttekinthető pontjáról kell eszközölni. Zárt és bekerített ház- és lakrészeket, azok kerítéseit esetleg több oldalról is fotografáljuk, hogy a tettes jövetelének és távozásának útja és módja könnyen megállapítható legyen a képen. Különösen azt a helyiséget kell minden részletében fotografálni, ahol az áldozatot találták, ahol küzdelem nyomai, bútorok felforgatása, ruhaneműek szanaszét dobálása, megrongálásának nyoma látszik. A falon, bútorokon található vérnyomokat, lövések nyomait, padlózatot, oldalfalakat, mennyezetet, ajtókat és ablakokat, valamint a helyszínhez szolgáló helyiségeket, folyosókat is részletesen le kell fényképezni, ha már az áldozat és bűnjeltárgyak fényképezése megtörtént. Lehetőleg azoknak a tárgyaknak a lefényképezését se mullasszuk el, amelyek nem látszanak ugyan egyelőre a bűncselekménnyel kapcsolatban levőknek, de útjában voltak a tettesnek s ezzel utólag esetleg bizonyítékot szolgáltatnak ellene.

A helyszínen megállított falióra pl. a bűncselekmény főkérdését oldhatja meg, sokszor az elkövetés idejét. A kasszaőrő és ingaórát megállítja, hogy munkájában ne zavarja. A szeszes italt tartalmazó palackok, edények lefényképezése sokszor fontos bizonyítékot szolgáltat, mert a legtöbb bűnöző azokba bele szokott kóstolni.

A fényképfelvételeket, éppen úgy az ujjlenyomat felvételeket is sokszorososan nagyítani kell és retusálni sohasem szabad. A legideálisabb fényképfelvétel az, ha magát a bűncselekmény lefolyását sikerül véletlenül vagy szándékosan lefényképezni. A diktatúra alatt szándékosan lefényképeztek lázadó tömegeket, ellenforradalmárok kivégzését, terro-

risták garázdálkodásait. Véletlenül fényképeznek felvonulások, ünnepélyek vagy filmfelvevő akció során olyan bűncselekményeket is (zsebtolvajlás, merénylet), amelyeket a fényképezőnek nem is volt szándéka megörögzíteni.

Igen sok nyomozó, ha anyagi eszközei megengedik, zsebben hordozható fényképező készüléket szokott magával vinni nemcsak főbenjáró bűncselekmények esetén, de minden jelentékenynek ígérkező hivatalos útján is, mert igen gyakran tehet jó szolgálatot hathatós bizonyító erejénél fogva.

A talált hullák lefényképezése nemcsak a helyszín megörögzítése céljából szükséges, hanem akkor is jó szolgálatot tesz, ha az áldozat személyazonossága a helyszínen meg nem állapítható és fényképének közszemlére kitételével vagy a napisajtóban való közzétételével óhajtunk eredményt elérni.

Újabban a fotómikrografia tette tökéletessé a szabad-szemmel nem látható nyomok, bizonyítékok előhívását. Egy New-Yorkban történt bűneset kolportálása ugyancsak megdöbbentette az ottani gangstereket, mert beigazolódott ismét az a tény, hogy a büntettes bármilyen elővigyázatosan hajtja végre tettét, valami nyomot mindig hagy hátra, amiből az élesszemű nyomozó személyére következtetni tud.

Az történt, hogy egy erdei út közelében, a fűben talált női holttest mellett két huszonötös kaliberű, Colt-féle pisztolyhoz tartozó kilőtt töltény hüvelyét fedezték fel a detektívek. A helyszíni szemle fegyverszakértője megállapította, hogy a női holttesten levő lött sebek egy ugyanilyen rendszerű fegyverből származtak. Egy Harry Hoffmann nevű mozigépészről a nyomozás során kiderült, hogy a meggyilkolt leány ismerősei közé tartozott s hogy Hoffmann egy Colt-pisztolyt küldött el postán vidéken lakó fivérének. A postai feladóvevény dátuma egyezett a gyilkosság elkövetésének napjával. Azt kellett már csak bizonyítani, hogy a kilőtt töltényhüvelyek és Hoffmann pisztolya kapcsolatban vannak egymással. Frank N. Whittner tanár, a fotómikrografia szakértője, először szabadszemmel vizsgálta meg a töltényhüvelyeket, a pisztolyt és annak csappantyúját. Azután a „College of Physicians and Surgeons” intézethez

fordult, ahol a sebészek fotografusával egy egész sorozat fényképet készíttetett a kilőtt hüvelyekről, Hoffmann pisztolyának, valamint egyéb, hasonló Colt-pisztolyoknak csappantyújáról. A fényképész a csappantyúkat alkalmas alapra helyezve, erősen koncentrált fénnel világította meg, azután egy mikroszkóp segítségével 32-szeresen megnagyította.

Ha a különböző revolverek csappantyúit szabadszemmel nézzük, azok között különbséget nem lehet tenni, mint-hogy azok egyformán vannak esztergályozva. A nagyítás után azonban Hoffmann pisztolyának csappantyúján egy szabálytalan gyűrű alakú folt tűnt elő, melynek lenyomata olyan tisztán látszott, mintha csak pecsétviaszra lett volna rögzítve. Whittler vizsgálatának eredménye juttatta tehát Hoffmant a börtönbe, majd a villamosszékre.

Hol a tettes és a bűnjelek?

A helyszíni szemle befejezése után — miután az áldozat kadaverét boncolás céljából elszállítottuk — következőnek a tettes elfogatására irányuló intézkedések. A legelső teendő — ha a tettes ismeretlen — a pontos személyleírás beszerzése, egyelőre a helyszíni nyomok, a kihallgatott tanúk vallomása, esetleg fénykép alapján. Ezek a személyleírások néha helytelen irányba terelik ugyan a nyomozást, de legtöbbször a körözés megindításához elég alapot adnak. Miután az ismeretlen tettes személyleírása a körözés megindításakor még jóformán találgatás, a fősúlyt a különös ismertetőjelek részletezésére és a ruházat leírására kell fektetnünk, mert leginkább ezek szokták felhívni a hatósági közegek, de a közönség figyelmét is a szökésben levő tettesre. Annyi adatot csaknem minden helyszín szolgáltató a nyomozónak, hogy megállapítható legyen, vajjon a tettes a szokásos bűnözők vagy a dolgozó társadalom valamelyik rétegéből való-e? Néha a foglalkozást egész pontosan meg lehet állapítani a bűncselekmény végrehajtásának módzataiból. Egy katonai oldalfegyver, egy hentesbárd, egy falusi ember zsebkése, általában a gyilkosság eszköze már közelebbről meghatározza az ismeretlen tettes személyét és szűkebbre vonja a nyomozás területeit. Hajsza, papírfosz-

lányok, gomb, tű, illatszer, cigarettacsutka, ruhafoszlány és még számtalan fel sem sorolható apró tárgy útbaigazíthatja a jó nyomozót. A kéz-, láb- és vérnyomok szoktak azonban a legtöbbet elmondani. Azért nem lehet eléggé hangsúlyozni kezdő rendőri nyomozók előtt a helyszín eredetben való megőrzésének fontosságát. Hathatósan támogatnák a nyomozást a sajtó képviselői, ha egy-egy bűntény részletezésénél állandóan figyelmeztetnék a közönséget arra, hogy bűncselekmény véletlen felfedezésekor vagy a helyszínen való tanúskodás, szemlélődés alkalmával őrizkedjenek attól, hogy valami változást idézzenek elő a helyszínen. Nagyon jól teszi a nyomozó, ha legalább gondolatban igyekszik követni a büntettes útját, a helyszínre érkezésétől távozásáig, minden lépését követve. Egyedül volt-e a tettes vagy voltak segítőtársai, történt-e dulakodás, erőszak, melynek nyomai az áldozaton vagy körülötte észlelhetők, az áldozat vére nem hagyott-e nyomokat a tettesen vagy ruháján, dulakodás közben a tettes is nem kapott-e sérüléseket, mind olyan kérdés, amelyre világosságot kell deríteni.

Mit vitt el a tettes, kinek érdekében történt a bűncselekmény elkövetése, kikkel állott a sértett és a gyanúsított érdekközösségben, — ugyancsak nagyfontosságú kérdések az ismeretlen tettes kilétének megállapításakor. A bűncselekmény végrehajtási eszköze, még ha azt csak a helyszín nyomaiból lehet is megállapítani, részletesen leírandó a körözésben, valamint az eltűnt értékek és tárgyak is, mert ezek igen sokszor ráterelik olyanok figyelmét is a tettesekre, akik a nyomozástól teljesen távol állanak.

Ha már kimerítettünk minden lehetőséget az ismeretlen tettes személyazonosságának leírása körül, lehetőleg azt kell megállapítani, hogy a tettes a nyomozó hatóság területén tartózkodik-e vagy megszökött. Ha megszökött, volt-e útlevele, milyen járművet használt szökésekor? Minden nyomozó hatóságot és hivatalt azonnal értesíteni kell, lehetőleg rádió, telefon, távirat útján a szökésben levő tettes személyleírásáról, a felismeréséhez és elfogásához szükséges minden adattal együtt. Ugyancsak értesíteni kell a vámhatár állomásait, pályaudvarok kirendeltségeit, az összes személyszállító vállalatok, repülőterek igazgatóit, zálogházakat, ék-

szerészeket, bankok, piacok, zsibvásárok, értéktőzsde intézőit, valamint a nyilvános helyiségek, mulatóhelyek tulajdonosait. A rovottmultúak búvóhelyein sűrű razziákat kell tartani. Nagyon célszerű, ha a nyomozó a körözés elindításakor aziránt is intézkedik, hogy a bíróságokhoz, letartóztatási intézetekhez, rendőrhatalóságokhoz és őrszobákhoz előállított egyéneket az igazolás alkalmával abból a szempontból is eljárás alá vegyék, vajjon a nyomozás alatt levő főbenjáró bűncselekmény elkövetésében nincs-e valami részük?

A körözést a napisajtóban, a rádióban, a mozik híradóiban sürgősen közzé kell tenni a tettes felismeréséhez szükséges, már ismert, adatokkal együtt.

Ha a tettes személyazonossága és lakása már meg van állapítva, intézkedni kell a házkutatás, a lakás és hozzá vezető útvonalak, valamint a tettes hozzátartozóinak megfigyeléséről, kikérdezéséről, esetleg őrizetbe vételéről.

A NYOMOZÁS IRÁNYÍTÁSA

A nyomozás irányításának egyetlen kézben kell összpontosulnia a nyomozás megkezdésekor és annak minden fázisában. A részletnyomozás végrehajtásához ennek a kéznek kell kiválogatnia a legalkalmasabb nyomozókat; körül kell írnia azok feladatát, nyilvántartani, mérlegelni a nyomozás részleteredményeit és megtenni mindazokat a hatósági intézkedéseket, amelyek szükségesek ahhoz, hogy az elkövetett bűncselekmény minden részletében kiderítve, a tétlessel és bűnjelekkel együtt kerüljenek a főtárgyalásra.

Az eddig felsorolt feladatok jóformán csak sablonos körvonalai a nagyobb bűncselekmények nyomozásának. Ezekhez járul azután az egyéni rátermettség, tapasztalat, éleslátás, ítélőképesség, találékonyság, szakismeret, vérmérséklet és gyors elhatározóképesség, amit együttesen a nyomozás stílusának lehet nevezni.

Ez a stílus mind a nyomozás központi irányítójánál, mind a részletfeladatokat végző nyomozóknál nagyon sokféle lehet.

Ismertem detektívfőnököt, aki nagyszabású nyomozásait elsősorban villámgyors intézkedéseivel vezette sikerre. Rendszerint csak 36 óráig foglalkozott személyesen a kezébe vett nyomozás irányításával és ha addig eredményt nem ért el, másra bízta a bűnügy további irányítását és nyilvántartását, mert bizonyos volt benne nemcsak ő, de munkatársai is, hogy valahol a központi utasítások végrehajtása körül hiba csúszott be, amely a gyors sikert bizonytalan időre elodázza, talán meg is semmisíti. A 36 óra alatt azonban a főnök hivatali helyiségei méhkasokhoz voltak hasonlóak. Telefonrendeletek, írásbeli utasítások, távirat-szövegek, társhatóságokhoz szóló megkeresések tömegeit

adta ki gyors egymásutánban s e közben személyesen vizsgálta át a beözönlő adatokat, hallgatta meg a szóbeli jelentéseket és vallomásokat, adta ki a további nyomozáshoz szükséges utasításokat és illesztett helyére minden apró részletet, amely előre elgondolt tervezetébe beleillett. A detektívek százait foglalkoztatta, mindenkinek egy-egy városrészt jelölvéni ki megfigyelés, átkutatás, nyomonkövetés, előállítás céljából. Negatív eredménnyel senki sem jelentkezhetett nála a nélkül, hogy kemény dorgálásban ne lett volna része, esetleg fegyelmi eljárás veszélye ne fenyegette volna. Három napon át sem a detektívfőnök, sem a detektívek százai nem hajtották álomra fejüket. A legszükségesebb étkezéseket rendszerint állva, munkaközben végezték, hozzátartozóikkal nem érintkezhetek. A bűnügy minden fejleményéről egyedül csak a főnök tudott, ám láz csillogott a nyomozás ideje alatt nemcsak a főnök, de az összes munkatársak szemében is. A munkaszeretet, az ambíció, a lelkesedés lángja.

Talán a lelkiismeret, a kötelességtudás fanatikusa volt ez a detektívfőnök. Talán a kereszteslovagok szent tüze vagy a vadász olthatatlan szenvedélye égett benne. Mindegy. Az eredmények azt mutatták, hogy a detektívfőnök hivatása magaslatán állott. Mindenkit lenyűgözött boszorkányosan gyors intézkedéseivel, óriási akarateréjével, vas logikájával, rövid, pattogó parancsszavaival, kurta, türelmetlen gesztusaival.

Szikár, középtermetű, madárfejű, első pillanatra talán jelentéktelennek látszó volt ez a főnök. Hanem, aki jobban megnézte, azt fogva tartotta mindjárt az éles, szürke szempár, amely állandóan fürkészve nézett a világba. Bokorból kiugró rigót láttam ilyen feszülten, ilyen éberén nézegetni egy kissé megnyújtott nyakkal, egy kissé oldalra billent fejjel, felfogva minden közeledő hangot, mozdulatot.

Nem volt holmesí sípkája, sem angol pipája, sem Watson nevű barátja. Még csak nem is angolosan simára borotvált arca volt, hanem rövidrenyírt bajuszt és egy kis oldalszakállt viselt. Szürkületi kezdő haja közepén volt kétfelé választva. Ha Budapesten szokásos jelzővel illetnék, „nagyon rendes ember” benyomását keltette nyugodt, egye-

nes tartásával, szelíd, majdnem mosolygós arcával, jól szabott ruhájával, puha kalapjával, elmaradhatatlan ezüst fogantyús sétapálcájával. Ha véletlenül angolnak születik, a „gentleman” jelző tökéletesen illett volna reá.

Ma már alig emlegetik, legfeljebb a régebbi bűnözők néznek riadtan körül, ha nevét itt-ott szóba hozzák.

Ismertem olyan detektívfőnököt, aki a legszélesebbkörű nyilvánosság bevonásával, elsősorban a napisajtó útján igyekezett a nyomozás eredményét megalapozni, ami igen sok esetben sikerült is neki. Abból indult ki, hogy a nagy tömegekben elvegyült tettetést annál előbb lehet elfogni, mennél több ember tud róla és mennél többen pillantják meg járás-kelés közben.

Jutalomkitűzés volt a másik elve a nyilvánosság embe-rének. A pénzszerezés vágya egyike a legelterjedtebb és legszívósabb emberi jellemvonásoknak. Építeni lehet rá, annyi bizonyos. Ez a főnök különben eredetileg ujságíró volt. Összeköttetése az ujságírókkal és besúgókkal elsőrendű volt. Hallgatólag ember volt, de a közéleti, politikai és társadalmi életnek jól értesült ismerője. Fouché rendőrmiszter mozdulatlan kőarca jutott eszébe annak, aki meglátta és megismerte.

Egy volt huszárkapitányból lett detektívfőnök erélyével, pontos taktikai terv kidolgozásával, ellentmondást nem tűrő végrehajtásával és a feladatokra alkalmas emberek körültekintő kiválasztásával ért el sikereket. Ő maga arisztokrata származású lévén, inkább parancsolt vezérkarának, a szakkérdések alapos megvitatása után. Nagyúri bőkezűséggel — sokszor a magáéból — fizette a besúgók, kémek csapatait. Mindenütt volt bizalmi embere, aki az eseményekről és személyekről megfelelően tájékoztatta. A jólértesültséget és az alárendeltek vasfegyelmét tartotta ez a főnök minden siker titkának.

A külföldi lapok is sokat foglalkoztak egy rendőrtanácsos nevével, akit a hír idehaza sokszor szárnyaira vett páratlan sikereket felmutató nyomozásaival kapcsolatban.

Ma már — évtizedek múltán — nehéz volna híven beszámolni arról, mi is volt a tanácsos meglepő sikereinek titka. A híres nyomozó mindenesetre sokat köszönhetett

atlétatermetének, dörgő hangjának, összenőtt sűrű szemöldöke alól elő-elővillanó szúrós szemeinek.

Azt mesélte a fáma, hogy a rendőrtanácsos hipnotizálja az eléje kerülő bűnözőket, akik a rendőrtanácsos szemeiből foszforeszkáló delejes erőnek képtelenek ellenállni és ilyenkor legféltettebb titkaikat is elárulják. Annyi bizonyos, hogy a bűnözők világában végleg elveszett embernek tekintették azt, akinek személye iránt a szúrós szemű tanácsos érdeklődni kezdett. Egy közismert bűnügyi védő-ügyvéd elfakult arccal és csak suttogó hangon merte emlegetni a tanácsost, akkor sem igazi nevén, hanem a középkori inkvizíció jég-szemű Torquemada-ja nevén, a nélkül azonban, hogy borzongásának közelebbi okait elárulta volna.

Egy milliós sikkasztás eltűnt tettesét is ez a rendőrtanácsos nyomozta külföldön. Mindenki bizonyosra vette már idehaza a sikkasztó kézrekerítését, amikor felettesei a tanácsost hirtelen hazahívták és eddigi megbízatása alól felmentették, egyúttal jelentéktelenebb ügykörbe áthelyezték. Valami névtelen feljelentésről suttogtak a bennfentesek, amely azzal vádolta meg a híres nyomozót, hogy külföldön végzett kihallgatásai során törvénytelen eszközökkel, különösen hipnotizáló képességével a tanúkat olyan vallomásokra kényszerítette volna, amelyeket azok később visszavontak.

Az ambíciójában sértett rendőrtanácsos nem tudta elviselni felfelé ívelő pályája kettétörését, új hivatalában főbelötte magát!

Halála után elcsendesült a hangos hírverés, amely azt találgatta, vajjon a daliás nyomozónak volt-e valami köze a hipnotizmushoz vagy csak egy a védők között akkortájban lábrakapott cselvetés gáncsolta el.

Ez a cselvetés — amely ma sem ritka a védelem eszközei között — azzal szokta támadni a rendőri nyomozás adatait, hogy a rendőrség kihallgatási módszerét törvénytelennek igyekszik feltüntetni. Az ilyen kifogást a bíróság kénytelen kivizsgálni s e közben a védőnek alkalma nyílik esetleg rést ütni a bizonyítékok összefüggő láncolatán.

Volt detektívfőnök, aki a hátrahagyott és el nem tűnethető bűnjelekből — feltéve, hogy szokásos bűnözőről

volt szó — már alaposan következtetni tudott a valószínű tettes személyére, nagy személyi és helyi ismeretei alapján. Sikereit még annak is köszönhetette, hogy megingathatatlan nyugalma rá tudta kényszeríteni alárendeltjeire is.

Akadtt olyan főnök is, aki legelsősorban az összes gyanúsítható egyéneknek, azok ismerőseinek és hozzátartozóinak alibijét firtatta és amikor a kör már szűkre szorult három-négy alibi nélküli ember körül, kezdte el egyéni módszereivel a tulajdonképeni nyomozási műveletet.

Nem ismeretlen a detektívfőnökök előtt az a módszer sem, amely többféle irányban és elképzeléssel állítja be a nyomozási munkálatokat már a kezdeti stádiumban. Minden kijelölt irány külön-külön csoportvezető gondjaira van bízva. A csoportok egymástól teljesen különállóan dolgoznak, de egy kézből — detektívfőnökéből — kapják utasításait és ugyanoda küldik be jelentéseiket. A csoportok munkájának összevetése után rendszerint már határozott irányt kap a nyomozás.

A nyomozás taktikai rendszerei között a legtöbb eredményt ígérőnek látszik, ha a nyomozás irányítója igyekszik beleélni magát a büntettes egyéni helyzetébe, életkörülményeibe. Az igazságot csak így lehet pontosan megközelíteni. Mindenesetre szilárdabb bázisokon indul útnak az ilyen józan elképzelés, mintha valaki színdús fantáziájára bízta magát s úgy rajzolja meg a kezdetleges nyomokat kiegészítő körvonalakat. Ne az eredmények hajszolása legyen a főcél, hanem a valóság megközelítése. Akkor az eredmény sem marad el.

A valóságnak, az igazi tényállásnak felderítése érdekében minden törvényes eszköz és mód igénybevehető. A nyomozás irányítójának és végrehajtójának lelke mélyén éljen az a tudat, hogy a megbolygatott erkölcsi világrend kiegyensúlyozásában vesz részt emberparány mivoltában is. Ennek a hitnek soha megínognia nem szabad. Ez a hit adjon erőt a szinte emberfeletti munkával, gyakran életveszéllyel járó rendőri hivatás minden fázisánál a rendőrtisztület valamennyi tagjának. Ez a hit és a jól teljesített kötelesség érzése győzelmesen vezeti ki őket minden harcból, amelyet az állam és társadalmi rend ellenségeivel szemben felvesznek.

DETEKTIVEK

A nagyközönségnek rendőrség ellenes része előszere-ttel vonja a detektívet és besúgót egy kalap alá, közös néven spizlinek nevezvén őket. Éppen úgy, mint a katonai hírszerzőket és kémeket is.

Ha megkérdeznénk egy ilyen fölényes kritikust, hogy tudja-e egyáltalán a detektív szó fogalmát pontosan körül-írni, alkalmasint azokat a szavakat dadogná el, amelyek a detektívregényekből megmaradtak fejében a sokszoros ismétlés következtében. Szűrös szem, gúnyos mosoly, tolvaj-nyelv, angol pipa, revolver, kézi bilincs, keresztkérdések, ujj- és lábnyomat, letartóztatás, börtön, vér, halott. Ha eze-ket a szavakat eldarálta, elfogy a szókincse, mint ahogyan a kókler kalapja üres lesz, mielőtt betanult mókáit kime-ritette.

Hányan vannak, akik valósággal kiábrándulást éreznek, ha egy eleven titkos rendőrrel megismerkednek, s éppen olyan rendes embernek találják, mint valamelyik ismerősü-ket vagy a mellettük észrevétlenül elhaladó járókelőket. Mégcsak nem is titokzatosak, nem is szűrös szeműek, nem is félelmetesek. Csak egyszerűen emberek, rendes fizetési osztályba beosztott állami hivatalnokok. Az állam és társa-dalmi rendre ügyelnek fel. A belbékére, közbiztonságra. Az élet és vagyon épségére. Éppen úgy a rend katonái, mint az egyenruhás rendőrtisztek és rendőrök, csakhogy ők polgári ruhában teljesítenek szolgálatot, mivel a bűncselek-mények elkövetésének megelőzését, valamint az elkövetett bűncselekmények és tettesek felderítését is csak akkor vé-gezhetik eredményesen, ha megfigyeléseiket és ezzel kap-csolatos teendőiket lehetőleg feltűnés nélkül teljesítik.

Az angol Scotland Yard egyik szobájában évek hosszú

sorozata óta dolgozik íróasztalánál egy detektívőfelügyelő, akit személyesen csak közvetlen felettesei és szűkebb értelemben vett alárendeltjei ismernek, aki a nyilvánosság előtt sohasem szerepelt még, akiről a hírlapírók is csupán mendemondák útján tudnak egyet-mást. Feleket nem fogad, a nyomozó apparátus közös munkájában nem vesz részt, bűnökkel közvetlenül nem érintkezik, helyszíni szemlén is csak elvétve és rendszerint egyedül jelenik meg, nem a helyszínt felvevő bizottsággal egyidejűleg. Ez a detektívőfelügyelő veszi kezébe azoknak a nagyszabású bűncselekményeknek kibogozását, amelyek a rendes nyomozás során kátyúba jutottak. Az addig egybegyűjtött adatokat felülbírálja, kiegészíti, esetleg egészen más irányt ad a további nyomozásnak. Azokat a hézagokat keresi és pótolja, amelyeket a nyomozás első fázisában, a gyorsított munka lázában más mellőzött vagy észre sem vett. Jóformán íróasztala mellett végzi munkáját, mégpedig kitűnő eredménnyel. Egy a névtelenek közül, aki kötelességtudásból, lelkesedésből, munkaszeretetből végzi feladatát a nélkül, hogy a tömegek elismerésére áhítozna.

Nem minden detektív végez nagyszabású és külön képességeket feltételező munkát. Van, aki egy életen át csak a forgalmasabb útvonalakon működő zsebtolvajokat figyeli és teszi ártalmatlanná. Van, aki csak kasszafűrókkal, csak csalókkal vagy hamiskártyásokkal foglalkozott egész életében. Van, aki csak erkölcsrendészet terén otthonos vagy kizárólag szállodatolvajokra vadászik, esetleg zálogházakban kutat lopott holmik után. Mindegyik a nagy gépezetet szolgálja, a legnagyobb igénykezettel, sokszor emberfeletti fáradtsággal és igen gyakran életveszedelmek között.

A bűnözők társadalma sem áll csupa gyilkosból, rablóból, mint azt a detektívregények olvasói általában hajlandók hinni. Az apró háziszarkákat, sőt az utcai izgágákat is lakat alá kell tenni, nemcsak a bankrablókat és nagystílű szélhámosokat.

Minden detektívnek azonban egy tekintetben egyformának kell lennie. Az embereket, cselekedeteiket és cselekedeteik titkos rúgóit alaposan kell ismerniök, mégpedig lehetőleg tapasztalatok, nem annyira elméletek alapján.

Elhivatottság, magasabb iskolai képzettség, no meg a szerencse is közelebb visznek mindenesetre a sikerhez, éppen úgy, mint a többi életpályákon. Csodákat nem szabad várni a detektívektől sem. A nyomozások időleges, ritkán végleges sikertelenségéért nem szabad mindenáron őket felelőssé tenni. Húsból, vérből, idegekből álló emberek, mint annyi sok millió más ember a földkerekségen, nem reflektorszemű varázslók, gondolatolvasók, boszorkánymesterek. Am nyugodtan bízhatjuk rájuk életünk és vagyonunk biztonságát, mint ahogyan a harcba induló katonáinkra rábízuk országunk sorsát.

Az igazi detektív sohasem azzal az önhittséggel fog nyomozási munkájához, hogy nála elmaradhatatlan a siker, legfeljebb azzal a Gondviselésbe vetett reménységgel, hogy a rábízott bűncselekményre előbb vagy utóbb világosságot fog deríteni, mert a magasabb erkölcsi világrend éppen úgy nem tűri az immoralitást, mint az emberi test az infekciót.

A TETTES KIHALLGATÁSA

Ha sikerült a bűncselekmény tettesét kézrekeríteni, esetleg önként jelentkezett, következik a bűncselekmény részleteinek leírása a tettes vallomásának pontos megrögzítésével.

A jegyzőkönyv a tettes személyi adataival szokott kezdődni, azután következik a tényállás részletezése. A gyanúsított meg is tagadhatja a vallomástéfelt, ilyenkor figyelmeztetni kell, hogy hallgatásával a védelem jogától fosztja meg magát. Rendes körülmények között azonban a gyanúsított vallani hajlandó és vagy beismerésben van, — de igyekszik magát fehérre mosni — vagy tagad és alibit igyekszik bizonyítani.

Mind a beismerő, mind a tagadó vallomások minden részletét mérlegelés alá kell venni és az addig összehalmozott adatokkal összehasonlítva, az eltéréseket gyanúsítottához intézett újabb kérdésekkel vagy pótnyomozással kell tisztázni. A bűncselekményt lehetőleg minden részletében rekonstruáltatni kell a gyanúsítottal, éspedig a helyszínen, a gyanúsított bemondásainak, az összegyűjtött bizonyítékoknak és tanúvallomásoknak egybevetésével.

Vannak bűncselekmények, amelyeknél a nyomozás csaknem kizárólag az íróasztal mellett történik és a nyomozati cselekmény majdnem kizárólag a jegyzőkönyvi kihallgatásban áll. Különösen az úgynevezett intellektuális bűncselekmények (csalás, sikkasztás, okirathamisítás, hamis bukás, uzsora, politikai bűncselekmények) esetére áll ez.

Ilyenkor a kihallgatást végző bűnügyi előadó egyéni stílusán múlik a legtöbb esetben, hogy a gyanúsított vallomása a valódi tényálláshoz vagy hamis nyomokhoz vezet. Az egyéni stílus, amely a helyszíni nyomozásnál is első-

rendű szerepet játszik, döntő jelleggel bír a gyanúsított benső világának feltárása közben.

Visszaeső bűnözők kihallgatása nem csekély szellemi rugékonyságot, tapasztalatokat, ítélőképességet, tárgyilagosságot és jó adag higgadtságot igényel a bűnügyi előadótól. A szokásos bűnöző ezerféle álutat, fogásokat, ravasz trükköket próbál meg a nyomozás félrevezetésére. Az előadónak állandóan résen kell lennie, néha órákon keresztül szakadatlanul éberén kell figyelni és ellenőrizni a gyanúsított minden szavát, arckifejezését és mindazokat a külsőségeket, amelyek árulójává lehetnek.

Ilyenkor a tapasztalt bűnügyi előadó maga is rendkívüli eszközöket szokott igénybevenni, amelyek azonban természetesen a bűnvádi perrendtartás törvényes keretei között mozognak. Az igazságkeresés a nyomozó célja, de a bűn kacskaringóit és összekuszált labirintusait végig kell járnia, ha azt akarja, hogy a hurokból menekülni akaró bűnösnek nyomában maradjon, egészen a töredelmes vallomásig.

Azok a tirádák, amelyek a főtárgyaláson elhangzó védőbeszédekben elő-előfordulnak a jobbsorsra érdemes vádlott sanyargatásáról, ütlegetéséről, kínzásáról, a titokzatos kínzószobáról, nagyrészt a mesék világába száműzhetők. Hiszen az erőszakkal kicsikart és önként tett vallomás között olyan nagy a különbség, hogy az ügyész és bíró szeme azonnal észreveszi a különbséget.

A proletárdiktatúra a terror jegyében minden közép-kori kínzóeszközt felhasznált ugyan az ellenforradalmár foglyok vallatásakor és nem lehet kizártnak tartani, hogy a diktatúra bukása után elfogott vörös nyomozók nem a legbarátságosabb fogadtatásban részesültek azoktól a hivatásos rendőri nyomozóktól, akik a diktatúra szenvedéseit és kínzásait keresztülélték.

A törvényes rend uralma idején azonban (legalábbis Magyarországon) csaknem elképzelhetetlen az, hogy a rendőrhatalom bármely tagja vagy közege erőszakos cselekménnyel kényszerítse a bűnöst vallomásra és a hivatalos hatalommal való visszaélés vádját zúdítsa saját fejére.

Vannak a nyomozásnak a jegyzőkönyvi kihallgatás

közben is olyan módszerei, amelyek csaknem csálhatatlanok az arc és lélek tanulmányozásában jártassággal bíró nyomozónak. Ezek a módszerek, a nyomozó stílusa és a gyanúsított egyéni tulajdonságai szerint, igen sokfélék és fel sem sorolhatók.

Aki azonban azt hiszi, hogy a szűrös szemek, a durva bánásmód, az erőszak, a megfélemlítés, a kínzások, a fárasztó kihallgatások, éheztetés stb. a nyomozás elengedhetetlen kellékei, azok csak regényekből ismerik a nyomozást.

A keresztkérdések, a bizonyítékok meglepetésszerű beállítása, az áldozat hullájának megszemléltetése, a bűncselekmény teljes rekonstruálása, a tanúk szembesített kihallgatása, a bűn következményeinek megfelelő formában való feltárása rendszerint nem szokták eltéveszteni hatásukat a megrögzött bűnözővel szemben sem, ha az meg van arról győződve, hogy a nyomozás embere neki nem ellensége, hanem az igazságkeresés egyik exponense. A jóindulatú bánásmód, a szívhez szóló hang a bűnös lelkének elfárasztó húrjait előbb rezdíti meg, mint minden fenyegetés, jeges tartózkodás vagy éppen testi fenyték.

A gyakorlat azt mutatja, hogy a legcélravezetőbb módszer a nyomozó részéről az, ha beleképzei magát a bűntettes helyzetébe és a már beszerzett bizonyítékokat beállítja ennek az elképzelésnek egyes megfelelő fázisaiba. Ezután megszövegezi előre a terhelthez intézendő kérdéseket. A kérdések legyenek tömörek és lehetőleg úgy legyenek szövegezve, hogy a gyanúsított legnagyobb részükre pusztán igenlő vagy nemleges választ adhasson.

Minden bűnözőnek rendszerint van olyan hozzátartozója, akikkel valamelyes érzelmi kapcsolatban van. Ha még egészen nem durvult el a bűnöző lelke, ezeknek az érzelmi huroknak a megrezdítése sokszor a nyomozás befejezéséhez segíti a pszichológus rendőrtisztet.

Néha a gyanúsított beismerésben van, ez azonban egyedül meg nem elég a nyomozás befejezéséhez. A beismerést a bizonyító adatoknak támogatnia kell, különben értéke kétségessé válik. Néha ártatlan ember beismerő vallomással magára veszi olyan bűncselekmény terhét, amelyet nem ő

követett el, de az igazi tettes menekülését óhajtja elősegíteni. Önfeláldozásból esetleg a büntetést is hajlandó elszenvedni.

A nyomozó célja sohasem a siker, hanem az igazság felderítése, a büntetett ártalmatlanná tétele és az igazságszolgáltatás kezeibe való juttatása legyen. A kötelességteljesítésnek, a pártatlan igazságszeretetnek, a befolyáshatatlan tárgyilagosságnak, de egyúttal igaz emberi érzéseknek kell vezetnie munkájánál.

Csak akkor lehet a nyomozást abbahagyni, ha a tettes és bűnjelek hiánytalanul megkerültek és azok a vizsgálóbíró kezéhez jutottak.

Ezt megelőzőleg még át kell esnie az alaposan gyanúsítható bűnözőnek azon az aktuson, amely hosszú időre, esetleg véglegesen, elválasztja a külvilágtól — az előzetes letartóztatáson.

Mikor az orvos a beteg

A legelvetemültebb gonosztevőnek is joga van védőt választani. Ahol tehát nyomozás, vizsgálat vagy főtárgyalás számoltatja el a büntettest viselt dolgairól, a vádlott mellett ott áll a védelem képviselője is.

A bűnügyi regényeknek csaknem olyan érdekes alakja a védő, mint a főtárgyalási elnök, a vádat képviselő ügyész vagy a műkedvelő detektív-zseni. Rendesen talárban, parókával ábrázolják, amint éppen lecsap a büntető törvények kacskaringóin fölényesen száguldó vádlóra, hogy pompás elmeéllel, beretvaéles logikával, a disputa-művészet minden elképzelhető fogásával napnál fényesebben bizonyítsa, hogy védence, a véreskező rablógyilkos olyan ártatlan, mint a ma született bárány.

Magyarországon a talár és a paróka nem honosodott meg, bár a magyar az igazságszolgáltatást mindig ünnepi aktusnak tekintette és a képviselőinek kijáró tiszteletről sohasem feledkezett meg. Am a veleszületett tiszta judicium mindenkor külön választotta az igazságszolgáltatástól a jogszolgáltatást.

Fontos és előkelő szerepet tulajdonít a fiskálisnak, ha

a jogi érvek finom acélpengéjével alaposan felszerelve az igazság bajnokaként hadakozik. Prókátornak titulálja azonban azt a védőt, aki a porhintés, az álokoskodás, a törbecsalás, a látszatbizonyítékok felvonultatásával igyekezik védence érdekeit oltalmazni. A prókátor szerepet már kevésbbé tekinti előkelőnek, ámbár a védelem érdekében minden törvényes eszköz felhasználható, miután a vádlott nem köteles az igazat vallani.

Praxisomban azt tapasztaltam, hogy a magyar ügyvédek testülete túlnyomó részben a fiskálisok tiszteletreméltó gárdájához tartozik. Hiszen hírneves miniszterek, a törvényhozás mindkét házának előkelő reprezentánsai, egyetemi tanárok, kiváló jogászok és szónokok kerülnek ki soraikból.

Ha elvétve mégis akad soraikban a kevésbbé rokonszenves prókátorok közül való is, az ügyvédi kamarák igyekeznek tőlük előbb-utóbb szabadulni, nehogy az érdemes ügyvédi kar becsületén foltot ejtsenek.

Akinek az alakját alább megrajzolom, semmiesetre sem képviselte a „justum et tenacem propositi virum” típusát, hanem a bűn országútját járva, megfélekezett tisztes hivatása etikai szempontjairól, ha mindjárt nem is sodródott azok közé, akiknek érdekeit képviselte három évtizeden keresztül.

Ennek a prókátornak a való életből kiragadott esete éppen arra akar rávilágítani, hogy a magyar bíróságok, nyomozó hatóságok és ügyvédi kamarák milyen keményen üldözik azt a kriminalistát, aki vétkezik a kari becsület ellen.

Dr. Kraft Albert a világháború egyik keresett védőügyvédje volt. A prókátor fajtához tartozott, akit csak olyankor lehetett a főkapitányság vagy a büntető bíróságok folyosóin látni, ha valami „mázás” ügy volt készülöben. Ilyenkor az újságírók raja vette körül, akár az operációra induló orvosprofesszort segédorvosai és tanítványai.

Magas, hajlott alakja rendesen a kevésbbé népes folyosókon volt látható, ott is lehetőleg az árnyékban. Csontos vállai közé húzott hirtelenszőke fejével, villogó szemeivel

figyelt, fürkészett, hallgatódzott, kérdezősködött, mindig egyedül, megbízottak nélkül, óvatosan és egyben gyanakodva, mindaddig, míg a bűnügyi nyomozás vagy vizsgálat fontos adataiból sikerült valamit ellesnie és azok segítségével a hivatalos tényállást legalább körvonalaiban felépítenie. Különösen a hadiszállítások körül elkövetett bűncselekmények tetteit vette védőszárnyai alá.

Elkövetkezett azonban az az idő, amikor a nagyhírű kriminalista védőszárnyai felmondták a szolgálatot. Kraft 30 évi védői mult után oda jutott, hogy maga szorult védelemre.

Arról értesült bizalmas úton, hogy egy védenca feljelentést tett ellene a kir. ügyészségen ügyvédi bűncselekmény miatt. Az ügy — hallomása szerint — a bűnügyi osztály egyik fiatal kapitányához került, akinek nevéhez már több nagyszabású bűnügy sikeres nyomozása fűződött és közismert volt szigorú pártatlanságáról és igazságszeretetről.

Ehhez a fiatal rendőrtiszthez előzetes idézés nélkül, meglepetésszerűen lépett be dr. Kraft abban a reményben, hogy a fiatal rendőrtisztől ő, a kipróbált, viharezett kriminalista játszi könnyedséggel kiszedi az előzményeket, hogy aztán kellő ideje és módja legyen a védekezés alapos felépítésére.

Eddigi tapasztalatai azt mutatták, hogy csaknem minden embert az idegei útján lehet vállra fektetni. Dr. Kraft pedig nagyszerűen értett ahhoz, hogyan lehet az ellenfél idegeit felborzolni, a düh kitöréséig fokozni, aztán végkép kifárasztani, elernyeszteni. A hivatalnokféle ember tele van családi gonddal, a hivatalos problémák százaival. Ezekre biztosan számított mindig dr. Kraft. Az éjszakai szolgálatlaltal járó kimerülés, az ügyfelek türelmetlensége, ingerlékenysége, sokszor durvasága igen gyakran hozhatják a tisztviselőket olyan lelkiállapotba, amely veszélyezteti a hatósági személytől megkövetelt hűvös nyugalmat és tárgyilagosságot.

A hivatali állás tekintélyének burkolt megsértése, nyílt vagy homályos célzások az előadó rosszindulatára, pártoskodására, törvénytudására; lenéző hanghordozás, megvetést

színlelő mimika, műfelháborodás, színlelt dühkitörések, könnybefúló érzékenyülések, a mondanivalók hosszadalmas előadása, indokolatlan szünetek, a lényegtől való gyakori szándékos eltávolodás és még számtalan ilyen válfaja van az idegek próbatételének, amelyek végül az angyalokat is kihozzák a béketűrésből.

Dr. Kraft ilyenkor volt elemében. Figyelmeztetés, rendreutasítás, pénzbírság hidegen hagyták. Az ellenfél túlfeszített idegeiből olyan hárfa készült számára, amelyen csaknem tetszés szerint tudott játszani. Minden más mellékes volt előtte, csak a kitűzött cél tartotta lázban. Ilyenkor minden prókatori képességét a maximumra tudta hevíteni és döntő ütközetbe küldeni. Ritkán maradt alul ezzel a módszerrel.

Mielőtt bekopogtatott a kapitány ajtaján, megvárta a folyosó elnéptelenedését, nehogy valamelyik szemfüles riporter megsejtse jövetelének okát.

Miután köszönt, a küszöbön belül állva maradt. Némán végigmérte ellenfelét néhány másodpercig, azután bemutatkozott és újabb néhány másodpercig leste a hatást a kapitány arcán.

— A híres védőügyvédhez van szerencsém? Miben állhatok rendelkezésére? — kérdezte a kapitány, miközben feltűnés nélkül dr. Kraft fejalkatát, arcélét nézegette. Eszé ágában sem volt frenológiai vagy fiziognómiai tanulmányokat végezni rajta. Hallomásból azonban tudott egyet-mást dr. Kraft színészi képességeiről, idegeket leszerelő módszeréről és magabiztos önhittségéről, igyekezett tehát ellenfele fölényét megingatni.

Dr. Kraft előtt csakugyan szokatlannak tűnhetett fel a fürkésző tekintet, mert fanyar mosolygással kérdezte:

— Talán bizony ujjlenyomatot is óhajt vétetni rólam?

— Hogyan kérdezősködhetik szándékaimról, mikor még jövelele célját sem közölte velem? — tért ki a kapitány a válasz elől.

— Hallott már bizonyosan a kapitány úr arról az orvostól, aki elveszti teljesen a talajt a lába alól, ha ő maga vagy családjának valamely tagja beteg. Ez az én esetem is. Amíg címeres gonosztevőket védtem, nem voltak soha

skrupulusaim. A legrosszabb esetben halálra ítélte a bíróság védencemet. Salvavi animam meam. En minden lehetőet elkövettem érdekében. De vajjon az én érdekemben megtesznek-e mindent az orvosok és ha igen, nem tévednek-e véletlenül?

— De honnan gondolja ön, hogy én leszek az orvosa?

— Mert a kapitány úr tartóztatta le az én ügyfeletem, aki most feljelentett ügyvédi bűncselekmény miatt.

— Tegyük fel, hogy helyes a következtetése, mit kíván tőlem most?

— Szeretném pontosan ismerni az ellenem felhozott vádat és a már kihallgatott tanúk vallomását.

— Mindenről pontosan értesül majd, ügyvéd úr, kihallgatása során. Az iratoknak előzetes ismertetése perrendellenes volna.

— Méltóztassék hát kihallgatni. Rendelkezésére állok. Most azonnal — jelentette ki dr. Kraft készségesen.

— Az már más. Ezt joga van kérni és én teljesítem is kívánságát — válaszolt a kapitány, miközben egy aktacsomót vett ki íróasztalából.

— Ime, az előzmények iratai, amelyeket szükségesnek tartok önnek ismertetni a pontos tényállás kedvéért. Sarlai Dezső, a katonai kincstárral kötött írásbeli szerződéssel kávékonzerv szállítására kötelezte magát. Csendes társnak vette maga mellé Kerecki Hugót, akivel a társulási szerződéssel kívül egy titkos szerződést is kötött, amely jogtalan anyagi hasznot biztosított a csendestársnak.

A titkos megállapodás szerint a konzervgyártásnál nem a kincstárral kötött szerződés értelmében, hanem csak 5 % arányban keverik a tiszta babkávét az aránytalanul olcsóbb pótkávéval és az így előálló különbözet értékét fele részben megosztják egymás között.

Az ily módon előállított konzervet azonban undorral utasították vissza a fronton. A vizsgálat kiderítette, hogy a konzervgyártásnál felhasznált kevés szemeskávén is régóta molyok lakmározhattak, mert jóformán csak a takaró héj alkatrészeit lehetett felfedezni a pótkávé között. A pótkávéról is kislült, hogy gyártás előtt éveken át a raktárban lepte a por.

A nyomozás során tartott házkutatás napvilágra hozta a titkos szerződésnek S. Dezső birtokában levő példányát, mire felhagyott a tagadással és beismerte bűnösségét. S. Dezsőt a főkapitányság előzetes letartóztatásba helyezte és az ügyészséghez átkísértette.

K. Hugó nesztét vevén a társánál tartott házkutatásnak, Wienbe szökött. Néhány hét múlva azonban hazatért és önként jelentkezett a rendőrségen. Kihallgatása során tagadta a titkos szerződés megkötését, majd amikor elébe tárták a titkos szerződés lefoglalt példányát, tagadta, hogy azt érvényesítették volna. A birtokában volt szerződéspéldányról azt állította, hogy azt röviddel az aláírás után megsemmisítette.

— Most következik a tényállásnak az ügyvédi képviselőre vonatkozó része — folytatta a kapitány egy kis szünetet tartva.

S. Dezső dr. Kraft Albertet választotta védőnek. S. Dezsőné bízta meg a képvisellel két rokona jelenlétében. Az ügyvéd — S.-né vallomása szerint — 300 koronát kötött ki honorárium fejében, amit S.-né nyomban le is fizetett. Nyugtát is kapott, amelyből azonban pontosan nem állapítható meg, hogy a 300 korona a véglegesen kialakult honoráriumot vagy annak csak egy részletét jelentette.

K. Hugó szintén dr. Kraftot választotta védőül a nélkül, hogy volt cégtársa megbízásáról tudomást szerzett volna. Ő 1000 koronát ajánlott fel honorárium címén.

Dr. Kraft az ügyvédi rendtartás értelmében nem válalhatta mindkét gyanúsított védelmét. Magához hívatta tehát S. Dezsőné és közölte vele, hogy K. Hugó 1000 koronát kínál neki honorárium címén. S. Dezső védelmétől tehát kénytelen elállani, hacsak S. Dezsőné még 700 koronát kezeihez azonnal le nem fizet.

S. Dezsőné erre nem volt hajlandó, azt állítván, hogy a 300 koronát végleges honoráriumként állapította meg dr. Kraft. Ezer koronáról szó sem esett közöttük. Az ügyvéd viszont azt erősítette, hogy a 300 korona csak előlegül szolgált a védői honoráriumra, a hátralékos 700 koronát munkája befejezése után tartozott volna S. Dezső lefizetni.

S. Dezsőné a történetekről levélben értesítette az ügyész-

ség fogházában levő férjét. Levele természetesen az ügyész kezeibe került, aki magához idézte S. Dezsőné, valamint a védői megbízás alkalmával jelen levő rokonait és azok kihallgatása után elrendelte dr. Kraft Albert ellen a bűnvádi eljárás megindítását zsarolás büntettének kísérlete címén.

Dr. Kraft, aki eddig a megfeszült figyelem volt, hirtelen kiegyenesedett. Szemei okos, hideg fényben csillogtak, mikor elgondolkozva ezeket mondta:

— Tehát zsarolás büntettének kísérlete? — Majd hirtelen elhatározással hozzátette: — Köszönöm, egyelőre csak ezt óhajtottam tudni. Vallomásomat holnap írásban fogom benyújtani.

— A bűnvádi perrendtartás szóbeli vallomást ír elő. Ön egyébként önként jelentkezett kihallgatásra. Ha most megtagadja a szóbeli vallomást, a védelem jogától elállott-nak kell tekintenem — válaszolta a kapitány.

Dr. Kraft tagadólag rázta a fejét. — Csak holnapra kérem elhalasztani. A mai napon nem teszek vallomást, holnap igen. Ugyebár a perrendtartás ezt nem tiltja?

A kapitány vállat vont.

— Amint tetszik, ügyvéd úr. Tehát a holnapi viszontlátásra.

A kapitány fejével biccentett, azután iratai fölé hajolt. A távozó ügyvédet figyelemre sem méltatta.

Am amikor az ajtó becsukódott dr. Kraft mögött, bosszúsán kelt fel íróasztala mellől és fel-alá járkálva kénytelen volt magában elismerni, hogy dr. Kraft nehéz ellenfél és a legnagyobb elővigyázatosságra van szükség vele szemben. Kétségtelen, hogy dr. Kraft ki akarta kerülni, hogy a kapitány váratlan kérdésekkel faggassa, mert jól tudta, hogy a terhelt első vallomása rendszerint mérvadó a bíróságok előtt is. Időt akart tehát nyerni, hogy a védelemre előkészülhessen.

Kezdetben még minden terhelt őszintébb, fél még tettei következményeitől, feldúlt idegein még nem tud uralkodni. Ha már ideje van meghányi-vetni az előrelátható jogkövetkezményeket, a kibúvókat, a nyomozás félrevezetését célzó

álbizonyítékokat, a nyomozás munkája nemcsak nehezebb lesz, de annak eredménye is veszélyben foroghat.

Dr. Kraft másnap csakugyan megjelent a kapitány előtt, hogy írásba foglalt vallomását átadja az előadónak. Nagy bűnügyi gyakorlatának, kiváló jogászi felkészültségének, színjátszó képességének, ékesszólásának és gazdag emberismeretének teljes fegyverzetében lépett a küzdőporondra.

A kapitány fiatalsága miatt sem hosszú jogászi multra, sem nagy bűnügyi gyakorlatra még nem támaszkodhatott. Emberismerete is inkább ösztönös volt, mint tapasztalaton nyugvó. Egészséges ítélőképességet, éles logikát, a lényegest a lényegteltől gyorsan elválasztó kritikai készséget, gyors elhatározóképességet, a büntető törvények alapos ismeretét, az igazság melletti nemes harc szeretetét és nyugodt idegrendszerét szegezhetette szembe ellenfele harci eszközeinek.

A szellemi torna kettőjük között több, mint másfél órát vett igénybe.

Dr. Kraft a merev tagadás álláspontjára helyezkedett. Mindenáron előre elkészített írásbeli védekezésével igyekezett a szóbeli kihallgatástól menekülni.

A kapitány viszont ügyet sem vetett a sűrűn teleírt ívre, hanem rövid kérdéseket próbált feladni az ügyvédnek, aki azonban ilymódon nem volt hajlandó kötélni állni.

Jól ismerte ugyan ő is a bűnvádi perrendtartás rendelkezéseit a szóbeli vallomásról, de meg akarta kísérelni ellenfelének kifárasztását és esetleges tapasztalatlanságának kihasználását.

A kapitány azonban nehéz és szívós ellenfélnek bizonyult. Szigorú tárgyilagosságát nem tudta megingatni sem a sokat hánytorgatott védői mult, sem az általános kérdésekre adott válaszokból szőtt családi sorstragédia kiszínezése, sem a megkísérelt pajtáskodó hang, hízelkedő tömjenezések, majd dühkitörésekkel váltakozó könnyhullatások. Hiába volt minden fortissimo, crescendo és piano, a kapitány fáradhatatlanul és hűvös nyugalommal gyors egymásutánban adta fel kérdéseit, amelyek annyira világosak és

tömörekek voltak, hogy a válasz rájuk csak határozott igen vagy nem lehetett.

Az első három kérdésre az ügyvéd hasonlóképen gyors egymásutánban adta meg rövid feleleteit, de aztán hirtelen mintha gyanút fogott volna, előbbi kijelentéseinek törlését és újakkal való helyettesítését követelte.

Amikor a kapitány figyelmeztette dr. Kraftot, hogy semmi oka a nyugtalanságra és bizalmatlanságra, dr. Kraft méltatlankodva jegyezte meg: „Senki sem biztosíthat engem a fatális véletlenek ellen, ahogyan egy beteg orvost sem nyugtatnak meg az operáló orvos vigasztaló szavai. Éppen azért, mert ismeri az operáció minden esélyét, az emberi tudás határait, a véletlenek százféleségét, lélekzetelállító fordulatait, meglepetéseit.

Hátha az operáló orvos keze remeg, mert közvetlen a műtét előtt értesült arról, hogy édesanyját halálra gázolta az autó... A segédorvos valamikéval erősebb adagot használ az altatásnál... A csipeszt az ápolónő bentfelejtette a feltárt szervezetben... A gyógyszerértárban az új laboráns felcserélte takarítás közben az előre elkészített gyógyszereket... Hátha, hátha... Ért már engem, kapitány úr?”

— Egy kissé túloz, ügyvéd úr. Hasonlata is sántikál. Ha én hibáznék vagy szándékosan megsérteném a törvényt, a következmények nem lehetnének olyan végzetesek, mint egy orvosi műhiba vagy fatális véletlen. Mielőtt intézkedéseimmel kárt tehetnék önnek, a jogorvoslatok egész légióját veheti igénybe. Jóvátehetetlen kár legalábbis nem érheti önt a nyomozás folyamán. Nyugalmat és bizalmat kérek, hiszen ön is, én is a való tényállást igyekszünk leszögezni.

— Csakhogy az igazság néha ártalmára van a vádlottnak, mert többféleképpen magyarázható. Az előbb azt kérdezte tőlem a kapitány úr: érdeklődtem-e S. Dezső vagyoni viszonyai iránt? Majd a következő kérdése: ismertem-e S. Dezsőt és családtagjait már előzőleg? A harmadik kérdés így szólt: Biztosította-e hátralékos 700 korona követelését a letartóztatásban levő vádlottal szemben?

Ezek a kérdések első pillanatra meglepést keltettek, mert azt hittem, hogy a kapzsiságomat akarja a kapitány úr

saját vallomással aláfesteni. Nemmel feleltem tehát a feltett kérdésekre. Azután lett csak világos előttem, hogy a kérdések a honorárium tisztázását célozzák. A három kérdésben egy állítás rejtőzködik. Mégpedig: Ha csak előleg volna a 300 korona, nem valószínű, hogy biztosíték nélkül hitelezett volna egy védőügyvéd. Nem vagyok tehát hajlandó további kérdésekre válaszolni, hacsak minden kérdését meg nem ismerem, hogy aztán tisztán láthassam, mi van a látszólag egyszerű kérdések mögé elrejtve.

A kapitány megnyomta az asztalon levő csengőt. Az ügyvéd riadtan nézte ezt a nemvárt mozdulatot.

— Mi a szándéka kapitány úr? — kérdezte izgatottan. A kapitány válasz helyett a belépő rendőrhöz fordult.

— A szomszéd szobából két urat kéretek.

Dr. Kraft kiabálni kezdett: — Hatósági tanúkat hivat, ezzel akar engem megszegyeníteni. Úgy bánik velem, mint egy gonosztevővel.

Két fiatalabb rendőrtiszt lépett a szobába ekkor, akikkel a kapitány közölte, hogy szükségesnek tartja hatósági tanúk alkalmazását a jelenlevő gyanúsított kihallgatásánál.

Ettől kezdve dr. Kraft beszüntette eddigi magaviseletét és a hozzáintézett további kérdésekre komor hangon, de szabatosan válaszolt, miután mindenegyres kérdést előzetesen rövidebb-hosszabb ideig latolgatott magában.

A hatósági tanúk jelenléte mindenestre meggátolta az ügyvédet abban, hogy szándékosan kusza feleletet adva, azt a hitet kelthesse majd az igazságszolgáltatás képviselője előtt, mintha a nyomozással megbízott rendőrtiszt vallatási módszere a bűnvádi perrendtartás utasításait figyelmen kívül hagyta volna.

Még csak az aláírásnál próbált a sarokba szorított prókátor kibúvót keresni. Megtagadta az aláírást azzal az indokolással, hogy írásban benyújtott védekezését az eljáró kapitány nem vette figyelembe.

A hatósági tanúk távozása után dr. Kraft udvarias hajlongások között búcsúzott a kapitánytól ezzel a kérdéssel:

— Kezet fog velem?

A kapitány némán kezét nyújtotta, dr. Kraft örömmel

szorította meg a feléje nyújtott kezet, de még némi kéte-
lyei voltak.

— Ez a kézfogás azt jelenti, hogy becsületes embernek
tart továbbra is?

Rövid hallgatás után a válasz ez volt:

— Azt jelenti, hogy a kir. ügyész el fog állani a vád-
emeléstől, mert a kihallgatott terhelő tanúk rokonsági vi-
szonyban vannak a letartóztatásban levő gyanúsítottal. Az
ő vallomásukra tehát egyedül nem épít a bíróság.

Távozóban még egyszer visszafordult dr. Kraft a ka-
pitány felé:

— Csak attól tartok, hogy ez a feljelentés régi ügyvédi
hírnevemen csorbát fog ejteni...

*

A prókátor aggodalmát a későbbi események igazolták.
A zsarolás vádja tovább kísérte életében, a nyomozás jog-
erős beszüntetése után is. Az egykor ígylet védőügyvéd
hírneve megfakult, elhalványodott. Komor alakja, ha fel-
tűnt a folyosókon, nem vonzott többé újságírókat maga köré.
Az orvos nem tudott magán segíteni, amikor maga jutott
bajba.

A háború hiénái

Az emberi szolidaritás ellen elkövetett legnagyobb bűn
a háborúval járó szerencsétlenségeknek aljas haszonérdek-
ből való kihasználása, legelsősorban a hadiszállítás körül
elkövetett visszaélések.

Az 1914—1918. évi világháború fejezeteinek ismerői
bizonyára emlékeznek a posztócsalás címén lefolytatott
nagy szabású bűnperre, a papírtalpu bakancsok szállítóira,
a hadikórházak élmezőinek sorozatos csalásaira és hasonló
számos bűnös manipulációra.

Mennyi könny, vér, elfagyott végtag, halálhozó beteg-
ség, boldogtalanná vált és széthullt családról beszéltek az
akkoriban lefolytatott bűnperek iratai.

Olyan tömegei burjánzottak fel a háborús bűncselekmé-
nyeknek, hogy az egész országra kiterjedő hatáskörrel kü-

lön nyomozó hivatalt állítottak fel, egy vaskezü, kérlelhetetlen igazságosságáról közismert rendőrfőtisztel az élén. Külön specialisták nőttek ki magukat a főkapitányság bünyügyi osztályán, akik emberfölötti fáradtsággal és rutinirozott nyomozó talentumuk minden készségével harcoltak az osztrák-magyar hadsereg veszedelmes parazitái ellen.

De nemcsak a nyomozó rendőrség, hanem a büntető bíróságok minden tagja is mélyen átérezte fronton vérző testvéreink hősi önfeláldozását, a velük szemben tartozó szent kötelességet és a rendőrséggel karöltve gyorsított eljárással söpörték el a hadseregek munkáját lépten-nyomon megbénító háborús életszűket.

*

— Önt a katonai ügyészség azzal gyanúsítja, hogy nővérével együtt közreműködött atyja manipulációiban és elrejtette azt az egy millió koronát kitevő összeget, amely atyjára esett a cégtársával közösen elkövetett visszaélés nyereségéből.

— Kapitány úr kérem, én az egész ügyben csak azt vallhatom, hogy nővéremmel együtt atyám szobájában tartózkodtam, amidőn a detektívek érte jöttek. Atyám egy nagyobb tömött levélborítékot adott át nővéremnek, hogy tüntesse el, mielőtt belépnek a detektívek. Nem tudom, mi volt a boríték tartalma, csak annyit láttam, hogy pénzes levélhez hasonlóan le volt őt helyen pecsételve. Sejtelmem sincs, nővérem mit csinált a borítékkal és tartalmával. Bármilyen kérdéseket kapnék még ebben az ügyben, nem tudnék többet és mást felelni.

— Különösnek tartom, hogy atyja nem önnek, a férfinak adta a kényes megbízást, hanem sokkal fiatalabb nővéreinek.

— Szigorló orvos vagyok, éjjel-nappal az utolsó szigorlatra készülök. Atyám, úgylátszik, elfoglaltságommal járó szórakozottságom miatt nem bízta rám a levelet, de az üzleti életben szükséges éleslátást sem fedezte fel soha bennem. Arra kérem a kapitány urat, engedje meg, hogy könyveimhez visszatérhessek.

— Egyelőre elbocsátom. Előzőleg azonban írja fel egy

papírra nekem azoknak a rokonoknak és ismerősöknek nevét, lakását, akikkel az utolsó hat hónapon belül atyja érintkezésben volt. Ha azzal készen van, küldje be nővérét.

*

— Salgói Helén, ön azzal van gyanúsítva, hogy letartóztatásban levő atyja, Salgói Hermann visszaéléseiben tevékeny részt vett és elrejtette azt az egy millió koronát, amit atyjának juttatott cégtársa, a közösen elkövetett bűncselekmény haszonrészesedése címén.

— Nagyon sajnálom, kapitány úr, hogy nem állhatok rendelkezésére. Semmi tudomásom nincs az állítólagos manipulációkról, sem a bűnös úton szerzett egy millióról. Egyebet előadni nem tudok.

— Bátyja már annyit bevallott, hogy atyjuk egy nagyobb, tömött levélborítékot lepecsételve átadott önnek, hogy elrejtse a házkutatás elől. Tagadással nálunk nem fog sokra menni, gyermekem, arról biztosíthatom. Szabatos mondatairól egyébként azt kell következtetnem, hogy betanult leckét mond fel.

— Csakugyan beszéltem egy jogszigorló rokonommal, akitől azt is megtanultam, hogy nem vagyok köteles atyámra nézve káros vallomást tenni.

— A jogszigorló úr nem jól olvasta el a büntető törvényeket.

— Alig hiszem, kapitány úr. Én mindenesetre követni fogom az ő tanácsát.

— Akkor is, ha a jogszigorló úr tévedését ön beigazolva látja?

— Tessék megpróbálni.

Egy tizenhétéves leányban ennyi öntudatosságot és lélekjelenlétet nem tételezett fel a kapitány. Abbahagyta tehát a gyermekkel szemben szokásos társalgási hangot és komoly ellenfelet megillető bánásmódban részesítette a leánvt. Elébe tartotta a bűnvádi perrendtartás megfelelő rendelkezését e szavakkal:

— Olvassa el és akkor meggyőződhetik róla, hogy csak tanúkihallgatás esetén élhetne a vallomásmegtagadás jogával. Jelen esetben azonban ön bűnrészesség címén gyanú-

sitottként van beidézve. Ha tehát megtagadja a vallomást, annyit jelent, hogy a védekezés jogától eláll.

Helén elolvasta és megértette a törvény betűit. Szép vonásain csalódás tükröződött. De még nem adta meg magát.

— A védelem jogáról nem akarok lemondani. Elismerem, hogy atyám egy lepecsételt borítékot átadott nekem elrejtés végett, de én azt tűzbe dobtam a nélkül, hogy tartalmát ismertem volna.

— Még mindig tagad? Csak nem gondolja, hogy elhiszem ezt a mesét. Tűzbe dobni annyi pénzt... Nem, ehhez nagyobb lelki erő kell, mint amennyi felett ön rendelkezik!... Nos? Nincs több mondanivalója?

Helén küzdeni látszott magával, végül elkezdte alig hallhatóan:

— Talán a... Náci bácsi...

Tovább nem folytatta. Hirtelen megcsuklott a térde és a szőnyegre roskadt. Elájult.

Az arcába fröcskölt hideg víz magához térítette a leányt, úgyhogy a gyorsan előhívott orvosnak alig akadt dolga. Az érlökések, a szívverés, a szemek megvizsgálása után csak ennyit mondott az orvos:

— Jelentéktelen rosszullét, egy kis hisztériás görcs az egész. A kihallgatást aggály nélkül lehet folytatni.

A kapitány azonban tartózkodott attól, hogy a leányt kifárasztja s azért egyelőre az őrizeteseknek szánt helyiségbe vitette, ahol a letartóztatás előtt álló gyanúsítottak szökták tölteni az éjszakát.

A jegyzékből, amelyet Helén bátyja összeállított, megállapította a kapitány, hogy Náci bácsi nem lehet más, mint Salgói Hermannak idősebb fivére, aki Budapest környékén lakott.

Azonnal detektívet küldött érte. Miután azonban a beidézett nem volt otthon, a kapitány a telefonon jelentést tevő detektívet a helyszín őrzésére utasította, ő maga pedig egy másik detektívvel autón sietett a helyszínére, nehogy az időközben hazaérkező gyanúsított elébe vágjon a megejtendő házkutatásnak.

Salgói Ignácné leánya kíséretében fogadta a kapitányt.

— Nem tudok semmiről, kapitány úr. Szervi szívbajom van és az uram kíméletből semmit sem közöl velem, ami felizgathatna. Természetesen a házkutatásnak semmi akadálya sincs.

A kapitány a 3 szobából álló lakást a két detektívvel átvizsgáltatta. Ezalatt a beteg Salgóiné a dívánon pihent, míg serdült leányát a kapitány a veranda helyiségében jegyzőkönyvileg kihallgatta.

— Mi a neve — volt az első kérdés.

— Galambos Piroska vagyok — felelte a leány.

— Hogyan? Ön nem édes leánya Salgóinak?

— Nem kérem, apám Galambos Mihály volt, Salgói úr csak mostohaapám.

— Hajlandó ön ebben az ügyben tanúvallomást tenni?

— Amit tudok, szívesen elmondom.

— Mivel foglalkozik a mostohaatyja?

— Sertések adás-vételével.

— Jól ment mostanában az üzlet?

— Nagyon lanyhán. Csak 3—4 hónappal ezelőtt kezdett fellendülni, mert Náci bácsi valahonnan pénzt kapott, mégpedig nagyobb összeget, nem tudom, mennyit.

— Nagyobb mennyiségű sertést vásárolt akkor?

— Körülbelül kétezer korona értékben.

— Mostohaatyja egyéb feltűnő költekezéseiről nem tud?

— Csak az az eset ejtett még gondolkodóba, amikor bizalmasan közölte velem, hogy édesanyámat névnapjára azzal akarja megörvendeztetni, hogy nagyanyám sírjára titokban emlékkövet állíttat és annak megtekintésére autón megyünk a temetőbe. Miután meglehetősen szerény anyagi viszonyok között élünk, ez a terv feltűnő volt előttem. Meg is kérdeztem, hogy miből fedezzük a kiadást. Náci bácsi válasza azonban megnyugtató.

— Nagyon jó vásárt csináltam, telik a nyereségből. Neked különben ne legyen erre gondod. Csak mutasd meg nekem, hol fekszik a nagymama.

— Az elmúlt héten ki is vitt autón a Kerepesi-temetőbe és ott nagyanyám sírját megtekintette, a parcella és sírhely számát is feljegyezte, azután engem előreküldött a

temető előtt várakozó autóhoz, ő pedig még a sírnál maradt azzal a magyarázattal, hogy méréseket akar eszközölni.

— A sírkövet már meg is rendelte talán?

— Azt nem tudom, de bizonyosra veszem. Tőle telhetőleg édesanyám minden kívánságát megvalósítja. Nagyon szeretik egymást.

— A Salgói Henrik-féle ügy részleteiről van-e tudomása?

— Az ujságokból ismerem csak.

— Mostohaatyja itthon nem beszélt róla?

— Nem, sőt azt is megtiltotta, hogy az esetről szóló hírlapi közleményeket anyámnak felolvassam.

— Hol szokta tartani mostohaatyja a nagyobb pénzösszegeket?

— Fogalmam sincs róla. Azt hiszem, nem is igen fordult meg kezei között nagyobb összeg, hiszen nem volt forgótökéje. Csak közvetített a nagyobb kereskedők részére.

— Édesanyjának súlyos természetű a szívbaja?

— Nagyon. Az orvosok szerint kevés ideje van hátra szegénynek. Könyörgöm, kapitány úr, tekintsen el a kihallgatásától. Ő úgysem tudna semmi lényegeset mondani, csak fölösleges izgalomnak tenné ki.

— Azt hiszem, teljesíthetem kérését. Irja alá, gyermekem, a jegyzőkönyvet és tartózkodjék csak édesanyja mellett. Ha a házkutatást befejeztük, értesítem.

— Kapitány úrnak tisztelettel jelentjük, a szobákat átkutattuk, de eredménytelenül — hangzott el a házkutató detektívek jelentése.

— Tegyük próbát a kertben is — rendelkezett a kapitány. — Úgy láttam, egy ásó van a bejárati ajtó mellett. Nemrégén használhatták, még a sár frissnek látszik rajta. Talán a fák körül ássák fel a földet, különösen ha friss nyomokat vesznek észre valahol. Nem tartom valószínűnek, hogy Náci bácsi zsebében hordana nagyobb összegeket. Arra pedig, hogy ő rejtette el az egymillió koronát, mindig több a gyanúom. A kert átkutatásánál segítek. Alapos munkát kell végeznünk, ha eredményt akarunk látni. Kezdjünk hozzá.

Az ásó gyors ütemben mozgott felváltva a két detektív kezében, mindig ott, ahol a kapitány mutatta. Jóideig a verejtékes munka haszontalannak látszott, amikor az ásó valami fémből készült tárgyba ütközött.

Nagyobb hengeralakú bádogdobozt emelt ki a detektív a nemrég ásott üregből. A doboz fedelét megrögzítő drót eltávolítása után felnyitották a fedelet és több takarékbetéti könyvet, összesen 500,000 korona értékben találtak a doboz belsejében. A betétek egyazon napon kerültek különböző pénzüzetekhez, jeligével ellátva. Kétségtelennek látszott már, hogy az elrejtett egy milliónak a fele megkerült. Kérdéses volt azonban, hogy hova lett a másik fele? Újabb ásás következett, de az est beálltaig eredménytelenül.

— Mára elég volt. Derekas munkát végeztünk — állapította meg a kapitány. — Aligha tévedek, ha azt hiszem, hogy itt további kutatásnak nem is volna értelme. De önök itt maradnak, figyeljék a bejáratí ajtót és ha megérkezett Salgóí Ignác, még mielőtt hozzátartozóíval beszélhetne, vegyék őrizetbe és szállítsák be a központi ügyeletre. A kocsit most elviszem, de nyomban vissza is küldöm. Az őrizetbevételről lakásomra értesítést kérek. Viszontlátásra.

A kapitány csakhamar eltűnt a szemhatárról, a két detektív pedig, miután Náci bácsi mostohaleányát kikérdezte, mikorra várható mostohaatyja hazaérkezése, figyelő állásba helyezkedett a ház közelében. Előzőleg a leányt megnyugtatták, hogy mostohaatyja esetleges elmaradásáért aggódníok nem kell, mert ha esetleg a fővárosban megtalálják, a főkapitányságra viszik kihallgatás céljából.

*

Salgóí Ignác csendesén ballagott a késő esti órákban hazafelé, amikor nagy megrökönyödésére egy fa alól kilépett a két detektív és igazolásra szólította. Salgóí remegő kezekkel néhány levelet szedett ki zsebéből igazolásul és rekedt hangon érdeklődött az igazoltatás oka íránt.

— Hamarosán megtudja kérem a főkapitányságon, ha elkísér bennünket — válaszolta az egyik detektív.

— Szeretném előbb a családomat előkészíteni, ha megengednék.

— Fölösleges, azt mi már elvégeztük. Ha fegyver volna önnél, legjobb, ha önként átadja — rendelkezett a detektív.

— Nincs nálam semmiféle fegyver — jelentette ki Salgói.

Ami biztos, az biztos — megjegyzéssel a detektív gyakorlott kézzel néhány másodperc alatt meggyőződött Salgói állításának helyességéről, azután a közben érkezett autóba szálltak mind a hárman és negyedórán belül már a főkapitányság bűnügyi osztályán törte a fejét Salgói, hogyan kerül ki a kátyúból, amelybe saját magát döntötte.

A másik negyedórán megérkezett a nyomozást vezető kapitány is, aki közölte Salgóival előállításának okát, felszólítván, hogy az egymillióról számoljon el, amit elrejtés céljából öccsétől kapott. Salgói azonban makacsul tagadott. A kapitány erre felmutatta a bűnjelként lefoglalt takarékbetéti könyveket és csendesen megkérdezte:

— Mirevaló a kertelés? Okosabb lesz, ha most már elszámol a hiányzó félmillióról is.

— Ha már így van, bevallom, — jelentette ki halál-sápadt arccal Salgói — hogy Helén húgom átadta nekem ezt a dobozt, drótkötéssel lezárva, azzal, hogy tartsam magamnál, míg öcsém kikerül a hadbíróság börtönéből. A tartalmáról azonban semmit sem szólt, sem a keresett félmillió koronáról nem tett említést.

A kapitány megnyomta a csengőt és a szolgálattevő rendőrt utasította, hogy a szobájukban várakozó detektíveket szólítsa be a kihallgatási terembe. Ezután közölte Salgóival, hogy bűnrészesség címén előzetes letartóztatásba helyezi, amely határozat ellen joga van előterjesztéssel élni.

— Igenis, fellebbezek, mert ártatlan vagyok — rebegte síró hangon Salgói.

— Annvira ártatlan, — válaszolta a kapitány — hogy most elkíséri ezt a két urat (kezével az időközben belépő detektívekre mutatva) oda, ahol a még hiányzó félmilliót meg lehet találni. Remélem, nem fél, ha éjtszakának idején temetőn kell keresztülmennie.

Feleletet nem is várva, a kapitány a detektívek felé fordult:

— Azonnal üljenek, kérem, autóba, az előzetes letartóztatásba helyezett Salgói Ignáccal együtt és kihajtatnak a Kerepesi-temetőbe, ahol ő meg fogja mutatni, melyik sírba rejtette a múlt hét csütörtöki napján azt a félmillió koronát, amit kertjében nem tudtunk megtalálni. Nos, most is tagadásban van? — kérdezte a szemeit csodálkozástól tágra nyitó gyanúsítottól a kapitány.

Salgói felnyögött, majd hangos sírásba kezdett, végül beismerte, hogy háromezer pengő kivételével a félmilliót készpénzben elásta, a sírt azonban most sötétben megtalálni nem tudná.

— Segítségére leszek: 21. számú parcella, 19. számú sír. A temetőőr világításról majd gondoskodik.

Igy történt. A temetőőr fáklyavilágítás mellett vezette a különös éjjeli látogatókat a megjelölt sírhoz, ahol Salgói egy puszpángbokrot félrehajtva, megmutatta a helyet, ahol a pénzt elásta.

A detektívek a temetőörtől kapott ásóval felásták a megjelölt földdarabot s alig egy arasznyira a takarékbetéteket rejtő dobozzal egyező fémdobozt találtak zsineggel átkötve. A helyszínen nyomban megolvasták a dobozban levő bankjegykötegeket, háromezer pengő hiányával csakugyan együtt volt a hiányzó félmillió.

Salgói Ignác másnap rabszállító kocsin került az ügyészség fogházába, ahol Helén húga már egy hét óta várakozott a vizsgálat megkezdésére.

Amikor a detektívek részletes jelentést tettek éjtszakai útjuk befejezéséről, az idősebbik megkérdezte a kapitányt:

— Nem volna szíves elárulni, kapitány úr, hogyan tudta ennek az ügynek szinte mindenegyes mozzanatát már előre, hiszen semmiféle támpont, bizonyíték nem volt a kezében. Pusztán az előállított emberek vallomására volt utalva.

— Egy kis emberismeret, egy kis éleslátás, tisztájudicium, világos logika az egész és egy kevés egyéni

adottság is. Sokan ez utóbbit szerencsének nevezik. Pedig nem az. Az én szerencsém abban áll, hogy egészen bele tudom élni magamat a bűnözők helyzetébe.

Ha fogas kérdés előtt állok, keresem a megoldási módját annak, miként próbálhatta a bűnöző elködösíteni a látóhatárt cselekménye körül. Vagyis mi módon igyekezett lóvá tenni a nyomozókat. A jelen esetben is azt kutattam elsősorban, mit eszelhetett ki Salgói Hermann az egymillió elrejtése körül. Tudvalevőleg hat hónappal ezelőtt került előzetes letartóztatásba és az alapnyomozás csak a mult héten derítette ki, valószínűleg valami névtelen feljelentés alapján, hogy Helénnek köze van az ügyhöz. Helén bátyját hallgattam ki elsősorban, aki annyira átlátszó egyszerűséggel adta elő azt, amiről tudomása volt, hogy emberismeretem sugallatára hallgatva, szabadon bocsátottam.

Helénnél már világos volt, hogy ludas a pénz elrejtésében, hiszen védőügyvéddel beszélt, annak tanácsát szóról-szóra el tudta ismételni és hazudozni próbált. Ha már a tagadás részleteire kitaníttatta magát, csak feltételezhető a legegyszerűbb logikával is, hogy az elrejtés módozatainál még körültekintőbb volt.

Lakásukat nem találta alkalmasnak e célra. Egymillió nagy csomag még bankjegyekben is. A detektívek a házkutatás alkalmával feltétlenül megtalálják, hiszen azok gyakorlottak az ilyesmiben és minden zeg-zugot gondosan átkutatnak. Másutt elrejtteni? Csak a családtagokat szabad beleavatni a titokba, különben baj van. Igen, de hátha náluk is házkutatást tart a rendőrség.

Valahol vidéken kellene a pénzt elrejtteni. Náci bácsi Sashalmon lakik. Am nála is lehet házkutatás. Nem szabad tehát a lakásban elrejtteni, hanem valahol a kertben. De hová? Valamelyik fa tövébe, amelyiket titkos jellel kell ellátni, hogy később rá lehessen találni az elrejtett értékre.

Itt telefoncsengés szakította meg a kapitány elbeszélését. Amikor a hallgatót visszaakasztotta, mosolyogva nézett a két detektívre.

— Ugye eddig világos, érthető minden?

— Hátha a rendőrség a kertet is felásatja? Ez ugyan nem bizonyos, de minden eshetőségre gondolva, jó volna legalább kétfelé, esetleg többfelé osztani a pénzt. A felét lehet takarékbetéti könyvvel, jeligével elhelyezni. Esetleg több bankban. A másik felét elásni. Így legalább veszett fejszének a nyele megmarad, ha az egyik elrejtést a nyomozás felderítené.

Eddig a pontig minden jó nyomozó eljuthat. A házkutatás a sashalmi lakásban alkalmasint minden jó nyomozónak meghozta volna a féleredményt, a betéti könyveket.

A betétek letiltása és a gyanúsítottak letartóztatása után azonban már egy kissé megakad az átlagos nyomozó. Számítani kell ugyan minden nyomozásnál a véletlenre, a szerencsére is, amiről azt mondják, minden vállalkozáshoz elengedhetetlenül szükséges. Ez a véletlen szerencse azonban nem mindig magától jelentkezik. Kutatni kell utána.

Ennél a pontnál úgy látom, önök megakadtak. Valószínűleg a féleredménnyel is megelégedtek volna és a többit a véletlenre bízta volna, mert pusztá elméletnek tartják a Gondviselés beavatkozását a nyomozásokba. Lássák, uraim, ez a hiba.

Én bizonyosra veszem, hogy minden bűnöző követ el valami meggondolatlanságot, ügyetlenséget a bűncselekmény végrehajtása előtt, alatt vagy után, azért, mert az isteni igazságszolgáltatás egyetlen bünt sem hagy megtorlatlanul. Ha a nyomozó holtpontra jutott, rendszerint az az oka, hogy hiányzik belőle ez a hit. Aki azonban fanatikus hívője a magasabb világrendnek, az nem fog holtpontra jutni. Az előbb-utóbb megtalálja a punctum salienszt.

Milyen hibát követhetett el vajjon az elrejtés körül Salgói Ignác? Ez volt az én legfőbb kérdésem kezdettől fogva. Erre fektettem a fősúlyt minden jegyzőkönyvi kihallgatásnál, minden puhatoló kérdés alkalmával. Ezt a hibát meg kell találnom, különben vízbe esik a nyomozás.

Salgóiek elködösítési eljárása azonban hibátlanul logikus volt. Sohasem juthatott volna talán a rendőrség kezébe a bűnjel második fele, ha Náci bácsi el nem követi azt a

hibát, hogy az elrejtett pénzből magához vett néhány ezrest és sertéseket vásárolt rajta. Ő, a szegény ügynök. Ráadásul még költséges síremléket is akart állítani elhunyt anyósa emlékének. Lehet, hogy ez csak ürügy volt olyan rejtékhely kiválasztásához, ahol bizonyosan nem fog kutatni a rendőrség, ám mégis rá lehessen találni az elásott pénzre bármikor. Elég fondorlatos volt ugyan ennek a rejtékhelynek kigondolása, ha Náci bácsi nem hívott volna akaratlanul tanút, aki aztán ugyancsak akaratlanul elárulta a rejtékhelyet.

Ki volt ez a tanú? Ugye, ez az önök kérdése. Hát ki lehetett? Csakis a Náci bácsi mostohaleánya, aki az egész Salgói-családtól idegen, akit a ködösítő eljárástól távol kellett tartani, már csak fiatalsága miatt is.

Önök ennek a fiatal leánykának a megkérdezését talán jelentéktelennek tartották. A nyomozásnál azonban semmi sem jelentéktelen. Minden apró lehetőséget figyelembe kell venni, mert esetleg az a rejtély kulcsa, amit a Gondviselés mindig felénk nyújt, csak ki kell nyújtani a kezünket utána.

En kinyújtottam. Ártatlan kérdezősködésem során a kisleánytól tudtam meg, hogy mostohaatyja anyagi erején túl vásárolt mostanában. A Kerepesi-temetőt is ő említette előttem a nagymama sírjával együtt, ami azután figyelmeztetett engem a második rejtékhely felé vezető útra.

Talán most már sikerült meggyőzni önöket is arról, hogy:

Minden nyomozó csupán eszköz a Gondviselés kezében, amikor egy bűnügy szálaít bogozza. Ha nem hisz ebben a magasabb elküldetésben, az Ariadne-fonál, amely a bűn fondorlatos útvesztőjében eligazítaná, könnyen kicsúszik kezéből.

A TUDOMÁNY SZEREPE A NYOMOZÁSBAN

Annak, aki a nyomozást központilag irányítja, a fennálló törvények között feltétlenül jártasnak kell lennie, tehát megfelelő jogi képzettséggel rendelkeznie.

A jogtudományokon kívül azonban csaknem minden tudományág támogatását igénybe kell vennie a nagyobb bűncselekmények nyomozóinak a százféle bűnügy százféle változata mellett. Orvosi, mérnöki, fizikai, technikai, vegyszeti, földrajzi, pszichikai és jó adag filozófiai szakismertetre van szüksége igen sok esetben a körültekintő nyomozónak.

Természetesen egy ember nem lehet alapos ismerője a felsorolt tudományágaknak, azért gyakran válik szükségessé speciális szakértőket bevonni a nyomozás egyes fázisaiba.

Csak egyetlen tagját ismerem a budapesti rendőrtestületnek, aki a jogi és rendőri tudományok terén tanúsított kiváló felkészültsége mellett elsőrendű szakíró, gyermekpedagógus, elismert ornitológus, daktiloszkópus és helyszínelvételező egyúttal, de ha a nyomozás érdeke kívánta, bármelyik tudományágban aránylag rövid idő alatt megfelelő jártasságra tett szert. Ebben mindenesetre nagy segítségére volt nyelvtelhetsége, amellyel meglehetősen könnyedséggel tudott behatolni egy-egy idegen nyelv sajátjaiba.

Olyan rendőrtiszt, aki rendes foglalkozása mellett egyéb művészeti vagy tudományágat is művel kedvtelésből, gyakran akad a rendőrtestületben. Olyan azonban csak egy akadt, aki a legkülönbözőbb tudományágak legmélyéig lett volna képes hatolni, ha hivatalának érdekei azt megkívánták. A daktiloszkópiáról, fotomikrografiáról, telerádióskop-

ról, rádiótelegráfról, a telegrafonról, a telegrafoszkópról, a pszichotechnikáról, a vér precipitációs próbájáról olyan előadásokat tartott a továbbképző tanfolyam hallgatóinak, hogy azok csaknem megdöbbenéssel vették tudomásul az ismereteknek ezt a gazdag tárházát, mert reményük alig lehetett arra, hogy valamikor a tudós előadó nyomába léphetnek. Pedig a felsorolt tudományágak a nyomozás segédeszközeiként szerepelnek a rendőrzés tudományának nagy területén.

Más helyen foglalkozom a rendőrzés tudományának főágazataival, ezen a helyen csak arra akarok rámutatni, hogy a modern tudományok korszakalkotó felfedezései a büntettesnek kevésbé állhatván rendelkezésre, voltaképpen reménytelen harcba fog, amikor hadat üzen a társadalomnak és a bűn üldözőinek.

Feltéve, hogy a bűncselekmény elkövetése és felfedezése között huzamosabb idő még nem telt el, a nyomozás fent elsorolt segédeszközeinek támogatásával a szabadszemmel láthatatlan nyomokon is meg tud indulni a jó nyomozó, ha a bűncselekmény helyszínén semmi sem kerülte ki a figyelmét.

Különösen a kéz-, láb- és vérnyomok beható vizsgálata szokott sorsdöntő lenni az ismeretlen tettes kilétének megállapításánál. Miután pedig ezen nyomok valamelyike a legtöbb bűncselekménynél beszerezhető, a nyomozás várható eredményei elé a tudomány mai állása mellett a legnagyobb optimizmussal nézhet minden igazi nyomozó.

A nyomozás munkáját támogató korszakalkotó felfedezéseket segédeszközöknek nem alárendelt jelentőségük miatt nevezték el, hiszen igen gyakran kizárólag ezek valamelyike juttatja a nyomozót eredményhez. Főmozgató erőknek mégis csak a nyomozó kiváló egyéni adottságait kell tekintenünk, mert hiszen azok nélkül a tudomány legragyozóbb vívmánya is jelentéktelenné válik a gyakorlatban.

Sokat ígér a jövő nyomozóinak a magnetikus erők bevezetése a nyomozás segédeszközei közé. Az okkult tudományok ködös területén ma még csak tapogatódzás folyik, de annyi máris előre látható, hogy a delejes erők között a

szuggeszció az, amely a rendőrséget bűnügyi szempontból elsősorban érdekelheti, mert hiszen az akaratátvitel lehetősége sok olyan nehézséget fog megoldani, amelyeken a nyomozó manapság csak nagy nehézségek árán vagy pótolhatatlan idővesztéssel tud áthaladni.

Meg kell azonban várnunk a kriminotelepatia néven kavargó vita eredményét.

Ezidőszerint még törvényileg tilos nálunk a szuggesztív erőknek nyomozás céljaira való felhasználása. Az orvosi tudomány a hipnotizmussal kísérletezik ugyan, de egyelőre csak a gyógyítás terén. Ezek a kísérletek eddig is beigazolták, hogy a szuggesztív erők nem a fantaszták vagy szélhámosok találmányai, mint azt a hitetlenek ma is hirdetik, hanem egyike azoknak az ismeretlen erőknek, amelyek megnyilvánulását egyelőre csak érzékelni tudjuk, de igazi lényegükre és céljaikra rátapintani nem vagyunk képesek.

A tudományos világ a magnetikus erők lényegét az élő idegeken átvonuló villamos áramhoz hasonló vibrációban keresi, amelyet rendszerint idegen befolyás indít el (heteroszuggeszció), de belső erők is tervszerűen megmozdíthatnak (autoszuggeszció).

Az emberi gondolat és akaraterő az idegeknek ezen vibrációja útján (amelyet jobb elnevezés híján fluidumnak neveznek) érintkezik a másik ember szervezetében működő hasonló fluidummal, mégpedig a szem közvetítésével vagy a bőrfelület közvetlen érintkezésén át.

Ez a magyarázat egyelőre legalább elfogadhatónak látszik, mert a tapasztalati tények is igazolják, hogy csak olyan agyproduktumok, képzetek és akaratnyilvánulások jelentkeznek a médiumban a szuggesztíverők behatása alatt, amelyek a szuggerálóknak is megvannak.

Az asztaltáncoltatás, a pénzdarab útján való szellemidézés, mind olyan képzetek ködében mozognak, amelyek a szeánsz résztvevőinek egyikében lappangó ismeret vagy óhaj alakjában feltétlenül előfordulnak. Hasonlóan az álmokképek vízióihoz, csak meglévő, ismert elemekből jöhet létre egy egész kép, mint a „megidézett szellem” jövődéből és múltból eredő meglátásai.

A BÜNTETTES BESZÁMITHATÓSÁGA

A tudományos világ még nemrégiben abban a meggyőződésben élt, hogy Lombroso „született gonosztevő”-je idők folyamán véglegesen feledésbe ment.

A modern lélektan egyik angol apostola azonban a nagy világháború kitörése előtti években újból megkísérelte a közvéleménnyel elhitetni, hogy általában véve született elmebeteg minden gyilkosság értelmi szerzője és végrehajtója, ennek következtében akaratelhatározásuk teljes hiányával követik el a büntettet még a teljesen egészségeseknek látszók is.

A tudós hozzáfűzi ugyan elmefuttatásához mentegetőzésképen, hogy a büntetőbíróságok gyakorlati álláspontja nem kell hogy kövesse a modern lélekbúvárok elvont álláspontját, amely a beszámíthatatlanságot még az apagyilkosnál is hajlandó kimondani.

Nem tudjuk az angol tudós nevét, mert a londoni lapok tudósításai nem közölték annakidején. Valószínű, el voltak készülve arra az előre várható felszisszenésre, amelyet az igazságszolgáltatás és közbiztonság szakembereiből kiválthat ennek a túlmodern ideológiának felvetése.

Az angol tudós kétségtelenül a lombrosói iskola híve. Am a tanítvány szeretné a mestert is túlszárnyalni, mert míg Lombroso a született gonosztevőről általában vonja le következtetését egybefoglalva a bűnözők minden fajtáját, addig angol tanítványa csak a gyilkosokról hirdeti a beszámíthatatlanságot.

Szerencsére Lombroso fejtegetései annyi meggyőző ellenvéleményt váltottak ki idők folyamán a vele szemben álló táborból, hogy az állam és társadalom biztonsága szem-

pontjából nem kell veszedelmesnek tekintenünk az angol tudós okoskodását.

Lombroso követői közé tartozik Ferdinánd Edouard Buisson professzor is, aki „La religion, la morale, et la science” című könyvében a párizsi Louvre-, Bonmarché-, Printemps-, La Fayette-áruházakban szokásos lopásokkal foglalkozván, szószerinti vallomásokat közöl az áruházakban tettenért tolvajnők szájából és ezekkel kapcsolatban megjegyzi, hogy a kérdéses nők nem annyira bűnözők, mint inkább szerencsétlen terheltek születésüktől fogva, tehát nem beszámíthatók.

Az áruházak tulajdonosai ne rendőröknek adják át őket, hanem vigyék a pénztárhoz, fiztessék meg velük a lopott holmikat, végül értesítsék családjukat, hogy azok elmeorvost vegyenek igénybe.

Buisson véleményét az alábbi nyilatkozattal igyekszik támogatni:

Egy asszony küzdött magával, hogy legyőzze heves vágyakozását idegen értékeknek titokban való megszerzése iránt. A lelki küzdelemmel járó izgalom nem volt kellemetlen érzés számára. Egyenesen kereste ezt az izgalmat.

Egy alkalommal tanúja volt egy lopásnak, ami elég volt arra, hogy nála is elindítsa a lopások lavináját. Az emóció, amelyet a lopások elkövetése pillanatában érzett, kéjes bizsergés volt. Teste remegett feje tetejétől talpáig. Az első bűnbeesés szégyenét, lelkipurítását nem érezte. Sőt annyira felbátorodott a sikeres lopások sorozatán, hogy merészen járt fel és alá az áruházakban és minden őrizetlen pillanatot kihasználta a lopásra.

Elfogatása után azzal védekezett, hogy a lopások elkövetése alkalmával álmoszerű önkívületbe esett. Allapota azokhoz az álmokhoz hasonlított, amelyekben azt hisszük, hogy a szemünk elé táruló értékek és tárgyak mind rendelkezésre állnak és szabadon választhatunk belőlük.

Olvassuk most el a fenti fejtegetésekkel szemben A. Baer berlini fogházi orvosnak „Der Verbrecher in antropologischer Beziehung” című munkájának érveléseit, amelyek világos okfejtésükkel és meggyőző érveikkel alkalma-

sak arra, hogy a büntető jogászok a magukén kívül még az orvostudomány fegyvereivel is felvértezve szállhassanak szembe a született gonosztevők elméletére újonnan felkészült tudósokkal.

Dr. Baer szerint nincsen testi szervezeténél fogva született büntettes, aki szervezetének oly sajátossága által különböznék a többi embertől, amelyek a büntetteseknél általánosak.

Dr. Baer könyvében Lombroso fejtegetései nyomán részletesen foglalkozik a büntettes koponyaméreteivel, az arccsontokkal, a koponya aszimmetriájával, az agyvelő alakjával, súlyával, s arra a megállapításra jut, hogy ezek a sajátosságok és méretek rendszerbe egyáltalán nem foglalhatók, annyira egyéniek, s ez az oka, hogy maguk a kutatók is egymásnak ellentmondó eredményekre jutottak.

Tény az, hogy a büntettes koponyáján abnormális sajátosságokat észleltek, de ezekből a koponya tulajdonosának szellemi és erkölcsi defektusára logikusan következtetni nem lehet, mert ezek a koponyadeformációk nagyobb részben előfordulnak csaknem minden rendű és rangú embernél.

Az igaz, hogy a büntettes testi állapota általánosságban gyenge. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy az alsóbb népréteg, ahonnan a büntettesek túlnyomó részben származnak, a hullámzó gazdasági viszonyok, célszerűtlen táplálkozás, egészségtelen lakásviszonyok s főleg az alkohol következtében a betegségekre fogékonyabbak és sokan közülük már a fenti okok következtében degenerált szülőktől származtak.

Egyébként elég szép számmal vannak gorillaerejű büntettesek is.

Az bizonyos, hogy a rendezett anyagi viszonyok között élő, rendszeres munkával foglalkozó ember súlya általában véve nagyobb a rendetlen életet élő büntettesek testsúlyánál.

A hosszabb felső végtagok sem bizonyítják a büntettesnek a legalacsonyabb emberi fajokhoz való közel állását. A nagyvárosi tolvajoknál ezeket az abnormális végtagokat nem lehetett észlelni. Magyarázata, hogy a nehéz munkát végző végtagok a többiek rovására fejlődnek. A dologkerülő

világvárosi tolvajoknál nem lehetett tehát észrevételezni azt az abnormitást, amely a munkásosztályból kikerülő büntetéseknél természetes.

Az arc szabályos vagy szabálytalan alakjáról, a szemek néma beszédéből sem következtethetünk csalhatatlanul az illető egyén erkölcsére, mert szabálytalan, sőt csúnya és visszataszító arcokkal sűrűn találkozhatunk a nem bűnözők között is.

Az orr alakja és az egyén szellemi fejlődése között bizonyos összefüggés van a tapasztalat szerint. A szellemi fejlődés alacsonyabb nivóján álló fajoknál az orr általában szabálytalan. Mivel a bűnözők nagyrészt az alsóbb néprétegekből kerülnek ki, érthető, hogy orruk a szellemi fejlődés jelező szabályos orr formáit nélkülözi. A szemek elhelyezkedése, esetleges fogyatékosága, gyengesége, csak oly mértékben találhatók a műveltebb rétegek, mint a büntetettek között.

A szagló, ízlelő és tapintó szerveknek eltompulása természetes velejárója a durvább szervezetnek, a gyakori nagyothallás pedig a rendszertelen, egészségtelen életmódra vezethető vissza.

Dr. Baer a büntetett erkölcsi érzéketlenségét nem az ősemler lelki állapotába való visszaesésnek tulajdonítja. Erkölcsi érzéketlenséggel a legmagasabb társadalmi rétegekben is találkozhatunk, ha az azt elfedő kulturális mázról eltekintünk.

A pirulás hiánya sem kizárólag a büntetettek sajátja. A társadalom minden rétegében találhatók egyének, akik már nem tudnak pirulni. Ezek minden szégyenérzet nélkül követnek el olyan cselekményeket, amelyeknek még a gondolatára is vér szökik a finom érzésű emberek arcába.

Az erkölcsi érzés, lelkiismeret, a megbánás különféle rezdülései olyan sokfélék a magasabb társadalmi osztályokban is, hogy egyáltalán nem lehet állítani, hogy azok teljes hiánya a büntetettek egyik kizárólagos sajátja volna.

Dr. Baer tévesnek minősíti azt az állítást is, hogy az úgynevezett született büntetett elmebeteg volna.

Sohasem lehet annak nyilvánítani valakit, akinél csak

morális defektust észlelünk, de az elmebetegség minden jelentőségét nélkülözzük. Az elmebetegség az idegrendszer megzavarodásának a következménye. Lombroso „született bűntettesei”-nél az idegrendszer megzavarodását a vizsgáló orvosok általában nem észlelik.

Dr. Baer azzal fejezi be fejtegetéseit, hogy a degeneráltság mineműségét a bűntettek mérlegetésénél minden bizonnyal figyelembe kell venni, a nélkül azonban, hogy a bűnözés lényeges momentumát és eredőjét keresnénk benne.

Az igazságot kutató ember most már tisztában lehet azzal, hogy mit tartson a megalomániás és piromániás bűnözőkről, miután Buisson professzor leírásából sikerült a kleptomániások lelki rezdüléseivel tisztába jönniök.

A megalómánia (nagyzási hóbort) a szélhámosok védőpajza szokott lenni. Hova-tovább azonban kimegy a divatból, mert a nagyobbstílu szélhámosok olyan fondorlatos elmeéllal hálózzák körül áldozataikat, hogy a megjátszott elmebaj kitöréseit mókának veszik a nyomozó hatóságok és bíróságok.

A pirománia már inkább talál hitelre a bíróságok előtt. A gyujtogatató igen sokszor nem anyagi érdekből követ el merényletet tűzvészokozással, hanem bosszúból, nem ritkán a tűz látásával járó gyönyör utáni vágyakozásból.

A barlanglakó ősebernél, a pásztoroknál, a tűzimádók szektájánál, sok álmodozásra hajló embernél, különösen nőknél és gyermekeknél gyakrabban megtalálhatjuk a piromániára való hajlam nyomait.

Az izzó parázs, a lobogó lángok mint az őskorszaknak, a pogány istenségnek titokzatos megnyilatkozásai legrégibb idők óta foglalkoztatták a költők, képzőművészek, mesemondók képzeletét. A felhőkből hulló meteorkövek, villámcsapások, a működésben levő tűzhányók háborgása és kitörése, a tömeges csillaghullások, mind olyan jelenségek, amelyek csak növelhetik a fantasztikus képeket az őseMBER szemében tűzbe bámulásakor. A háború lángokádó ágyúit és gyujtogatató bombáit nem kell külön emlegetnünk.

A történelem sok olyan tűzvészről emlékezik meg, amelyeknél gondolkodóba eshetik az ember, vajjon nem szadista

hajlamok vezették-e azokat a hadvezéreket, akik virágzó városokat, felbecsülhetetlen műkincseket dobtak oda a tűz martalékául a nélkül, hogy erre stratégiai okok kényszerítették volna őket.

Erre a gondolatra csábít Néró császár, aki Rómát felgyújtotta, hogy a pokol minden kárhozatát megelevenedve lássa maga előtt.

A máglyahalál mint a bűncselekmények egyik megtorlási eszköze egyúttal látványosság is volt a tömegek részére az őskeresztények üldözése, a középkori inkvizíció, a boszorkányperek alkalmából.

Ma a felügyelet nélkül maradt pajkos gyermekek játékból, vándor cigányok, haragos szomszédok bosszúból, tűzkár ellen biztosítottak sokszor csalási célból szoktak gyújtogatni. Nem ritkaság, hogy a falu bolondja gyújtja fel a házat vagy csúrt elmezavarból, ellenállhatatlan vágytól ösztökélve.

A modern kor szüleménye a toxikómánia, amely a különféle kábítószeres utáni olthatatlan vágyakozást jelent. Külön fejezetben részletesen foglalkozunk vele.

A szuggesztív erőknek a büntettesre való befolyásáról is sokat vitatkoznak manapság a pszichiáterek. A gyakorlati kriminalisták egyelőre elfogadják a kriminotelepatia eddigi kísérleteinek eredményét, amely szerint épelméjű és erkölcsileg kifogástalan emberek pusztán szuggerralással bűncselekményre nem kényszeríthetők. Ha mégis ilyen látszat merülne fel, a tettes alkalmasint valamilyen kábítószer élvezete következtében került beszámíthatatlan állapotba.

Ha összegezzük az eddigi elmondottak eredményét, a gyakorlati nyomozónak csak azt a tanácsot adhatjuk, hogy a különféle mániákat és akaratbénító idegen erőket tekintse munkája közben a védelem sakkhúzásainak és bízza teljesen a bírói lelkiismeretre a beszámíthatóság kérdésének eldöntését.

A LÉLEK ÉS LELKIISMERET

A tudás örökké kinyújtott kar,
meddő vágyakozás a relativum-
ból az abszolútum felé.

Kant

Több száz a meghatározások száma, amelyeket a bölcséleti rendszerek tudós magiszterei felállítottak már eddig a lélek lényegéről és rendeltetéséről. Több száz elmélet hirdeti az emberi lélek valóságát, megcáfolhatatlan jelenségeit. Csak mindegyik másféleképpen.

Még abban sem tudtak eddig megállapodni, hogy voltaképpen melyik része testünknek, amelyből lelki életünk sugárzik.

Vannak, akik a szívet jelölik meg a lélek állandó lakóhelyeként. Mások az agyat, ismét mások a vért. Újabban a központi idegrendszert emlegetik. Mások a lélek és test elválaszthatatlanságára, azonosságára esküsznek és a lélek megnyilatkozásainak eredetét a szexszuális ösztönök ideg-gócába helyezik.

Freudizmus néven ismeri a világ ezt a sivár elméletet, mely lényegében nem más, mint a bolsevizmus egyik előfutárja. „A lélek csak a szexszualitáson át él a testben” — mondja Sigismund Freud, a tudós pszichiáter. Majd így folytatja: „Nem volna minden és nem volna semmi, ha nem lenne szexszus. A lélek alapjában véve a test s a test nem más, mint maga a lélek. Egyazon valóságnak különböző, de egymástól el nem választható, külön fel nem fogható tulajdonsága. A kettő úgy össze van növe egymással, mint fény és árnyék. Ha a test meghal, elenyészik a lélek is. A földi

élet után nem következik semmi. Az élet végső célja az, hogy önmagát megsemmisítse. Minden, ami él, meghal, s ezzel az élet örök gyötrelme, a harc az ego és környezete között végleg befejeződik."

Vajjon jutott-e eszébe már Freud nagyszámú követői közül valakinek, hogy a mester képzeletére erősen hathatott Apuleius, római költőnek görög forrás nyomán megírt meséje Psyche és Eros szerelméről.

Vajjon a görög mondavilágnak az ősi kaoszából a földdel egyidőben született hatalmas istensége, — az embereket és isteneket egyaránt egyesítő, kényszerítő szerelmi hatalom — amelyet az ógörögök faragatlan kő formájában tiszteltek, nem adoptált fundamentuma-e a freudizmusnak? Hát még a költők és képzőművészek zsenijéből született pajkos Erosnak és Psychének (görögül: lehelet, lélekzet, lélek) szerelmi kettősben való ábrázolásai?

Egy modern filozófiai iskola kétezer éves mese szárnyain tudna csak repülni? Hiszen ez a repülés mélységesen alatta jár annak a tanításnak, amelyet a próféták és evangélisták terjesztettek urbi et orbi a lélekről. De mélységesen alatta jár Sokrates, Platon és Aristoteles filozófiájának is, akik a világ végső céljának a lelket, a szellemet tartották. Az anyagtalan, tiszta formát, a tökéletes valót, az eszmét, az istenséget.

Hiszen a minden koroknak ez a három legnagyobb gondolkodója, akiknek tanításán épült fel kétezer év óta minden filozófiai rendszer, már beszélnek „erkölcsi tapintat”-ról is, amely az embert cselekedeteinek illendősége felől felvilágosítja, biztosan vezeti és soha cserben nem hagyja.

A freudizmus nem ismeri ezt a hangot. A mester és tanítványai csak a teljes megsemmisülés, az örök „circumdederunt” hangját hallják változatlanul. Az örök Titok megfejtése elérhetetlen lévén, egyszerűen a tagadás álláspontjára helyezkednek, amikor fölényesen kijelentik, hogy ha a test meghal, elenyészik a lélek is.

Mennyivel szerényebb Goethe a Faustban: „Senki meg nem értheti, hogyan illik össze szépen test és lélek, egymáshoz kötve, mintha el sem válnék."

Milyen könnyű Sokrates, Aristoteles és Goethe után mély alázattal meghajtani fejünket és Kempis Tamás szavait kétkedés nélkül olvasni: „Meghallom, mit mond énbenem az Úristen; boldog az a lélek, mely az őbenne szóló Urat hallja és az ő szájából vigasztaló ígét vesz. Boldog fülek, melyek nem a kívül hangoskodó szót, hanem a belől tanító igazságot hallgatják.” (P. S. 81, 9.)

„Kétképen szoktam választottaimat latolgatni, kísértetekkel és vigasztalással. És mindennap két leckét olvasok nekik, egyikben feddem az ő fogyatkozásukat, másikkban intem a jó erkölcsök nevelésére. Akinél az én ígém vagyok és azt megveti, — vagyok, aki megítélje őtet az utolsó napon.” (Jn. 12, 48.)

„Eljő az idő és nem késik, midőn a mestereknek mestere, Krisztus, mindenek leckéjét meghallgatja, azaz kinek-kinek lelkiismeretét meghányja-veti, akkor megvizsgálja Jeruzsálemet világos lámpásokkal és kinyilatkoznak a sötétségnek rejtekei, megnémulnak pedig a nyelvek bizonyágai.” (Szof. 1, 12.)

Aki a Szentírást olvassa és hívő ember, bizonyosra veszi, hogy a szándékolt és befejezett cselekedeteink fölött bensőnkben kialakuló ítélet az Isten hangja. Ez a hang az ész mérlegelésén keresztül cselekedeteink erkölcsi értékéről mond ítéletet. Azt bírálja el, vajjon cselekedeteink az általános erkölcsi renddel megegyezők-e vagy sem s ennek következtében az erkölcsi cél — az igazság szempontjából helyesek-e vagy sem?

A hitetlen ilyen kérdéseket hánytorgat: Mi az a lelkiismeret? Van-e egyáltalán ilyen a valóságban? Vagy csak gyenge idegek káprázata, előítélet az a benső hang, amelyről már Sokrates és társai mint bizonyosságról beszélnek? Miért hívják lelkiismeretnek? Hogyan lehet ismeretnek nevezni a sötétben való tapogatózást?

Az elméletet bizzuk rá a tudósokra. Mi foglalkozzunk csak a lélek és lelkiismeret megnyilvánulásaival, amelyek minden érzésünk, gondolatunk, cselekedetünk legfőbb számunkérő székeként működnek bensőnkben félremagyarázhatatlanul és legyőzhetetlenül.

Ennek a számonkérő széknek működését, lelki életünk mibenlétét és folyamatát, változásait valóban nem ismerjük. Hiszen mindennapi elfoglaltságunk, gondjaink, szórakozásaink mellett nem is hagyunk időt magunknak, hogy belső életünk fölött gyakrabban szemlét tartsunk. Cselekedeteink bírálataként mégis minden alkalommal kialakul bensőnkben a helyeslő vagy helytelenítő ítélet.

Ha nem volna szabadakaratumknál hatalmasabb erő szellemvilágunkban, vajjon annyira ellenállhatatlan, annyira lenyűgöző, olyan mélyenszántó volna-e ez a benső hang, hogy végigkísérne bennünket egész életünkön át, minden életnyilvánulásunkon keresztül? Vajjon kérlelhetetlenül követelné-e az általunk megbolygatott erkölcsi rend helyreállítását akkor, amidőn valamely súlyosabb beszámítás alá eső cselekményt követtünk el?

Minden bűnt megtorlás, bűnhődés követ előbb vagy utóbb. Ez olyan törvényszerűség, mint az élet és halál, a fény és árnyék, a hegy és völgy, az apály és dagály változásai.

A fölöttünk uralkodó világrend tökéletes harmóniája az az erő, amely egyensúlyba hozza, kiegyenlíti mindazt a zavart, amit a tökéletlen ember életében előidéz.

Archimedes tétele, amely szerint a vízbe mártott test annyit veszít súlyából, amennyi az általa kiszorított víz súlya — általában elfogadott fizikai törvényszerűség. Miért nem kételkedünk ennek a tételnek igazságában, hiszen itt is csak a világegyensúly, a világharmónia örök törvénye érvényesül.

Csakhogy Archimedes tételénél hidrosztatikai nyomások eredményeként könnyeljük el azt az erőt, amely belső világunkban, lelkiismeretünk kényszerítő erejeként jelentkezik. Ugyanaz az erő, amely az égitestek útját, földünk forgását, a természet meg-megújódását, az életet és halált igazgatja.

Vajjon, ha Archimedes nem kiáltotta volna el a heurékát már a hidrosztatikai elv felfedezésekor, hanem a világegyetem minden jelenségét az örök egyensúly törvényén keresztül kísérrelte volna megvizsgálni, nem volna-e lényegesen ritkább a bennünket körülvevő köd? ...

Aki nem hisz a lelkiismeret ellenállhatatlan törvényszerűségében, hinni fog a lelkifurdalás legyőzhetetlen kínjaiban, ha egyszer vétett az erkölcsi világrend ellen.

A bűnbeesett ember lelki nyugalma semmivé lesz mindaddig, amíg jóvá nem teszi bűnét, amíg nem vezekelt kelően érte. Az önvád mindenhová elkíséri, kínozza, mardossa, égeti, néha öngyilkosságba is kergeti.

A bűn elengedhetetlen következménye a bűnhődés. Az isteni világrendet büntetés nélkül megsérteni nem lehet. Aki súlyos bűnt követ el, egyúttal alávetette magát a legyőzhetetlen lelki és fizikai gyötrelmeknek.

A nyomozó hatóságok és büntetőbíróságok állandóan szem előtt tartják az eléjük állított bűnös lelkiállapotában időközönként beálló átalakulásokat, a lelkiismeret titokzatos munkájának időközönkénti változásait, mert e nélkül nagyon kevés eredményt tudnának felmutatni éppen a legsúlyosabb és legszövevényesebb bűncselekmények eseteiben, amikor a bűnözők intelligenciája versenyre kel a nyomozó és bírósági személyek képzettségével és tapasztalataival.

A legnagyobb elővigyázat dacára hátrahagyott bűnjelek a tett színhelyén, az áldozat és helyszín ismételt megtekintésére hajtó ellenállhatatlan erő, a gyilkos leküzdhetetlen irtózata áldozata vérétől, a bűnöző rendes életmódjának, magatartásának egyre fokozódó rendellenessége; a beszédek, keresztkérdések okozta ellentmondások, — mindmind a feldúlt lelkiismeret legyőzhetetlen erejének produktumai. Ezek nélkül a legkiválóbb rendőrszeni se tudna jelentékeny eredményeket felmutatni.

Az elhivatott nyomozó és bíró tántoríthatatlanul hisz az örökkévaló világrend igazságosságában, elragadó szépségében és ellenállhatatlan erejében, ahogyan hisz minden nagy természettudós, sebész, lélekbúvár, művész, költő is.

A BILINCS

Laikusok csak annyit tudnak róla, hogy kötélből, szíjból, acélláncból kötött hurok, amely megakadályozza viselőjét abban, hogy kereket oldhasson, ha vágya támadna a helyváltoztatásra.

A büntetettek értik csak igazán e szónak jelentőségét.

A rabszolgák, hadifoglyok szintén tapasztalásból ismerik ezt a félelmetes *boa constrictor*t, amely hüllő testével rácsavarodik a kézre, lábra, nyakra és szorításával nemcsak testi fájdalmat, sebeket, vérkeringési zavarokat okoz, de szüntelenül figyelmezteti viselőjét arra, hogy rab és nem szabad többé. Am a rabszolgának, hadifogolynak legalább reménysége van a szabadulásra, de a büntetettnek ez a reménysége olyan távoli, mint valami lázálomnak beteljesedése.

Mit jelent a gúzsbakötött, a megláncolt kéz és láb? Mit jelent a mozgáshoz szokott testnek ez a helyhez rögzítése nyakszorítóval, nehéz súlyokkal, kényszerzubbannyal, — csak azok tudhatják igazában, akik átszenvedték annak keserveit, vagy pedig módjukban volt megfigyelni a cselekvési szabadságától megfosztott, tehetetlenné tett rabot, fegyencet.

A teremtés büszke koronáját ennél nagyobb megalázás aligha érheti. Lehet-e mélyebbre süllyedni ennél az ebek számára is tűrhetetlen sorsnál?

Láttad-e már, hogyan változik át a szelíd, jóindulatú, játékos háziállat a láncrakötéstől kezdve fogát vicsorgató, harapós fenevaddá, hogy eredeti énjéhez soha többé vissza ne térjen?

Láttál-e már szökésben levő rabot, aki bilincsel zúzta

szét börtönökre fejét? Láttad-e, amint emeletek magasságából, nyaktörő ugrásokkal gázol át minden akadályon és az üldöző puskák ropogása és golyók sivitása közben, félőrülten vágat a szabadság ígérete felé?

Szabadságvágy! ... Szürke szó így egyszerűen leírva. Am a rabok életében minden más érzést, vágyat, ösztönt elhomályosító, emberfölötti erő kifejtésre képes, olthatatlan szomjúság a napragyogás, az ózon, az életörömök, a szabadakarat minden megnyilvánulása, a korlátnélküli élet felé.

A bilincssel kezdődik. Szüntelenül folytatódik a munkarobotnak, az étkezésnek, a körsétának, az ébrenlétnek minden percében éppen úgy, mint az álmok zavaros kódében és a dühkitörések észvesztő óráiban. Végződik a halállal, ritkábban a szökéssel, még ritkábban a szabadlábrahelyezéssel.

A szabadság megszokott közömbös állapot, míg az ember el nem veszti, de felbecsülhetetlen kincs, a boldogság elérhetetlen meseszígeete lesz attól a pillanattól kezdve, amikor a rab ráeszmél arra, mit jelent a bilincs?

Előállítás, elővezetés, őrizetbevétel, előzetes letartóztatás, mind olyan szabadságkorlátozó intézkedés, amely rendes körülmények között a bilincs alkalmazását nem teszi elkerülhetetlenné. Mindez csak ideiglenes jellegű korlátozása a személyes szabadságnak, éppen azért fogantatásuk közben a rendőrhatalóságok és közegek csak akkor élhetnek a bilincseléssel, ha ellenállásra, öngyilkossági vagy szökési kísérletre előre joggal lehet következtetni a bűncselekménnyel gyanúsított egyéniségéből, magatartásából.

Voltaképen a jogerős büntető ítélet végrehajtásával kezdődik a bilincsnek, a megvasalásnak mint fegyelmi vagy büntetést súlyosbító eszköznek alkalmazása. A tömlőcök egyéb szenvedései mind eltörpülnek a vesztett szabadság felett érzett reménytelenség, akarattalanság, tehetetlenség kétségbeejtő, idegeket tépő, prometheusi kínjai mellett.

Szabadságl! ... De sokan hullatták érted véréket. Még többen élnek vissza ősidők óta neveddel. Égi káprázat... Bűbajos tündérálmom... Milyen kevesen ismernek téged.

Míg érezni lehet, míg az emberek homlokán ragyogsz, senki nem vesz észre. Ha eltűntél, őrzöngnek, világot forgatnak fel érted.

Lehet-e egyáltalán életnek nevezni azt az állapotot, amikor rabbilincs akadályozza a szabad mozgást? Mikor fegyveres őr vigyáz állandóan a gúzsbakötött emberre?

Személymotozást végeznek rajta, kikutatják zsebeit, felfejtik a ruhák alkatrészeit az esetleg elrejtett értékekért. Átkutatják lakását, bútorait, összes mellékhelyiségeit, falakat, mennyezetet, padlást, képek, szobrok, könyvek, edények belsejét. Átkutatják a legtitkosabb zugokat, a legféltebb titkokat, iratokat, leveleket, naplókat, a napi postát. Kihallgatják a telefonbeszélgetést, minden titkosnak szánt tárgyalást, párbeszédet. Látogatókat csak engedéllyel lehet fogadni és csak hivatalos személy jelenlétében.

Élet az, amikor napi szokásokat, munkarendet, étkezési időt, szórakozást, az ébrenlét és alvás minden óráját parancsra, előre megszabott szigorú korlátok között és hajszálnyira pontos időben kell végezni olyan társaságban, amilyent csak lidérces vízióiban tudott addig elképzelni a rabba lett ember?

Öt-tíz esztendőre, esetleg életfogytiglanig megfosztva a természet örök szépségeitől, az élet minden örömétől, a családtól, a kedvestől, az ismerősöktől, a barátoktól.

Számlálni a szüette percekét, órákat, napokat, éveket, reménytelenül összetörve, beteg lélekkel és testtel, négy sötét fal, sűrű rács között, szigorú fegyveres őr szüntelen figyelése mellett... Tébolyító, elviselhetetlenül kétségbeejtő. Belenyugodni, megszokni nem lehet. Valami félőrült vagy félhülye állapot keríti lassankint hatalmába a rabot, amely állapotból csak ritkán van kivezető út.

Ha van egyáltalán miért szánni a társadalommal harcban álló emberi fenevadakat, a szabadság utáni reménytelen epekedésük lehet az.

Micsoda pokoli gondolat volt a bolsevizmus intézőitől a rendtartó gátak elsöprésével egyidejűleg megnyitni a börtönök ajtajait és ezeket a félőrülteket megtenni az ellenforradalmárok és a dolgozó társadalom öreinek.

Ha a nagyvilágnak hátat fordítani készülő bűnözőt el lehetne vezetni ahhoz a borzalmas szakadékhoz, ahonnan a szabadságvesztés alatt sínylődő rabok hátborzongató szükkölése hallatszik és ördögi kínoktól eltorzult arcuk epedően mered a napsugár egyetlen tenyérynyi foltja után, aligha el nem apadna a büntettek száma.

A gondatlanságból vagy erős felindulásból elkövetett bűnök tettesei avagy az alkalmi vétségek elkövetői még visszatérhetnek a társadalom megbecsült tagjai közé. De lehet-e reményeket fűzni egy 10—20 esztendő tömlöcben töltött fegyenc átváltozásához? Lehet-e remélni, hogy a prometheusi kínoktól összetört emberroncs kifogástalan polgára lesz az államnak? Lehet-e remélni, hogy Kainból Ábel lesz?

Lehet, hogy a test kibírja a hosszú esztendők minden gyötrelmét. A lélek azonban csaknem kivétel nélkül rongy lesz az esztendő-sorozatok reménytelen szabadságvágyától, a meg nem szűnő lelkiismeretfurdalástól vagy mindkettőtől.

A teológusok és pedagógusok talán igazat adnak nekem abban, ha azt a véleményt kockáztatom meg, hogy a tanulóifjúságot a szabadság lényegére és bűnirtózatra nem csupán költők magasröptű igéivel, nemcsak a túlvilági elretentő büntetések kilátásba helyezésével kellene tanítani és a bűntől óvni, hanem a bilincsnek, a szabadságvesztést jelentő mérföldkönek beható ismertetésével, szemléltető példák előadásával, fegyházak látogatásával, de legfőképp a szabadságkorlátozó intézményeknek oktatófilmek útján való ismertetésével.

NŐK A BŰNÖZÉS TERÉN

Elene Smithfield kisasszony a newyorki áruházakban alkalmazott nődetektívek főnöke. Elhihetjük tehát neki, hogy azok az adatok, amelyeket emlékiratában a bolti tolvajlásokról közrebocsátott, hitelesek. Ez az emlékirat azt bizonyítja, hogy az a moral-insanity, mely a két világ-háború dúlásai, de főleg Marx tanításai nyomán zúdult az egész világra, legelsősorban a nők erkölcsi szintjén végzett egyelőre helyrehozhatatlan pusztításokat. A női emancipáció harcosai küzdelmeik eredményét aligha olyannak képzelték el, mint amilyen lett a valóságban.

Nemek szerint határvonalat húzni a bűnözés terén erős túlzásnak látszik első pillanatra. A törvény előtt mindenkinek egyformán kell felelnie tetteiért, akár nadrágot, akár szoknyát visel valaki. A gyakorlatban mégis úgy látszik, hogy a nő, ha egyszer elhagyja azt a tiszteletreméltó helyet, amelyet a feleség, az anya, a nevelő vagy betegápoló szerepe kijelöl részére, rendesen mélyebbre bukik, mint az átlagos hímnemű gonosztevő.

Téved, aki azt hiszi, hogy ezeket a sorokat valami kiszikkadt lelkű agglegény, valami megátalkodott nőgyűlölő írja. A hitveseket, anyákat, nevelő és betegápoló nőket kevés ember övezi olyan dicsfényvel, mint éppen az, aki most követ készül dobni a bűnbe esett nőre.

Am nem az író vádolja a nőket, hanem különféle büntettek, amelyeket nem valami betegség, beszámíthatatlan aberráció vagy titkos kábítószer hatása alatt követtek el, hanem szerelemfáltésból, nagyravágyásból, kincsszomból, hatalomvágyból, hiúságból, bosszúból, irigységből, szórakozások és gyönyörök hajszolásának olthatatlan vágyá-

ból. Ősi hajtásai ezek az indulatok és szenvedélyek annak a fának, amelyről Éva ősanánk az almát szakította.

Smithfield kisasszonyának többször volt alkalma megfigyelni, hogyan kezdi és miként válik állandó bűnözővé rendszerint a nő. Két jó barátnő közül az egyik állandóan elegánsabb, fényűzőbben él és öltözik, mint a másik. Pedig a jövedelmük csaknem teljesen egyforma. A dolog magyarázata az, hogy a fényűzőbb asszony hetenkint többször is jár bevásárolni s amíg egy dolgot megvesz, kettőt lop. Előbb-utóbb természetesen rajtacsípi és megszégyenítik.

E közben a kevésbbé fényűző asszonyt az irigység emészti. Ő is kísértésbe esik és ellop valamit, amikor azt hiszi, hogy nem látják.

Csakhogy az áruházak külön nődetektíveket állítanak be a pult mögé és onnan figyelik — mint kiszolgálók vagy felügyelők a tolvajokat. Éles és gyakorlott szemük ritkán csalódik az előre kiszemelt tolvajban. Minden mozdulatukat figyelemmel kísérik és nem a lopás elkövetésének pillanatában csapnak le rájuk, hanem a kijáratig kísérik, ott beterelik egy motozó szobába őket, elszedik tőlük az ellopott holmikat, aztán feltűnés nélkül átadják őket a rendőrnek.

A bolti tolvajnök között legkevesebb a hivatásos tolvaj-nő. Nagyobb részben irodai, üzleti, gyári alkalmazottak, de a középosztály leányaiból is elég sok tolvajt tartott nyilván Smithfield kisasszony. Különösen félünnepeken és szombat délutánokon telnek meg zsúfolásig a nagy áruházak fiatal nőkkel.

Vannak közöttük olyanok, akik csak időtöltésből jelennek meg. Van megfizetett vevő, aki másik áruház megbízásából az árak iránt tájékozódik. Vannak persze komoly vásárlók is. Végül, akik egyenesen lopási szándékból jönnek. Ezek általában ruházati és divatcikkeket, selymeket, harisnyákat, csipkéket s más könnyen eltüntethető, de nagyértékű dolgokat lopnak általában. A bolti tolvajok 95 százaléka nő. Egy év alatt csak New-Yorkban körülbelül 14,000 tolvajnőt fogtak el a detektívnők.

Az áruházi detektívnők nem a rendőrség alkalmazottai. Az üzlettulajdonosok válogatják ki a legrátermettebbe-

ket az önként jelentkezők sokaságából. Rendszerint a szép-arcú és fejlett izmokkal rendelkező nőket szemelik ki, természetesen figyelembe véve szellemi képességeiket is.

A bűnöző feleúton nem szokott megállni. Tolvajból betörő, betörőből gyilkos nagyon könnyen lesz a nők közül is. Ha nem is mindig mint tettestárs, de mint a tettes szeretője vagy felesége, mint felbujtó, mint bűnrészes.

A bűnkrónikák lapjait forgatva csak egy-két nagy-szabású büntettet emelünk ki a feledés homályából, nem azzal a szándékkal, hogy elmefuttatásunknak érdekességét hatásvadászó eszközökkel fokozzuk. Inkább annak a bizonyítására, hogy azok a nők, akik manapság a zsúfolásig megtelt törvényszéki tárgyalótermekben csillogó szemmel, megfeszült érdeklődéssel, mohón lesik a hátborzongató tömeggyilkosságot, véres szerelmi drámák tettesének vallomásait, magatartását, minden idegrezzenésüket, a lap-tudósítók előtt tett kijelentéseiket — valamiképen lelki affinitásban vannak magukkal a tettesekkel.

A mostani világháború kitörését megelőzőleg az angol rendőri riporterek legalábbis ilyenféle bírálattal illették egy Karje nevű, eastbourne-i gépíró nő gyilkossági ügyének helyszíni tárgyalásán nyüzsgő női tömegeket.

A körülmények szerint magasabb körökbe tartozó asszonyok és hajadonok ragyogó toilettjeikben, ékszerekkel kicicomázva, luxusautókon rohantak ki a nyaralóhoz, ahol a gépírónőt meggyilkolták. Miután a rendőrség elzárta előlük a nyaralót, autójukban tanyáztak egész nap a hölgyek, megfeszült várakozásban, állandó kérdezősködés között a rendfentartó rendőröknél, a jövő-menő ujságíróknál.

Azért, hogy a lefejezett holttesthez bemehessenek vagy legalább a kerítésen belül tartózkodhassanak, 4—5 font sterlinget ajánlottak fel a kapuőröknek.

Miután a helyszíni szemle több napig tartott, a tömeghisztéria az előkelő ladyk-ról ráragadt a hivatalnok kisaszszonyokra, üzleti és háztartási alkalmazottakra és csapot-papot Londonban hagyva, seregestül rándultak ki a borzalmas szenzációhoz.

Amíg a holttestet el nem szállították, de meg azután

is néhány napig, kíváncsi nők tartották megszállva a villa környékét, közöttük nagyobb számban gyermekes anyák is tolongtak, magasra tartva ifjú hajtásaikat, hogy azok is ki-elégíthessék kíváncsiságukat.

A villa kerítéséből egyetlen forgács sem maradt, talizmánnak magukkal cipelték a vérlátástól megkótyagosodott nők.

„Megbabonázott ez a hely” — nyöszörögte az egyik előkelő dáma ujságíró ismerősének, aki hangos csodálkozását fejezte ki az éjjeli órákban is kitartó hisztérikákon, akik jókora batyukkal felszerelve tanyáztak a gyilkosság színhelye körül, mint valami majálison.

Elvetemült bestiák, örültek ezek — jelentik ki a szigorú kritikusok.

Kíváncsiságnál semmivel sem több a nők érdeklődése a véres gyilkosságok iránt — állítják az elnéző bírálók. Nem kell mindjárt visszataszító tömegjelenséget, a női lélek elaljasulását látni benne — teszik hozzá.

Kíváncsiságnál talán mégis több, örültségnél talán sokkal kevesebb — osztja ki az igazságot a középúton haladó bölcsesség.

A történelem nem egy női szörnyeteg nevét jegyezte fel, akik trónon ültek, vagyonban, hatalomban sütkéreztek és mégis vér szennyezte be nem egyszer a kezüket hiúságból, hatalomvágyból, szerelemfáltésból, néha csak egyszerűen szeszélyből, unalomból, perverz szórakozásból. A Cleopátrák, Borgia Lucretiák, Báthory Erzsébetek viselt dolgait mindenki ismeri, aki a világtörténelem eseményei között valamennyire is jártas. Lelki összetételüket, énjük titkos rezdüléseit, agysejtjeiknek furfangos tekervényeit ki tudná analízálni? Patológikus tünetekkel állunk-e szemben vagy csak a nő fizikai adottságával szorosan összefüggő kiszámíthatatlansággal, logikátlansággal, titokfűrkészéssel, ki tudná azt megmondani?

Egyszerűen beszámíthatatlannak, betegeknek minősíteni őket a rejtély legkönnyebb megoldása volna, de egyúttal a legveszedelmesebb és legigazságtalanabb is.

A szűkölködés, a kenyérgondok és egyéb különböző

sorscsapások inkább idézhetnek elő testi és szellemi összeroppanást, mint a pénz, érzéki gyönyörök, szórakozások kergetése.

Kinek jutna eszébe egy gyermekgyilkos cselédlány idegrendszerének vizsgálatát indítványozni, aki az emberek ítélkezése előtt akarta elrejteni szégyenét. A rablógyilkos Kolompár Rafaelné cigányasszony központi idegrendszerére sem kíváncsi senki. Felhúzzák az akasztófára minden teketória nélkül. Aligha kerül sor a beszámíthatóság kivizsgálására annál a napszámosnőnél, aki meleg kendőt lopott didergő gyermeke betakarására. Elítélik bizony, ha mindjárt az enyhítő körülmények figyelembe vételével is.

Az ó- és középkorban Hekaté, Belzebúb öreganyja, zöldszemű szirén, boszorkány és hasonló neveket aggatott a közvélemény azokra, akik mérge, tör, fegyver segítségével sajátkezüleg vagy bérgyilkosok útján tették el láb alól szeretőiket, férjeiket, gyermekeiket, szüleiket, aljas anyagi okokból vagy érzéki vágytól hajtva. Nem olvashatjuk az egykori írások között, hogy bűnperek tárgyalása során valamelyiknél elmeszakértő is közreműködött volna. Máglyán megégették, lefejezték vagy felakasztották őket, ha az igazságszolgáltatás keze utolérte őket. Csak a legújabb korban, az elméleti tudósok vagy a védőügyvédek állítják előtérbe a beszámíthatatlanságnak különböző okait rendesen a büntettes megmentése érdekében.

A 18. századbeli Voisin-féle mérgezési pör aktáit hozta felszínre nem is olyan régen valami szenzációt kereső ujságíró, sorozatos cikkekben fejtegetve azokat a megdöbbentő bűncselekményeket, amelyek kísérő árnyékai voltak annak a kápráztató ragyogásnak, amely XIV. Lajos francia király udvarában egyformán árasztotta fényét az udvar kegyeit hajhászó főrangúakra, kalandorokra, jósnőkre, obszurus tudós asszonyokra, alkimistákra, varázslókra és hivatásos méregkeverőkre.

Nézzük csak, elmebeli fogyatékosagra lehet-e következtetni a szereplő büntetteseknél vagy talán csak erkölcsi rothadásra, a lélek és lelkiismeret teljes hiányára. Beszéljenek és döntsék el a vitát maguk a cselekvő büntettesek.

A halál mágusai

A napkirályt körülvevő sisera-had egy csoportja a „halál mágusai”-nak nevezte magát. Fejük Voisin asszony volt, a méregkeverő. Tagjai: egy Beltrand és egy de Romani la Trianon nevű alkimista, Guibourg nevű elcsapott abbé és egy Filastre nevű hivatásos méregkeverő nő.

Titkos összejövetelekre szokott összegyűlni az udvari nép, ahol az elcsapott abbé vezette azokat a sátáni szertartásokat, amelyeket fekete mágiának nevezett. Megfojtott vagy kettéhasított csecsemő meleg vérért hintette a tömjéntartóban izzó parázsra és ezzel áldozott a szerelem, a halál, a sátán megidézett szellemeinek. Akik Voisin asszony és társai segítségét már igénybe vették vagy a jövőben igénybe venni akarták, valamennyien megjelentek ezeken a szellemidézéseken, amelyek őrzőgő dorbézolásokban szoktak végződni.

A halál mágusai nemcsak perverz dámák alacsony nemi ösztöneit igyekeztek kielégíteni, hanem angyalcsinálással, gyilkossággal, különösen méregkeveréssel foglalkoztak. Voisin asszony karmai közül nem menekülhetett többé, aki egyszer a titkos szellemidézéseken megjelent. Hatalmas vagyont gyűjtött a fekete mágiákat igénybe vevő kliensek megszarolásából.

Montespan márkinő, a király elismert kegyencnője is belépett a pokol asszonyának kliensei közé, amikor de Fontages kisasszony lett a király új kedvence. Montespan márkinő a királyt és az új csillagot is méreggel akarta dühében kiirtani, de csak Fontages kisasszony lett az áldozat, a király szívós természete legyőzte a méreg erejét.

A méregpör három esztendeig húzódott egy külön bíróság előtt, amelynek tárgyalási termét „Chambre Ardente”-nak (izzókamra) nevezték el a franciák. La Regnie rendőrfőnök vezette a nyomozást a Filastre nevű méregkeverő nő vallomása alapján, aki a halálbüntetést töredelmes vallomásával igyekezett elkerülni.

A per vége Voisin asszony és társainak kivégzése volt. Csak Montespan márkinőnek sikerült egy zárdába való

internálással szabadulnia a kivégzéstől. Az internálás azonban életfogytiglan tartott.

A méregkeverő Juno

A Voisin-per iratai szerint a felsorolt gyilkosság elkövetése legnagyobbbrészt a „Poudre de Succession” (örökösödési por) nevű méreg segítségével történt, amelyet Voisin asszony egy másik tömeggyilkos nő receptje után készített, aki Brinvilliers marquise névre hallgatott s aki egymaga több, mint harminc embert tett el láb alól halálhozó porával.

A méregkeverő márkinő tudományát szeretőjétől, Sante Croix nevű olasz kalandortól tanulta. A kicsiny, törekeny, hamvasarcú, kékszemű, angyali tekintetű, ragyogó szépségű márkinő a méreg hatását elsősorban a kórházak betegein próbálta ki, akiket jótékonyosság ürügye alatt meglátogatott és élelmiszerekkel sorra kínált. A mérgezett ételtől elpusztult betegek temetésénél még könnyeket is hullatott.

A méregport kipróbálta saját inasán és még néhány cseléden is. A hatás ekkor sem maradt el. Most már apját tette el láb alól, mert ellenezte a kalandorral való ismerettségét, másrészt, hogy hatalmas öröksége fölött szabadon rendelkezessen. Atyja után férje, majd két bátyja következett.

Nővérehez és sógornőjéhez már nehezebben tudta a halálhozó port eljuttatni, pedig már csak ők akadályozták a tekintélyes vagyon fölött való kizárólagos rendelkezést.

Briancourt nevű titkárát, aki halálosan szerelmes volt a márkinéba, beavatta tervébe és segítségét kérte. A titkár igyekezett úrnőjét szörnyű tervéről lebeszélni, mire őt is el akarta pusztítani. Sante Croix-t bízta meg a gyilkossággal.

Eppen, mikor a tervet kifőzték, a titkár is megérkezett és a kalandort felelősségre vonta alávaló szövetkezése miatt. Heves szóváltás, majd dulakodás támadt közöttük, miközben a titkár ellenfelét a nyitott emeleti ablakon át kidobta az utcára, ahol az szörnyethalt.

A halálessettel kapcsolatban megejtett nyomozás aztán felfedte a márkinő sorozatos gaztetteit is. Az ítélet harminc-

nál több gyilkosság elkövetésében mondta ki bűnösnek a szép asszonyt, akit a Grève-téren fejeztek le, miután előbb nyilvános vezeklésnek vetette alá magát.

A sátán leányai

A női szörnyetegek felsorolását még tovább folytathatnánk, a sort azonban bezárjuk az orosz Maria Alexandrovna Tamarin nevű asszonnyal és leányával. A Ladoga-tó közepében levő Kuddin nevű faluban laktak. A leány állítólag cserkesz származású volt, csodálatosan szép arccal és termettel.

Közelebről Kuddinban senki sem ismerte őket. Mindössze két év óta laktak a faluban nagy jómód között. Házukhoz sűrűn jártak a leánykérők, míg néhány halálos kiemenetelő párosviadal a vőlegényjelöltek között fel nem hívta az orosz csendőrök figyelmét a két nő esti látogatóira.

A csendőrök intézkedésére azontúl csak magános kérők látogatásait fogadta a két nő. A guzlica hangjai mellett mulató fiatalemberek azonban többet nem tértek haza. A két nő valami mesét talált ki a kikoszarozott kérőkről, akik eltávoztak a nélkül, hogy távozásuk helyét bejelentették volna. Mende-monda kelt lassankint lábra a faluban arról, hogy az eltűnt fiatalembereknek a két nő vérét vette és a szép lány ebben a párolgó vérben fürdik minden este.

Végül a csendőrök körülfogták a házat és kutatásuk során az udvarban, pajtában, szántóföldeken több mint száz fiatal férfi alig eltakart holttestére akadtak.

A két nő revolverrel védekezett a csendőrök ellen, akik közül többen meg is sebesültek. A gyilkosok konokul megtagadtak minden felvilágosítást. Egyik reggel cellájukban a leányt megfojtva, az asszonyt felakasztva találta az őr. A titkot a másvilágra vitték magukkal.

Semmiesetre sem anyagi ok vitte a két nőt sorozatos gáztetteik elkövetésére, mert a nyomozás megállapította, hogy az áldozatok értékei egyetlen esetben sem hiányoztak. Egyébként a két nő hagyatéka dúsgazdagságukat bizonyította.

Ha mármost egymás mellé állítjuk ezeknek a női ször-

nyetegeknek és a Landruk, Haarmannok, Kiss Bélák, Matuskák visszataszító arcéleit, vajjon találunk-e a női és férfi gonosztevők között kiáltó különbséget?

Aligha többet, mint egy remekbe készült fehér márvány Venus-szobor és egy torz pofájú kentaur szobra között abban a pillanatban, amikor mind a kettőt kiemelik az iszapos fertő mélyéből, ahol évszázadok óta egymásmellett feküdtek.

A BÜNTETTESEK ELLENI VÉDEKEZÉS MÓDJAI

Aki azt hiszi, hogy most merőben új és csálhatatlan receptet kap, amellyel mindenfajta bűncselekmény ellen örökre mentesítheti magát — csalódni fog. A gyakori bűncselekmények típusait pontosan felsorolhatjuk ugyan és a sablonokra is rámutathatunk, amelyekkel a szokásos bűnöző általában élni szokott. Ezeket azonban a nagyközönség úgyis ismeri nagyjából, az újságok rendőri rovataiból és a bűnügyi regények hasábjáiból. Jól, rosszul, már a szerint, hogy milyen intelligenciájú az olvasó és szószerint veszi-e a nyomtatott betűt vagy azok mögé is tekint.

A hét főbűn változatlan számban áll fenn már évezredek óta. Elkövetésük módja azonban szinte napról-napra változik a tettes és az alkalom százfélesége szerint. A bűnöző nincs pontosan tisztában előre, hogy a tervezett bűncselekményt mi módon fogja végrehajtani. Nagyon sok függ a véletlenszülte helyzetektől és a kiszemelt áldozat magatartásától.

A véletlen szeszélye kiszámíthatatlan. De a kiszemelt áldozatnak lehetnek szeszélyei is, különös szokásai, egyéni adottságai, fizikai vagy lelki tulajdonságai, amelyeket a zsákmányra induló dúvad nem ismer. Lehet jó lövő, boxoló, birkózó, aki előbb ártalmatlanná tudja tenni merényletjét, mielőtt az egyetlen mozdulatot tehetne. Az is lehet, hogy a lakástulajdonos távollétében titkos jelzőcsengő adja értékre a házfelügyelőnek vagy vagyonőrző vállalatnak, hogy kutya van a kertben.

Lehet mechanikus, feltaláló, ezermester a lakás tulajdonosa, aki furtangos készülékekkel ejti váratlanul csapdába az életére vagy vagyonára pályázó büntettet.

Vannak bizony raffinált emberek a dolgozó társadalom tagjai között is, nemcsak a büntetettek világában.

A bűnöző és áldozata között létrejött harcban a viaskodás kimenetele attól függ, melyik az óvatosabb, előrelátóbb, az ügyesebb, az erősebb.

Aki a bűnözőket teljesen felkészületlenül várja vagy vagyontárgyait szerte-széjjel szabadon hagyja vagy elővigyázat nélkül magánál hordja, lakása felügyeletéről el távozásakor nem gondoskodik, hamarosan póruljár.

A szórakozott vagy felületes embert előbb éri kár vagy baleset, mint a körültekintő, óvatos, előrelátó embert.

Aki megelégszik azzal a tudattal, hogy a rendőrség a személy- és vagyonbiztonság őre, vigyázz hát reá és értékeire, az bizony hamarosan megtanulja azt, hogy a rendőrség minden felkészültsége és tudása mellett sem tehet csodát. Nem állhat minden ember mellett egy rendőr, de nem is láthatja meg minden bűncselekmény előkészületét és elkövetését.

A megelőző rendészet ugyan arra helyezi a fősúlyt, hogy elejét vegye a bűncselekményeknek, de ebben elől kell járnia annak, aki támogatását, segítségét elvárja.

Néhány, gyakorlatban jórészt ismert óvó figyelmeztetést iktatunk ide azok részére, akik nincsenek tisztában azzal, melyek azok a prevenciók, amelyeket minden embernek be kellene tartania, hogy személyében, vagyonában kár ne essék. Ezek betartása esetén is megtörténhetik, — különösen háború, forradalom idején — hogy valaki büntettes kezébe esik, de mindenesetre a minimumra csökkent a személye és vagyona ellen irányuló támadások lehetőségeit.

A leggyakrabban előforduló bűncselekmény a lopás. Mindjárt kiemelhetjük, hogy a lopási esetek legnagyobb százaléka — ideértve a betörést is — a közönség elővigyázatlansága, felületessége, az óvintézkedések elmulasztása miatt sikerül. nem a bűnöző kiváló egyéni képességei következményeként.

A lopások színhelye lakás, üzlet, munkahely, a közlekedési járművek és minden olyan terület, ahol tömeg szokott megfordulni.

Az én házam az én váram

Ez az angol közmondás csakis akkor telik meg igazi tartalommal, ha a lakástulajdonos nem bízik túlságosan a közönséges zárukban, hanem olyan kombinált zárókészüléket is készített lakása bevezető ajtajára, amely az ajtószárnyakat rögzíti az ajtókeret felső és alsó részén is. Célja, hogy a rendes zárnak álkulccsal vagy feszítés útján történő meglazításával még mindig újabb, nehezebb akadályok gátolják a betörőt munkájában. Mennél tovább tart a betörő munkája, annál valószínűbb, hogy közben megzavarják.

Az ablakzárak lehetőleg modern, kipróbált típus szerint készüljenek, nehogy kívülről egyszerű késpengével is felnyithassák. Ha a lakás kulcsa elveszett vagy ellopták, nyomban ki kell a zárat cseréltetni, nehogy a régi kulcsokat idegenek használhassák.

Csengetéskor, ajtónyitás előtt mindig meg kell győződni arról, ki kívánja bebocsátását. Jó, ha a bejáró ajtón belül tolózárat alkalmazunk, amely kívülről, a szellőztető ablakok nyitvatartása esetén sem kezelhető.

Ki a gyanús a bebocsátást kérők közül? Rokont, barátot, ismerőst, a háznépéhez tartozókat kivéve — mindenki, akit nem ismerünk. Aki gyanúba jöhet, azt ne eresszük be a lakásba a nélkül, hogy kilétét és jövetele célját alaposan ki ne firtassuk és meg ne győződjünk arról, hogy igaz úton jár.

A háztartási alkalmazottakról

Háztartási alkalmazottakra teljesen ne bizzuk ezt a megfontolást. Távollétünk esetére olyan irányban utasítsuk a személyzetet, hogy senkinek ne nyissanak ajtót. Kivéve, ha erre külön felhatalmazást adunk.

Kóborcigányok, koldusok, házalók, kifutók, könyöradománygyűjtők mind előfutárjai lehetnek valamely tervezett bűncselekménynek. A lakásfosztogató sem esett a feje lágyára. Előbb szimatol, puhatol, fürkész, kérdezősködik s ha lehet, lakásszemlét tart vagy tartat, ha bűncselekményre készül.

A lakásba hozott üzeneteket az alkalmazottak úgy közölik gazdájukkal, hogy a küldőncöt a folyosón várakoztassák vagy legalábbis olyan helyen, ahol könnyen elemelhető és elrejthető ingóság nincsen.

Ha mindezen óvintézkedések betartása mellett is eltűnik valami, ne forduljanak tüstént a háztartási alkalmazott ellen. A háziasszonyok panasolta lopások 60 %-áról kiderül rendszerint, hogy csak felületességről, feledékenységről van szó. A „lopott” holmit a nyomozó detektív vagy maga a panaszosnő igen sokszor megtalálja szekrénye fehéreneműi között vagy másutt elrejtve.

A falu gyermekei igen sokszor — s azt lehet állítani, nem jogtalanul — nagyon érzékenyek a becsületükre. Nem is célszerű a pusztá gyanú alapján való felelősségrevonás. Ha tolvaj természetű a háztartási alkalmazott, úgylis sürgősen ismeretlen helyre igyekszik rejtteni a lopott holmit, mielőtt a gyanú feléje terelődne. Addig is a cselédszobában, konyhában vagy a mellékhelyiségek valamelyikében rejtje el rendesen a lopott tárgyat.

Inkább a személyzet felfogadásánál járjunk el körültekintően, ha módunkban van a jelentkezők között válogatni.

A legfőbb elv legyen, hogy cselédkönyv, munkakönyv nélkül senkit szolgálatunkba ne fogadjunk. A községi bizonyítvány — arckép nélkül lévén — lopott is lehet, elévült is, kölcsönadott is. Amennyiben az alkalmazott-jelölt kétségtelenül csak pár nap előtt érkezett falujából és ezt valószínűsíti a frissen kiállított községi bizonyítvány is, ideiglenesen felvehetjük ugyan az alkalmazottat, de utasítani kell, hogy az arcképes cseléd- vagy munkakönyvet sürgősen szerezz be. Ilyenkor nem árt az illetékes jegyzőtől információt kérni az alkalmazott-jelölt előéletéről és megbízhatóságáról.

A cselédkönyvet gondosan vizsgáljuk meg, hogy a fénykép rögzítése vagy a kiállító hatósági személy aláírása és pecsétje körül nincs-e sérülés, vakarás, gyanús tintafojtok, melyek a bejegyzett adatokat vannak hivatva megmásítani.

A gyakori helyváltoztatás nem ajánlólevél. A szolgálati könyvbe beírt bizonyítványok sem mindig helytállóak.

Ajánlatos az előbbi munkaadó megkérdezése. Legjobb természetesen a személyes jóismerősünk útján ajánlott, kipróbált alkalmazott.

A lakás belsejében szekrények, ajtók állandó zárása csaknem kivihetetlen. De még ilyen esetekben is megtörténhetik, hogy a kulcs a zárban marad feledékenységből. Legcélszerűbb tehát pénzt és ékszert páncélszekrényben tartani, amelynek kulcsait óraláncunkon hordjuk. Ha illet beszerezni nem áll módunkban, legjobb, ha a nagyobb értékeket bankban helyezzük el, a sűrűbben használt ékszereket és költőpénzünket pedig olyan helyen tartjuk zár alatt, amelyről az alkalmazottaknak nincs tudomásuk.

Sokszor az alkalom szüli a tolvajt. Ne dobáljuk nyitott helyen, mosdón, pipereasztalon, szerte-széjjel ékszereinket, költőpénzünket és számoljuk meg mindennap azokat. Néha a teljesen megbízhatónak látszó alkalmazott is megbotlik, különösen ha valami megbízhatatlan emberrel, esetleg szokásos bűnözővel kerül közelebbi ismeretségbe. Az alkalmazott felfogadásakor a leghatározottabban tiltsuk meg vendégek fogadását, kivéve természetesen az alkalmazotthoz valóban közel álló családtagokat.

A lakás, üzlet, iroda zárása

Ha lakásunkat elhagyjuk, jól vizsgáljuk meg a bejáratú ajtókat, ablakokat, vajjon be vannak-e zárva. A kulcsot ne felejtsük zsebretenni akár bezárjuk, akár felnyitjuk a zárat. Hacsak lehet, tartsunk valakit otthon, akinek jelenléte megakadályozhatja a tolvaj észrevétlen behatolását. Esetleg egy lámpát hagyjunk égve a sötétség beálltával. A tapasztalat azt bizonyítja, hogy a bűnöző sem kockáztatja bőrét, ha elkerülheti. Nem kísérlenezik tehát olyan lakásban, amelyről észreveszi, hogy tartózkodnak benne.

A lakáskulcsot ne dugdossuk ajtóföldről zugokba vagy a lábszönyeg alá. Ne keltsünk figyelmet az összes ablak-redőnyök teljes lebecsátásával.

Értesítést se függesszünk ki, amelyen jelezzük, hova mentünk és mikor jövünk vissza. Ne közöljük széltevében-hosszában, hogy elutazunk. Sokan a lakásból távozáskor

szomszédaiknak vagy a házmesternek hangosan szokták elmondani, hová mennek és meddig maradnak.

Ha valaki észreveszi, hogy a folyosón vagy a kapuban gyanús egyén ólálkodik, hívja fel a házfelügyelő vagy a közeli őrszemes rendőr figyelmét.

Hosszabb távollét esetén ajánlatos a házfelügyelőt vagy valamelyik megbízható ismerőst felkérni, hogy az elhagyott lakás külső zárait gyakrabban ellenőrizze és az esetleg kívülről alkalmazott levélszekrényt is üritse ki. A tömött levélszekrény hangosan hirdeti, hogy a gazda elutazott.

Kevés előrelátásra vall, ha valaki közvetlen elutazása előtt hozatja rendbe az elromlott zárat, végzi a nagymosást, nagytakarítást és tömeges bevásárlásokat. Lehetőleg mennél kevesebben vegyék tudomásul, hogy a lakást huza-mosabb ideig őrizetlenül hagyjuk.

Üzletünkben, irodánkban ne tartsunk nagy értékeket, vagy ha ez elkerülhetetlen, csakis páncélszekrényben. A „halott medve” azonban nem őrzi meg a rábízott vagyont. Halott medvéje annak van, aki pénzszekrénye zárját nem speciális szakértővel, hanem rendes lakatosmesterrel javíttatja ki. Ezek a kombinált zárhoz ritkán értenek és azt egyszerű nyelvez-zárrá alakítják át, amit azután a betörő álkulccsal felnyithat. Különösen vidéken sok az ilyen halott medve. A kasszafűrók nagyrésze a lakatos és gépész szakmából kerül ki, akik régi összeköttetéseiket fenntartják a műhelyben dolgozó lakatosokkal. Ezekről tudják meg leg-többbször, hogy hol van ilyen halott medve.

A betöréses lopás ellen biztos védelem nincs. Különösen az üzletekben és irodákban, amelyek a késő esti óráktól kezdve őrizet nélkül maradnak. Felkelthetjük ugyan az őrizet látszatát azzal, ha az esti órákban világosságot hagyunk és az értékesebb árut, pénzszekrényt a fényforrás közelében helyezjük el, hogy a rendőr vagy vagyonőr a redőnynyíláson át megfigyelését könnyebben végezhesse. A háború alatt természetesen az ilyen védekezési mód ki-vihetetlen a világítást korlátozó hatósági intézkedések kö-vetkeztében.

Még a legalkalmasabb mód a betöréses lopások meg-

előzésére üzletünk vagy irodánk — éppen úgy, mint lakásunk — bejáratí ahtájának Wertheim-zárral való felszerelése, amelyet a tolvaj csak hosszabb munka után vagy egyáltalában nem tud felnyitni.

Csakhogy a betöréses lopásnak nem egyetlen módja a zárfeltörés. Lehet azt elkövetni az ajtó fabetéének kivágása, riglihúzás (az ajtószárnyakat a kerethez rögzítő alsó és felső tolózár lehúzása, majd az ajtó betaszítása), falbontás, kirakatnyitás, bemászás útján is. A pénzszekevény felnyitását pedig a zár felfeszítése vagy felrobbantása, a szekevény lemezeinek fúrása, metszése vagy robbantása által. Figyelembe kell venni, hogy a betörő falbontás útján a mennyezeten, pincén, valamely szomszéd üzleten keresztül, a kéményen, a tető egyéb részein, padláson, szellőztető ablakon át is el szokta követni a betörést, különösen a legmodernebb szerszámokkal rendelkező szakmabeli betörő.

Sok betöréses lopást el lehetne kerülni azáltal, ha a házfelügyelők, legalább a téli időszak alatt, kötelezve lennének a kapuzárás, de főleg a reggeli kapunyitás előtt a lépcsőházakban alaposan körültekinteni, vajjon nem rejtőzik-e gyanús ember valamely homályos zugban. Sűrűn előfordul ugyanis, hogy a reggeli kapunyitás után a betörő nyugodtan távozhatik a lopott holmikkal a nélkül, hogy azt valaki észrevenné. Csak a legmodernebb házak építésénél ügyelnek gondosan arra, hogy a házfelügyelő lakása vagy a portásfülke olyan helyen legyen, ahonnt a házfelügyelő ellenőrizheti a kapu bejáratát.

A rendőrlegénység őrszolgálatá közben figyeli ugyan a gyanús csomagokat cipelő embereket; gyakori razziák a betörőtanyákon és orgazdáknál erősen megritkítják ugyan a betörők számát; az internálás és munkakényszer alkalmazása is zavarja terveiket.

Mindezek az előzetes intézkedések, sűrű zaklatások elkedvetlenítik a betörőt és előbb-utóbb arra kényszerítik, hogy a rendőrség működési területén kívül maradjon, de ezzel azután a hatósági prevenciók sora le is zárul, legfeljebb a háború alatti korai kapuzárási rendelet, a statá-

riális eljárás, valamint a kivételes büntető rendelkezéseket soroljuk még hozzájuk.

Védekezés az utcai tolvajok ellen

Üzletéből, irodájából nagy pénzzel, értékkel ne küldjön gyermeket vagy nőt küldöncként. Könnyen eshetnek csálók, tolvajok kezébe. Bankba vagy máshová nagy értékeket csak megbízható emberrel, sőt lehetőleg két emberrel küldjön.

A pénztárnál lehetőleg kerülni kell a pénzváltást utcáról bejövő idegenek számára. Sohase mutasson sok pénzt, ha kisebb összegeket fizet ki. Kifutóknak, üzenetközvetítőknek ne adjon nagyobb pénzt váltás végett. Csomagot ne fogadjon el felbontás nélkül. Páncélszekrényét ne felejtse el bezárni. Ne hagyjon az üzlet ajtaján olyan üzenetet, amely alkalmat kínál a betörésre. Riasztócsengő felszerelése, vagyonőr alkalmazása és a betörés elleni biztosítás sohasem feleslegesek.

A zsebtolvajoktól őrizkedjünk — kiabálják a felírások pénztételekben, áruházakban, tőzsdén, pályaudvarokon, vonatokon, múzeumokban, tárlatokon, postán, sőt templomokban is.

A rendőrség rádión, mozihíradókban, napisajtóban gyakran hívja fel a közönség figyelmét arra, hogy sok pénzt ne hordjon fölöslegesen magával és ne mutogassa azt, sem ékszereit.

Kézitáskáját, tarsolyát ne tegye le, míg árut néz az üzletben vagy jegyet vált, esetleg villamosra várakozik. De még templomban imádkozás közben sem. Zsúfolt járműveken, utcai csődületnél ne legyen gondolatban elmerülve. Külső és hátsó zsebében ne hordjon pénzt, értéket. A tömeg lökdösését, tolongását, provokálását ne tekintse véletlennek; legyen résen. Újságot ne engedjen arca elé tartani, alatta dolgozik a tolvaj.

Az útonállók emlegetése a régmúlt betyárjait juttatja ugyan az emberek eszébe, akik az országotakat tartották rettegésben. Nem kevésbé veszedelmesek azonban ezeknél a modern rablók, akik a világvárosok sötét sikátoráiból,

lépcsőházak, kapualjak zugaiból törnek hirtelen a gyánútlan járókelőre, hogy megfosszák valamilyen értékétől vagy esetleg életét is veszélyeztessék ellenállás esetén.

Nem is toprongyos csavargók, hanem sokszor igen jól öltözött gazfickók, akik jó megjelenésükkel és trükkjeikkel igyekeznek megtéveszteni a kiszemelt áldozatot, de erőszaktól sem riadnak vissza. Éppen ezért lehetőleg ne hordjon gyalog vagy közúti járműveken nagy értékeket magával. A csekk-könyv megbízható. Az értékes ékszerekkel járók lehetőleg kocsin közlekedjenek. Igen nagy értékek szállítását rendőri őrizet mellett foganatosíttassa.

A bankok pénztárainál oda- vagy visszavezető úton jól figyeljen a körülötte forgolódo emberekre. A bankok be- és kifizetéseinél a nap különböző óráiban jelenjék meg és változtassa az oda vagy visszafelé vezető útvonalakat.

Nyilvános helyeken általában ne fitogtassa pénzét, értékeit; ne diskuráljon hangosan azokról. Zsebórát látható helyen ne viseljen. Nyakkendőtűjét lássa el biztosító zárral. Ékszerei, zsebórája, bankjegyei, értékpapírai számát, ismertető jeleit jegyezze fel.

Járműveken, nyilvános sétányok padjain ne aludjon el. A nők kézitarsolyukat ne feledjék nyitva és úgy tartsák kezükben, hogy azt onnan könnyen ne szakíthassa ki valaki. Nagyértékű fülbevalóját utcán, közúti járműveken ne hordja.

Személyi okmányok alapos átvizsgálása és előzetes információszerzés nélkül lakást, szobát ne adjon bérbe.

Utazás közben, szállodában poggyászára gondosan ügyeljen. Külföldi tartózkodása alatt általában óvatossága fokozott legyen.

Ha mégis mindezen óvintézkedések után is kár érné, ne veszítse el fejét. Sürgősen értesítse a rendőrséget és lehetőleg biztosítson minden bizonyítékot, amely a nyomozók munkáját elősegítheti. Különösen vigyázzon, hogy olyan tárgyakat, amelyeken a tettes esetleg ujjnyomokat hagyhatott, idegen kéz ne érintsen.

A nyaralók őrzése

Azok a gyakorlati tanácsok, amelyeket a lakások és üzletek biztosítására vonatkozólag felsoroltunk, az őrizetlenül hagyott nyaralókra is vonatkoznak.

Elsősorban a tulajdonosnak kell gondoskodni arról, hogy távollétében hivatlan vendég ne járjon házában, lakásában. Lehetőleg tehát értékesebb holmijait szállítsa el onnan biztosabb helyre, ha huzamosabb időre eltávozik. Ha külön őrzőt nem tarthat, legalább megbízható szomszédját kérje fel az időnkinti ellenőrzésre. Ha ez sem volna lehetséges, szereltessen fel valami modern készüléket, amely riasztóan hat a betörőre. Semmit sem útál úgy a betörő, mintha munka közben meglepetés éri, ha hirtelen zaj, bántó fény támad körülötte; ő kizárólag csendben és tolvajlámpa mellett szeret dolgozni.

Mindent kövessen el tehát előre, hogy betörés esetén a tettes működésében akadályozva legyen. De elsősorban arra fordítson gondot, hogy saját gondatlansága, szórakozottsága miatt ajtók, ablakok nyitva ne maradjanak, mert ebben az esetben nemcsak a betörők, hanem a szokásos vagy alkalmi besurranó tolvajok is gondoskodnak arról, hogy minden elemelhető ingóság gazdát cseréljen.

Ha őrző személyt hagy hátra, oktassa ki előzőleg az őrzés módozataira, különösen arra, hogy távollétében a villába, lakásba idegent be ne engedjen és semmiféle telefon, írásbeli vagy szóbeli üzenetnek, amely a lakásból valóelhívását célozza, fel ne üljön.

A helybeli rendőrhatóságnak vagy csendőrparancsnokságnak távozását és tartózkodási helyét jelentse mindig be, hogy az őrzáratok sűrűbben ejtsék útba az őrizetlen nyaralót.

Normális életviszonyok mellett mindezek az elővigyázati intézkedések nagyobb nehézség nélkül betarthatók.

Háború, felfordulás esetén mindenki úgyis egyéni módokat alkalmaz értékei biztosítására. Normákat felállítani lehetetlen.

A MEGELŐZŐ RENDÉSZET

Gondolkozott-e már, kedves Olvasó, azon, mi dolga van vajjon az őrszemes rendőrnek? Amióta a közlekedési rendőrséget felállították, még csak megérti, hogy miért fizeti őket az állam. De azelőtt? Nagynéha lehetett látni egy-egy utcai csődületet, amelynek közepén a rendőr felírta valami botrány szereplőinek a nevét avagy bekísért egy koldust, garázda részegét.

Utcai tüntetések idején még csak dolgoztak valahogyan. Igaz, hogy a közönség nem nagyon méltányolta ezt a munkát. Különösen ha a rendőr kard kirepült hüvelyéből. De egyébként? Szinte igaza van a falusi gazdának, amikor azt hajtogatja, hogy csak az a falusi legény csap fel rendőrnek, aki kapa-kasza-kerülő, aki tétlenül szeret ácsorogni, bámészkodni, beszélgetni. Na, a rendőr szakasztott ilyen. Az Őristen is naplopóknak teremtetten ezt a foglalkozást.

Pedig hát emlékezhetne, kedves Olvasó, a magyarországi kommün idejére, mikor a rendőrök máról-holnapra eltűntek az utcáról.

Ugyebár maga az a körülmény, hogy a rendőrök nem ácsorogtak a helyükön, kétségbe ejtette Önt és hozzátartozóit. Hát kihez fordulhat az, akit a lakásán megloptak vagy akit az utcán tétleg bántalmaztak? Ki örködik azért, hogy Önt napi munkája közben ne zavarják, éjjeli nyugalma ne háborgassák, lakását ki ne fosszák vagy becses személyét valami maffia ismeretlen helyre ne hurcolja?

Ugyebár az „ácsorgó” rendőr? Maga az a valóság, hogy az őrszemet szokott helyén látja, megnyugtatta Önt

és hozzátartozóit. Mindnyájan akadálytalanul látják el dolgukat.

Minden rendben van — gondolja Ön ilyenkor tudat alatt. Baj van — gondolja tudat alatt, ha az utcán nem lát őrszemet.

A rendőr tehát már azzal, hogy helyén van, szolgálja a köznyugalmat. Persze, ha a bűnöző és utcai csöcselék nem tudná bizonyosan, hogy a „zsaru” nemcsak álldogál, nemcsak nézeget, de lát is, menten felborítaná a köznyugalmat.

Ön is nézeget az utcán, kedves Olvasó, de nem lát. Csupán annyit, amennyit az Ön érdekei, szokásai, kedvtelései megkívánnak. A többivel nem törődik. Nem is törődhetik, hiszen örökké siet valahova.

De ha nem is siet és azzal az eltökélt szándékkal ül le egy színházban vagy más szórakozóhelyen, hogy csak látni, csak hallani akarja az előadást és minden mást feledni szándékozik, akkor is másképen látja a szereplő személyeket, az összjátékot, a jelmezeket, a díszleteket, mint a jobb- vagy baloldali szomszédja. Pedig mindhárman ugyanazt látják. Benyomásaik mégis lényegesen különböznek egymástól.

Hallottak bizonyára már a tanúvallomások megbízhatatlanságáról. Pedig az igazság serpenyőjét gyakran mozgatják ezek a megbízhatatlan tényezők. Szerepüket nem lehet lekicsinyelni. Csak ha hallgatja vallomásaikat az érdekelt vagy érdeklődő fél, világosodik meg előtte az az állítás, hogy ugyanazt a személyt vagy tárgyat mindenki másképen írja le, a kimondott szót meg éppen ellenkezően, de legalábbis alaposan módosítva adja vissza.

A rendőrnek ebbe a hibába nem szabad esnie. Látásának, hallásának élesnek kell lennie, nemcsak fizikai, de pszichikai értelemben is. Neki nem a kíváncsi érdeklődésével, a sétáló hanyag nemtörődésével kell az élet napi eseményeit szemlélni, hanem a hű sáfár éleslátásával, alaposágával, igazságszeretetével és becsületességével.

Abba a látókörbe kell helyezkednie, amelyet fölöttes hatósága a kiképzés során számára kijelölt, amely látó-

körben észleleteiről esküjéhez híven, a valóságnak megfelelően be kell számolnia előjáróinak.

Az a tudat, hogy el kell számolnia észleleteiről, akár intézkedést igényelt az, akár nem, a rendőrt állandó éberséghez, éleslátáshoz, a szerzett tapasztalatok gyors áttekintéséhez, mérlegeléséhez és cselekvőképességhez szoktatja. Ez a szokás aztán az állandó gyakorlat következtében második természetévé válik.

Sokszor indulatba jönnek a rendőrhatóságok előtt olyan egyének, akiknek vallomását a velük szembesített rendőr módosítja vagy megcáfolja. Méltatlankodva jelentik ki, hogy megbízhatóságuk legalábbis olyan értékű, mint a rendőré. A hatóság mégis a rendőr vallomását tekinti mérvadónak.

Csak hogy nem a szavahihetőségen van ez esetben a hangsúly, hanem a jó, szakszerű látáson, amelyhez a rendőr hozzászokott nemcsak előképzettsége, állandó gyakorlata, szerzett tapasztalatai alapján, de azért is, mert ő a látottakat írásba is köteles foglalni. A rendőr emlékezetét tehát támogatja írásbeli jelentése, amelyet közvetlenül a leírt esemény átélése után frissen és hivatalos esküjére hivatkozással készített, abban a tudatban, hogy a tények szándékos vagy felületes elferdítése állásába kerülhet, de legalábbis súlyos büntetés kiszabását eredményezi.

A kíváncsi szemlélőt ezek a gátlások nem befolyásolják. Nem érdeklik őt a rendőri szempontok, inkább a látott, hallott események érdekessége, figyelmet lekötő epikai része.

Ha egy kofa sátrát felborítja valami gazdátlanul hagyott lófogat, a járókelő kárörvendve, de legalábbis derűlten nézi a kofa pulykavörös arcát és gyorsan pergő nyelvét, amellyel a kárt okozó fel- és lemenő rokonait elátkozza.

Am a kocsis sem hagyja magát. Ostorával odasuhint a dühös asszony gömbölyűbb felére. Az adófizető polgár pedig jól mulat, különösen ha ismerős kofáról van szó, aki egyszer-másszor már vele is gorombáskodott.

Néhány hét vagy hónap elteltével idézést kap az adó-

fizető polgár a kir. bírósághoz a kofa támasztotta kártérítési ügyben.

A tanú úr vagy úrhölgy alig tud visszaemlékezni a részletekre. A bíró kérdéseire azonban felelni tartozik. Kiténik, hogy a saját és az intézkedő rendőr vallomása között lényeges eltérés van.

A rendőr ugyanis nem a szórakoztató jelenségeket figyelte a kérdéses eset alkalmából. Első dolga volt legközelebbi őrszemtársát a bámészok megritkítására és a közlekedés időközi akadályainak elhárítására felhívni. Azután a felborult kofasátorban és árukban okozott kárt hozzávetőlegesen felbecsülni. A szóváltás közben elhangzó kifakadásokat emlékezetébe vésni. A helyszínen jelentkező tanúkat feljegyezni. Végül a civakodó feleket előállítani újabb csődület kikerülése céljából.

Vajjon a bíróság az előkelő adófizető-tanú szavahihe-tősége szerint mérlegeli-e a történeteket vagy a kötelessé-gét teljesítő rendőrnek más tanúk által is támogatott és írásbeli jelentésével megerősített vallomása alapján?

Az előadottak után már aligha lesz kétséges, hogy a rendőrhatalóságok azzal a ténnyel, hogy az utcák során őrszemeket, őrszobákat állítanak fel, lényegében kétféle tevékenységet fejtenek ki. Megelőző, védő tevékenységet azáltal elsősorban, hogy megfigyeltetik és elhárítják a köz-biztonságot fenyegető veszedelmeket, másodsorban meg-torló intézkedéseket azzal, hogy a már befejezett bűn-cselekmények tetteseit felkutatják és az igazságszolgáltatás szerveihez juttatják.

A megtorló rendőri tevékenységről már bővebben értekeztünk. Most azokról emlékezünk meg, amelyek egy-részt a jelenben már intézményesen szolgálják a megelőző rendészetet, másrészt megmutatják az utat, amelyen a rendőrség intézményének továbbfejlődnie kell.

A már meglevő prevenciók, az állandó megfigyelő szolgálaton kívül a fiatakorúak védelme, az erkölcsrendé-szet, a tömegjelenségek elleni prevenciók, a Dunából való mentés és életvédelem, a sajtórendészet, a közlekedési rendészet, a razziák, toloncolás és internálás, a bejelentési

kötelezettség, az idegen ellenőrzés, útlevél-ügyek, határrendészet, újabban a légoltalmi szolgálat.

A felsorolt kérdések tárgyalásával rá akarunk mutatni arra, hogy a rendőrségnek a napilapokból és bűnügyi regényekből eléggé ismert bűnüldöző tevékenységén kívül van egy másik területe is, amelyről a nyilvánosság alig vesz tudomást. Egyrészt azért, mert a napisajtó abban a tudatban, hogy a nagyközönség szenzációéhségét csak a véres bűnügyek kitergegetésével tudja lecsillapítani, csak elvétve veszi tolla hegyére a rendőrség elhárító tevékenységét. A másik ok az, hogy annyi állami és társadalmi intézménnyel kapcsolódik össze a preventív rendészet, hogy a nagyközönség az útvessztőben eligazodni nem képes.

Arra a kérdésre, hogy melyik hát a rendőrségnek elsőbrendű feladata, nehéz volna válaszolni. Talán legközelebb állunk az igazsághoz, ha kijelentjük, hogy mindkettő egyformán fontos, csak hogy a prevenciók inkább magasabbrendű, ideális feladatokat ölelnek fel, míg a megtorló intézkedések a durva realitások következményeként felbomlott állami és társadalmi rendet igyekeznek a szokott kerékvágásba terelni.

Egy bizonyos. A beteg is szívesebben veszi, ha a szervezetében fellépő rendellenességeket nem késsel, nem égetéssel szünteti meg az orvos, hanem a baj tovaterjedését megelőző gyógykezeléssel. Nem lehet azonban azért azt állítani, hogy a belgyógyász szerepe fontosabb, mint a sebészé vagy megfordítva. Éppen úgy nem lehet azon sem vitatkozni, hogy a közigazgatási vagy a bűnügyi rendészet fontosabb volna a másikonál.

Egyik legkiválóbb főkapitányunk a multban véletlenül alig foglalkozott bűnügyi nyomozásokkal, inkább a megelőző rendészet feküdt közelebb szívéhez. Tíz évig ült a budapesti főkapitányi székben és ezalatt a budapesti rendőrség virágkorát élte.

Működése alatt lépett életbe a bejelentési kötelezettség, a bűnügyi nyilvántartás, a daktiloszkópia. Európai színvonalra emelte az erkölcsrendészetet, a fiatalokruak védelmét, a gyermekbírószágot is ő indította el.

Pártatlan igazságszeretete, puritánsága, lekötelező mo-

dora, munkatársainak, alantasainak föltétlen megbecsülése népszerűvé tették a testületen kívül és belül egyaránt. Ha impozáns alakja megjelent az utcán, bizalommal tekintett rá minden ember. Tudták, hogy Budapest közbiztonságának sorsa jó kezekben van.

Munkatársait maga körül inkább a belső, mint a külső érték szerint válogatta ki. Helyettese, jobb keze, egyáltalán nem volt délceg termetű, hanem alacsony, sovány, szerény megjelenésű. De a homlokát sugárzó ész ragyogta be. Külföldi tanulmányutakra a főkapitány rendszerint őt delegálta. A reformok kodifikátora, később az egész rendőrség államosításának első úttörője volt.

Emléket állítok itt mindkettőjüknek, betűkből, futóhomokból...

SAJTÓNYILVÁNOSSÁG ÉS TITOKTARTÁS

Aligha ringatta ikertestvéreként őket egy bölcsőben a sors. Ha azt akarod, hogy valami bizalmas közlést nyilvánosságra hozzon az újságíró, csak gombolkozz be jó erősen előtte. Csak igazd kíváncsiságát, csak fokozd szenzációéhségét dodonai félszavakkal, félremagyarázható torokköszörléssel, fejbiccentéssel, vállvonogatással. A kérdésekre felelj te is kérdésekkel.

Másnap — vagy ha délutáni sajtóorgánumról van szó, még aznap — kövér fel- és alcímekkel, bőséges lében és körítésekkel, a szívdarvány minden színével feldíszítve, a fuvola és nagybögő minden hangárnyalatával átszőve olvashatod a bizalmas interjút, amelyet „az illetékes helyhez közel álló tényezőtől, közéletünk egyik kimagasló alakjától” kapott a lap külön tudósítója.

Csodálkozol az indiszkréción? Hát nem vagy azzal tisztában, hogy a társadalomnak, nyilvánosságnak állandóan ébren levő kíváncsiságát, szenzációéhségét, csodavárását szüntelenül szolgálnia kell a sajtóvállalatoknak, ha azt akarják, hogy előfizetőik száma messze túlhaladja a konkurens vállalatokét. Ez az érdek fűti alá a lapvállalkozó utasításait, amelyeket lapja munkatársaival szerződésük aláírásakor közölni szokott. Ez az érdek vezeti legelsősorban az újságíró tollát, ha nem akar hamarosan lemondani a napi kenyeret jelentő alkalmazásról. Ez az érdek vezeti a rotációs gép munkásait, a korrektort, a kiadóhivatalt, a száguldó és bömbölő rikkancsokat, valamennyi lapelárusítót és lapkihordót.

A híreket fürkésző újságírótól akarsz titoktartást, kiméletet, körütekintést, igazságszeretetet várni? Hát lehet szerzetesi erényeket követelni ezekről a sátánfiókáktól?

Hekate és Aristophanes szellemi örököseitől, akik száz szemükkel, fülükkel, torkukkal és lábukkal-kezüikkel, kéményen, szellőztető ablakon és kulcslyukon át beszivárognak minden elrejtett zugba, hogy kilessenek és világgá kürtöljenek minden emberi titkot?

Azzal körülbelül mindenki tisztában van, hogy a hírlap-vállalatoknak csak igen kis hányada van nagytőkés kezében, aki esetleg megengedheti magának azt a fényűzést, hogy véleményét szabadabban nyilváníthassa. A túlnyomórész politikai pártok és érdekcsoportok irányított hangadója. A riporter tolla tehát szintén irányított.

Nem utolsósorban jön figyelembe az előfizetők tömegérzése és hangulata, amelyeknek kielégítését egyenesen megkövetelik a sajtó munkásaitól. A tömegindulatok és hangulatok pedig nem szoktak sem állhatatosak, sem titoktartók, sem egyéb lovagi erényektől ékesek lenni. Hogyan legyen akkor azoktól áthatva a riporter, aki a tömegeknek, a nyilvánosságnak dajkája és szócsöve.

A tömeg hírröppentyűket vár, követel mindennap, legalább a reggeli szalonnához vagy kávéhoz. De sokan minden étkezésükhöz igényelnek valami idegekbe markoló, hajmeresztő hírt. Mindegy, hogy honnan és hogyan veszi a riporter. Mindegy, hogy tömeghalálról, valakinek erkölcsi bukásáról, égbekiáltó gazságról, az erény lábbal tiprásáról van szó. Csak elégítse ki a kíváncsiság, pletykaéhség, irigység, bosszúvágy, hiúság, kapzsiság mindig izzásban levő mohó vágyait.

Mit csinál olyankor a riporter, mikor semmiféle hír, titok, botrány nem kerül terítékre? Mikor a fülsiketítő csendben csak a hírszomjas előfizetők mohó lihegését hallja?

Fütyörész, mint a tücsök üres éléskamrája előtt. Fütyörész, mint a nagy csendben, vak sötétben ijedező ember. Fütyörész ismeretlen, soha nem hallott melódiákat. Rög-tönözve, artikulátlan, bántó hangon is. A tömeg nem bánja. Csak a nyomasztó csend szűnjék meg körülötte. Csak ösztöneit csiklandozzák, csak szórakoztassák, mulattassák.

Mi módon születhetik a riport, annak klasszikus példáját adja a lochnessi szörny világgá kürtölt esete.

1933-ban egy nagy milánói lap, a Resto del Carlino londoni tudósítója, Francesco Gasparini több táviratot kapott szerkesztőségétől, hogy a londoni uborkaszezonban beállott hírhiányt igyekezzék valami nagy riporttal megtörni.

Gasparini a táviratok sürgető nyomása alatt régi újságokat böngészett hírcsiholás céljából. Meg is kapta a Glasgow Herald egyik számából, ahol ez állott: „A lochnessi tó partján fekvő Inverne közelében a halászok egy furcsa halat pillantottak meg.”

Gasparini ebből a hírből építette fel az archeosaurus nevű őslények csoportjába tartozó lochnessi óriás szörnyet. Nemcsak a világlapok, de szaktudósítók és tudományos körök is behatón foglalkoztak az osztatlan bámulatot okozó híradással.

Tudományos expedíciókat szerveztek ez őslény kutatására. Egy londoni cirkusz 20,000 fontsterlinget ajánlott fel annak, aki előkeríti neki a szörnyet. Egy Hauld nevű régiségbúvár hosszú cikkekben bizonygatta, hogy a szörnyeteg őslény nem a fantázia szülötte lehet. A skóciai ügyek államtitkárához egy alsóházi képviselő indítványt nyújtott be a lochnessi szörnyre vonatkozó anyag egybegyűjtése céljából.

Maga Gasparini bámult legnagyobbat, mikor egyszer azt olvasta egyik világlapban, hogy a lochnessi szörnyet megtalálták holtan a tóparton. Ezt a hírt nem Gasparini tette közzé, hanem valamelyik szintén „kacsázó” kartársa, éppen akkor, amidőn Gasparininek kezdett a szörny útjában lenni és éppen arra készülődött, hogy valami csattanós befejezést adjon az ügynek, esetleg a szörnyállatnak a caledoniai csatornán át a tengerbe való visszaszöktetésével.

A saját hírlavináját maga Gasparini leplezte le nemrégiben, éspedig egy Rómában kelt hírverésben, amelyet nálunk egyik délutáni lap hozott forgalomba.

Aligha háborodott fel túlságosan valaki Gasparini önvallomásán azért, mert hónapokon át orránál fogva vezette az olasz riporter. Hiszen ő csak szórakoztatni, csak mesélni, csak hárijánoskodni óhajtott az újságolvasó töme-

gek előtt. Azt tette, amit kívántak tőle. A tömegösztönöket, a tömeghangulatot szolgálta.

Mindenesetre ártatlanabb hűhó volt, mintha hírcsiholás céljából valami titokban folytatott nagyszabású bűnügyi nyomozásról rántotta volna le a leplet, nem törődve azzal, hogy a leleplezés egéruat biztosít esetleg a bűnösnek vagy halálos veszedelmekbe ránt ártatlan embereket.

A legtöbb újságolvasó tisztában van azzal, hogy a tömegök ösztöneit fékentartani, narkotizálni nem a sajtó kötelessége, hanem az államhatalomé, elsősorban a rendőrségé.

A tömeg, ez az óriásgyermek, dajkájának és mulattatójának tekinti a sajtót. Nem szabad tehát hivatását össze téveszteni a szülő kötelességével, amely kétségkívül fontosabb, pontosabban meghatározott magasabbrendű szerep, mint a dajkáé.

Miután azonban a szülő és dajka feladatai homogén természetűek, egymást támogatniok okos, célszerű, a gondjaikra bízott gyermek érdekében álló ténykedés. A sajtó és rendőrség egymásrautaltsága lényegében ugyanaz, mint a dajkáé és szülőé. Nevelési elveiknek, eszközeiknek közös megegyezésen kell alapulniok, ha mindjárt az egyik inkább csak dédelgeti, csak kiszolgálja a gyermeket, a másik inkább irányítja a nevelését, fegyelmezi, dorgálja, megfenyíti, fékentartja.

Megtörténik, — természetesen néha — hogy a szülő szigorú intézkedéseit a dajka kifogásolja, sőt szembe is száll a szülővel. Viszont az is megtörténik, hogy a szülő neheztel meg a dajkára, mert ez esetleg kifecsegi a rábízott családi titkokat vagy a gyermek istápolása körül követ el kisebb-nagyobb hibákat. A gyermek érdekeit azonban az ilyen nézeteltéréseknek sohasem szabad veszélyeztetniök. Hiba volna bármelyik fél részéről tartósabb neheztelés, még nagyobb a teljes szakítás.

Akadtnálunk is rendőrfőnök, aki a sajtó indiszkrécióját azzal torolta meg, hogy vasrácsok segítségével a sajtó nyilvánosságot kizárta a rendőrség területéről. Nagy anyagi károkat szenvedett ennek következtében a sajtó, de még nagyobb erkölcsi károkat a dajkálására bízott közönség, amelyet a sajtó képtelen volt tovább a közérdekű esemé-

nyekről pontosan tájékoztatni. De képtelen volt másrészt a társadalmi rend ellenségeivel szemben folytatott rendőrségi akciókat is támogatni.

Van külföldi állam is, — közöttük Anglia — ahol a rendőri nyomozások, bírói vizsgálatok anyagát törvényhozási intézkedések zárják el hermetice a sajtónyilvánosság elől, egészen a jogerős ítélet kihirdetéséig.

A sajtószabadság elve nem tűri a véleménynyilvánítás gúzsba kötését. Az igazság elve, az állam és társadalom érdeke még kevésbé tűrheti a sajtó esetleges szabadosságát, amikor kíméletlenül belegázol egyének és közületek érdekszférájába, ha egyéni önzése netán úgy kívánná.

Mindenesetre szükséges volna a sajtószabadság és az igazságosság elvét az eddigénél nagyobb összhangba hozni, a sajtónyilvánosság területét és a közérdekű titoktartás határait precízebben körülírni.

Talán így kevesebb híryanagyot kapna ugyan a sajtó, de kevesebb volna a sajtóbotrány és sajtóper is. Az újságíró a szűkebben kimért híryanagyot kibővíthetné, kiszínezhethetné ezentúl is egyéni zsenijének csillogtatásával a nélkül, hogy köz- vagy magánérdeken gázolna keresztül. A hírszolgálat, a közönség újdonságéhsége aligha szenvedne, ha a riportert a jövőben színpompás hírrakétákat röppentene a levegőbe pusztító torpedók helyett.

A NIRVÁNA FELÉ

Brahma és Buddha tanítása szerint az emberi élet célja és legnagyobb boldogsága az élet mécsesének kialvása, a földi élet teljes megsemmisülése, a földi szenvedésektől és örökké kínzó vágyaktól való végleges megszabadulás, az örök nyugalom, az istenséggel való örök egyesülés.

Fergeteges, zivataros időkben nemcsak az indusok, de a föld lakói túlnyomórészt vágyakoznak az örök nyugalom, a keservesen lobogó életmécses teljes kialvása, a Nirvána után.

Legalább enyhülést, időleges felejtést, fél vagy egészen álomszerű elbágyadást, mámort hajszolnak tehát a felgyülemlett sorscsapások könnyebb elviselése céljából.

Van, aki megelégszik a zene, tánc, színház és egyéb mutatványos intézmények, kártyajáték, olvasmányok zsongító hatásával, közben-közben a nikotin, alkohol kábulatával. Van, aki a babonák vagy az okkultizmus titokzatos világában keresi a bódulatot.

Ezek mind a hit sziklájától elszakadt, szerencsétlen hajósai az élet vizének, akik viharos időkkel szembeszállni gyávák, gyöngék, esetleg romlott lelkűek.

Kevés ilyenkor a szilárd hitű, az erős lelkű, a végzet viharával dacoló egész ember, aki nem nyöszörög, vinnyog, nem jajveszékel, nem kapkod, hanem a hit és munka világos útján halad rettenthetetlenül előre, a felszabadulás felé.

Vannak aztán a viharban tévelygők között olyanok is, akik a megsemmisüléssel járó enyhülést radikálisabb úton óhajtják elérni és különféle mérgek delíriumos öntudatlanságába kényszerítik magukat a Nirvána utáni mohó vágyódásukban.

A misztikus Kelet már régen ismerte az álmokat hozó bájitalokat, az idegközpontokat elaltató vagy halálba ringató mérgeket és élt is vele. Az ópium és hasis ismeretes volt és a mindennapi élvezetek közé tartozott, különösen olyan keleti népeknél, ahol a szeszes italok élvezetét a mohamedán vallás tiltja.

Idők folyamán az ópium mint hasznos gyógyszer bejárta az egész világot, de ez alatt a hosszú utazása alatt egyes nemzetek hatalmas üzleti lehetőségeket fedeztek fel az ópiumból készült morfin és melléktermékeinek nemcsak kisebb mennyiségben gyógyszerek, de nagyobb mennyiségben élvezeti cikkek alakjában való terjesztésében.

Rájöttek ugyanis, hogy a kábítószer-szenvedélynek már kezdetben az a jellemző sajátsága van, hogy egy-két kísérlet után feltétlenül a szenvedély rabjává lesz annak élvezője, úgyhogy lemondani többé nem tud róla. Allandó életszükséglete lesz tehát, éspedig mindig fokozódó tendenciával. Az eleinte elégséges mennyiségek hamarosan teljesen hatástalanok lesznek, hacsak adagolásuk mindig nem lesz nagyobb. Elképesztők azok a számoszlopok, amelyeket az évenként gyártott és forgalomba hozott kábítószerek súlya felmutat.¹⁵

Az utóbbi években a három legfontosabb kábítószer a morfin, a heroin és kokain. Az 1933. évi fogyasztás 12,000 kg körül volt, ami hatalmas mennyiség, ha figyelembe vesszük, hogy a halálos adag morphinnál 0.2—0.4 g, ópiumnál 3 g, a kokainnál általában 1.2 g.

Az ópium és belőle származó vegyületek közül az ópiumevés és ópiumszívás van rendkívüli mértékben elterjedve a távolkeleti népek között és Észak-Amerika nyugati felében. Az előző világháború előtti években mintegy ötezer ember halt meg kábítószer-szenvedély miatt. Egyedül New-York területén százezerre, Massachusettsben hatvanezerre becsülték a kábítószerekkel visszaélők (toxikomániások) számát.

Az Egyesült Államok külön törvényes rendelkezésekkel iparkodtak meggátolni a szenvedély elharapódzását, ez azonban csak az üzérek malmára hajtotta a vizet, akik a zugkereskedelemben az eddiginél sokkal magasabb árakat

számíthattak fel titkos vásárlóiknak, akik a kábítószer megszerzése céljából minden áldozatra, sőt bűncselekmények elkövetésére is képesek, csak hogy napi adagukhoz hozzájuthassanak.

Európában, különösen Franciaországban a kokainizmus kezdett rohamosan tért hódítani ezidőtájtban. Párizsban, a Montmartre-negyedben különösen a kokottok között terjedt el. Aztán átszivárgott a többi európai metropolisokba, különösen Berlinbe.

A marseillei kikötő egyébként az a hely, ahonnan a kábítószeresek egész Európát behálózzák. Az üzerek főállomásai Párizsban a Champs-Elysees környékén levő néhány titkos klub, a központi vásárcsarnok negyede, a Quartier-Latin, ahol különösen az egyetemi hallgatók hódolnak ennek a veszedelmes kábítószernek. Az éjszakai mulatóhelyeken csaknem kivétel nélkül árusítják a cocot, amint Párizsban népiesen nevezik.

A kábítószeresek élvezésének veszedelmes következményeivel a nagyközönség általában nincs tisztában. Annyit tudnak mindössze, hogy az ópium az érett mákfejből kinyomott tejszerű fehér anyag, amelyből gyártják a morfint, a heroint, a dionint és a többi ópiumszármazékot. A kokainról általában köztudomású, hogy a coca nevű délamerikai cserjének leveleiből származik. A hasisról annyit tudnak, hogy az indiai kender ágainak csúcsában, félig érett kalászában, különösen a virágok gyantájában fordul elő. Állítólag ez utóbbi a legveszélytelenebb kábítószer.

Azt már többen tudják, hogy az orvossággként szedett morfinhoz a legtöbb szervezet annyira hozzászokik, hogy külön gyógykezeléssel lehet csak a beteget leszoktatni.

Nem tudják azonban, hogy a toxikomániás ember a társadalom szempontjából megszűnt teljesértékű egyén lenni; munkájára, megbízhatóságára, felelősségérzetére már alig lehet számítani. A munkaadók szabadulni akarnak tőle és előbb-utóbb az utcára kerül.

Az ilyen beteg a pénzszerzés minden lehetőségét felhasználja vágyainak kielégítésére, nem retten vissza a bűncselekményektől sem. Míg azonban a kábítószeres élvezői általában szenvedélyük kielégítése céljából csak vagyon

elleni bűncselekményeket követnek el, a kokainisták minden bűncselekményre kaphatók, egészen a gyilkosságig.

A káros szenvedély második következménye a családi élet felbomlása. A szenvedély rabját állandó kedélyváltozás jellemzi a szerint, hogy napi megszokott méregadagját elfogyasztotta-e vagy sem. A kábítószer-éhség minden egyéb érzést elhomályosít a szervezetben és a legszélsőségesebb kitörésekre vezethet. Miután a kereseti források csakhamar bedugulnak, a kábítószer beszerzése mind nehezebbé válik, az esetleg régebben összegyűjtött vagyon is felemésztyődik, a lezüllött család — ha időközben el nem kallódik, — a legnagyobb nyomorúság karjai közé kerül.

A rossz higiénikus és táplálkozási viszonyokat megérik az egészséges utódok is, a lezüllés idején fogamzott magzatok pedig jóformán életképtelenek lesznek.

Az idióták, epilepsziások, a testileg és szellemileg fejletlen újszülöttek létrejötte számtalan esetben a szülők valamelyikének vagy mind a kettőnek kábítószer-szenvedélyére vezethető vissza.

A degenerált, testileg és erkölcsileg fertőzött utódok elszaporodása a család romlásától a társadalom romlásáig vezet. De nemcsak a családon keresztül jut veszedelembe a társadalom. Sokan, különösen orvosok, gyógyszerészek, kórházi alkalmazottak lesznek a szenvedély rabjaivá, akiknek jóideig sikerül eltitkolniuk szenvedélyüket. Nehéz volna ellenőrizni, hogy az ilyen erkölcsileg süllyedt lelkű emberek mennyi kárt okozhatnak a gondjaikra bízott emberekben.

Újabbán már világmozgalom kezdett megindulni a kábítószeresek terjedése ellen és a Sanghaiban, Hágában és Genfben tartott ópiumügyi nemzetközi értekezletek üdvös intézkedéseket hoztak és léptettek érvénybe, azonban az újabb világháború a további munkálatokat bizonytalan időre elodázta.

Magyarországon törvényes rendelkezések állanak fenn a hágai és genfi egyezmények folyományaként. A belügy-minisztérium fennhatósága alatt a budapesti főkapitányság kebelében felállított központi szerv fejt ki háromirányú tevékenységet: 1. megnehezíti — amennyiben lehet, meg-

akadályozza — a kábítószeresek illetéktelen beszerzését;
2. felkutatja és ártalmatlanná teszi a fertőző forrásokat;
3. kinyomozza és ártalmatlanná teszi a kábítószeresekkel
üzérkedőket.

Ezek az óvintézkedések nálunk sem fölöslegesek, bár a kábítószeresek élvezetének elterjedése talán hazánkat érinti legkevésbé. Népünk egészséges idegzete és a hazai zamatos borok alkalmasint távoltartják tőlünk a külföldi metropolisokban annyira dülő végzetes járványt.

A legutóbbi statisztikánk szerint a kábítószereseket ellenőrző központi nyilvántartásban mindössze 109 toxikomániás és 241 kábítószer-üzér szerepel. A kábítószereseket élvezők között a legutóbbi nyilvántartásban 39 férfi és 70 nő fordul elő. Utóbbiak túlnyomórészt prostituáltak.

Az üzérek csaknem valamennyien egyúttal maguk is a szenvedély rabjai, többnyire állástalan iparosok és kereskedők, gyógyszereszek, kéjnek és pincérek, magántisztviselők, gyógyárkereskedők és droguisták, orvosok, orvos-tanhallgatók, artisták, gyógyszerésztanoncok és portások.

Néhány év előtt Berlinben dr. Lewin professzor tartott felolvasást a kábítószer-járványról, amely ma már egész nemzeteket pusztulással fenyeget. Ebből a felolvasásból tudjuk, hogy ma már titkos kokainszalonok vannak, ahol kokainból készült pálinkát és pezsgőt fogyasztanak bűfelejtőnek.

Az egyik bárban találtak egy embert, aki négy napon keresztül semmiféle ételt, sem italt nem vett magához, kizárólag kokaint fogyasztott. Ez az ember huszonnégy óra alatt átlag nyolc gramm kokaint szokott bevenni, amely mennyiség nyolc egészséges ember elpusztításához elegendő.

Egy tizennégyéves fiú, aki anyját utánozva kapott rá a kokainra, négy grammig vitte fel napi adagját.

Előadás közben az orvosprofesszor bemutatott egy majmot mint a kokainszenvedély rabját. A majom gazdáját utánozva, szintén olyan mennyiségben fogyasztotta a mérget, amely egész családok kiirtására elegendő lett volna.

A mérge hatása természetesen ilyen felfokozás mel-

lett brutális és gyors. Élvezőivel hamarosan végez valamelyik kórteremben, börtönben, elmeegógyintézetben. Kórházba azok kerülnek, akiket családtagjaik elvonó kúra alá akarnak vetni, ha ugyan még nem késő. Börtönbe azok kerülnek, akik a toxikománia hatása alatt bűnözőkké váltak. Elmeegógyintézetbe a már beszámíthatatlanná vált rabjai a kábítószereknek, akiket bűncselekmény nem terhel ugyan, vagy ha igen, tettüket már elborult elmével követték el.

A legutóbbi tíz esztendőben Magyarország is sokat szerepelt a világhatalmak gazdasági konferenciáin. Hála a Gondviselésnek, nem a kábítószeres hátrányos következményeivel, hanem egy találmánnyal kapcsolatban, melynek érdekében már az 1832. év óta folytattak a világ vegyészei kutatásokat, de eredménytelenül.

Az ópium tudvalevőleg nem egyéb, mint az éretlen mákfejek bemetszése következtében kicsurgó tejnedv beszáradt állapotban. Az ópium-mákot zöld állapotban kell leszedni, feldolgozni, mert a növény alkaloidtartalma eltűnik az érés előrehaladtával. El kell dobni a szemtermést, mert az viszont éretlen állapotban hasznavehetetlen. A virágzástól az érés megkezdéséig maximálisan 4—6 hét áll tehát csak rendelkezésre a leszedéshez és feldolgozáshoz. Éppen ezért csak igen korlátolt mértékben lehetett máktermést igénybe venni.

Vegyészek és botanikusok világszerte kutatták már huzamosabb időn át, mi módon lehetne ópiumot nyerni legtöbbet és leggazdaságosabban, tehát legegyszerűbb és legolcsóbb eljárással.

Kabay Jánosnak, a hirtelen elhalt fiatal magyar kutónak sikerült felfedeznie a keresett módszert, amely a kicsépelt száraz mákszalmából, tehát az eldobott ocsúból is képes ópiumot kiválasztani.

Kabay az 1931. évben szabadalmaztatta óriási nehézségek és kontradiktórus eljárások után találmányát, amelynek szabadalma ma már Anglia, az Egyesült Államok, Francia-, Német-, Spanyolország, Bulgária és Portugália területére is kiterjed.

A találmány tökéletesítésére és kihasználására alakult

az Alcaloida Vegyészeti Gyár R. T., amely ma már lehetővé teszi, hogy nem szorulunk importra gyógyszeranyagokhoz szükséges ópium és morfin beszerzésénél, ami az államháztartást milliókra rúgó összegekkel terhelte eddig meg.

HALÁLPILLANGÓK

Gyermekéveimben, lepkekergetés közben találkoztam néha egy sötétbarna, fekete-sárga foltos lepkével, mely mindig megborzongatott halálfejes díszével és alatta két keresztberakott csont rajzával. Szétterített szárnyaival mozdulatlanul gubbasztott valami virágszirmon. Titokzatosan, sejtelmesen és egyúttal közömbösen, tudomást sem véve a hancúrozó gyermekek életvidor zsbongásáról, mintha csak tudta volna, hogy megpillantásakor elhallgat a gyermekzsivaj és az addig szilaj lurkók is tisztességes távolságra, dermedt csendben veszik körül őt, a gyermekfantázia halálkövetét.

Ha mégis megesett, hogy valamelyik lepkefogó-szerszám vagy gyermekkalap tévedésből feléje kapott, inkább mogorván, haragosan, mint megriadva szállt tova. Repülése lassú, egyenletes és egyenes vagy ívbe hajló volt, nem cik-cakos, könnyed, bohókásan ijedt, mint a többi fogócskát játszó pillangóé.

„Halálfejű pille” — suttogta megilletődve valamelyikünk és a többi némán, mozdulatlanul, ünnepélyesen, ijedt arccal bölintott és nézett a tovatűnő jelenség után, amely ajkunkra fagyasztotta a kacagást és a legnagyobb napsütésben is borulatot vont maga körül.

Mindig ez a kép és hangulat döbrent elő emlékezetem tárházából, valahányszor egy Dunából kimentett embert állítottak elé a központi ügyeleten, vagy fegyverrel, marólúggal, méreggel megkísérelt öngyilkosság esetében kerestem fel a kórházat a súlyosan sérült kihallgatása céljából.

A vízből kimentett csapzott hajjal, csuronvizesen, dideregve állt előttem pokrócba burkolva, amit az irgal-

masszívú rendőrök borítottak rá az őrszobán, ahova a parti halászok állították elő. Rendesen nő volt az istenadta.

A férfiak beretvát, fegyvert, kötelet választanak rendszerint, ha önként mennek a halálba. És ha már a vizet választják, előzőleg a derekukra, lábukra nehéz követ kötnek, hogy a felszínre ne sodorja őket a víz még idő előtt.

Láttam öngyilkost az Összekötő-vasúti-híd pillérjébe beakadt lábbal, lefelé lógó fején lőtt sebbel, derekára kötött nehéz kőkolonccal. Iszonyú dráma állhatott az ismeretlen élniakarása elé, ha olyan csökönyösen óhajtott a halált, hogy háromszorosan biztosította annak jövetelét. Már a halántékon lőtt seb is halálos volt. Nehogy azonban a véletlen mégis életben tartsa a kétségbeesett embert, a híd peremére ült, hogy a vízbe essék a lövéstől eszméletét veszítve. De hogy a parti halászok se vonszolják ki, a könehezékkal a Duna fenekére akart temetkezni.

A férfi, ha komolyan elszánta magát a halálra, nem szokott félmunkát végezni. A nő gyenge idegzete megtorpan néha az öngyilkosság végrehajtása előtt közvetlenül, néha végrehajtás közben, abban az elmezavarnak látszó önkívületben, amelyről az orvosok egyrésze azt állítja, hogy az öngyilkossági eseteknél csaknem mindig jelen van.

Lehet, hogy a feldúlt idegek felmondják a szolgálatot ilyenkor és teljes önkívületben cselekszik az önkéntes halálbamenő, de nekem mindig úgy tűnt fel, hogy nem teljes önkívület az, ami ilyenkor önmagával tehetetlenül sodorja végzetes útján az élettől elszakadni akaró embert, hanem valami különös révület, valami fél öntudat, valami delíriumos kábulat lesz úrrá rajta.

A túlsó part víziója vibrált mindazok szemében, akik mint öngyilkosjelöltek tollbamondták nekem elhatározásuk indítóokait. Egyik sem nézett soha a szemembe. Egyik sem vett jóformán tudomást rólam. Fakó, dermedt arccal és szederjes szájjal, távolbanéző réveteg pillantással, mozdulatlanul feküdtek vagy álltak előttem. A hozzájuk intézett kérdésekre rövid, szaggatott, de értelmes választ adtak, ha nem is kielégítő, ha nem is határozottat. Mintha nehezteltek volna rám, fölösleges zaklatásnak érezték

volna kérdéseimet. Sárgás-barna színűek voltak, titokzatosan elrévültek, mint a halálpillék. Homlokukon ott felhőzött a halál árnyéka, sejtelmes köde.

Mélységes részvétet éreztem ilyenkor és egyúttal reszelkedtem a rám rótt hivatali kötelesség teljesítése miatt. Mintha durva kézzel széttéptem volna a látomásokat, amelyekben a kábult lelkek elmerülve voltak.

Mintha titoksértést követtem volna el kérdéseimmal. Tettét miért követte el, nem beszélte-e rá valaki az öngyilkosságra? Mintha hazugságra kényszerítettem volna valamennyit, mikor felhívtam őket, ígérjék meg, hogy nem foglalkoznak többé az öngyilkosság gondolatával. Gépiesen, unottan, közömbösen megígérte mindegyik. Aki írni tudott, alá is írta vallomását.

Ezzel a hivatalos ténykedés be is fejeződött.

Hazafelé menet ismét elfogott ugyanaz az érzés, ami gyermekkoromban, a halálfejes pillangók megpillantásakor. Unnepélyes, titokzatos szorongás nehezedett rám a jól végzett kötelesség nyugalma helyett.

Van-e nekem, van-e egyáltalán a rendőrhatalóságnak, az államhatalomnak joga belenyúlni az emberi lélek legtitkosabb redőibe, hogy kifürkésszen olyan titkokat, amelyeket láthatatlan sorskezek szövögetnek? Van-e valakinek egyáltalában joga megzavarni a halállal már önkéntesen eljegyzett veszendő lelkek lázálmát, nyugalmat ígérő kábulatát.

Ha van joga valakinek erre, ha minden veszendő élet megmentése közérdek, ha az önként halálba menőket nem tekintjük a viharoktól éretlenül leszakadt gyümölcsnek, hulladéknak, akkor velük szemben fenn kell állania a kötelességnek is: támogatni, istápolni, segíteni az elesetteket. Legalábbis addig, amíg delíriumos víziójukból felébrednek, amíg az életkedvük, munkaképességük visszatér, amíg beheged legalább a seb, amelyet az élet kegyetlensége ejtett rajtuk.

Ezek a gondolatok és érzések vezették tollamat, amikor az első világháború harmadik esztendejében a rendőrségi szaklapok hasábjain a halál önkénteseinek megmentését rendőri feladatként jelöltem meg és feletteseim meg-

értésével találkozva, fel is állítottam a budapesti főkapitányságon az életvédelmi különítményt, amely azóta is — most már mint külön osztály — működik. A Dunából ma már nem a parti halászok mentik ki a véletlenül útjukba akadt fuldoklót, hanem a hidaknál rendes őrségek motorcsónakokon végzik éjjel-nappal az életmentést. A főkapitányságon pedig százszámra gyűlnek össze havonként a halál önkéntesei, akik a rendőrhatalóságtól várják visszavezetésüket az életbe.

Néha elég néhány meleg, simogató szó, a hit erős mentődeszkájához való visszatérítés; a szerelem elesettjeinek zavaros problémáit megoldó jótanács; de legtöbbször a megélhetési gondokat kell elűzni a szomorú arcú emberek homlokáról anyagi támogatással, állasközzvetítéssel. Ha az intéző faktoroknak nem is sikerül teljesen a nyomorúság zuhatagát megállítaniok a rendelkezésükre álló kevés anyagi erővel, de megmentik legalább egyrészt azoknak, akik a halál pitvarában gyülekeznek.

A sokszáz eset közül, amelyek a feledés ködében tova-tűntek, feljegyeztem néhányat.

Julika halni készül

A téli hajnal derengésében két szál gyertya közé állította a lourdesi Szűz kis porcellánszobrát, amit a vőlegénye vett neki tavaly a kisasszony napi búcsún odahaza.

Azután leült a szoborral szemben és hozzáfogott utolsó levelének megírásához. Didergett egész testében a korai felkeléstől és a konyha kőkockáiból kiáradó hidegtől. Szederjes kis kezeiben alig tudta a tollat tartani.

Halavány, tiszta arcoskája, bánatos nagy fekete szemei, fájdalomtól vonagló gyermekszája a gyertyák gyér fényétől megvilágítva bizonyára megihlették volna az angyalarcok hírneves festőjét, Fra Angélicót is. Valamelyik képén csaknem bizonyosan Julikát festette volna meg a Madonna egyik szolgálattevő hárfás cselédje gyanánt. A halálba készülő gyermek lehellelte ott felhőzött orcája körül, a nagy hidegben. Talán nem is lehellet volt, hanem a testből örökre elszállni készülő lélek cihelődött búcsúzkodva.

Az utolsó levél Julika édesatyjának íródott, átfűtve a forrón szerető gyermek alázatos szívének minden melegével.

Julika négyéves korában vesztette el édesanyját. További gyermekéveit mostohája mellett, cseléd-sorban töltötte. 16 éves korában többet tudott már a gyermeklélek szenvedéseiről, mint azok a hozzá hasonló korú szurtos inasgyerekek, akikkel a vidéki udvarházban egy fedél alatt lakott s akiket gyakran Julika szemeláttára dögönyözött félholtra gazdájuk.

A tizenhatodik év egyébként sorsdöntő volt a falusi virágszál életében. Mostohája fölösleges kenyérpusztítónak tekintette már, ezért mindenáron szabadulni szeretett volna tőle. A különben könnyen befolyásolható apa ez egyszer csökönyösen ellenállt. A mostoha tovább harcolt hiába, míg végül fekete lelke vádat koholt a gyermek ellen. Följeltette a helybeli csendőrségen lopás miatt.

Házkutatás során csakugyan egy csekély értékű aranygyűrűt találtak a leányka fejpárnája alatt eldugva, miért is a fiataikorúak bírósága elé került. Az ott kihallgatott tanúk vallomása alapján kiderült ugyan, hogy a mostoha csempészte a gyűrűt Julika párnája alá, a történetek után azonban a fiataikorúak bírója nem tartotta kíváncsnak a gyermek számára eddigi környezetét.

Intézkedett tehát, hogy egy Budapesten lakó özvegyasszony rokona vegye magához az ártatlanul meghurcolt leányt és elfelejtse vele mostohája bánásmódját. Két esztendeig szolgált Julika odaadó hűséggel és szorgalommal a jólelkű özvegyasszonynál. Dalolva viselte tovább az árvák nehéz sorsát.

Nem is írta volna most ezt a búcsúlevelet, hacsak el nem szakadt volna az utolsó fonál is, amely őt a földhöz kötötte. Mátkája hősi haláláról értesítette a tábori posta. Ez több volt, mint amennyit egy tizennyolcadik évében bimbózó elárvult lélek elbirhatott.

Elkészült a búcsúlevél. Bélyeg is került rá akkurátusan felragasztva. Elkészült a marólúgoldal is, ami végérvényesen megszabadítja rombadőlt álomvilága könnyhullató keserveitől.

Mielőtt a halálthozó poharat kiürítette volna, térden-

állva, sűrű zokogás között kért bocsánatot a Szüzanyától, hogy halálos bűnt készül elkövetni...

Imádkozás közben nyitott rá úrnője, aki a helyzetet gyorsan felismerte és a felelősségtől megijedve, telefonon bejelentést tett a rendőrségen. Így került Julika immáron másodízben hatósági kézre.

A rendőr azzal a jelentéssel kísérte át a kis öngyilkos-jelöltet az „életvédelmi osztály”-hoz, hogy sem úrnője, sem az őrszoba parancsnoka nem tudták szóra bírni az elkese-redett gyermeket, aki nem tágit abbeli szándékától, hogy eldobja magát az életet.

Az „életvédelmi osztály” vezetője nem faggatta Julikát egyelőre. Leültette a díván egy sarkába, a kísérő rendőrt pedig a kihallgatási terem másik sarkában várakoztatta, maga pedig íróasztala fölé hajolva újra elmerült munkájába. A nagy csendben csak Julika elfojtott hüppögése hallatszott.

Hadd záporozza ki magát az a két bánatos szem, attól megenyhül a szívet marcangoló bánat is — gondolta a kapitány.

Amikor a kapitány megelégtelte a könnyhullatást, hirtelen letette tollát és Julikához fordult:

— Nekem is volt mátkám. Elhagyott hűtlenül. A magáé legalább hősi halált halt. Nagy fájdalom, de maga mégis büszke lehet rá, hogy ilyen vitéz legény volt a mátkája. Fiatal maga, hamar akad majd vigasztalója. Talán éppen olyan kékszemű, kesehajú, derék legény, mint a szegény Jóska volt.

A zokogás hirtelen megszűnt. Julika levette két kezét könnytől maszatos arcáról és kerekre nyílt szemekkel kérdezte:

— Honnan tetszik tudni, hogy kesé haja meg kék szeme volt? Meg azt is, hogy Jóska volt a neve?

— Onnan, hogy minden barnának először rendesen szőke az ideálja, persze azután a második, a harmadik meg a többi mind másféle, míg csak az igazihoz el nem ér az ember. Talán éppen az igazi valami vöröshajú lesz. Vagy valami szarcsenféle. Ki tudja azt előre?

Julika nevetve takarta el az arcát.

— Attól aztán mentsen meg a Szűz Mária!

A megfagyott szív felengedett. A többi már gyorsan ment. Pártfogó hölgyek néhány hétre egy árvaházban helyezték el, azután egy vidéki földesúr gyermekei mellé került. A főkapitánysághoz írt hálálkodó leveleinek egész sora bizonyította, hogy életuntságából tökéletesen kigyógyult.

Az előállító rendőr sokáig eredménytelenül törte a fejét azon, vajjon mi lehet az oka annak, hogy a kapitány úr alig öt perc alatt megszólaltatta a makacsul egyre zokogó Julikát, mikor ő az őrszobán teljes egy órán át hiába próbálkozott szóra bírni. Pedig hát Julika falusi fajta, aki az ő beszédét jobban érti, mint az urakét.

— Még csak azt sem mondhatnám, hogy a kapitány úr csinosabb ember volna, mint én — monologizált magában, bajúszát önérzetesen megsodorintva, a hazafelé ballagó rendőr.

Kelepcében

Az Isteni Megváltó Leányai éjjeli szolgálatra váltották egymást, amikor a mentők új beteget hoztak a női osztályra. A soros nővér azonnal hozzá sietett.

— Mérgezés — állapította meg, mihelyt az élettelen, halálsápadt arcot megpillantotta. Hiába szólott hozzá, nem nyitotta ki a szemét.

— Mi történt, doktor úr — kérdezte az ajtón belépő orvostól, aki egy üvegcsét nyújtott át a nővérnek.

— Ez az üveg majd feleletet ad, ha a laboratóriumban megállapították, miféle mérég ez. Mindenesetre gyomormosást adok.

Megfogta a beteg kezét, de hamar el is bocsátotta.

— Alig van pulzusa, gyorsan a műtőbe. Csengessen, kérem.

A gyors orvosi beavatkozás következtében a beteg magához tért ugyan, de Mária nővér válasza a rendőrség kérdészködéseire még egyáltalán nem volt biztató. Súlyos, életveszélyes, reggelig ki nem hallgatható.

Másnap délelőtt a beteg jobban lett és a kihallgatás

végett megjelenő rendőrkapitány az alábbi vallomást vette jegyzőkönyvbe:

G. I. gyáros felesége vagyok 8 év óta. Zavartalan boldogságban éltünk mult év elejéig, amikor férjem addigi szokása ellenére mindig sűrűbben kezdett éjtszakára elmaradozni sürgős üzleti ügyekben. Gyakran el is utazott, majd váratlanul hazaérkezett. Mintha gyanakodott volna rám. Különös viselkedésének okát nem volt hajlandó megmagyarázni.

Valamelyik útjáról hazatérve egy barátját hozta magával, akit vacsorára is nálunk marasztalt arra való hivatkozással, hogy sürgős megbeszélnivalójuk van, amit vacsora után folytatni akarnak.

Férjem meghívására barátja azután többször megjelent nálunk és ezek az együttesek mindig a legjobb hangulatban teltek el, mert vendégünk — K. Nándornak hívják, lakik Andrássy-út 152. — nagyon szellemes társalkodónak bizonyult. Világotjárt ember volt, aki érdekes útikalandokról tudott mulattató, színes történeteket lebilincselő modorban előadni.

Megtörtént most már ismételten is, hogy K. Nándor férjem felhatalmazására olyankor is velem töltötte az estét, ha férjem úton volt. Aggályoskodtam eleinte, ám férjem a leghatározottabban kijelentette, hogy ragaszkodik ezekhez a meghívásokhoz, mert vállalkozásai határozott lendületet nyertek, mióta barátja tanácsaira hallgat.

Hiába hivatkoztam asszonyi hírnevemre, amely a házbellek pletykája folytán előreláthatóan szenvedni fog. Férjem azzal hallgattatott el, hogy az ő szemében mindketten gyanú fölött állunk s ez a fontos, nem a házmesterné rosszindulatú híresztelése.

Nem fedné az igazságot, ha azt állitanám, hogy sokáig küzdöttem a bizalmas együttlétek ellen. Férjem teljesen elhanyagolt, társaságba, szórakozóhelyekre a legritkább esetben volt hajlandó elkísérni. Legtöbbször barátját kérte fel kísérőnek, aki viszont soha, semmiféle kifogással nem tért ki az ilyen megbízások alól.

K. Nándor jóideig szigorúan betartotta azt a távolságot, amit a jóbarát feleségével szemben egy férfi betartani köte-

les. Szerelemről alig esett szó társalgásunk során. Ő különben is tisztában volt azzal, hogy férjemet változatlanul szeretem és hogy a léhaságnak minden formájában a legnagyobb ellensége vagyok.

Néhány nappal ezelőtt férjem ismét elutazott és gyengéden tudomásomra hozta, hogy nem sokáig tart elfoglaltsága, hamarosan megint a régi, meghitt életet fogjuk élni, addig elégedjek meg barátja szórakoztatásával.

Együtt töltöttük tehát megint K. Nándorral az estét, lakásunkon. Vacsorához inasunk legnagyobb meglepetésemre pezsgőt szolgált fel. Kérdésemre azt válaszolta, hogy férjem rendelte így.

Ejféltájban kinyitottam az ablakokat, hogy a május eleji éjszakák egyik legszebbikében gyönyörködhesünk. A grammofonba Fleta-lemezt tettem. Rajongója voltam annak a mélységes emberi érzésektől átfűtött hangnak, amely Fleta énekéből mindig felém áradt. Különösen az „Ajajajj” című dal kesergő hangjai hatoltak szívemig.

Ezen az estén mégjobban megrázott a Fleta-ária. Hirtelen zokogni kezdtem. Éreztem, hogy a szívemen átvonuló fájdalmas érzéshez lappangó szenvedésem is hozzájárul, amelyet férjem elhidegülése is okozott.

Házunk barátja vigasztalni kezdett. Eleinte lágy, becéző szavakkal, később kezem simogatásával, majd egy váratlanul jött csókkal, amelyet hiába akartam elhárítani magamtól. Mielőtt jóformán tudatára ébredhettem volna annak, mi történik velem, a jóbarát karjai között tartott és hamarosan legyőzte egyre gyengülő ellenállásomat.

Amikor kissé magamhoz tértem, megvetést éreztem magam iránt és útálatot csábítóm iránt, aki visszaélt helyzettemmel. Eltaszítottam magamtól és ekkor...

Itt mély lélekzetet vett az asszony és csak azután folytatta elbeszélését, miután Mária nővér valami kanalas orvossággal csillapította a visszaemlékezéstől felizgatott idegeit.

— ... és akkor váratlanul kinyílt az ajtó. Férjem lépett be rajta, vad haraggal, felháborodva. Csak annyi időt engedett, hogy felöltözködjem, azután elkergetett a lakásból, olyan ocsmány jelzőkkel illetve, amelyekre való visszaemlékezés is vért kerget az arcomba.

Mit tehettem éjszakának idején? Egy elvált asszony barátnőmnél húzódtam meg éjszakára. Másnap felkerestem életem megrontóját, hogy megtudjam tőle további sorsomat. Mindent megígért. A tegnapi napon azonban már felhagyott a hitegetéssel. Röviden értésekre adta, hogy feleségül nem vehet, mert nős ember és feleségétől nincs törvényesen elválva.

Összeomlott egész világom. Csak most értettem meg, hogy férjem rám unt és végérvényesen szabadulni akarván tőlem, összejátszott K. Nándorral, aki első látogatása után úgylátszik meg volt elégedve a háztűznézéssel, fiatalságommal és szépségemmel, vállalkozott tehát az alávaló cselvetésre.

Férjem a válópert elüzetésem után már másnap megindította.

A többit tudja a kapitány úr. Az étterem, ahol ebéd közben a mérget bevettem, barátnőm tulajdona, ő az egyetlen ember, aki még sorsom után érdeklődhetik. Szíveskedjék őt hogylétemről értesíteni. A mérget férjem kézigyógyszertárából szereztem, amelynek gondosan őrzött kulcsa a tegnapi napon a kulcslyukban maradt.

A boldogtalan asszony betegségéből felépült és az „életvédelmi osztály” közvetítésére titkárnői szolgálatot vállalt egy ügyvédi irodában, amely a „Gyermekvédő Liga” ügyes-bajos dolgait szokta a hatóságok előtt képviselni.

Egy a sok eset közül, amelyek megoldására a jogszabályok módot nem nyújtanak.

Nagypénteken

Költő volt a javából. Termőképeességének kivirágzása azonban — szerencsétlenségére — a két világháború közötti időre esett. Ebben az időben már fehér holló számba ment az, aki versírásból akart megélni. Maguk a beérkezett poéták hangosan hirdették, hogy a vers mint irodalmi műfaj végérvényesen meghalt. Attérték tehát a regény- és szindarabírásra, majd a film szívárványhídja csalogatta őket új, szebb területekre.

Bognár Jenő azonban nem kapitulált. Kálvinista nya-

kassággal kijelentette, hogy ő nem hajlandó a prózára áttérni, ahogyan a zebra sem hajlandó hámba fogatni magát.

Elképzelhető, hogy Bognár élete szakadatlan nyomorúság, tengés-lengés volt. A nélkülözések kikezdték tüdejét. Mikor megtudta, hogy a halállal végérvényesen el van jegyezve, ivásnak adta magát. Verseskötetei ásítóva várták a vevőket a könyvkereskedők polcain.

Egy alkalommal felkereste a főkapitányság életvédelmi osztályát, hogy ott valami anyagi támogatást kapjon. Betegen, rongyosan, borostás ábrázattal ijesztően hatott. Amikor az osztályvezető megkérdezte tőle, miért nem vállal valamelyik napilapnál állandó rovatot, gőgösen kiegyenesedett, beteg mellét kidüllesztette, fekete szemei szikrákat hánytak és azt sziszegte fogai között: Nem adom el magamat!

A rendőrkapitány a rendelkezésére álló eszközöket mind sorra vette, hogy a szerencsétlen embert talpraállítsa. Ellátta ruhával, lábbelivel, ingyen orvosi segéllyel, gyógyszerrel és némi készpénzzel. Ezzel szemben csak annyit kellett Bognárnak megígérnie, hogy leszokik az ivásról.

Allta is egy ideig a sarat. Fonnyadt arcára visszatért az egészség színe és az a gyermekes mosoly, amely messziről elárulta a lírai kedélyt. Feljárt néha látogatóba a kapitányhoz és ilyenkor beszámolt arról a hősi küzdelemről, amelyet a hön óhajtott alkohalmámmorral szemben folytat. Aztán hirtelen eltűnt. Versei sehol sem jelentek meg már.

Egyik reggel a hivatalos óra megkezdésekor a Mozsárutcai kapitányság hívta fel telefonon az életvédelmi osztályt, miután az egyik előállított ember igazolni nem tudta magát és az életvédelmi osztály vezetőjére hivatkozott, mint aki őt személyesen ismeri.

A kapitányság nem akart hitelt adni az előállított embernek, mert toprongyos kinézésű és eszméletlen ittasságban a járdán talált rá a hajnali körútját végző őrszemes rendőr.

A telefonba bementek adatok után kétségtelenné vált, hogy az előállított azonos Bognár Jenő jönevű poétával. A kapitány igazolta Bognár Jenőt, de egy kis fejmosásban akarta részesíteni, ezért a telefonhoz hívatta. Gyenge hangon jelentkezett Bognár és mentegetésként alig hallhatóan

rebegte: Nem bírtam tovább, kapitány úr, áldja meg az Isten mindazért, amit velem tett.

Még vagy négyízben kellett hasonló körülmények között a kapitánynak igazolnia a szerencsétlen költőt, akit végül is a kórházi ágyon megölt a tüdővész.

Nagypénteken temették. Az ujságírók klubja a Jókai-lepellel fedte be a fekete fenyőfakoporsót. Az egyik barátja búcsúzóul Bognár utolsó — még kiadatlan versét — szavalta el, a „Nagyhéten” címűt, melyet a halott költő zsebében talált mint egyetlen hagyatékot:

Leroskadt oltár a szívem,
Emlékek bús pernye-garmadája,
Már csak akkor él,
Ha a forgósél kalapját kacagva belevágja . . .

Száll a pernye . . .
Arcom zokogva fúrom beléje,
Felsikoltok . . .
A fehér hamufelhő,
Veronika véres kendője

SÉTA AZ INTERNÁLÓTÁBOROK KÖZÖTT

Mindenki hallotta emlegetni az internálás intézményét. Nem volt ismeretlen már az ókori népeknél sem, s azóta is alkalmazta minden kultúrállam kivétel nélkül.

Hadifoglyokat, gyanús idegeneket, az ország belső nyugalmát veszélyeztető politikai felforgatókat, az ország belső területén valamely erődítmény belsejében vagy szabad területen épített barakképítményben szokták összegyűjteni addig, amíg az ország nyugalma a rendes keretekbe nem tér vissza.

Olyan járványkórház, fertőtlenítő sziget jellegével bíró gyűjtőhely, amelybe nem a fizikumra, hanem a lelkekre veszélyes bacillusterjesztőket zárják és fegyveres őrizet alatt tartják, hogy az egészséges lelkektől a fertőzötteket elszigeteljék.

Az 1914—1918. évi világháború és az azt követő forradalmak izgága elemeinek megfékezésére nálunk is létesültek internálótáborok. Csakhogy, amit a „művelt Nyugat” természetesen talált mindenütt, nálunk a sötét középkor maradványának, a magyar jogrendszer kereteiből kimeredező szörnyűségnek, a borzalmak poklának minősítették a baloldali politika matadorjai.

Aki olvasta Kuncz Aladár „Fekete kolostor” c. regényét a francia internálótáborokról, bizonyára hitelt is adott a magyarországi hasonló intézmények lesújtó kritikájának.

Csakhogy Kuncz Aladár maga szenvedte át a francia internálás szörnyűségeit és szabadulása után hamarosan bele is pusztult a kiállott szenvedésekbe. Az első világháború zajának elcsendesedése után hozzánk ellátogató pártatlan külföldiek is megerősítették Kuncz Aladár könyvének adatait.

Ellenben a magyarországi baloldali politikai pártok vádjait megcáfolta egy parlamenti bizottság, mely a különböző pártok együttes képviselőjében a miniszterelnök vezetése alatt vizsgálta felül a világsajtóban is hirdetett rágalmakat a zalaegerszegi és hasonló internálótáborok elviselhetetlen bánásmódjáról.

Kétségtelen, hogy egy letartóztatási intézethez hasonlatos intézményt nem lehet általában a kívánatos üdülőhelyek közé számítani. A magyarországi internálótáborokban őrzött turbulens elemek sorsa azonban semmivel sem volt rosszabb, mint egy frontmögötti hadikórház lakóinak.

„Európai fogalmak szerint kifogástalan intézmények” — jelentette ki az 1921. évben a berlini szélsőbaloldal reprezentánsa, akit a párt küldött ki, a világsajtóban azidőtájt elhangzott panaszok hitelességének kivizsgálására.

A higiénia és emberiség követelményeit szigorúan érvényesítették a tábor intézői. A kegyetlenkedések, emberéletek kioltása, az őrizet alatt lévő foglyoknak kutyahússal való rendszeres táplálása — a mindent megváltó kommunizmus meséi közé tartozott.

Fölöslegesnek tartjuk a cáfolatot érdemben, de a hírforrások megbízhatóságáról eleget mond az a körülmény, hogy ezer-ezerkétszáz főnyi fogolyállománynak táplálásához állandóan, egy egész ország kutyafalkája sem volna elég egy hónapi időtartamra sem, nem is beszélve arról, hogy Magyarország agrárállam lévén, állatállomány tekintetében az exportáló és nem importáló államok sorába tartozott mindig.

Az egész mese onnan táplálkozott, hogy az egyik internált, akinek korábbi foglalkozása a kutyapeccérség volt, társai előtt a fiatal vizslakölykök húsát, mint fejedelmek asztalára kínálkozó nyencfalatot, magasztalta. Majd hogy szavainak hitelt adjon, bizonyítékot is produkált. A táborparancsnok kölyökvizsláját egy éjszaka kivégezte és pörköltnek elkészítette. A pörkölt adagját fejenként 20 fillérért árúsította ki. Ezt a történetet maga az internált beszélt el a felülvizsgálást teljesítő parlamenti bizottság előtt.

A kínzások pedig abból állottak, hogy a munkakerülő

internáltak csak a rendes napi adag ételt kapták, míg a dolgozók kettős adagot.

Az utóbbiaknak a footballjáték, kabaréelőadások rendezése és látogatása meg volt engedve, míg az előbbieket el voltak tiltva azért, hogy enyhe kényszer szorítsa őket a munka vállalására.

A legtöbbet mond azonban az a tény, hogy míg a háborút viselő országokban az ellenséges államok alattvalóit kivétel nélkül internálták, nálunk csak azok kerültek őrizet alá, akik az állami és társadalmi rend ellen cselekvőleg vétek.

Az internálás fogalma körül egyébként jogi szempontból is meglehetősen zavaros megállapításokat hoztak forgalomba a baloldalhoz tartozó hangadók, közöttük ismert jogászok is.

Az internálást nem prevencionális óvintézkedésnek, nem lelki fertőtlenítő intézetnek minősítették, hanem büntetést végrehajtó intézménynek, amely azonban a legszigorúbb fegyháznál alábbvaló. Míg ugyanis azoknál az elzárás időtartama záros határideig tart, addig az internált fogvatartásának határideje teljesen bizonytalan és a kormány politikai állásfoglalásától függ, nem az igazságszolgáltatás törvényekkel körülbástyázott ítéletétől.

A közvélemény az internáltak gyakori szökéséből, időközönként rendezett éhségsztrájkjából, jóhiszeműen azt következtette, hogy a baloldali politikusok förmedvényei nem járhatnak messze az igazságtól.

Pedig a valóság az, — amint az elfogott szökevények vallomásai csaknem kivétel nélkül igazolták — hogy a szökési kísérletek és éhségsztrájkok oka nem az őrzők kegyetlen bánásmódja, hanem a szabadság utáni vágy, amely minden őrizet alá kerülő ember lelkében ellenállhatatlanul követelődzik, mihelyt mozgási szabadsága állandó korlátok közé kerül.

Nincsen a világon olyan erődítmény, fegyház vagy más letartóztatási intézet, amelyben a foglyok túlnyomó része ne azon törné a fejét már az őrizet kezdetétől fogva, hogy miként szabadulhatna meg őrzőitől, hogyan térhetne vissza a nagyvilági forgatagba családtagjaihoz, ismerőseihez, szóra-

kozásaihoz és az élet minden öröméhez a helyett, hogy vadállat módjára ketrecbe zárva, rákényszerített foglalkozást űzzön nem valami előkelő társaságban és nem éppen hangoskedvű örök között.

A szabadulási vágy természetesen még vehemensebben fűti az internáltak bensejét, miután nem állanak általános munkakényszer alatt azon egyszerű okból, mert az internáltak fogvatartása ideiglenes, bizonytalan. Rendszeres munkára tehát nem foghatók.

A szükségmunkák elvégzéséhez megkívánt felszerelések és üzemberendezések tetemes költséget emésztenének fel. Útépítéshez, földmunkálatokhoz pedig csak csoportokba osztott, nagyobb tömeggel lehetne valamilyen eredményt elérni. De ez esetben még a dolgozók őrzéséhez külön őrszemélyzeti létszám volna szükséges, ami megint tekintélyes költségekkel járna. A szökések lehetőségét még növelnék a csoportmunkálatok. A tétlen élet, a szabadságszomj, a fogvatartás idejének bizonytalansága igen sokszor azután lázadásban tör ki, amikor a foglyok az örökkel szemben erőszakosan is fellépnek.

A háziipar rendszeres üzése, egészségügyi gyakorlatok, szórakozások és a humánus bánásmód azok az eszközök, amelyek gyakorlatban a legjobban beváltak az internáltak olthatatlan szabadságvágyának fékentartására.

Az internáltakért küzdő baloldali politikusok és az államhatalom politikai tényezői között megértés azonban alig lehetséges. Az internálás természete, kitűzött célja hozza magával természetszerűleg, hogy addig tartják őrizet alatt az internáltakat, amíg közveszélyesnek látszik. Az internáltakat védő politikusok viszont mereven megmaradnak abbeli álláspontjuk mellett, hogy a szabadságkorlátozó büntetések legsúlyosabbika nem a hosszú ideig tartó szabadságfosztás, hanem a szabadulás teljes bizonytalansága, a szabadulás reményének fiktív volta.

Ezt a fikciót a jövőben mindenesetre meg lehetne szüntetni olyan kormányrendelettel, amely bizonyos ideig tartó munkásélet és kifogástalan magaviselet után a feltételes szabadulás lehetőségét állítaná fel villámhárítóul az internálás szükségszerű intézményének támadóival szemben.

Az a politikai fogoly, aki munkáséletet tud élni huza-mosabb ideig, ritkán lehet veszélyes a közre, különösen, ha megfelelő ellenőrzésnek van időnkint kitéve. Lázítani, izgatni csak az szokott, akinek bőségesen van erre ideje, akinek nincs rendszeres foglalkozása, aki szokásos munkakerülő.

A FIATALKORÚAK VÉDELME

Ez a kérdés inkább a pedológia nevű újabb keletű tudományághoz tartozik, amelynek feladata a gyermek testi és lelki fejlődésének módszeres vizsgálata, különös tekintettel a gyermek emlékező, megfigyelő képességére, ösztön-életére, akarat elhatározó képességére.

A cél az életre való nevelés elveinek rendszerbe foglalása és ezek alapján a fejlődő lélek megvédése a káros befolyásoktól.

A Gyermekvédő Liga, a patronázs-egyesületek, a gyermekmenhelyek, mind ugyanennek a célnak szolgálatában állanak, karöltve a fiatalkorúak bíróságával, a gyermek rendőrbírósággal és javítóintézetekkel.

Minden munkát, amely ennek a magasztos célnak szolgálatába szegődött, a társadalomnak hálatelt szívvel kell fogadnia és támogatnia. A jövő nemzedék testi és lelki ép-ségén, a nemzet fennmaradásán dolgozik, aki ebben a munkában résztvesz.

Sajnos, nem állíthatjuk azt, hogy az elhagyott és züllött gyermekek száma állandóan apadna. Amíg lépten-nyomon csavargó koldúsgyermekekkel találkozunk az utcán, amíg 10—12 éves prostituáltak egész serege fekszik kórházakban fertőző betegséggel, amíg külön bíróságokat vesznek igénybe a gyermekügyek tömegei, addig a fennálló gyermekvédő intézményeket csak lépcsőjének tekinthetjük annak a hatalmas épületnek, amely a gyermekvédelem nevet viseli.

Háború van. Rendkívüli viszonyokat élünk. A nyomor ilyenkor megsokasodik. A gyermekvédelem terén az államháztartás képtelen újabb áldozatokat hozni.

Helytálló érv valamennyi. De éppen ezért nem

lehetne-e már a meglévő erőket átcsoportosítani és nagyobb részüket szánni a prevenciókra, nem a javító nevelésre?

A gyakorlat azt mutatja, hogy az utca gyermeke a javítóintézetekben, menhelyeken, bírósági és rendőrségi fogdáiban olyan ismeretségekre tesz szert társai között, amelyek igen gyakran károsan befolyásolják, esetleg végleg meg is akadályozzák a fiatalok megmentését.

Igen sokféle az ok, amely bűnözővé tehet valakit. Ezeknek egyrésze az ember belsejében rejlő titkos erőkkel, másik része az egyéntől függetlenül külső körülményekkel van összefüggésben. A modern kriminológiai iskolák a velünk született ösztönökön és akaraterőn kívül egész sorát veszik számításba élettani, természeti, égvövi és társadalmi tényezőknek és ezek összműködésének eredményeként jelölik meg a bűnözés felé vezető utakat.

A tapasztalat szerint azonban a bűnözés legfőbb eredőjét többé-kevésbé ellensúlyozni lehet a már meglévő szociális intézményeinkkel.

Munkanélküliség, nyomor, betegség, terheltség a valóságban csak kisebb százalékban szerepelnek a bűnözés igazi okai között.

Az igazi elesettek komoly bűncselekményre ritkán kaphatók. Csendben, észrevétlenül hullanak el, esetleg öngyilkosok lesznek, de a bűn útjára rendszerint nem hajlandók lépni.

A szenvedő és bűnöző ember között általában nem szoktak éles határvonalat húzni költők, művészek és elvont tudósok. De vizsgáljuk csak meg közelebbről a konkrét eseteket, azt fogják találni, hogy a bűnözés mentségéül felhozott munkanélküliség a valóságban túlnyomórészt közveszélyes munkakerülést jelent.

Nem lehet azonban eléggé hangsúlyozni a nevelés hiányát, a kártékony környezetet és az ezerféle bűnre csábító alkalmakat. Ezek az igazi ható okok jelentkeznek lépten-nyomon, ha a gyakorlati büntető jogász a züllés okait kutatja.

A fát hiába akarjuk meghajlítani, a görbén nőttet egyenesíteni, ha a sudarai már teljesen kifejlődtek. -Csak csemete korában idomítható, nemesíthető és izmosítható a

fa, feltéve, hogy életképes és megfelelő életviszonyok közé kerül.

A bűnözők megmentését is csak a fiataloknál lehet eredményesen megkísérelni, felnőtt korban a mentési kísérlet jóformán kárbavesztett fáradság. Mondhatnak mást az elvont elméletek hirdetői, a gyakorlati élet sűrűn rácafol gyógyítási módjaikra.

Ha a bűnözők visszatérnének legalább egyszer életükben a hátuk mögött hagyott útra, csaknem kivétel nélkül arra a megállapításra jutnának, hogy voltak pillanatok, órák már leélt életükben, amikor letérhettek volna a választott útról, ha akadt volna valaki, aki még idejében megállítja őket. Ha akadt volna kertész, aki az elhintett mag közelében felburjánzó gazt kitepi, a gyenge hajtást nyesegeti, a férgektől megtisztítja, kötözi, öntözi mindaddig, míg a gyenge csemetéből erős fa válik.

Az első nagyobb csínytevés, a kártékony ösztönök első nagyobb megnyilatkozásai, az ígígység, önzés, pénzsóvárgás első jelenségei, az első kiválasztott könyv, szindarab, mozielőadás, az első cigaretta, borospohár, tánciskola, aláárkolt szemek, a szerelmi vágy első megnyilvánulásai azok az alkalmak, amikor kutatni kell a fejlődő gyermek körül a szülőknek, nevelőknek.

Különös gonddal, körültekintéssel kell a fiatalok barátait, társaságát kiválasztaniok. A legjobb nevelési rendszer is csődöt mondhat az erkölcsrontó befolyás tartós érvényesülése mellett.

A gyermeklélek fogékony minden benyomásra. Az utánzás ősi ösztöne állandóan működik benne, ha a felnőttek magatartását figyeli. A mások káros szenvedélyének gyakori szemlélése felébreszti a fiatalok kíváncsiságát, utánzási ösztönét és az első kísérletek után hamarosan maga is a rossz szokás, majd a szenvedély rabjává lesz.

A született büntettes elmélete már elévült a tudomány ítélőszéke előtt. Az első büntetthez vezető útról igenis van visszatérés minden atavisztikus hajlam dacára is. Ezen az úton kell az államhatalom minden erejének és a társadalom minden törekvésének egyesülnie, ha a bajok gyökeréig óhajtanak nyúlni.

KARÁCSONYEST A RENDŐRSÉGEN

Külföldi lapok többször is megemlékeztek már arról, hogy a londoni bobby-t karácsony estéjén az autóvezetők tömegesen keresik fel őrhelyén és ajándékokkal rakják körül az emelvényt, amelyen egész évben őrködik az utca rendje felett. Ezt a szokást állítólag más országok fővárosaiban is bevezették.

Budapesten is meg akarta honosítani néhány úrvezető, aztán mégis véglegesen lemondtak róla. Az őrszemélyzet főparancsnoka ugyanis csak úgy volt hajlandó hozzájárulni ennek az új szokásnak bevezetéséhez, ha a rendőröknek szánt ajándékokat egy helyen gyűjtik egybe és valamennyi őrszemes rendőrt részesítik az ajándékból. Az autótulajdonosok ajándékozási kedve egyszerűen elpárolgott. Ők nem a rendőrök karácsonyestjét akarták hangulatosabbá tenni gyengéd figyelemből. Csupán egy bizonyos rendőrnek óhajtottak kedveskedni, aki őket a szokásos útvonalról ismeri és jó karácsonyi ajándék fejében esetleg el-elnéz egy-egy szabálytalanság fölött.

A főparancsnok, aki egyfelől keménykezű feljebbvaló, de másfelől jóságos atyja a rendőrlegénységnek, bizonyára legjobban sajnálta, hogy egy kezdeményezést, amely először mutatna a nagyközönség részéről megértést a rendőr terhes és önfeláldozó munkájával szemben, kénytelen kerekén elutasítani azzal a mindenki által csak helyeselhető indoklással, hogy a rendőr kötelességét teljesíteni tartozik karácsony estéjén is, minden külön kedvezmény nélkül.

Az a karácsonyest, amelyről a következőkben szó esik, nem a rendőrség karácsonyestje. Bármilyen szívet melegítő volna is, ilyen nincs. A rendőrségen éjjel-nappal állandó

szolgálat van, csak a szabadnaposok pihennek a szentestén is.

Bizarr a kép, amelyet az eredetiről lemásolunk, de nem lehetne azt állítani, hogy az igazi karácsonyi esték hangulatát nélkülözné.

A karácsonyfa a toloncház munkatermében van felállítva. Gyertyagyújtás előtt gyülekeznek a foglyok a karácsonyfa jobboldalán. Százon felül vannak. Mögöttük a szolgálatot tevő rendőrök. Baloldalon a meghívott közönség, nagyobb részt a szociális gondozás intézői. Középen a toloncház vezetősége, rendőrtisztek, orvosok, apácák.

A terem egyik sarkában harmónium szelíd hangja az angyalok énekét szórja a különös atmoszférába, amely körüllegi ezt a még különösebb képet.

Karácsonyest rendőri felügyelettel? Furcsa. Ambár a gyermek Jézus rongyos istállóban született és a rongyos embereknek éppen úgy megváltója, mint a koronás uralkodóknak. Amikor az egyik apáca intésére felhangzik a karácsonyi ének, mintha mégis számúzve volna ezeknek a társadalomból kitaszítottaknak ajkáról minden disszonáns hang, mintha áhítat ülne az élettől megtaposott arcokon.

Az ének közben kigyulladnak a gyertyák és megjelenik a pap. A toloncház lelkésze. Szeliden széttelint vedlett külsejű és vedlett lelkű nyáján. A szemek mind feléje fordulnak. És ő szelíd, halk hangon beszélni kezd:

Ezen a földöntúli csennel megáldott éjtszakán az ég csillagaitól az utolsó koldús csizmájáig minden olyan igen tiszta, fénylő, pompázó. Hegyek-völgyek hóhelyprémes mentébe öltöznek. A harangok lágyan, simogatón, álomba zsongítón zengenek, mintha a mesék tünderei ezüstkalapáccsal giling-galangolnának rajtuk. A robot mindennapos törtető-tülekedő zshiváját beteríti a békesség, nyugalom, szeretet meleg, áldott, bő palástja. Mindent és mindenkit betakar, melegít, megnyugtat, elringat.

Milyen jó karácsony éjjelének szent varázslatában álomba hanyatlani. Milyen jó.

Az istentagadók a karácsonyest-ünnepét pogány, öskorbeli babonamaradványnak, Jézust, Máriát, Heródest, a pástorokat, napkeleti bölcseket régi keresztény szertartás-

könyvekből kiküszöbölt misztériumjátékok alakjainak igyekeznek feltüntetni. Vallásnélküli politikusok a gyermekvédelemnek művészi elgondolással fokozott állami propagálásánál nem látnak többet a Gyermek Jézus előtti áhítatos hódolásban.

És mégis. Mikor elkövetkezik a bűbajos szenteste, az istentagadó, a vallásnélküli politikus évről-évre félreteszi kétélyeit, elfelejti fölényes meghatározásait és siet ünnepet ülni, őszhajú anyához, szerető feleséghez, boldogságtól repeső gyermekekhez, akaratlanul, tudatalatti kényszersztől hajtottan, valami földöntúli káprázat varázslatában.

Az istenkáromló éjjeli misére ballag. A tolvaj gyermekével játszik a karácsonyfa alatt. A rablógyilkos kését sarokba lódítva, karjára fekteti fejét és ártatlan gyermekéveire, elfelejtett karácsonyi énekekre emlékezik csukló sírással.

Kórházak betegágyai fölött, nyomortanyákon, toloncházak, börtönök sötétjében suhan-száll a szent varázs és, megenyhíti a testi-lelki nyomorultak kínjait.

Nyüzsgő, hadonászó kezek, lábak, hajrázó vásári csöcselék, aranyat hajszólo megvadult embercsordák, száz és száz milliók egyetlen pillanatban szinte szélütötten megállanak és elbűvölten merednek a földöntúli káprázatra, a megfoghatatlan és legyőzhetetlen erőre, amely a betlehemi jászolból sugárzik szét a föld kerekén.

Rengeteg birodalom urai és parancsolói, gőgös főurak, lángeszű miniszterek, diadalmas hadvezérek, álljatok össze valamennyien szentségtörő szövetségbe. Embert pusztító gépeitekkel, tüzesőt szóró bombáitokkal, cselszövő mesterfogásaitokkal próbáljátok a föld színéről elsöpörni az istenien primitív, a szüziiesen együgyű, az utolérhetetlenül csodálatos betlehemi jelenést, minden szereplőivel, szent káprázatával egyetemben.

No, ne féljetek. Hiszen a jászolban fekvő Kisdéd üdvözítő mosollyal néz reátok is...

Művészet, misztérium?

Lehet. Csakhogy akkor ugyanegynek kezéből való, aki forgatja a naprendszert, változtatja az évszakokat ámulatba ejtő képekben, hóval koszorúzza a Kárpátok homlokát,

virággal hinti tele a mezőket, gyémánttal a kis és nagy vizek tükrét, titkokkal telíti meg a föld belsejét, a tenger mélyét, életadó csírat rejt az apró búzaszembe, csodálatos gyógygyerőt a fűszálba, lángoló gondolatokat a remekművü emberi agyvelőbe.

Művészet, misztérium hát a lenyűgöző hang is, mely ott orgonál a fergeteg döbbenetes zúgásában, dübörög hátborzongató szépséggel a Vezúv kráterében, csattog a madár énekében, dörgicsél a bogár zümm-zümmjében és sutto-gássá halkul a szellő pihegésében?

Hol az ember, a művész, aki eléri, aki csak meg is érti egészen ezt a káprázatosan fenséges művészetet, amely mind-mind egyazon kézről való?

Ez a hatalmas, egyedülvaló kéz fordítja ma és minden év karácsony éjjelén az emberfejeket a betlehemi jászol felé és kényszeríti azokat a Gyermekek szelid szemébe tekinteni és földöntúli mosolyban egyetlen éjtszakára megüdvözülni.

Isteni művészet, égi misztérium, szentséges varázslat. Előtte meghal a kételkedés és porba omlik az emberparány.

Gloria in excelsis Deo!

*

A szentbeszéd után áldást osztott a pap, majd felhangzott a pásztorok éneke és végül az ajándék kiosztás következett. Az idősebbeknek meleg alsóruha, a férfiagnak dohány, a nőknek cukorkák, a fiatal nőknek hárisnya, cipő, szappan. A legényeknek cigaretta, csuklómelegítő, nyakkendő.

Csoportok alakultak élénk beszélgetésbe merülve, mintha nem is foglyok, hanem nagy, meghitt családnak tagjai lennének együtt. Gyorsírással röptében feljegyzett vázlat alapján megkísérlem a különös karácsonyest vendégeinek egy-két figuráját megeleveníteni.

A vén lator

Szélesvállú óriás. Javíthatatlan részeges koldus. Kusza ősz hajjal behavazott feje valamikor jobb napokat látott. Gazdagnak mondott nagyiparos volt. Műbútorasztalos, aki művészi intarziákkal díszítette a remekbe készült biedermeier, rokokó bútorokat. Jótékony alapítványokat is tett annakidején.

Aztán közbejött valami késői szerelem, válóper, rossz gazdasági viszonyok, tönkre ment. Most nincs rendes lakása sem. A toloncház és ügyészségi fogház priccsein felváltva szokta éjszakáit tölteni. Kormányzósértés, közveszélyes munkakerülés és koldulás megszokott bűnei. Nem hajlandó egyikről sem lemondani.

„Hogyan tudnék fedél alá jutni, ha lemondanék bűneimről? Ide sem lehet ingyen bekerülni. Nyáron azért jobb szeretek Hartán, ott egy kis napot is kapok. Kell már a magamfajta öreg latornak.”

A ködember és Zri Zizi

A szomszédja ugyancsak hatalmas termetű alak. Fiatal nő. Ragyogóan szépnek is lehetne mondani. De csak addig, míg kicsattanó ajkai szólásra nem nyílnak. Érdes, rikácsoló hangja van. Zri Zizi a beceneve. KacsARINGÓS káromkodásai hallatára a francia idegenlégió őrmesterei is elszégyenlenék magukat.

A kokottokat általában nem svájci nevelőintézetekben tanítják az illemtanra. Az éjjeli mulatóhelyek ugyancsak nem alkalmasak a lelki művelésre. Lehet, hogy ha Zizi a trójai háborúk idején születik, az amazonok hadseregében kitűnő továbbszolgáló altiszt vagy jóval később, a napóleoni hadjáratok alatt remek markotányos nő lett volna. Zizi pályaválasztásakor azonban a legszebb békeidőben lubickoltak az emberek.

De egyszerű emberére akadt. Új kapitányt helyeztek az erkölcsrendészeti osztályhoz, akinek első dolga volt az éjszaka pillangóinak és gíglóiknak szokott tartózkodóhelyeit és viselkedését megismerni.

Mikor egy detektív kíséretében körsétájára elindult, szinte markolni lehetett a sötétséget. Sűrű, nyúlós, áporodott szagú köd temetett be mindent. Az utcai lámpák úgy pislogtak, mint a felhők között bujkáló hold, ha udvara van.

— Ott valami emberforma kuporog a járdán — szólalt meg a kapitány.

A detektív oda pillant és felnevet:

— Ah, ez a ködember. A forgalmasabb útvonalakon szokott koldulni, de csak a sötétség beálltával, ködös, esős időben, holdfogyatkozáskor. Nem szereti a napfényt, sem a villanylámpákat. Ha el akarjuk csípni, eltűnik, mint a kámfor. Azt hisszük, hogy Zri Zizi figyelmezteti, ha közeledünk.

— Hát az ki?

— A felesége, igen szemrevaló fiatalasszony.

— Aztán hogy került össze ezzel a gnómmal?

— Egyízben sikerült a Zizit lebuktatni és akkor kiltás előtt állt. Amikor ezt megneszelte, hirtelen összességűt bűgött a ködemberrel és másnap az anyakönyvezetőhöz mentek két detektív és két tanú kíséretében. A ködember révén Zizi budapesti illetőségű lett, nem lehetett tehát kiutasítani.

Zizi különben arról nevezetes, hogy minden kapitányságon meg volt már büntetve, a kiszabott elzárásbüntetéseket azonban minden kimeríthető jogorvoslattal elodázza. Ha már tovább aztán halogatni nem lehet, az előállítás elől vidékre szökök vagy valami csendes penzióban húzódik meg álnév alatt, míg a viharfelhők el nem vonulnak. Új lakását aztán ott választja ki, ahol még nem ismerik az őrszemes rendőrök. Nem is sejtik tehát, hogy az elegáns szép asszony rendőrileg nyilvántartott kokott.

A kapitány egy kapumélyedésbe vonta a detektívet és onnan figyelték a hirdetőoszlop árnyékában meghúzódó embervakarcot, akinek csak jobbkeze volt megvilágítva, a test többi része árnyékban maradt.

Ez a megvilágított fehér kéz önálló, öntudatos lénynek látszott. Beszélt hang nélkül, cselekedett szemek nélkül szüntelenül. Rendesen reszketett a fölfelé fordított tenyér, alamizsnáért rimánkodva. Ha a gyalogforgalom idő-

közönkint szünetelt, a karomszerű ujjak türelmetlen rángatózással ki- és begörbültek gyors egymásutánban, mint a prédára leső karvaly.

Máskor kilőtt nyílként emelkedett a járókelők elé a reszkető kéz, ha nem akarták észrevenni. Csoport közeledett, a kéz ide-oda cikázott, nehogy egyetlen adományt is elszalasszon. Néha el is tűnt a fény körzetéből, ha az alamizsna a zsebbe vándorolt, vagy a gnóm cigaretára gyújtott, esetleg a ködből rendőrsisak tűnt elő.

Amikor a gnóm rágyújtott, a kapitány észrevette, hogy csak a jobbkez dolgozik, a balkar helyén üres a kabátujj.

— Béna? — kérdezi a detektívet. Az felnevet.

— Csak móka, — feleli — különben tessék talán beszélgetni vele, én majd oldalt kerülök.

A kapitány a ködemberhez közeledett. Az égő cigaretta gyorsan eltűnt a gnóm szájában, ugyanakkor szemei hegyes törként fúródtak a kapitány arcába, aki ez alkalommal polgári ruhába volt öltözve.

— Mi baja, szegény barátom? — kérdezte részvevő hangon a kapitány.

A ködember válasz helyett egy táblát húzott elő a zsebéből, amelyről mindenki leolvashatta a koldus nevét és azt is, hogy siketnéma nyomorék. A kapitány némán bólintott, aztán tovább akart menni. Ám az alamizsnakérő kéz hirtelen kitérült előtte. A kapitány erszényében kotozászott, majd hirtelen ezzel a kérdéssel fordult a gnómhoz:

— Vissza tudna adni négy pengőt?

A gnóm sietve igent bólintott és zsebéből ötvenfilléresket szedett elő, hogy visszaadjon. A kapitány rámondott:

— A másik kezedd!

A ködember először a parancsoló arcba bámult, majd észrevette, hogy süketségét rosszul játszotta meg. Előhúzta hát a nadrágkötéssel leszorított ép balkezét. A kapitány újra vezényelt:

— Most szaladj, de ne lássalak többet!

És megtörtént a csoda. A nyomorék felugrott, majd térdvédő sziját leoldva hirtelen eliramodott, fűszerencséjére éppen abba az irányba, ahol a detektív figyelte az esetet.

A kapitány mosolyogva tovább indult. Meg volt győződve, hogy a ködembert sikerült elúzni a belvárosi utcákból hosszú időre.

— Mit ártja bele magát a szegény emberek dolgába? — hangzott fel hirtelen a háta mögött.

A kapitány megfordult és a ködhomályból egy olyan arc nézett rá, amilyent csak a görög szobrokon látott megmintázva. A királynői alak még nem bontakozott ki egészen a ködből, de a fehéren villogó arc, a hosszú selymes pillák, a sötét égő szempár már ékesen bizonyították, hogy nem mindennapi jelenség az, aki pártjára állott a menekülő koldusnak.

Valami hivatásos védőnő lehet — gondolta a kapitány és mélyen megemelte kalapját, hogy a szegények egyik angyalát üdvözölje.

— Bocsánatot kérek, ez alkalommal nagyságod tévedésben van, ez a koldus szimuláns. Egyébként tilos a koldulás minden formája — fuvolázta a kapitány, a rá sugárzó szépségtől megbabonázva.

— Hát aztán, kinek ártott vele az a szerencsétlen? Csak az ostobák dőlnek be neki — replikázott az elegáns dáma.

— A jószívűeket félrevezetni nem tisztességes dolog. A gyenge szellemi képesség pedig nem törvényes alap, hogy valaki vámot szedjen utána.

— Mi az, maga talán hittérítő, hogy így prédikál az utcán?

— Az éppen nem, de azért az ön pártfogoltját nem passzióból zavartam el. Rendőrtiszt vagyok — mutatkozott be a kapitány, meghajlás közben bokáját összeütve.

— Én meg bárónő, — knixelt a szép nő — de most aztán tovább ne halandzsáljon, maga strigolin, hanem hordja el magát, míg meg nem haragszom — rikácsolta dühösen.

A kapitány megdöbbenve, hitetlenül nézett a nő eltorzult arcába, de a következő másodpercben már belemeresztette szemét a ködbe és az intésére közeledő rendőrnek rövid, halk utasítást adott. Majd tovább sietett, hogy az esetleg keletkező botrányt kikerülje. Most már kétségtelen

volt, hogy a rikácsoló nő minden inkább lehet, csak valami filantróp intézmény széplelkű tagja nem.

Rendőrsíp hívó jelzése hallatszott hirtelen.

Ahá, segítségre van szükség, úgylátszik — ütötte fel fejét a kapitány és lassan visszafordult.

A szép nő még előbbi helyén állott, de már az intézkedő rendőrrel dulakodva. A járókelők hamarosan köréjük gyülekeztek, hiszen nagyszerű cirkuszra volt kilátás. A nő tovább rikoltozott és dulakodott, a rendőr tovább csitította őt is, meg a jókedvében féktelenné vált csöcseléket is mindaddig, míg másik két rendőr nem sietett a helyszínre.

A bámészkok most már csak azt látták, hogy az egyik rendőr taxit hoz, aztán hárman lefognak a rúgkapálódzó, üvöltöző némbert és gyorsan berakják a taxiba, ahová beül mellé az intézkedő rendőr is, hogy aztán tovatűnjenek a ködben.

A bámészkok még rövid ideig izgatottan tárgyalták a történeteket, míg a rendőrök felhívására csalódottan széjjel nem oszlottak. A nagyszerű cirkusznak hamarosan vége lett. A köd és csend újra ráfeküdt az utcára, ahol még néhány perccel előbb a szép kokott és a ködember jelenete lejátszódott.

*

A kapitány másik taxiba ült, hogy közeli hivatalába siessen az előállított némbert további sorsát intézendő. A ködembert előállító detektív már várakozott reá, hogy az utasításokat átvegye.

A kapitány összegyűjtette a Zri Zizi terhére „raktáron” levő jogerős büntetéseket és kihirdette a harcias amazon előtt, hogy összesen 90 nappal adósa a közbiztonságnak, el nem szenvedett elzárásbüntetések fejében. Zizi nem sokalta, mert eszeágában sem volt a büntetést megkezdeni.

— Fellebbezek — sivitotta mérgesen.

A kapitány megmagyarázta, hogy Zizi már az összes jogorvoslatokat kimerítette, nincs tehát más hátra, mint azonnal megkezdeni a büntetést.

Zizi szép arca egyszerre Meduza-fővé változott. Csípőre tett kézzel kiabált a kapitány felé:

— Hát mit gondol, kivel beszél? Selyemben, strucc-

tollas kalapban akar engem a „toli”-ba vitetni? Nagyra nő a pocakja, míg ezt megérem. No, nézd csak, mit nem kukorékol az új kakas? Majd eljövök holnap, ha olyan nagyon rám éhezett. Jónapot!

A szónoklat befejezése után Zizi megfordult, az ajtó kilincsére téve kezét, de ott már két rendőr állott, akik a kapitány intésére Zizit karonfogták, hogy az őrszobára kísérjék.

Zizi szabaddá tette karját s újra az ajtónak rohant, majd mikor látta, hogy nem szabadulhat, a padlóra dobta magát, rúgkapálódzott, segítségért kiabált, míg az egyik rendőr fejénél, a másik lábainál fogva a fogdába nem vitte, ahol az ajtót rácsukták. Zizi törni-zúzni próbált dühében, ám a priccs kemény jószágának bizonyult, a vasalt ajtó is, a köpadlózat is.

Az amazonok leszármazottjának hurokra kerülése csakhamar szájról-szájra járt a kapitányságon. Aki kíváncsi volt, végignézhette, mint lépked föl az elegáns Zri Zizi a „zöld fiakker” belsejébe, ahol csavargók, koldusok, zsebtolvajok fogadták gúnyos röhej és grimaszok között, sűrűn érdeklődve a „bárónő” hogyléte és utazásának végcélja iránt.

Igy került Zri Zizi és a ködember egymásmellé a toloncház karácsonyfája alatt.

Ugyanakkor egy fantasztikus életregényt mesélt el néhány vendég előtt a toloncház vezetője a harmóniumon játszó töpörödött anyókáról, aki, mintha a zene szárnyain ismeretlen régiókban kalandozott volna, amikor a vendégek figyelme reája irányult.

A szabadság szerelmese

Hetvenöt esztendő és nincs lakása, foglalkozása. A népkonyhák lépcsőin, kapuk aljában, menhelyeken vagy nyáron a ligetek padjain tölti az éjszakát és koldulásból tengeti életét.

Okmányaiból kitűnt, hogy A. R. herceg elvált felesége, maga is született hercegnő. Oslóban kezdte 24 évvel ez-

előtt a koldulást. Végigkoldulta egész Európát, míg végre Budapesten kötött ki 10 évvel ezelőtt.

Itt megtanult magyarul és koldulásból tengette életét. A hivatásos koldusok azonban nem akarják megtérni maguk között. Azt mondják, hogy ő nem „darista” (engedély nélküli koldus), menjen a „flepni” koldusok közé. Szomorúan vette tudomásul, hogy a flepni-rendszer intézménye véglegesen megszűnt.

Elmondotta azután, hogy férje Litvánia egykor leg-gazdagabb földesura volt, de többszöri összetűzés után elvált feleségétől, mert valami teljesen megmagyarázhatatlan kóborlási hajlamot fedezett fel benne, amelyről leszoktatni sehogy sem tudta.

Körülbelül 40 évvel ezelőtt Spanyolországban kőborcigányok társaságába került. A rendőrség elfogta és Spanyolországból kitoloncolta.

Családja a döblingi elmeógyógyintézetbe záratta akkor, ahonnet megszökött. Másodszori elfogatása után a család egy lengyelországi tébolydába záratta, ahonnet újra megszökött.

Nehogy rátaláljanak, a Balkánon bujkált, de innét is eltoloncolták, mert a koldustanyán, ahol lakott, valami gyilkossági ügybe belekeverték.

Most már megelégte volna a csavargást és családja körében jóideig rendes életmódot folytatott, de akkor kitört a világháború és az egész család földönfutó lett. Ettől kezdve koldulásból él.

Amikor a budapesti toloncházban közölték vele, hogy szegényházban fogják elhelyezni, felháborodva utasította vissza az ajánlatot azzal, hogy nem szanatóriumi ápolást kér, hanem koldulási engedélyt.

„Ha nem kapok, inkább dolgozni fogok” — kiáltotta elkeseredetten és hozzátette: — „Szabadság nélkül nem tudok élni.”

MIKOR AZ UTCA HÁBOROG

A nagyváros utcai képe mindennapi forgalmával és megszokott zsvajával rendőri szempontból nem érdekes látvány. Nem mondjuk ezzel, hogy egy békebeli napsütéses utca hangja, nyüzsgése és verőfényes mosolya nem kíváncsú a rendőrszemnek is. Csak nem érdekes.

Lehet egyidőben kíváncsú valami tárgy vagy látvány a nélkül, hogy érdekes volna. És megfordítva. Egy pohár víz szomjunk eloltására nagyon kíváncsú, de megszokott, mindennapi dolog. Egy viharos tengeren hanykolódó hajó érdekes a partról, biztos fedezékből nézve, de rajta utazni ilyenkor nem kíváncsú.

A metropolisok rendes arculata olyan, mint a nyugodt tengernek, dolgozó, sütkérező méhrajnak mindig egyforma képe. Ám háborogjon a viharos tenger, zúgjanak csak a feldöntött méhkas lakói, forgassák ki az utca járókelőit mindennapi nyugalomból, félelmetes, felette érdekes lesz mindent elsőpréssel fenyegető haragjuk, féket nem ismerő tombolásuk.

A látványosságot kereső ember szeme, egész lénye ilyenkor csupa feszültség, figyelem, érdeklődés, akárcsak valami izgalmas detektívregény olvasása közben. A háborgó utca dühével szembezálló karhatalom minden tagja is csupa feszültség, figyelem és érdeklődés.

Csak hogy az utóbbiak lélekrezdülésének alapja, titkos rúgója nem a kíváncsiság, nem az izgalom keresésének mohó vágya. Ez a feszültség, ez az érdeklődés át van itatva a valóság, a cselekvés, a kötelességérzés, a józan ész, a gyors ítélőképeség, a hideg elszántság acélos erejével és tettvágyával.

Lehet, hogy a küzdelem végét sem éri meg a karhatalom

katonája. Lehet, hogy soraikat megtizedeli a mesterségesen felidézett népharag. Mindegy. A megzavart utcának megszokott nyugalma, békéjét, rendjét vissza kell adni. Ez a rendőrség kötelessége mindhalálig. Ez érdekli a rendőr szemét és minden idegszálát.

A valóság átélése és elképzelése között körülbelül az a különbség, ami a szabadban dühöngő orkán és a szinpad szél mesterséges zúgása között. De ezt a különbséget az utca békés és háborgó, kíváncsatos és érdekes hangulata között, csak az képes pontosan érzékelni, aki át is élte mindkettőt a valóságban, mint cselekvő vagy szenvedő alanya az eseményeknek, nem mint kandi nézője.

Ahhoz, hogy a háborgó utca tömegét megértsük, nem elég kíváncsi nézőnek vagy véletlenül a forgatagba került jámbor polgárnak lenni. A cselekvők valamelyik táborához kell tartozni. Vagy a rend barátainak, védőinek vagy a felforgatóknak táborához.

Ismerni kell az utca hangulatát, szokásait, érzelm-viharait, a turbulens elemeket, azok szokásait, harci készségét és eszközeit. Ismerni kell a titkos mozgatóerőket és kitűzött célokat, a vezéreket és támadó nyájukat. A jel-szavak, a süvítő orkán jelentőségét, hangszínezetét.

A békés, mindennapi utca gépies mozgást végez. A háborgó utca él, morajlik, támad, pusztít.

A tömegeket szerves egésként szokták elképzelni, eleven óriásnak, szuverén oligarchának, aki keresztülgázol minden akadályon, hogy akarátát érvényesítse. Ha a történelem folyamán dúló forradalmakat, háborúkat vizsgáljuk, ez az elképzelés nem is látszik pusztán hipotézisnek, mert hiszen a bizonyítékok egész sorát kapjuk a tömegek hatalmas erejéről, elszántságáról, halálmegvetéséről.

Csak ha elemezzük az óriás organizmusát, akkor látjuk, hogy ez a szörnyeteg csupa erő ugyan, de nem tudatos akaraterő, hanem csak motorikus hajtóerő, amely saját akaratából és elhatározásából sohasem szokott cselekedni.

A gondolkodó agyat, az elhatározó akaratot mindig mások, egyének, szuggesztív erővel rendelkező hangadó vezérek adják, akik, ha értenek a tömegezők mozgatásához és idegrezdüléseihez, úgy játszhatnak ezzel az óriásszörny-

nyel, mint tehetetlen aggastyánnal. De csak addig a fokig, amíg a túlfeszített erők el nem söprik a vezetőket is, a fékeket, amelyek addig kijelölt határok közé szorították a hőmpölygő áradatot.

A megszervezett tömegek önálló meggyőződésükről és szabadakarataikról önként mondanak le, ha valamely szervezetbe belépnek és alávetik magukat a vezérek akaratának. Ettől kezdve azonban már csak a vezérek szuggesztív erő-kisugárzásait közvetítik a tömeg idegei. Ezeken az idegeken kell játszani a vezetőknek, hogy működésbe jöjjön a kolosszus orkánszerű hangja és a fergeleg kitörésével versenyző ereje.

Tömeglélekről olyan értelemben beszélni, mintha az összesűrítve magában foglalná a tömegben lévő egyének lelkét, nem lehet. Vagy léleknek nevezhetjük-e azt az akaratot, amely független a szabadakaratot irányító agy-rendszer-től, csupán az érző idegek irányítása alatt áll?

A gondolkodó emberek lelki összeműködésének nevezhetjük-e azokat a homlokegyenest ellentétes és pillanatonként változó érzelmi kitöréseket, amelyek a tömeget ideoda rángatják a nélkül, hogy a tömeg tisztában volna a kitűzött célokkal és elérhető eredményekkel? Legfeljebb tömegérzésekről, indulatokról beszélhetünk, de nem tömeglélekről. A tömegnek sem saját feje, sem lelke nincs.

Bizonyos törvényszerűségeket természetesen, mint minden élő szervezetben, a tömegkolosszus szervezetében is találunk. Mindenfajta tömeget ugyanazon törvényszerűségek befolyásolnak. A vezéreknek pontosan ismerniük kell a kezelésük alá vett tömeg többségének egyéni érdekeit, anyagi és szellemi szükségleteit, vágyait, örömeit és szenvedéseit, titokban táplált reménységeit. Ismerniük kell az egyének szellemi színvonalát, helyi szokásait, előítéleteit, esetleg babonáit.

Ismerniük kell a közhelyeket, szólás-mondásokat, közmondásokat, anekdótákat. Ismerniük kell a nép nyelvének helyi sajátosságait, szókincseit. Ismerniük kell a vagyonszerzési vágyat, hiúságot, egyéni önzést legyezgető módszereket.

A felsorolt ismereteket lehetőleg mindig figyelembe

kell venni a tömeghez intézett beszédekben, gyújtó szónoklatokban, hangulatkeltő magánbeszélgetésekben, különösen a női egyedeken keresztül.

A tömeg nagyon szereti a hangzatos jelszavakat és ígéreteket. Ezekkel a vezérek nem is szoktak fukarkodni.

A tömegszuggesztióknak kiváló mesterei vannak, különösen írók, újságírók, a szónoklás művészetével foglalkozó papok, tanárok, tanítók, ügyvédek, politikusok között, de igen sokszor a nép fiai között is, különösen ha a vezérek megfelelő iskoláztatásban részesítik őket.

A szuggesztív erők azonban még magukban nem volnának elégségesek arra, hogy a százféle egyéni indulatot, ösztönt és érzést közös nevezőre hozzák. A néphangulatot az ellenkező irányba is lehet máról-holnapra hajtani.

A terror szövevénye az, amely vaspáncéllal veszi körül és tartja össze egységesen a tömegmolekulákat abban a szellemben, amelyet a vezetők diktálnak. A félelem érzése, amely az egyéni véleményeket az ajkakra forrasztja, a másik nagy hajtóerő, a vezérek tömeghipnotizáló ereje és szónoki készsége mellett.

Nem fontos, hogy a tömeg megértse, még hozzá be is lássa a vezérszónokok hangoztatta sarktételeket és irányelveket. A tömeg vak ösztöneit, érzéseit, indulatait kell csak felkorbácsolni, azután a jelszót kiadni. A többit elvégzi az ösindulatok és nyájösztön ereje.

Természetesen előzőleg ügyelni szoktak arra is a tömegvezetők, hogy a törvényes hatalom ellenálló ereje, a tömeg megindítása előtt lehetőleg lefokozott legyen. Ezért szokták elsősorban a szabad sajtó akadályait, a kivételesen szigorított hatósági intézkedéseket, a szólás- és gyülekezési jog valamennyi korlátját ostrom alá venni és megszüntetésüket követelni.

A sajtó hatalma, a betű ereje semmivel sem kisebb jelentőségű a tömegszervezésben, mint a népvezérek szuggesztív ereje és a terror. A betűmagvak széthintése, az írásbeli propaganda, könyv, újság, röpirat, hirdetmény és képes ábrázolás útján kerül az olvasó asztalára, aki a nyomtatott betűket rendszerint teljes egészében el is fo-

gadja, mert az, aki a propagandairatot szerkesztette, vagy az írás művésze vagy a már kipróbált politikai jelszavaknak alapos ismerője.

Az olvasó ellenben sem agitátor, sem írásművész, hanem egyszerűen művelt vagy műveletlen ember, aki ellenérveket felhozni az irányított betűk ellen nem tud vagy kényelemszeretetből nem is akar. De nincs is kivel vitakozzon olvasás közben. Rendszerint elfogadja tehát az ügyesen csoportosított érveket vagy ellenérveket és hangulata a legközelebbi tömegcsoportosításra elő van készítve.

A tömegpreparálásnak alkalmazása idők folyamán valóságos művészetté fejlődött, amelynek ma már rendszeres iskolái vannak számos előadóval és népes hallgatósággal.

Különösen a bolsevisták építették ki az egész világra kiterjedő agitációs szervezetüket, amely minden országban működésben van, eleinte csak titokban, föld alatt, később, ha az elégedetlen tömegek kellőképpen elő vannak készítve, teljes nyíltsággal.

Már az ókor tisztában volt a kimondott szónak és a betűnek jelentőségével, az agitáció, a propaganda, a kortes-hadjárat módozataival. A szónoklás tudománya rendes tantárgya volt a magasabb iskoláknak, amelyeknek legismertebb mesterei a görögöknél Sokrates, Pláton, Aristoteles, Demosthenes, a rómaiaknál Cicero, Julius Caesar voltak.

A szónoklat ereje pillanatnyilag talán hatásosabb a tömegre, a betű ereje azonban tartósabb. A szónokot közbeszólásokkal, ellenérvekkel, mesterséges zavarkeltéssel, esetleg egy ellenszónoklattal lehetetlenné tehetik ellenfelei.

Különösen a humor, a szónok személyének vagy szavainak nevetségessé tétele a leghatásosabb ellen-argumentum. Főként képviselőválasztások alkalmával sűrűn élni is szoktak vele.

Mit cselekedjék most már ilyen mügonddal felépített szervezettség mellett az államhatalom preventív ereje, a karhatalom akkor, ha már a tömegek hullámszamba jöttek

az utcán és az állam- és társadalmi rendet felborítással fenyegetik.

Világhatalomra törő államok történetében olvassuk, hogy a múltban a legradikálisabb eszköznek tartották a tömeghipnotizáló vezérek bebörtönzését, sokszor kivégzését. Volt olyan hódító hatalom, amely a tömegek vezéreit a lázadókra irányított ágyú csöve elé akasztotta.

A számítás igen sokszor bevált, mert hiszen a fejét vesztett tömeg csak megzavarodott birkanyáj, félelmetes erőt újabb megszervezéséig már nem képvisel.

A humanizmus korában azonban a politikai villongásokat, a belpolitika vizein dúló kisebbfajta viharjárásokat csak a legnagyobb tapintattal, kíméléttel és taktikával lehet megrendszabályozni mindaddig, amíg fegyveres ellenállássá nem fajul a tömeghullámmás. Lázadás, forradalom esetén kerülhet csak sor a karhatalmak nyers erejének alkalmazására.

Miután a vezérek ilyenkor már, a régmúlt példáin okulva, biztos fedezékbe vonulnak és a tömegeket lehetőleg biztos fedezékekből irányítják, az állami karhatalmaknak kevésbé van módjuk a vezetők félreállításával fejtelenné tenni a tömeget, hanem rendszeres taktikázással, stratégiai felkészültséggel formális harcot kell vívniok a felfegyverzett és feldühített tömeggel szemben.

Ilyenkor az állandó rendőri karhatalom kevésnek szokott bizonyulni és a csendőrség, sőt a sorkatonaság támogatására van szükség. A harc irányítása csak addig marad a rendőrhatalom kezében, amíg az alkotmányos törvények uralma áll fenn.

Belső zavarok alkalmával a hadsereg, még kivételes intézkedések szüksége esetén is, szívesebben vállalja a rendőrséget támogató szerepet, mint az irányítás munkáját. Napóleon kartáccsal söpörte el ugyan a francia forradalmat, a hadvezérek azonban általában véve idegenkednek a belföldi zavargások fékentartóinak szerepétől, amely inkább politikai iskolázottságot, mint stratégiai ismereteket igényel, különösen a legújabb korban.

Kipróbált módszereket a tömegmozgalmak elfojtására

nem lehet iskolapéldául beállítani, mert mindig a tömeg magatartásának módja és veszélyességi foka szabja meg az ellenintézkedések módját és erő kifejtésének határait.

Az a rendőri karhatalom áll hivatása magaslátán, amelyik állandóan készenlétben, tehát teljes létszámban és a legmodernebb harci eszközökkel felszerelve várhatja bármelyik oldalról felbukkanni az állam és társadalmi rend ellenségeit.

Szövetségesekre ugyanis általános felfordulás esetén nem számíthat a rendőrség. Ilyenkor egyetlen szövetségese, a napisajtó is rendszerint elfordul tőle, vagy legalábbis rezerváltan viselkedik. Pedig az utca életére, biztonságára, hangulatváltozásaira, a rendőrségnek és sajtónak karöltve kellene vigyáznia.

Ez különösen áll a megpróbáltatás idején, akkor amikor az utca arcáról lefagy a vidámság, a nyugodt mosoly és túlnyomórészt fakó arcokat, gondoktól megnehezült fejeket látni az utcán. Amikor a háború vagy forradalom láza tompítja a szemek csillogását. Amikor az életszükségleti cikkek emelkedő árfolyama tűrhetetlenné kezd válni. Amikor a szükségrendeletektől, a boltok előtti ácsorgásoktól, a riasztó hírektől és suttogásoktól ideges, kimerült lesz az utca. Amikor nemcsak sötét sikátorok mélyén, de a kivilágított főútvonalakon is sűrűn kezdenek felbukkanni a zavarosban halászni szerető bűnözők és desperádók. Amikor a megfélemlített, életéért és vagyonáért reszkető beteg utca védelemre és vigasztalásra szorulna.

Soha annyi ujságot, könyvet nem fogyaszt az utca, mint a megpróbáltatás idején. Soha annyiszor nem fordul segítségért a rendőrhatalóságokhoz és őrszemeihez, mint ilyenkor. Érti az utca, hogy csak két barátja van, akiknek veszély idején segítségére, támogatására számíthat. A rendőrség és sajtó.

Mégis a fékevesztett utca elsősorban a rendőrségnek támad és ilyenkor a sajtó hangja is támad, de legalábbis óvatos.

Mi történnék a titokban már előkészített utcai háborúkkal, ha a rendőrség és sajtó egyszer igazában összefogna az utca ellenségeivel szemben? Probandum est.

AZ ERKÖLCSRENDÉSZET

A szeméremtől a nuditásig, az erénytől a büntettig végigvezetni valakit elméletben azért, hogy okuljon és mellette lelke zománcából semmit el ne veszítsen, fölötte kényes feladat. A tisztalelkű ember jóformán tájékozatlanul indul erre az útra, amely szakasztott olyan, mint a lápos, mocsaras vidék. Szennyes, süppedős, tele miazmákkal és katasztrófális veszélyekkel.

Csak az vezetheti a tájékozatlant veszedelem nélkül, aki ismeri a mocsár minden zsombékját, minden rejtekhelyét, az ott leselkedő undok csúszó-mászókat és ragadozókat, az éjszaka lidércfényeit és pusztulást lehelő démonjait. De nem mint mocsárlakó, hanem mint kutató, aki az ingoványos fertőnek nemcsak született ellensége, de hivatásos irtója is.

Az erkölcsrendészetről, a prostitúcióról és vele összefüggő nyitott kérdésekről a nyilvánosság előtt csak sutogva, csak burkolt szavakkal, csak idegen szavak sűrű használatával eshetik szó még manapság is, amikor pedig a módszeres felvilágosítás, a valóság feltárása sokkal inkább célravezető lenne, mint a kendőzés, a fojtott, sutogó szavak és a sürgető kérdések állandó kerülgetése.

A rabszolgakereskedelem nyílt kérdésként szerepelt mindig a nemzetközi diplomácia tárgyalásain és a világlapok hasábjain. Nos a két kérdés közeli rokonságban van egymással. Csakhogy az eleven hús-vér embernek adásvétele mint gazdasági vagy mint szociális kérdés — rabszolgakereskedés, munkásmozgalom — került taglalásra.

Arról legfeljebb a kongresszusok különszobáiban esett szó, hogy a rabszolgák között nők is vannak, akiket nem

annyira az alacsonyabb munkák elvégzésére, mint inkább uraik, úrnők szórakoztatása céljából vásároltak vagy ajándékoztak nyílt piacokon.

Vajjon minek lehet nevezni a kerítés tényét vagy a női testnek önkéntes árubabocsátását? Minek nevezzük a homoszexuális egyének megvásárlását?

Az abolicionisták azzal érvelnek, hogy a szentséges emberi jog alapján mindenki szabadon rendelkezhetik testével.

Mégis azt hisszük, hogy a venereás betegségek általános dühöngése a második világháború befejezése után majd jobb belátásra kényszeríti azokat az államokat is, amelyek a prostituáltak állami ellenőrzését ma még közegészségügyi szempontból sem tartják megengedhetőnek.

Erre mutat legalábbis Olaszország példája, ahol már megunták e téren a liberalizmust és visszatértek a reglementációra.

Anglia, az északi országok és az USA egyelőre még az abolicio hívei, a tudomány nyilvánossága előtt, de azért titokban rendőri nyilvántartást vezetnek a prostituáltakról, sőt ujjlenyomatot is vesznek róluk.

Vajjon az emberi méltóság jobban szenved-e, ha az áruba bocsátott testet ezenfelül még orvosi vizsgálatnak is aláveti az államhatalom? Szenv-e a szabadság sérthetlensége, ha a fertőzötteket kényszerrendszabállyal kórházban gyógykezelik?

London püspöke ugyancsak nem respektálta az emberi jogokat, amikor nyíltan felszólalt a nyilvános helyeken, különösen a Hyde-parkban, az éjjeli órákban tapasztalt, a valláserkölcstől mélyen sértő szabadosság miatt.

Nézzünk csak bátran szembe a valósággal. Nem fog ez ártani a serdülőknek, nevelőknek, tanároknak sem.

Az érzéki vágyakat szolgáló pornográfia és a kirakatokban közszemlére tett aktok, a szabad társalgási módor gyermekek jelenlétében, a Szovjet propagálta szabadszerelem hirdetése, a mozielőadások fülledt félhomálya, érzéki hangulata, az erotikus táncok — egyenkint is sokkal többet rontanak az ifjúság erényein, mintha orvosi nyelven,

kertelés nélkül tárjuk fel a borzalmas következményeket, amelyek a szerelmi kicsapongások következményeiként szoktak jelentkezni és azt a pestises mocsarat, amelyben a prostituáltak élnek.

Felejtethetetlenül vésődtek emlékezetembe azok az irtózatot keltő benyomások, amelyeknek részese voltam elsőéves jogászkoromban, amikor először léptem át a városligeti panoptikum küszöbét. A nemi kicsapongásoknak, a venereás betegségek szörnyű következményeinek szemléltető feltárása tartósabban befolyásolta gondolatvilágomat, mint száz jótanács és figyelmeztetés.

A serdülő ifjúságot a komoly orvosi felvilágosítások és képes ábrázolással kísért előadások sokkal inkább fogják visszatartani a prostituáltak öleléseitől, mint a szeméremérzetnek titkolódzással, félig kimondott szavakkal, jótanácsokkal, intelmekkel való ápolása.

Az erkölcsrendészet minden államalakulatnak egyik nagyfontosságú feladata már ősidőktől kezdve. A nemiélet elkalandozása a tilos területekre, a fajtalanságok és ezek következményeként elpusztult családi élet, fertőző betegségek terjedése meg-megismétlődő előjelei egy virágzásban levő állam hanyatlásának, esetleg végpusztulásának. Minden állam talpköve és támasza a tiszta erkölcs, mely, ha elvész, Róma megdől és rabigába görnyed — nem költői frázis, hanem egyes történelmi korokban törvényszerűen visszatérő igazság.

Az egyes államalakulatok vezetői különböző módszereket kíséreltek meg a tiszta erkölcs védelmére és a túltengő érzeki vágyak megfékezésére, mindezekig azonban egyedül a tiszta házaselet bizonyult a legeredményesebbnek, mind az államrezon, mind az egyén jóléte szempontjából.

Lényegében a tiszta erkölcs megőrzése nem rendőri feladat, hanem egyházi és állami közös célkitűzés vallás-erkölcsi alapon. Megoldás: a tiszta házaselet propagálása, a meglevő házasságok megszilárdítása, a jövő házasságainak és gyermekáldásainak, a gyermeknevelésnek és védelemnek minden eszközzel való előmozdítása volnának.

A házasságon kívüli nemiélet teljes megszüntetését ezideig hiába próbálták meg világszerte bölcs államvezetők, törvényhozók, tudós papok, jogászok és filozófusok. Csak kinövéseit megnyirbálni, csak korlátok közé szorítani, csak káros következményeit jól-rosszul gyógyítani sikerült mind-
ezideig.

Az érzéki szerelemnek árubabocsátása a városok keletkezésével egyidős. A vidéktől a népes városokba vezető utakon vonul fel a legnagyobb százaléka azoknak, akik csakhamar a prostitúció karjaiba kerülnek.

A kalandvágy, a nagyobb munkaalkalom, a jobb megélhetés reménye, a szórakozások kergetése utáni vágy, a nagyobb pénzszerzés lehetősége és a kínálkozó bőséges alkalmak az érzéki szerelem levezetésére, — azok az indító okok, amelyek a vidék ifjúságát a fővárosba csábítják.

Újabban ezekhez járulnak a mozik és ezek előadásait hirdető nyomtatványok, képes ábrázolások, amelyek minden tetszetős külsejű nőben és férfiban azt a reményt keltik fel, hogy hamarosan híres mozisztár lesz. Ha nagyritkán sikerül egyiknek-másiknak a csillogó reményeket valóra is váltani, a vidék tódulása a városok felé csak annál nagyobb mérvet ölt, különösen, ha aljas kerítők, szokásos bűnözők és a zavarosban halászó kalandorok segítenek ebben körmönfont apróhirdetésekkal, nyomtatványok, képes ábrázolások terjesztésével.

A cselédek, gyárimunkások, divatkereskedésekbe, szórakozóhelyekre, áruházakba szerződött vidékiek esnek legelőbb áldozatul a városokban mesterségesen is fejlesztett prostitúciónak. A csekély kereset túlkevésnek bizonyul a szárnyakat bontott vágyak kielégítésére. A kínálkozó ezerféle alkalom és a környezet példája tovább ösztökéli a gyenge akaratot. Nem utolsósorban jön számításba a férjhezmenés lehetősége sem.

A férfit mohó vágyai rendszerint a bűnözés útjára sodorják. A nő prostituált lesz. Egyik sem nyomortól, éhségtől kényszerítve, hanem szabad elhatározásából vagy rábeszélés következtében, túlnyomórészt a komoly munkától való idegenkedés miatt.

A prostitúció felé vezető úton egyazon forrásból táp-

lálkozik a vidékről felkerült férfi és nő akaratelhatározása. Ezt legjobban bizonyítja, hogy a munkásélettől messze elkerülve, életsorsuk gyakran egybefonódik. A munkakerülőből lett büntetett férfi az elkövetett bűncselekmény után igyekszik az őt üldöző rendőrség elől elrejtőzni egyideig. A legalkalmasabb hely a lakását gyakran változtató prostituált tanyája, ahol a férfilátogatók egymásnak adják a kilincset, közöttük könnyedén elvegyülhet a körözött bűnöző.

A büntetett a menedék fejében felcsap a prostituált védelmezőjének. Készen áll minden támadás kivédésére, amely a prostituáltat társnői, ezek szeretői, a vendégek, esetleg az erkölcsrendészeti ügyeket szolgáló rendőrségi közegek részéről érhetik.

Legtöbbször a rendőrség előszobáiban, zárkáiban, razziáin történik a prostituált és szeretőjének ismerkedése. Lelki vagy testi vonzalomról a legritkább esetben lehet szó közöttük, csak véd- és dacszövetségről.

A prostituált rendszerint már elfásult, érzéketlen az érzelmi gyönyörökkel szemben. A selyemfiú sem ragaszkodik különösképen a prostituálthoz, csak akkor, ha elegendő költőpénzt kap tőle. Gyakran civakodnak a szövetségeseik és rendszeresen kölcsönös tettelegességgel végződik a szócsata. A rövidet rendesen a nő húzza, nagy öröme, mulatságára pályatársainak.

Ilyenkor sűrű a végleges szakítás is, különösen, ha a nő a férfi tettelegességeinek következményeit csak nagy-sokára tudja kiheverni. De lehet a szakításnak egyéb oka is. Néha valamelyik prostituálnak magaviselete annyira tűrhetetlenné válik, hogy a rendőrhatalóság működése területéről, esetleg — ha külföldi illetőségű — az ország egész területéről kitiltja a garázda nőt.

A párjavesztett gigoló hamar megvigasztalódik. Az is megeshet, hogy a kitiltott prostituált hirtelen házasságot köt valamelyik fővárosi illetőségű gigolóval, hogy a kiutasítást elkerülje. Ez esetben a gigoló markát nagyobb kerek summa üti, sőt az egybekeléshez szükséges fekete öltönyt is a kéjné keresetéből vásárolják.

A prostituáltaknak van egy csoportja, amelyik nem tapasztalatlan vidékiek közül kerül ki, hanem a fővárosi

illetőségük közül. Rendszerint csak a divat és kozmetika nyújtotta előnyök eredményesebb kihangsúlyozásában különböznek az előbbi csoporttól. Vannak azonban közöttük az úri osztályhoz tartozó leányok, sőt férjes asszonyok is, akik rendes foglalkozást űznek, de annak jövedelméből túlfokozott igényeiket kielégíteni nem tudják és titokban, de sokszor férjük beleegyezésével, bocsátják testüket áruba. Természetesen jóval magasabb tarifa mellett, mint a kevesebb luxussal öltözködő társaik.

Ezek rendszerint nem lakásukon, hanem találkahelyen fogadják vendégeiket és keresetüket megosztják a találkahely tulajdonossal, aki külön e célra fizetett kerítőkkel vagy mulatóhelyek alkalmazottaival verbuválja az érzéki szerelemre éhezőket.

A találkahelyek egyrésze rendőri ellenőrzés alatt áll. Működik azonban titokban, előkelő nevek védelme alatt is nem ritkán találkahely, amelyről a rendőrség rendszerint valami névtelen feljelentés útján szerez csak tudomást, akárcsak a házárd kártyalebújokról, amelyek az előbbiekkal gyakran együtt működnek.

Észrevétlen megközelítésüknél csak a terhelő bizonyítékok megszerzése nehezebb. A lakás főbérloje, az alkalmazottak, a vendégek mind tagadnak, mert valamennyien félnek a nyilvánosságtól és megtorló eljárástól.

A titkos találkahelyek prostituáltjai természetesen csak akkor kerülnek a rendőrség kezébe, ha a garni szállókat ellenőrzik vagy sikerül egy-egy titkos találkahelyet leleplezniük. Addig a venereás betegségeket akadálytalanul terjesztik a titkos találkahelyek mindkét nembeli vendégei. Hiszen az erkölcsrendészeti megfigyelők jelentése szerint a bejegyzett kéjnök számát a titkos kéjnök legalább tízszeresen felülmúlják, talán a világ minden nagyobb metropolisában.

A nemibajok leküzdésére irányuló minden erőfeszítés elégtelennek bizonyul mindaddig, míg a törvényes házasságok, tiszta családi élet, a fokozottabb gyermekvédelem és a keresztény valláserkölc általános elterjedése érdekében az Egyház, állam és társadalom vállvetett küzdelmet nem kezdenek el minden erejük latbavetésével.

A rendészeti intézkedések ma már minden művelt államban a reglementáció vagy abolíció elve szerint végre vannak hajtva. Azok tehát, akik mindenáron a rendőrhatóságokat óhajtják elsősorban felelőssé tenni a venereás betegségek ijesztő terjedése miatt, nincsenek tisztában azzal, hogy ez a nemzetek jövő életét vagy halálát jelentő kérdés, valláserkölcsi, pedagógiai, egészségügyi és szociális probléma és csak legutolsó sorban rendészeti vonatkozású.

A prostituáltak túltengése, a leánykereskedelem, kerítés, pornográfkereskedelem leküzdése érdekében, valamint a gigolók és kéjtolvajok ellen ma már szinte nemzetközi harc van folyamatban minden művelt államban. De lehet-e eredményes a harc, mikor akadt — nem olyan régen — külföldi város, ahol egész iskolákat kellett bezárni venereás betegségbe esett középiskolai fiútanulók sokasága miatt, a másikon leánynövendékek csoportját kórházba szállítani, egyrészt terhes állapotuk, másrészt nemi betegségük miatt.

Aludtak talán a rendészeti hatóságok? Dehogyan. Csak a szabadszerelem volt éjjel-nappal ébren az államilag engedélyezett kommunista propaganda jóvoltából.

EROS ÉS A MÚZSÁK

A vatikáni múzeumban az új látogató mindig bizonyos megütközéssel vagy legalábbis vegyes érzelmekkel bámulja meg az antik görög szobrászat csodáit, valamint a sixtini kápolna freskóit, mert a szomszédos Szent Péter-templom áhítatát még nem tudja elfelejteni, mikor a pogány mítosz légkörébe kerül.

Ez a hangulat rövid ideig tart azonban. Fidias és Praxiteles vésőit és Michelangelo ecsetjét bámulva, a mezítelen alakok láttán nem Eros közelségét érzi a szemlélő, hanem az örök alkotó egy Isten szellemét, amely a művészeteken keresztül teszi ragyogóbbá a gondokkal tele életet.

Ugyancsak megfigyeltem a látogató közönséget később a Pitti és Uffici képtárban, a Louvreban, a müncheni, drezdai, londoni szépművészeti múzeumokban is, az aktok szemlélése közben. Minden alkalommal bizonyos elmerülést, mély meghatottságot, sőt áhítatot olvastam le a művészetekért rajongók arcáról, nem pajkos mosolyt, amelyet Eros nyila csiklandoz ki odaadó híveiből.

A művészeti ágakat isteni jelzőkkel szokták feldíszíteni a költők, művészek és mint ilyenek hatalmát, uralkodása területét korlátlanak hirdetik. Nem fontos a tárgy, a mód, amelyet és ahogyan megformál, életrekelt a művész, a fontos a cél, amely megihlette lázámaiban. Ha a cél is isteni, magasztos, fenséges, akkor nem állhat elébe a kritika megbotránkozva azért, mert ruhátlan, meztelen és így szeméremsértő.

A valláserkölc s őrei — közöttük a rendőrhatalóságok is — gyakran kerülnek támadások központjába a művészetek reprezentánsai részéről azért, mert a kirakatokból eltávolíttatnak meztelen képeket vagy szobrokat, betiltanak er-

kölcsstelen tendenciájú darabokat, elkoboznak pornográf könyveket vagy képes ábrázolásokat.

Ilyenkor a napisajtó valamennyi orgánuma beleszól a vitába, amelyet a fellebbezési fórumok aztán elcsendesítenek addig, amíg egy másik eset lázba nem hozza megint a művészetek kedvelőit.

Azok az érvek, amelyeket a sajtó hasábjain ilyenkor hangoztatni szoktak, csaknem kivétel nélkül helytállóak az igazi művészi alkotásokkal szemben, ha azok közszemlére csak olyan helyeken vannak kitéve, ahol művészek, műbarátok és hivatásos kritikusok gyönyörködhetnek benne.

Am a művészetek szentségtörője az, aki a vevőközönség csalogatása szempontjából, tehát anyagi érdekből, rakja kirakatába a meztelen képeket és szobrokat, fittyet hányva annak a rombolásnak, amelyet a meztelen ábrázolások — még ha igazi műalkotások is — a művészet lényegével hadilábon álló fiatalok és műveletlenek lelkében okoznak. A meg-megújuló kultúrtámadások csaknem kivétel nélkül anyagi érdekekre vezethetők vissza, ha a támadások hátterét vizsgáljuk.

A rendőrség korlátozó intézkedéseit általában a testületnek idősebb, tapasztaltabb, magasrangú, egyetemi végzettséggel bíró tagjai szokták végrehajtani a rendőrfőnöknek tett előzetes bejelentés után. A főkapitány, ha jónak látja, a belügyminiszternek, esetleg a kultuszminiszternek utasításait is kikéri vitás esetekben. Sem a miniszterek, sem a főkapitány, sem a magasrangú rendőrtiszt nem mellőzik a szakértők meghallgatását, ha ezt szükségesnek látják.

A rendőrség sohasem tetszeleg a műbíró szerepében, csak azt konstatálja korlátozó intézkedései alkalmával, hogy a jóízűség, a valláserkölcstől szenved-e az állítólagos műalkotás közszemlére tétele. Tisztán üzleti célja van-e a kiállításnak, előadásnak vagy inkább művészi célja?

Ennek megállapítása és minősítése talán mégis inkább közrendészeti kérdés.

Am tegyük fel, hogy ismert, világhíres műalkotásról van szó, amelyhez semmiféle kritika sem férhet hozzá többé. A rendőrség mégis betiltja bemutatását a nyilvánosság előtt, mert politikai, diplomáciai vagy egyéb okok késztetik arra,

amely okokat a nyilvánossággal nincs is módjában közölni.

Művészi bizottságoknak, mint tanácsadó szerveknek, felállítását követelték többiben a művészetek barátai, mind a rendőrségen, mind a királyi ügyészség mellett. Elfelejtik a követelődzők, hogy az általános büntetőjogi és közrendészeti rendelkezéseknek eleget kell tennie az illetékes hatóságoknak akkor is, ha kétségtelen művészi alkotásokról van is szó.

Hátha még nem is olyan bizonyos, hogy a botrányper közepén igazi műalkotás áll?

Annak elbírálása, hogy egy produkció művészi-e csakugyan, vitás esetekben kívánatosá teszi művészeti bizottságok meghívását is, de csakis a véleményezés és nem a döntés stádiumában. Ad hoc esetekben a hatóságok igénybe is veszik a meghívott szakértők véleményét.

Más kérdés aztán, hogy a végleges döntés a szakértői vélemény alapján történik-e?

Emlékezzünk csak vissza Bayros márki rajzaira. Nem akadt szakértő, aki azokat nem igazi művész munkájának tartotta. Kiállításukat a hatóságok mégis megtiltották, mert a képek kivétel nélkül sértették a jóízlést és morált.

A Bettauer-féle sajtótermékek annakidején az egész világsajtó felháborodását kiváltották, amikor a szerző gyilkosát a bécsi esküdtszék felmentette és nem túlzott a sajtó, amikor Bettauer könyveit művészi tollal megírt munkáknak minősítette. De viszont azok sem túloztak, akik a szabadszerелеm ígéinek tervszerű terjesztését ismerték fel a kétségtelenül nagy műgonddal, írói érzékkel, de egyúttal az erotikum minden csábításának szakszerű ismertetésével megírt könyvekben.

Szakkvélemények meghallgatása nélkül is eldönthette a rendőrség mind a két felhozott esetben, hogy itt a művész keze csak az Ézsau keze, nem azé a Jákobé, aki az örök Alkotó akaratából cselekszik.

A NŐI RENDŐRSÉGRŐL

Amerika kezdte, Anglia adoptálta, Németország próbálgatja, Franciaország kineveti a szoknyás rendőröket. Kinek van igaza?

Aligha tévedünk, ha kijelentjük már ab ovo, hogy a nő fizikai berendezése, lelki világa nem alkalmas a fárasztó és veszedelmes rendőri munkára. Lehetetlen elképzelnünk egy egyenruhás rendőrnőt, aki ólmos esőben, januári fagyban, hófúvásban, katasztrófák, véres bűntények, tömegmozgalmak, garázda részek, elszánt, erőszakos késelők, revolveres banditák között megállja a helyét és el nem veszti a fejét vagy össze nem esik az idegizgalomtól és fáradtságtól.

Aztán ott van a szerelem. Aligha akadna női rendőr, aki a mai gyér férjhezmenési lehetőségek mellett megvesztegetni nem engedné magát egy csinos férfi részéről, különösen, ha házassági ajánlattal közeledik.

Ügylátszik erre gondoltak az angolok is, amikor huszonhatodik életévüket betöltött, erőteljes nőket állítottak ki a posztra, ugyanolyan uniformisban és sisakban, mint a férfiakat. Csak a szoknya különbözteti meg őket a férfi-rendőröktől, meg az, hogy tőlük nem várnak olyan szolgálati ténykedést, amelyre testi adottságuk nem alkalmas. Az angolok elég komolyan vették a police women megjelenését az utcán, csak nagyon férfias kinézésűeknek találták őket rövid hajukkal és félrecsapott sisakjukkal.

A párizsi lapok az első angol női rendőr feltűnésekor egyhangúlag megállapították, hogy Párizsban az ilyen újítást a tömeg nagy derűtséggel fogadná és incselkedéseik ellen védelemül a férfi rendőrök egész csapatát kellene kivezélni.

Már egyedül a női nem profanációjának gondolatát is felháborítónak találták. Az utcai rendfenntartás érdekében a nők gyengeségükkel és szépségükkel felfegyverezve sokkal eredményesebb szolgálatot tehetnek, mint bunkósbottal és revolverrel kezükben.

Az egyik francia lap belátóbb az angol újítással szemben. Azt mondja: A La Manche-csatornán túl a nők általában véve inkább erősek, mint bájosak. Ha még aztán hozzáképzelnék hatalmukat a bűnös férfiak letartóztatására is, előttünk áll a kép, amint a Piccadillyn egy női rendőr gallérjánál fogva vezet egy robusztus férfit, amikor mi franciák eddig azt tudtuk, hogy a nő legfeljebb orránál fogva vezeti a férfit.

A kezdeményező Amerika már leállította az egyenruhás nőrendőröket, akiknek az volt a főhivatásuk, hogy az utcán járókelő nőket megvédelmezzék az elszaporodott aszfaltbetyárok tolakódásaival szemben.

Kezdetben sikerrel járt ez az újítás és a női rendőrök főnöke boldogan dörzsölte kezét, mert a tolakodó szeladonok száma megapadt, amint azt az ellenük tett feljelentések gyér száma mutatta. Nagyot nézett azonban a főnök, amikor másrésről megsokszorozódva látta a női rendőrök ellen tett fegyelmi feljelentések számát.

A szoknyavadászok ugyanis frontot változtattak. Békét hagytak a járókelő nőknek és szemet vetettek a válogatott csinos és izléses ruhákba bújtatott nőrendőrökre, akik bizony-bizony elbuktak szegények az erősebb nem támadásával szemben a kötelességteljesítés és szerelem közötti nehéz tusában. Sokan elhagyták helyeiket, későn jelentek meg ott, vagy udvarlóikkal társalogni vigyáztak az utca erkölcsére, miközben a saját erkölcsük ment veszendőbe.

A washingtoni rendőrfőnök az egyenruhás női rendőrök helyett azontúl csak polgári ruhás női detektíveket fogadott fel az utca erkölcsének védelmére már csak azért is, mert a washingtoni nők felbuzdulva az egyenruhás női rendőrök sikerein, pályázati kérvényeikkel elárasztották a rendőrfőnököt.

Nem szenved kétséget, hogy igen sok rendőrségi ügykör betöltésénél, különösen a fondorlatos cselekményeknél

a finom meglátást, az előérzetet és diplomáciai fogásokat igénylő eseteknél a nő sokkal eredményesebb működést tud kifejteni, mint a férfi rendőr vagy detektív.

Ha ezeket a kényes feladatokat körülhatárolni akarjuk, röviden azt mondhatjuk, hogy a női detektívek — semmiesetre sem egyenruhás rendőrnők — azoknak a rendőrségi feladatoknak betöltésére alkalmasak, amelyek egyéniségükkel homogének. A nő-, anya-, csecsemővédelem, a szociális népgondozás és nevelés, az erkölcsrendészet, a pornográfia, a sajtó-, színház-, mozi-cenzúra és a pedagógiai feladatok területe az, amelyen a női detektív megállhatja a helyét. A prevenció, a megelőző rendészet határain belül érvényesülhet csak a női detektív.

A bűnügyi nyomozások és megtorló intézkedések — talán a megfigyelő szolgálatot kivéve — foganatosítására azonban egyáltalán nem alkalmasak, sőt a rendőrségi intézmény komolyságát határozottan veszélyeztetik.

Miután pedig a prevenciók, a szociális népgondozás számos reformja, az igénylendő tetemes költségek és a most dúló totális háború miatt minden országban halasztást szenved beláthatatlan időig a női rendőrség működése, aligha terjedhet túl a politikai hírszerzés és fiatalkorúak érdekében kifejtett patronázs-munka határain.

Addig pedig elégedjenek meg a nők a Gondviselés rendelkezéséből rájuk háruló gyermeknevelés, háztartás, betegápolás teendőivel.

A közügyekben inkább csak a férfiak szívén át vegyenek részt. Alig történik úgyis valami a világon, aminek titkos rúgói között a női diplomácia finom szövevényeit felfedezni nem sikerülne.

A RENDŐRKUTYA

Néhány évtizede csak, hogy a házőrző-, vadász-, luxus-kutyák nagy csoportja mellett a rendőrkutyákat kezdték emlegetni, mint a kutyatársadalom legtanulékonyabb, legengedelmesebb és legmegbízhatóbb fajtáját, „akik” már csak abban különböznek az embertől, hogy beszélni nem tudnak. Megértik azonban az emberi beszédet, bármilyen nyelven legyen az hozzájuk intézve.

Nyomozótehetségükről meg éppen bámulatbaejtő történeteket lehet hallani, olvasni. A vadászlapok kutyahistóriái és a kutyabarátok regényes színezetű elbeszélései most már mind elbújhatnak a kutyabőrbe bújt Sherlock és Poirot meseterek kalandjai mellett. A német farkaskutyák, amelyeket az angolok és franciák szívesebben elzászi származásúnak szeretnek emlegetni, jutottak aránylag rövid idő alatt ehhez a világhírhoz.

Ha lehet állati jellemről beszélni, kétségtelen, hogy a kutyáé áll legközelebb az emberhez. A kutyahűség és kutyahála ma már annyira elismert szólás-mondás, hogy azt kell hinnünk, talán átengedtük ezeket az erényeket négylábú barátainknak.

Ha lehet állati értelemről, okosságról tárgyalni, bizonyosan a kutya győzne az állatvilág beszéd- és értelemversenyén.

Ha van igazi barátság, Castor és Pollux elhalálózása óta széles e világon, legfeljebb ember és kutya között lehet elképzelni, legalábbis ma, a népek földrengető háborúskodása napjaiban. Az önfeláldozás felebarátunkért olyan elképzelhetetlen fogalommal lett évezredek folyamán, hogy csak a kutyák tartottak ki mellette. Az emberek lassankint azokkal is elfeledtetik.

A halálmegvető bátorság a fegyveres erők kizárólagos tulajdonsága lett. A polgári életben csak a kutyák gyakorlják olyankor, ha gazdájukat veszély fenyegeti.

A felsorolt ritka erényeket a kutya feltétlenül az emberrel való állandó együttélés alatt sajátította el, ámbar a vadonban sem hiányozhattak belőle a hozzájuk való ösztönök. A természettudósok legalábbis azt állítják, hogy a nagy tanulékonyság és az emberhez való ragaszkodás a kutya ősi ösztönei között szerepelnek.

Bármennyire elismerjük is ezeknek a lelkes állatoknak kiváló tulajdonságait, az ú. n. rendőr-kutyák nyomozóképeségeiről közről sincs olyan jó véleményünk, mint azoknak a kutyabarátoknak, akik megcáfolhatatlannak látszó esetekkel igyekeznek bizonyítani a közbiztonsági ebnek, a bűnügyi nyomozóebnek, a hadiebnak és a terelő ebnek külön-külön csoportosított kiváló szakképzettségét, katonai és rendőri erényeit.

Nem vonjuk kétségbe, hogy lehetnek kivételesen az átlagnál magasabb és élesebb felfogóképességgel, tanulékonysággal, ügyességgel és szimattal született kutyák, melyek a kutyanvelésben ugyancsak az átlagon felül álló mesterek keze alatt néha bámulatraméltó sikereket tudnak elérni.

Ennek dacára is ki kell jelentenünk a szerzett tapasztalatok alapján, hogy a nyomozó kutyáról a bűnügyi jogászok és gyakorlati nyomozók egyáltalán nincsenek nagy véleménnyel. A világvárosok rendőrségei a kutyának csak azokat a veleszületett tulajdonságait, ösztöneit használják fel a külső szolgálatban, amelyek a házörzésnél, nyájak rendbentartásánál és legfeljebb még küldöncszolgálatnál kitűnő szolgálatot tettek minden időkből azóta, hogy a kutya az ember szolgálatába szegődött.

Elhagyott, kültelki városrészekben, erdős, bokros vidékek őrhelyein a kutya, mint a rendőr segítő őrszeme, harcos társa és védelmezője, megbecsülhetetlen szolgálatokat végezhet. Nem fér kétség ahhoz, hogy a kutya kitűnő hallásával és szimatoló képességével előbb észreveszi a sötétben elrejtőző vagy közeledő ellenséget vagy szokásos bűntettet. Tömegrazziáknál, gyanús házak, helyiségek és vidékek át-

kutatásánál ugyanezen szolgálatokra kiválóan alkalmas a jól betanított eb. Különösen az elásott vagy elrejtett hullarészek, véryomok felkutatásánál.

Természetesen ezeknél a szolgálatoknál is csak mint az ember által irányított, szuggerált segítőtárs szerepelhet, állandó felügyelet mellett.

Önálló szolgálatra, kezdeményezésre, találékonyságra azonban a kutyánál számítani túlzás. Mind a doberman, mind a német juhászkutya, de méginkább a legújabban felfedezett magyar juhászkutya, a megfelelő nevelés, fegyelmezés és rendszeres oktatás mellett mindazt produkálni képes, amit nevelője, tanítómestere, az állat alapösztöneinek kiélesítésével elérni tud.

Nem lehet azonban komolyan venni azokat a kijelentéseket, amelyek szerint a kutya korlátolt szellemi képességeivel eredményeket tud elérni ott, ahol a szakképzett detektív tudása esetleg csődöt mondott.

A kutyannevelés és idomítás rendőri célokra egész külön kötetet igényelne, ezzel tehát részletesebben nem foglalkozhatunk. Csupán azt hangsúlyozzuk, hogy a kutya szakszerű kiképzése általában véve csak veszélyeztetett éles hallására és szaglóképességére építhető fel, mégpedig olyan irányban és olyan mértékben, amilyen irányban és mértékben a kutya gazdája a kutya éberségét és tanulékonyságát fejleszteni és irányítani képes.

Téved azonban, aki azt hiszi, hogy a kutya nevelése és idomítása csak jótulajdonságait és ösztöneit élesíti ki. Hibás szoktatással vagy szándékos rosszra-neveléssel a kutyának előnyösnek ígérkező jellemét is befolyásolhatjuk, teljesen megváltoztathatjuk. Ugyanabból a kutyából ésszerű neveléssel és idomítással éppen úgy lehet a rendőr barátját, segítőtársát, mint a büntettes falazóját, támogatóját kiképezni. Az alábbi eset igazolja ezen állításunkat.

Néhány évvel ezelőtt egymásután több betörésnél olyan jelenségeket észleltek a nyomozó detektívek, mintha kutya kíséretében végezte volna a betörő kirándulásait. A vonatkozó írásbeli jelentés nagy derűtséget keltett a detektív-főnökségen. Nem volt hiány a tréfás ugratásokban. Rajzok forogtak közkézen, amelyeken különböző fajtájú kutyák

kövezték el a betörés más-más fajtáját, tolvajlámpákkal és műszerekkel, míg a nyomozó detektívek ugyancsak lámpával keresték a nyomokat.

A jelentésttevő detektívek azonban nem tágitottak. Szabadnapjaikat a kutyás betörő felkutatására szentelték. Az eredmény nem is maradt el.

A betörőt sikerült egyik útján abban a pillanatban megfigyelni, amikor bulldog kutyáját átdobta egy őrizetlennek látszó ház kerítésén, majd a fal tövében meghúzódva egy és félórai lesbenállás után a nyájörző pásztorok éles fütty-szavával hívogatta vissza a bulldogot.

A kutya azonban ismételt hívásra sem jelentkezett, mire a betörő maga is átugrott a kerítésen és a kerten keresztül haladva a ház egyik nyitvafelejtett szellőztető ablakán át bemászott a ház belsejébe, ahol kutyája várakozott rá. A szekrények feltörése és értéktárgyak becsomagolása közben a kutya gazdája parancsára a nyitott ablaknál figyelt.

A detektívek, akik a kerítés falán a betörő után szintén átmásztak betanított pulikutyájukkal együtt, a kerítés mentén óvatos léptekkel osontak a sötétség leple alatt a tett színhelye felé.

Egy halk kavics-csikordulásra a bulldog többször élesen vakkantott, majd a detektívek előtt szaladó pulit megpillantva, az ablakból leugrott s egyenesen a puli torkának támadt.

A puli azonban erősebbnek bizonyult, mert a bulldogot hátára fektette és éles fogaival marcangolni kezdte. A kutya-ribillióra a betörő is megjelent az ablaknál és kutyája szorongatott helyzetét látva, a kezében tartott revolverrel célzott és lőtt. A puli fájdalmas szűküléssel jelezte, hogy a golyó talált. A detektívek egyike csaknem egyidőben szintén lőtt a bulldogra és harcképtelenné tette.

A betörő előtt most már nem volt kétséges, hogy kelepcebe került, annyiival is inkább, mert a kerítésen kívül egyenruhás rendőrök körvonalait vélte felfedezni, akiket a detektívek hívtak időközben egyik társuk révén, a menekülés útjának elvágása céljából.

Amikor a betörő minden tőltényét kilötte, miközben sikerült a vezető detektívet is megsebesítenie, megadta magát. A főkapitányságon történt kihallgatás közben bevallotta aztán, hogy a bulldogot szokta az őrizetlennek látszó házak vagy lakások kikémlelésére maga előtt küldeni.

A bulldog a hívogató fűttyjelzésre visszatért aztán rendszerint gazdájához, ha a ház vagy lakás hozzáférhető helyiségeiben találkozott valakivel; ellenben ottmaradt a hívó jelzés után is, ha tiszta volt a levegő.

A kutya idomítását a betörő saját lakásán és nyilvános épületek elhagyott részein végezte.

Megtörtént az is, hogy a bulldog tévedett. A betörőt a bemászás után váratlanul felelősségre vonta a ház otthon maradt lakója, akit a falazó kutya nem vett észre felderítő munkája közben.

Ilyenkor a betörő kifogástalan udvariassággal bemutatkozott és hivatlan látogatását azzal magyarázta, hogy kutyája macskaüldözés közben került a kertbe, majd a nyitott ablakon át a házba. Ő pedig azért mászott kutyája után, mert az vagyontérő versenykutya, amely számos díjat nyert a kutyakiállításokon.

A betörő egyébként rendes foglalkozást is űzött. Mechanikus volt. A záruk nyitásában mindenestre szakértő. A kutyaidomításban nem kevésbé.

A sebesült detektívet főnöke meglátogatta a sebészeti klinikán. A portásfülke előtt a sarokban egy szürke puli gubbasztott bekötött lábbal. A portás elmesélte a történetet, amelyet a detektívfőnök a jelentésből úgyis ismert. Megsimogatta a derék állatot, becéző szavakat duruzsolt a fülébe, a beteg állat azonban szomorúan nézett rá és panaszos vinnyogással emelgette bekötött lábát. A detektív néhány napig seblázban vergődött, mialatt a kutya gazdájára a klinika kapujában várakozott. Ha a portás elűzte, újra visszatért. A gazdájára várakozó hűséges állatot az egyik orvos megsajnálta, mindennap friss kötést adott a beteg állatnak és a portás gondozására bízta.

Csak akkor feledkezett meg saját bajáról a hűséges állat, amikor gazdája első lábadozó sétáját téve, a klinika kertjében meglátogatta kedvencét. A kutya kitörő örömmel ugrott gazdája nyakába, aki akkorra már soronkívüli előléptetéssel bizonyította be kartársainak, hogy a kutyás betörő nem volt fantazmagória.

EGY KÜLÖNÖS BEADVÁNY

A velencei Tízek Tanácsa nyitott oroszlán-száját alkalmazott postaládának a Doge-palota bejáratí kapujánál, hogy az éj leple alatt bárki becsúsztatthassa oda névtelen levelét, amelyben valakit a szégyenoszlophoz vagy éppen a „Sóhajok hídjá”-ra óhajtott juttatni.

Az aljas indokból megírt névtelen levél kétségtelenül alávaló cselekedet még akkor is, ha az Anonymus igazat ír levelében. A rendőrhátóságok, ügyészségek azonban igen sokszor kaptak már névtelen levelet, amelyek nélkül bizony örökre titokban maradt volna nem egy főbenjáró bűncselekmény tette.

A hivatalból üldözendő bűncselekményről mindenki becsületbeli kötelességének tartja a rendőrséget, ügyészséget értesíteni, nem lehet tehát csodálkozni azon, ha sokan a tanúkihallgatással járó kellemetlenségek elkerülése céljából inkognitóban óhajtanak maradni, amikor erkölcsi kötelességüknek mindenáron eleget akarnak tenni.

Nincs szükség nyitott oroszlánszájra a főkapitányság kapujában, a posta sűrűn kézbesít anonim leveleket, közérdekű és aljas célokat szolgálókat egyaránt, különösen nagyszabású bűnügyek ismeretlen tetteseinek nyomozása során. Rengeteg azoknak a száma, akik ilyenkor felfedezik magukban az elkallódott detektív-zsenit, különösen ha jutalmat is helyeznek kilátásba a nyomravezetőnek.

Nem kell csodálkozni azon, hogy ezeknek a leveleknek túlnyomó része teljesen hasznavehetetlen, sőt határozottan káros a nyomozásra és kiselejtezésük hatalmas feladatot ró a detektívekre. Mégsem kerül egyik sem olvasatlanul a papírkosárba, mert a nyomozásnál a legjelentéktelenebb

körülményt sem szabad elhanyagolni vagy figyelmen kívül hagyni.

A politikai ügyek irányítóinak különösen sok alkalma van a névtelen levelek olvasására annál is inkább, mert a levélírók nagyobbik része hivatásos besúgó, aki azonban állandóan álnevet használ, óvatosságból, félelemből. Akadnak azonban közöttük olyan terjedelmes memorandumok is, amelyek országmentő kérdésekben adnak jótanácsokat.

A főkapitányság nemrégiben kapott egy politikai szempontból ugyancsak figyelemreméltó névtelen levelet, amely nem kisebb problémával foglalkozik, mint a világbéke megoldásával és Magyarország jövőjével.

Az elmfuttatást annyira eredetinek találjuk, hogy szószerint leközöljük főbb részleteit.

Az állandó jellegű békét a világ közvéleménye elvont ideológiának, megvalósíthatatlan fantazmagóriának minősítette még nem régiben is.

Materialista életfelfogás szerint: „Az élet állandó harc a természetben és az egész világrendben. A béke megáporodott élet, a mozdulatlanság, a halál. Örök béke örök halált jelent.”

Ezzel a vigasztalan elmfuttatással szemben a relativitás fáklyahordozói viszont azt hirdetik, hogy az ember látókörébe eső jelenségek kivétel nélkül relatívok. Ami tehát ma lehetetlennek látszik, holnap esetleg megvalósulhat.

II. Pál pápa óta minden huszonöt esztendőben a szent Kollégium dékánja és a pápa datáriusa megnyitja a S. Maria ad Praesepe-templom (Szent Péter bazilika) bealazott aranykapuját és kihirdeti Krisztus földi helytartójának a világ minden népéhez intézett üdvözlétét és azt a kívánságát, hogy... legyen a szentév záloga a békének a szívekben, a békének az emberek között, a családokban és a társadalom minden rétegében.

„Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis” — idézte ez évben is a pontifikáló kardinális az Apostol szavait. De örömmel közölte azt is, hogy a porig alázott nemzetek, kifáradva a villámháborúnak nevezett hosszú és

véres küzdelemben, Szent Péter utódjának kezébe tették le a világbéke ügyét.

A Pontifex Maximus tiarája talán sohasem ragyogott fényesebben a szikrázó nap aranyesőjében, mint ebben a szentévben, amikor az aranykapu kitárása után a bazilika erkélyéről elhangzott a bejelentés és utána a Szentatya áldást osztott a boldogan ujjongó tömeg felett.

Elkövetkezett, ami eddig lehetetlennek látszott. Végre-
valahára világosság támadt az emberek elméjében és meg-
értették Krisztusnak az örök békességről, a szeretetről szóló
tanításait.

Békesség az egész világban, alleluja! Örömmámorban
úszott Róma népe, a külföldi zarándokok óriási serege, az
egész Olaszország és az egész földkerekség minden népe.

Alig csillapodott le az örömujjongás ünnepi vissz-
hangja, amikor a vatikáni rádió leadóállomása közzétette,
hogy a Pápa elnöklete alatt, valamennyi állam követeinek
részvételével, megalakult a Vigilia Pacis, amely — függet-
lenül minden állam kormányától — szolgálja a világbéke
nagy művét, állandó nemzetközi repülőhadssereggel a háta
mögött, amely Gusztáv Adolf svéd király nevét viseli elis-
meréséül azoknak a nagyértékű szolgálatoknak, amelyeket
a svéd király és népe a béke érdekében már évtizedek óta
kifejt.

A Vigilia Pacis székhelyéül Magyarország fővárosát
választotta, egyrészt központi fekvésénél fogva, másrészt,
mert a repülőterek részére alkalmasabb területeket, mint
a Kárpátoktól övezett és a Dunával átszelt nagy és kis
Magyar Alföld síkságai, nem lehet találni egyetlen ország-
ban sem.

A vatikáni rádiónak ezt a híradását a Popolo d'Italia
hosszú hasábokon át, a legnagyobb lelkesedés hangján, a
következőkben méltatta:

A repülés technikájának csodálatos fejlődése és ennek
következtében a minden életnyilvánulás terén mutatkozó
hatalmas lendület a legelső szempont, amely a Vigilia Pacis
intézőit székhelyük kiválasztásánál vezette.

Ma már megcáfolhatatlan bizonyossággá vált, hogy az
államok jövő gazdasági és szociális berendezkedése a világ-

háborúk alatt és a békekötés óta szerzett tapasztalatok alapján a levegőre épül és a repülés fogja fundamentumát képezni, előreláthatólag egy újabb évezreden keresztül.

Magyarország, amely a letűnt évezreden át védőbástyája volt a nyugati kultúrának, nem tagadta meg magát a világháborúk folyamán sem. Hűsége és áldozatkészsége, mellyel a baráti nemzetek oldalán mindig megingathatatlanul bizonyult, lovagiassága, amely legendás hírre tett szert, vendégszeretete, amelyről ellenség és jóbarát egyformán meggyőződhetett, — méltóvá teszik arra a nagy bizalomra és megtisztelő szerepre, amely osztályrészül jutott a Vigilia Pacis legutóbbi határozata alapján.

Egyébként már régebben beigazolódott, hogy a világközlekedés érhalózatának egyik ütőere Magyarországon át vezet. A transzkontinentális autó-útvonal, az országot átszelő dunai hajózási vonal, a fővárost máris körülvevő hangárváros kényelmes repülőtereivel, a kétmillió város az idegenforgalom egyik leglátogatottabb gócpontjává tette, ahol nemcsak a világkereskedelem intézői, de a főváros számtalan gyógyfürdőjében üdülő betegek és a vadregényes budai hegyekben szórakozást találó természetimádók találkoznak egymással.

Felvetődhetik jogosan az a kérdés, hogy a Vigilia Pacis azt az eddig elképzelhetetlennek látszó hatalmat, amelyet a tagállamok ráruháztak, a valóságban érvényesíteni is tudja-e és nem lesz-e az a sorsa, ami volt az első világháború békéje fölött örökdő Népszövetségnek, amely lényegében nem volt egyéb, mint a győztes nemzetek érdekszövetsége.

Ez az aggály maradéktalanul eloszlik majd, ha a Vigilia Pacis rendtartásáról megszövegezett és a tagállamok mindegyikének láttamozásával megerősített alapelvek részleteikben napvilágot látnak.

Egyelőre csak a találgatásra vagyunk kényszerítve, de a garanciák tekintetében kétségtelenül előtérbe kívánczik három fontos tényező, amelyek az aggályoskodókat megnyugtathatják:

1. A Pontifex Maximus senki által kétségbe nem von-

ható igazságossága, pártatlansága és Krisztus által reáruházott kötelessége a népek békéjének őrzése körül.

2. A Vigilia Pacis tanácskozó tagjainak a pápa kezébe letett fogadalma, amely a világbéke pártatlan szolgálatára kötelezi az esküt tevőket.

3. A nemzetközi repülőhadsereg, amely hivatva lesz a magyar honvédséggel és újjászervezett rendőrséggel karöltve a Vigilia Pacis szabad működését biztosítani.

Ha nem csalódunk, ezekhez a garanciákhoz fog járulni egy olyan kikötés, amely a jövőben megfontolásra késztet minden olyan államot, amely a háborúra való uszítás zavaros vizeiben óhajtja a maga halálát megfogni.

Ez a punctum szaliens felhatalmazza a Vigilia Pacis tagállamainak együttesét arra, hogy a jövőben a háborút kezdeményező állam külföldi követelései a hadüzenettel egyidejűleg lefoglalhatók legyenek, a háborúba kényszerített nemzet katonái, illetve azok családtagjai számára.

De talán ennél a kikötésnél is súlyosabb lesz az, amely a békebontó hatalmat a jövőben kizárja a békét őrző hatalmakkal köthető mindennemű kereskedelmi szerződésből.

Feltéve, hogy a két utóbbi garanciális kikötés csak a diplomaták folyosóin elejtett szavak kiszínezése volna is, az elsősorban említett 3 garanciális pont alkalmas arra, hogy elűzze hosszú időre a háborús felhőket a világ négy tájékáról.

Ez alkalommal — írja tovább a Popolo d'Italia — nem lesz érdektelen, ha a Züricher Zeitung 8 év előtt napvilágot látott példányát kezünkbe vesszük és az akkor még javában dúló villámháború hírei közt böngészve, a közelgő béke hírekről olvasunk. A közlemény a megszállott Franciaországba delegált külföldi követek életét írja le Vichyben, az akkori francia kormány székhelyén.

Csodálkozását fejezi ki a cikkíró azon a békés egyetértésen, amelyben a külföldi diplomaták együtt élnek, összezúfolva egyetlen szállóban, a Hotel des Ambassadeurs épületében, családtagjaikkal és irodaszemélyzetükkel együtt.

Mint a ketrecbe zárt sasok, akiknek a háborús élelme-

zés ételadagjaikat is a minimumra szállította le. Ami eddig nem sikerült a pazar követségi palotákban, íme sikerült egy szálloda társalgójában. Ha mindjárt csak átmenetileg, ha mindjárt csak színleg is, de béke honol a nagykövetek együttese fölött, tekintet nélkül a harctereken dúló véres zivatarokra.

Ami itt lehetséges, miért volna lehetetlen künn a nagyvilágban? Miért nem élhetnének tartós békében a nemzetek egymásmellett, egymást támogatva a krisztusi szeretet jegyében?

A háborút viselő nagyhatalmak tanulhatnának Vichyben időző követeiktől.

Ami 8 év előtt még csak álom lehetett, ma beteljesült valóság. A Vigilia Pacis Szent Péter utódával az élén öröködik a világbéke fölött.

Itt a névtelen író részletes tanácsokat ad az idegenforgalmi rendőrség megszervezésére vonatkozólag.

Az előterjesztés dátuma: 1950.

EPILOGUS

Búcsúzóul elmondom, milyen véletlen indított arra, hogy ezt a könyvet most adjam ki.

Véletlen? Én a kétkedés legkisebb árnyalata nélkül hiszem, hogy a Gondviselés akarata érlelte szándékomat valósággá.

Már egy évvel ezelőtt elkészültem könyvem anyagával, rövid fontolgtatás után mégis úgy határoztam, hogy a könyvpiac zsúfoltságára, a papír- és szakmunkás hiányra való tekintettel művetem csak a háború befejezése után adom át a nyivánosságnak.

Valami azonban közbejött. Valami véletlen sorsszesély, a körülmények összejátszása vagy — mondják önök akárminek, én kitartok a mellett, hogy — a Gondviselés irányítása.

Egy január végi napon a Gellért-hegy déli lejtőjén végeztem sétámat, mikor a hóseprő munkások háta mögött elhaladva, a meglepetéstől gyökeret vert a lábam.

Az egyik munkás szóról-szóra ezeket mondta társainak:

— Olyan könyvet már eleget olvastam, amelyik az ördöghöz vitt közelebb. Most olyant szeretnék már egyszer kezembe venni, amelyik Istenhez vezetne közelebb. Azt aztán igen sokszor elolvasnám.

Úgy éreztem abban a pillanatban, hogy nem egyetlen magyar munkás hangját, mélységes vágyakozásának feltörő sóhajtasát, hanem milliók és milliók esdeklő kiáltását hallom egyetlen olyan ajak tolmácsolásában, amely nem ocsmány káromkodáshoz, nem gyűlölködés szításához, hanem az Örökkévaló nevének gyakori kiejtéséhez van hozzászokva.

Megkérdeztem a derék munkás nevét és lac címét azzal

a szándékkal, hogy kiadandó könyvemet annakidején majd elküldöm neki. Hátha valamicskével én is közelebb tudom vinni Istenhez.

De magára hagyhattam-e addig is könyvéhségével? Körülnéztem tehát a kirakatokban és katalógusokban olyan munka után, amely az Isten után vágyakozó magyar testvéremnek útmutatásul szolgálhatna.

Olyant, amilyent én kerestem, az új könyvek áradatában, de a régiek között sem találtam.

No, nem azt akarom mondani, hogy tudományos munkák, tankönyvek, imakönyvek, biblia kiadások nincsenek szépszámban. A klasszikus regényírók közül szintén elég számosan egyengetik az Isten felé vezető utakat.

Isten megismeréséhez vezető út sok írásmű tárgya, de valamennyi az értelemhez, nem az érzelemhez szól.

A tömegeknek nincs idejük napi robot közben a magasröptű gondolatok szárnyalását követni, de szellemi felkészültségük hiányossága és szerény anyagi helyzetük is akadályozza őket abban, hogy a tudás mélyvizű forrásából meríthessenek.

Olyan szellemi táplálékra éheznek a tömegek, amely egyszerű, közvetlen nyelvezettel úgy szólna hozzájuk, hogy beszédüket minden rendű, rangú ember könnyen megértse, mégpedig nem annyira agysejtjein, mint inkább szíven keresztül. Úgy, ahogyan a virág színét, illatát, a madarak csicseregését, csacsogását, trilláját, az erdő sóhajtását mindenki egyszerűen, már megnyilatkozásuk pillanatában megérzi, de meg is érti a nélkül, hogy értelmének munkát adna.

Tisztában vagyok vele, hogy az én munkám csak szerény próbálkozás az Istent kereső magyarok számára arra a célra, hogy égető szomjúságukat lecsillapíthassák.

De talán nem végzek felesleges munkát, ha erről a helyről hívom fel a toll atyamestereinek figyelmét arra a lelki szükségletre, arra az Istent kereső lázra, amely a Gellérthegy déli lejtőjén megállásra kényszerített.

De nehogy abban a meggyőződésben éljenek, hogy az, amit én most itt előadtam, csupán fantáziám szülötte, ide

from istenkereső magyarom nevét is: Borbás Jánosnak hívják, a székesfővárosi kertészeti hivatalban nyilvántartott napszámos, aki nem rangrejtve tartózkodik kényszerűségből a hómunkások között, hanem önként vállalt kötelezettségből dolgozik a kertészeti szakmunkások között.

Emeljük meg a kalapunkat előtte.

JEGYZETEK

A könyvben előforduló külföldi híryanag feldolgozása „A Rend” című rendészeti hetilap (alapította és 1921—1927. szerkesztette Baksa János) közleményei alapján történt.

¹ Görög elnevezése Lucifernek. Héber nyelven: Sátán (Belzebub). A magyar nyelvemlékek szerint az ördög elnevezés (maung, erdeng, erdeg) ősrégi időktől fogva általában a rossz szellemet jelenti.

² V. ö. Dr. Laky Lajos: Adatok a helyszínes bűncselekmények nyomozásához.

³ Nálunk Orbók Attila rajzolt róluk hú fotográfiát „A Rend” hasábjain.

⁴ V. ö. Fogarassy A.: A Kelet ókori népeinek története.

⁵ V. ö. H. R. Berndorff: Die Spione.

⁶ Dionysius füle néven emlegetik az olaszok a syrakusai kőbányák üregeinek labirintusát, amelyet a zsarnok császár készíttetett állítólag azért, hogy kihallgassa a bányákban dolgozó rabok titkos beszélgetéseit.

⁷ V. ö. Fogarassy A.: A Kelet ókori népeinek története.

⁸ V. ö. Hermann Ottó: A magyar nép arca és jelleme.

⁹ A londoni Morning Post évekkel ezelőtt közölte egyik olvasójának, Isambord Owen-nek levelét, amely azt az állítást tartalmazta, hogy Mark Twain egyik híres regényében, a „Life of the Mississippi”-ben szerepel először, mint irodalmi újdonság, az ujjnyomat-rendszer. Regényhőse ezt a módszert fiatalkorában egy öreg franciától tanulta el, ki 30 éven át volt börtönőr.

¹⁰ 1821 óta több Fouché-emlékirat látott napvilágot, de ezideig a történetírók valamennyit koholmánynak minősítették.

¹¹ Stefan Zweig.

¹² Az angol titkos szolgálat birtokában hatalmas vállalatok, uradalmak vannak, amelyeknek jövedelmei kizárólag a titkos szolgálat tetemes költségeit fedezik.

¹³ Az állam ióléte a legfőbb törvény.

¹⁴ Une ténébreuse affaire.

¹⁵ V. ö. Dr. Temesváry György: A kábítószerekről.

TARTALOM

Prológus — — — — —	5

I. BÜNZÉS

Diabolosz és birodalma — — — — —	9
A detektívregény — — — — —	12
F. Voltaire vagy C. Doyle? — — — — —	16
Kántor II. István meg a másvilág — — — — —	19
A magyar Scotland-Yard — — — — —	26
A görbe út első állomásai — — — — —	32
Confiteor — — — — —	44
A bűn útjáról van-e visszatérés? — — — — —	58
A gonosztevő portréja — — — — —	63
A tolvaj — — — — —	68
A minősített lopás — — — — —	73
A betöréses lopás — — — — —	74
Mestercsalók — csaló mesterek — — — — —	80
A szélhámosok trónkövetelője — — — — —	85
A jövőbelátás titka — — — — —	91
Az új aranyifjúság — — — — —	94
A sipisták — — — — —	97
A könyörület szent nevében — — — — —	100
Razzia a női divat körül — — — — —	110

Az emberölés — — — — —	118
Rablógyilkos drámaíró — — — — —	120
Gyermekrablás tréfából — — — — —	120
Szánalomból ölés (Eutanázia) — — — — —	121
A bűn katedrája — — — — —	123
„Csodák udvara" (Cour des Miracles) — — — — —	123
A pittsburgi betörőtanfolyam — — — — —	124
Betörő-akadémia Párizsban — — — — —	125
A zsebtolvaj internacionálé — — — — —	126
Szigorúan bizalmas — — — — —	127
Kriptografia — — — — —	129
Egy híres angol kém élményei — — — — —	130
Nők a titkos szolgálatban — — — — —	132
A napszemű (Mata Hari) — — — — —	134
Az olajforrások sellője — — — — —	136
Kémiskola. Mesterkém — — — — —	137
Besúgók — — — — —	139
Az áruló tanítvány — — — — —	141
Humoros elem a bűnben — — — — —	145

II. BÜNÜLDÖZÉS

A bűnözés járványa — — — — —	151
A rend-őrzés tudománya — — — — —	156
Az óegyiptomi rendészet — — — — —	157
A görögök rendészete — — — — —	159
Róma rendőrsége — — — — —	161
A legújabb kor rendőrsége — — — — —	164
Arcismeret, személyazonosítás — — — — —	171
A nagy Kaméleon — — — — —	180
A nyomon üldözés — — — — —	194

A nyomozás feladatai	— — — — —	198
Ki a sértett?	— — — — —	199
Mit mond a helyszín?	— — — — —	201
Hol a tettes és a bűnjelek?	— — — — —	204
A nyomozás irányítása	— — — — —	207
Detektívek	— — — — —	212
A tettes kihallgatása	— — — — —	215
Mikor az orvos a beteg	— — — — —	218
A háború hiénái	— — — — —	228
A tudomány szerepe a nyomozásban	— — — — —	240
A büntettes beszámíthatósága	— — — — —	243
A lélek és lelkiismeret	— — — — —	249
A bilincs	— — — — —	254
Nők a bűnözés terén	— — — — —	258
A halál mágusai	— — — — —	263
A méregkeverő Juno	— — — — —	264
A Sátán leányai	— — — — —	265
A büntettesek elleni védekezés módjai	— — — — —	267
„Az én házam az én váram”	— — — — —	269
A háztartási alkalmazottakról	— — — — —	269
A lakás, üzlet, iroda zárása	— — — — —	271
Védekezés az utcai tolvajok ellen	— — — — —	274
A nyaralók őrzése	— — — — —	276

III. BÜNELŐZÉS

A megelőző rendészet	— — — — —	277
Sajtónyilvánosság és titoktartás	— — — — —	283
A Nirvána felé	— — — — —	288
Halálpillangók	— — — — —	295

Julika halni készül	—	—	—	—	—	—	—	298
Kelepcében	—	—	—	—	—	—	—	301
Nagypénteken	—	—	—	—	—	—	—	304
Séta az internáló táborok között	—	—	—	—	—	—	—	307
A fiatalkorúak védelme	—	—	—	—	—	—	—	312
Karácsonyest a rendőrségen	—	—	—	—	—	—	—	315
A vén lator	—	—	—	—	—	—	—	319
A ködember és Zri Zizi	—	—	—	—	—	—	—	319
A szabadság szerelmese	—	—	—	—	—	—	—	324
Mikor az utca háborog	—	—	—	—	—	—	—	326
Az erkölcsrendészet	—	—	—	—	—	—	—	333
Eros és a múzsák	—	—	—	—	—	—	—	340
A női rendőrségről	—	—	—	—	—	—	—	343
A rendőrkutya	—	—	—	—	—	—	—	346
Egy különös beadvány	—	—	—	—	—	—	—	352
Epilógus	—	—	—	—	—	—	—	358

